books2ebooks.eu

KALLAS, AKSEL

Sealtpoolt kaldalt

Pärnu : Kiri
1921

Tartu Ülikooli Raamatukogu: B-114

books2ebooks.eu Tartu Ülikooli Raamatukogu TARTU ÜLIKOOL RAAMATUKOGU

EOD - Trükise digitaalkoopia ehk e-raamatu tellimine (eBooks on Demand EOD): miljonid raamatud vaid hiireklõpsu kaugusel rohkem kui kaheteistkümnes Euroopa riigis!

Täname Teid, et valisite EOD!
Euroopa raamatukogudes säilitatakse miljoneid 15.–20. sajandi raamatuid. Kõik need raamatud on nüüd kättesaadavad e-raamatuna – vaid hiireklõpsu kaugusel 24 tundi ööpäevas, 7 päeva nädalas. Tehke otsing mõne EOD võrgustikuga liitunud raamatukogu elektronkataloogis ja tellige raamatust digitaalkoopia ehk e-raamat kogu maailmast. Soovitud raamat digiteeritakse ja tehakse Teile kättesaadavaks digitaalkoopiana ehk e-raamatuna.

Naudi oma EOD e-raamatut!

■ Saa originaalse raamatu ilme ja tunnetus!
■ Saate kasutada standardtarkvara digitaalkoopia lugemiseks arvutiekraanil, suurendada pilti või navigeerida läbi terve raamatu.
■ *Otsi & leia:** Saate kasutada üksikterminite täistekstotsingut nii ühe faili kui failikomplekti (isikliku e-raamatukogu) piires.*
■ *Kopeeri & kleebi teksti ning pilte:** Saate kopeerida pilte ja tekstiosi teistesse rakendustesse, näiteks tekstitöötlusprogrammidesse.
*Pole kättesaadav kõigis e-raamatutes.

Tingimused

EOD teenust kasutades nõustute Te tingimustega, mille on kehtestanud raamatut omav raamatukogu
■ Tingimused: https://books2ebooks.eu/csp/et/utl/et/agb.html

Rohkem e-raamatuid

Seda teenust pakub juba 40 raamatukogu enam kui 12 Euroopa riigis.
Otsi teenuse raames pakutavaid raamatuid: https://search.books2ebooks.eu
Lisainfo aadressil: https://books2ebooks.eu/et

4-B114.

Aksel Kallas

Jõhwi õpetaja

Sealtpoolt kaldalt

Motto: Inimese oma süda on ilmawaate peegel

Bibliotheca universitatis Dorpatensis

26263

Graafiline ühing

„Kiri“

1921

Sealtpoolt kaldalt

B-114

Aksel Kallas

Jõhwi õpetaja

Sealtpoolt kaldalt

Igawiku kohin rõõmu ja mure ajal ning kõige kõrgemate aadete kaitse uuema teaduse põhjal

I

Olemise algallikatel

Motto: Inimese oma süda on ilmawaate peegel

Bibliotheca universitatis Dorpatensis

Graafiline ühing
„Kiri"
Pärnus

Graafiline ühingu „K i r i“ trükk, Pärnus.

B 114.

2

Tartu Riiklik Ülikool
Raamatukogu

167074

C 14880106

Sisukord.

Eessõna 1

Jumala ilmutused:

Nähtawas looduses 5
Taewalaotuses 10
Waimuelus 13
Südametunnistuses 14
Rahwaste elus ja ajaloos 17
Geeniustes 19
Kunstis 20
Teaduses 20
Äripäewa elus 21
Elutakistustes 23
Pühas kirjas 24
Jeesuse isikus 31
Ristis 35
Kahetsuses 41
Usus 42
Palwes 43
Kõlblises wõitluses 44
Pühas waimus 45
Usklikkudes inimestes 46

Jumal on armastus 50
Missugune on Jumal? 75
Kolmainus Jumal 76
Kas Jumal on isik? 77
Kas usk mitte ei ole ettekujutus? . . 79
Usk ja teadus 81
Waimu suured ja usk 84
Ime ja teadus 86
Usk ja kirik 88
Miks on kurjus maailmas? . . . 91
Miks on mitmesugused usud olemas? 93
Hingekõrbes 95
Ristiusu ja terwe elu tuum . . . 97

Luuletused 100

Bibliotheca universitatis Dorpatensis

Inimene ei ela üksnes leiwast! Seda sõna tahaks küll kirjutada kuldtähtedega just meie aja taewawõlwile.

Ei mitte ainelised huwid, ei ka waheldaw wäline ilm ei suuda inimese sügawamaid tarwidusi rahuldada. Iga hingeteadlane, iga üksik isik, kes oma hingesaladusi natuke tähele pannud, teab, et meie waimuelu kõige sügawam ja wägewam tung just usuline tarwidus on, s. t. tung jäädawate eluwäärtuste ja olemise algmõtte ja lõpusihi äratundmise ja läbielamise järele.

Meie oleme waimulised olewused, kelle iseäraldus see, et mitte peatama jääda nähtawuse wee pinna juures, waid just uurimise ja aimamiste waral tõusta nähtawustest kõrgemale, nende algallikat ja mõtet otsides. Kustutamata on see hingeline tung, äratunda wahelduste pöörises olemise muutumata algpõhja — usutung. Terwe rahwaste ja isiku elu peab kängu jääma, kui tähelepanemata jäetakse see kõige tähtsam tarwidus. Usutung ja tema täitmine on ainuke elu edustaja. Ta annab meie olemisele sihi ja mõtte, mis ajast ja eluwalust kõrgem, kaswatab iseloomu sügawusi, äratab rahwastes sügawat kõlblist wastutuse tunnet, tõstab meid wälja alatute egoistliste himude mudaweest ja isikliku wäiklase elu kitsastest raamidest, wiies meie olemise sügawusi kokkukõlasse ja täites meid kõigutamata elurõõmuga.

Tõesti, mis oleks elu ilma Jumalata? Asjata otstarbekohatu kiratsemine ja waewlemine hällist hauani. Ei tea kust, kuhu ja miks.

Igatsus, püüdmine, otsimine, lootmine, wõitlemine, kannatamine, milleks? Et kord rahuldamata igatsusega ununeda ja tolmuks saada! Loomine, töötamine, ülesehitamine ja higiga külwamine — et kord terwe kosmosega*) jälle muutuda jäähauaks! Ei, wõimata on see usuta ilmawaade. Meie oma parem iseteadwus tõrgub teda tunnistamast, terwe looduse, rahwaste ja waimline elu räägib talle wastu. Ei peitu nähtawas ilmas meie ülem elumõte. Nii kui nii kustub tema meie ees haiguse, wanaduse ja surma ajal.

Nii kui nii on kõik õnn ja lõbu, mis meie temas leiame, pettumuse ja tüdimuse needega seotud. Ei wii tema meie hingesügawusi kokkukõlasse. Ei, nähtawusest ja ajalainetest kõrgemal on igawene aateilm, tõe, headuse ja ilu ilm, muutlikust ja loodud olemisest kõrgemal hingab igawene muutumata algolemine, mis meie olemisele alguse andis.

Loodud „mina“ aimab seda suurt „S i n a“ kõigis elunähtustes ja oma waimu sügawustes arenewates uue isiku imedes.

---

*) Kosmos = maailm, laotus.

Ta tunneb kustutamata tungi anduda temale, teostada tema sihte ja mõtteid elus, ennast unustades ja talle ohwriks tuues. Ja igaüks, kes sellele sisemisele tungile andub, elab seda läbi, mida kirjeldada ei wõi, elu nägemata püha iseteadliku algpõhja ligidust — Jumala olemist.

Arusaamata ja kurb on küll see nähtus, et meie Eesti haritlaste keskel see kõige ülem elutung nii wähe ilmsiks tuleb, ja just meie kirjandusepõld sellel alal peaaegu täitsa sööti on jäänud. Missugust päris teist pilti näeme selles asjas teiste Euroopa kultuurirahwaste juures! Kui elaw ja sügaw on seal usuelu! Ameerika, Inglismaa, Saksamaa j. t. seisawad ja seisid usuelu esimeses reas. Tuletan meele näituseks üleilmlist Euroopa üliõpilaste kristlikku liitu, kus tuhanded Lääne-Euroopa üliõpilased jälle uuteks piibliringkondadeks kokku heitunud on, püüdes kõik oma elu rajada ewangeeliumi põhja peale.

Tuletan meele seda juhtumist, kui pärast sõja lõpetamist Inglise parlamendi rahwasaadikud kokku tulid! Kuidas nad siis kutse peale, parlamenti tulla, wastasid: „nüüd pole aega parlamenti minna, waid on tarwis paluda!“ — Ja enne parlamendi istumist läksid kõik kirikusse.

Tuletan meele neid kümneid miljoneid, mis iga aasta Lääne-Euroopa riigid misjoni ja piibli seltside heaks ohwerdawad. Lääne Euroopas leiame nii tihti isegi wõõrastemajades laudadel Uue Testamendi. Ja waimulik kirjandus! Kui suur on tema Lääne Euroopas!

Waadake mõnda Inglise raamatute nimekirja. Kõige rohkem toodeid on seal iga aasta waimulikust kirjandusest; rohkem kui iga teiselt alalt. Missugust tunnistust annab see asjaolu sellest usulisest tarwidusest, mis walisemas sügawates kultuurirahwastes?

Ja meie?

Missuguse pahnaga ja hingeta kirjanduse toodetega toidetakse meie rahwast?

Moodsaks ja ajakohaseks loetakse peaaegu ainult seda, mis usu wastu ja aateta. Peaasjalikult leiawad ainult need raamatud laialilaotamist, mis hulga waimuta alatumatele instinktidele meeldiwad ja weel seda wiimast aatelist tulukest lämmastama peawad, mis jäänud on. Tuletan ainult „Siuru“ ja tema taolisi waimutoodeid meele. Alatu närwide kõdi, kohwimaja lämbunud õhk, sihita päewawarga puskariaju sünnitused, sealjuures algupärased olla tahtwate sõnadega kaetud. Sõnakõlksude kõmin, mis katma peab sisupuudust ja haisewaid kloakeid ja waimu kirjeldamata tühjust natuke ülewärwida katsuwad. Seda juletakse meie rahwale pakkuda ja sealjuures weel „kirjanduse“ nime all? Wäljamaal käiks see „pornograafia“ firma all.

Ei tea tõesti, miks mõned isikud, kellel ise kübetki waimu ei ole, kellel tõesti midagi ütelda ega anda ei ole, siis weel sõnakõlksude kellukest kõmistawad, nagu o l e k s neil midagi ütelda.

Kuidas wõib ka midagi luua isik, kellel ise — aateta ilmawaate tõttu — sisemine kaos ilma elusihita ja keskpaigata. Kõik, mis ta loob, on ju ainult selle

tema eneſe ſiſemiſe kaoſe ja tühjuſe wastupeegeldus. Tekkiwad „Leudawad ſead“ ja pea peal kõuduwad olewuſed — ſidemeta wärwiläppide ſegu — ſõnade hüpped ja joonte mõtteta ſaſſiminek — kaos! Kui uut asja luua ei ole, pööratakſe wanu pahurpidi — tahetakſe omapärane olla, kui mõtteid ei ole.

Kas niiſugune kirjandus tõesti meie rahwa wääriline on?

Oh ei! Tuhat korda ei! Jumalale tänu, meie Eesti rahwas ei ole mitte niiſugune, kui üks oſa tema kirjanduſeſt.

Nüüdne põda ja terwe ajalugu tunnistab, et Eesti rahwas üks kõige aatelistemaiſt rahwasteſt on, kes iialgi olnud. Kellel rahwaga tegemiſt, ſee näeb, et Eesti rahwa hing midagi ſügawat, igawiku poole jänunewat on. Tänulikumat pinda aateliſe kirjanduſe jaoks, kui Eestis, on waewalt kuskil leida. Ja ka meie haritlaſed, kas nad on tõesti aate wastaſed?

Ei iialgi!

Haritlus on ju rahwa ekstrakt. Ei wõi ſiis ka uſuliſes elus oluline wastuolu olla rahwa ja haritlaste hingeelus. Minu kindel arwamine on ſee, et meie haritlaſed wõõrdund on uſuelult ainult ekſiarwamiste mõjul ja ei mitte hingelistel põhjustel. Minu aruſt on ſee ainult wälispidine ärawõõrdumine, mis tuumaſſe ei puutu, waid rohkem peitub asja koores.

Kõige esmalt tuleb ſiin tähendada, et ſee, kes kirikuwastane, weel ammu mitte ſellepäraſt ei pruugi olla uſuwastane. Siin wõiwad päris teiſed põhjuſed walitſemas olla. Kõige esmalt juba poliitiline põhjus. Kui tihti, paraku, ajas Balti kirik rahwawaenuliſt poliitikat, kui tihti unuſtas tema oma aateliſe ülesande ja muutus poliitiliſeks tööriiſtaks. Kui tihti ei ſeisnud ka ewangeeliumi kuulutajad mitte oma ameti kõrguſel!

Peab meeles pidama, et kirik mitte ei ole aade iſe, waid ainult tema ajalik kehaſtaja ja edaſiandja. Et ſiin tihti wõib tekkida waſtolu tema wastu, ei mitte aatewaenuſt, waid tihti juſt aate päraſt. Siin juures peab ka meeles pidama, et ka uſuaſjus tuum ja koor on olemas, ajalik wäljendus ja igawene tõde iſe.

Kui igawene tõde astub ajaloolisſe elu arenemiſe käiku, on ſee ju eneſeſt mõiſtetaw, et tema eneſeſſe wõtab oma oſa ſelleſtajalooliſeſt ja indiwiduaalſeſt mõõdaminewaſt kujunemiſeſt ja nõnda ütelda ſelles ajaloolises riides meile eſineb.

Nii on ſee kindel, et kõik mis uſuwastaſed uſu wastu ette toowad, ei mitte tema tuumaſſe, waid ainult tema ajalikuſſe kooreſſe puutub. Uſk iſe, omas puhtas kujus, ei wõi iialgi ſattuda waſtolusſe ei hariduſe ega teaduſega, ſeſt ta on kõigi tõdede ja äratundmiſe kroon ja algallikas ning wastab iga mõtleja inimeſe ſügawamatele tarwidustele jäädawate wäärtuste ja hingerahu järele.

See oli ka ſelle raamatu peaſiht näidata meie haritlaſtele, kuidas uſuwastane meel peaaſjalikult põhjeneb ekſiarwamiſte peal, et uſk ka meie aja inimeſele ainuke wastus on tema ſügawamate igatſuſte ja tarwiduſte peale.

Uues wormis wana igaweſt tõtt pakkuda, uute ſõnadega neid ilmutuſi ja tundeid awaldada, mis ſiſuliſelt ja oluliſelt needſamad on eila, täna ja igawesti.

Kui meil ka teine arusaamise viis ja keel on — ometi seesama igaviku igatsus, mis aastamiljonite eest inimkonnas õõgus, ta õõgub ka meie aja hinges — võib olla veel palavamalt, veel sügavamalt kui siis. Ja kindel see on, et päraſt meie aja kõuemaru ja waimuööd uus kaunis wikerkaar taewawõlwil tõuseb ja ka Eesti pinnal, kus meie haritlaste südametes nii kui terwes maailmas uus ohwrisuits üles tõuseb kõige olemise püha algallika poole.

Ma lõpetan oma eessõna — tuues seda manifesti, mis nüüd kõige suurema kultuurirahwa esitus on awaldanud oma kodanikkudele ja mis kui esimene kewadetuul peaks leidma wastukaja kõikide maailma rahwaste südames:

Soli-Deo.

Briti peaministrite manifest kõigile Briti ilmariigi rahwastele.

Lloyd George ning Kanada, Australia, Uue Meremaa ja New-Foundlandi peaministrid on järgmise manifestiga kõigi Briti riigi kodanikkude poole pöörnud:

„Wiimane, praegu lõpetud sõda, mis on waaruma pannud kõik elualused, mida meie kõik seni tundsime, sunnib igaüht mõtlejat inimest oma rahwa elu alustesse kui ka rahwuswahelistesse wahekordadesse süwenema ja nende üle järele mõtlema.

Sõda on paljuid wäga tähtsaid küsimusi otsustanud. Meie oleme palju tähelepannud ja õppinud, nüüd, kus meie rahulist elu jälle alustame. Mitte ainult, meie, ministrid, ei ole kindlad, et haridusse, diplomatia ja kaubandusse abil võimalik ei ole ühetaolist arenemist inimeste elus luua, ei, paljudele on see nüüd selgeks saanud. Meie petame endid, kui arwame, et kõige suurem aineline jõud ka kõige suuremaid võimalusi kõikide otstarwete kättesaamiseks annab. Riigikodanikkude põhjalik haridus, hea diplomatia, tulusa kaubandusega saadud elanikkude rikkus — kõik need asjad on ainult tööriistad kõigewägewama waimu käes, kes neid tarwitab oma heaksarwamise järele.

Mõtelgem selle peale, et meil jälle võimalus on kestwas rahus elada ja tegewad olla. Niisuguse wäljawaate, lootuse kindla rahu ning kodanikkude riigielu arenemise peale on meile annud rahwasteliit. Kuid ka nende lootuste täideminek oleneb millegist ära, mis palju tähtsam ning sügawamini ulatab meie elu alustesse. Kõigi maailma rahwaste ja riikide kaastöö edendamine — see on rahwasteliidu otsekohene ja kõrge otstarb. Aga ka see kaastöö on wõimalik ainult siis, kui inimestel hea tahtmine on üleüldsuse asjast aru saada ja üheskoos tööd teha. See waim inimeses ongi, kes head tahtmist asja wastu äratab, ning ta on waimlisest allikast pärit. „Wennaliku wahekorra" loomise peale inimeste seas võib ainult siis loota, kui oletada võib, et inimestel kõikumata tahtmine on tunnistada, et kõigi üle Jumal isalikult waliitseb.

Meie leiame, et see tahtmine meil weel suurel mõõdul puudub, ja et meil teda tarwis on — tahtmist Jumalat kui meie kõigi Isa tunnistada. Selleſt peab aru saama, et Jumal maailma wiimaks ometi ainult oma tahtmise järele walitseb.

Meie peame tunnistama, et siin öeldud sõed mitte juhtumisi meie kristliku usuõpetuse-tuuma ei sünnita. Kui meie selleſt, mis siin öeldud kinni peame, siis leiame need aluſed, mille peale meie wõime üles ehitada üht elu täis ühtlust ning kokkukõla, elu, mida inimeſed nii palawalt igatſewad.

Silmas pidades, et meie, miniſtrid, selle eeſt wastutawad oleme, et suur riik õieti ja asjakohaſelt juhitud saaks, ka siis, kui keeruline tulewik ees seisab, seletame meie siin, et kindlad aluſed tulewaſe maailmarahu jaoks ainult siis wõimalikud on, kui kõige kõrgema waimu mõju inimeste elu, riikide wahekorra ning riigiasjade peale tunnistakſe. Sellepäraſt tunneme endid kohustud olewat oma kaaskodanikkudele järgmiſt seletama:

On tarwilik, et need, kellel weel hea tahtmine on paljudes ja mitmesugustes juhtumistes isiklikku wastutuſt parema tulewaſe elu ülesehitamiſe eeſt oma peale wõtta, Kõigewägewama jõu õnnistusrikkaſt tegewuſt ja tema tööde igawesti kestwat wäärtuſt tunnistakſid ja austakſid. Tõesti, ainult niisuguste jõudude kaastöö abil wõime meie luua kestwaid aluſeid maailma rahu jaoks."

A. Jumala ilmutuſed.

I. Nähtawas looduſes.

Ei ole elus tähtſamaid küſimuſi, kui need, mis puutuwad meie olemiſe algmõttesse, meie elu algallikasse ja lõpusihisse. Need kolm ilmawaate peaküſimuſt: kuſt? miks ja kuhu?

Ühel wõi teiſel wiiſil peab iga mõtleja waim nende peale wastuſt andma. Terwe elu meie ümber on ju kui suur ſaladusline küſimuſemärk, mis meid lihtſalt ſunnib oma mõistatuſi uurimiſe ja otſimiſe teel lahendama. Hälli ääres, kus kaks imeſtawat lapſeſilma meile wastu waatawad eluarenemiſt oodates, tõuſeb tahtmata ſeeſama küſimus: kuſt? Kuſt tuli see päris iſelaadiline enneolemata waimuelu, need imeidud, mis siin lapſehinges kaswamiſt ootawad? Elu ja rahwaste wõitlemiſt, püüdmiſt ja loomiſt nähes, oma ſüdame igatſuſt, lootmiſt, walu, aimamiſt, rõõmu ja waewamiſt tähele pannes, tõuſeb jällegi küſimus: Miks? Mis tarwis see kõik? Mis mõte ja otſtarb on ſellel kõigel.

Ja surnuaia müüril seistes, hääletu kahwatu surnu palge peale waadates, tungib loomusunnil küsimus meie huultele: Kuhu? Kuhu kadus see elu, mis weel hiljuti õõgus, püüdis, tundis? Kuhu woolawad, tormawad ja ruttawad kõik elu ja tema nähtused, jättes oma teele ainult mälestusewarjusid? Mis on see ime, mis meie nimetame eluks? See jõud, mis surnud ollust moodustab ja temast kujusid loob, puude tüwedest pakatab, seemneiwades tuksub ja tõukab, inimese waimus iseteadwusele ärkab ja mõttelennus iseenesest kõrgemale tõuseb? Kas see kõik kogemata ja otstarbeta on? Mullast tulnud — pimeda teadmata tungi tagajärjena?

Ei iialgi!

Terwe eluarenemise käik etteseatud sihi poole, kõik elunähtused oma imeotstarbekohasusega ja iluga, terwe kosmos oma korra ja kindlate seadustega ja iseäranis inimese waimuelu oma iseteadwuse ja tõeigatsusega, kõik see annab tunnistust, et peab olema üks loodusest ja nähtawast elust kõrgem waimuwägi ja tahtmine — elu tuiksoon.

Kust tuleb elu? Kust tekkis aine ehk ollus kõige oma eluidudega?

Ei millegist ei wõi midagi tekkida. Igal asjal peab oma põhjus olema. Ja kui ka terwe elu, ütleme mõnest algusest wõi gaasist arenenud aegamööda, ometi pidid siis ju kõik eluwõimalused, kujud ja wõimed selles algusus, kui ka peidetudki iduolekus, olnud olema. Ime oleks weel suurem. Kust tulid siis need lugematad eluidud, kust algus ise? Kes pani teda liikuma, arendama? Kes andis esimese tõuke, et eluwool liikuma ja liikuma hakkas?

Ja see eluarenemine, see eluwoolu liikumine ei ole mitte korratu juhuslik segasoga, ei, kaosse sisse tuli tung korra järele, kosmose järele.

Meie näeme, et elu arenemine ja moodustamine kindla sihi poole, täielikkuse poole liigub. Elu liigub ikka kõrgematele astmetele, ikka mitmekesisemate kujude poole. Kaosest tekkib kord, kujuta ollusest ilukujud ja wormid, eluta ainest tekiwad orgaanilised olewused, taimed, olluse ümbertöötamise ja sigimise wõimedega. Tõuseb loomariik, uute kõrgemate eluwõimetega kui taimeriik, esimeste waimukiirtega, oma instinkt hinges ja mälestamise wõimega.

Ja sünnib inimene oma iseteadliku waimuga, oma waba tahtmise ja usulise kõlblise tundega.

Edasi areneb elu: — inimestes, kes waimlisele elule anduwad, ärkab weel midagi uut, ennenägemata ime: waimline isik, kes eluwõitluses ikka kõrgematele astmetele tõuseb, ikka selgematele eluäratundmistele jõuab. Waimline isik, kes nägemata igawiku aateilma eneses peegeldab ja aimamise õudsail tiiwul elualgallika saladusse tõuseb ja tema wulinat oma enese südame sügawuses tunneb.

Ja ikka weel kõrgemale areneb elu. Suurtes waimudes ja geniustes näeme enneaimamata elutäiust ja hauagi ääres tunneme intuitiiwselt kuidas just muldse hoone kokkulangemisega awanewad uued elutäiused. Kus waim, saades lahti aja ja ruumi kütketest, näeb igawikku ilma tumeda peeglita — ilma pildi- ja mõistu-

sõnata — ka seal weel areneb elu edasi... astmetele ja täiustele, mille kohta meie siin endale ettekujutustki ei suuda luua.

Kaswaw, arenew eluime! Teadmatusest tõusew, lõpmatuses lõppew! Kaosest wäljakistud igawiku teede peale, kus igawene kord ja kõigutamata seadused su arenemise teed juhiwad.

Eluime nii püha, nii suur!

Sa püha, elulooja õhk! Sind tunnen tärkawates seemneiwades, sind tunnen omas igalsewas imestlewas waimus, sind tunnen taewatähtede walgusteedel, sind tunnen rahwaste tõusmises ja langemises, neude püüdmistes ja otsimistes. Terwe Loodus kuulutab looja au. Kõik olemine nõuab loomusunnil loowat olemise põhjust, loowat sünnitawat algust. Iseäranis selge on see minu isikliku olemise peale waadates.

Mina olen.

Kõik mis mul on, olen mina saanud. Ihu, waim, ümbrus, elutung kõik on mulle antud.

Ei mitte minu oma tahtmine ei kutsunud mind olemisse, ei sunni mind elama, arenema, püüdma.

Ma tunnen, üks wägew muutumata olemine hingab nähtawusest ja waheldawast olemisest kõrgemal, üks wägew loow olemine, mis kõik olemist on tahtnud ja elusse kutsunud.

Ma tunnen oma elukäigus ja olemises täielist ärarippuwust, tunnen, et mitte mina oma olemise looja ja peremees ei ole.

Ja see wägew loow elutahtmine, mis minu olemist tekkitas, ta sunnib mind elama, ka siis kui elu nii wäga raske ja sugugi mitte elamise wäärt ei näi olewat, ta sunnib mind wõitlema ja arenema ja oma elu hoidma ning edasi andma.

Mu loodud „mina", ta aimab seda suurt „S i n a", ta tunneb kummardades Jumala loowat ja juhtiwat kätt.

Ta tunneb iseennast ja oma iseteadlikku waba waimu kui ülemat wäärtust loodud olemises ja aimab selle tõttu loomusunnil et see wägew „S i n a", kes minu isikut tahtis, ise ka iseteadew waba waim peab olema, ei mitte pime, sihita, teadmata loodusewõim.

Elu on kogemata iseenesest tekkinud!

Mis arusaamata pöörane mõte!

Waadake seda järeleaimamata ilu, kokkukõla ja kauniduse mõtet mis igalpool looduses meile wastu hiilgab!

Ehapuna, mäeharjad, laenetaw meri, lindude sulekate — kogemata?

See mõte on just nõnda samuti pöörane, nagu see, kui ma tõendada katsuksin, et kõiksugu wärwide kogemata läbisegamise ja läbiraputamise läbi mõni kaunis pilt wõiks tekkida.

Ei, nagu iga pilt kunstniku hinge ilmutus on, nii on ka looduse ilu ühe ülema waimu ilu kehastus ja awaldus. Kogemata?

Ma küsin siin, mis on targemini, otstarbekohasemalt ja täpipealsemalt ehitatud: kas mõni aurumasin või näituseks meie organismus ehk mõni taimeke või putukas?

Kui juba see mõte pöörane on, et mõni otstarbekohaselt töötaw masin iseeneseşt tekkida wõib, ilma ehitusmeistri plaanikindlalt töötawa waimuta, kui pöörane on siis küll mõte, et see kõige otstarbekohasemate looduse nähtuste juures nõnda on.

Kogemata?

Kogemata heitsid atomid kokku ja sünnitasid seda imetarka kokkukõlalist kosmost!

Igal pool looduses näeme arenewaid ilukujusid, kõigutamata korda, imetarku seadusi, kehastatud imeelu mõtteid ja sihte.

Terwe loodus jutustab meile imejutu tärkawast, wõitlewast, kaowast elust, ilust ja olemisest. Mis on kõik meie luuletajate imelood nagu Dante jumalik komõdia ehk Goethe Faust selle imejutu kõrwal, mis terwe imekosmos oma mõtterikkuse, korraseaduste ja iludustega jutustab?

Kogemata? Atomide mäng!

Tõesti, astu trükikotta, wõta paar miljonid tinatähti, raputa neid läbisegi.

Kas sellest wõib mõni luuletus ehk mõtet sisaldaw kirjatükk tekkida? Weel tuhat korda pöörasem on, seda atomide kogemata kokkuheitmisest tõendada, nagu oleks nemad wõinud kosmost sünnitada.

Ei, nagu iga raamat autori waimu ilmutus on, nii ka see ime looduseraamat, mis meile siniše taewapaberi peal kuldsete tähtedega ja haljade aasade lehekülgedel lillede kirjude tähtedega tunnistust annab oma imetargast autorist, kelle mõtteşügawust ei keegi täielikult äramõõta ei suuda.

Ei ole see kogemata atomide mäng mis Plato, Mozarti ja Newtoni peaaju sünnitas ja särawas roosi õiekroonis ilupilti tekitas.

Ei ole see atomide teadmata keerd, mis mu südant igaşema paneb tõe, ilu ja headuse järele, mis emasilma ja päikeste wahutawat walguşemerd loob — nii loen ma kummardades elu püha raamatut ja aiman tema nimetamata autorit põlwili heites.

Terwe elu arenemine etteseatud sihi poole tunnistab, et on üks igawene sihiseadja, üks teadlik waimuwägi, elusünnitaja.

Enne oli waim, siis tekkis aine. Enne olid Jumala mõtted, tahtmine, nõu ja siht — siis hakkas nende teostamine olluses arenemise teel. Kui mitte enne siht ja mõte poleks olnud, siis ei wõiks ka mitte algada arenemine tema poole. Seda näeme ka meie oma tööst. Enne peab meie waimus olema töökawa mõte, siis alles asume tema teostamisele. Nii peab kunstnikul, kes marmorist tahab moodustada kuju, enne selle kuju mõte, s. t. töö siht waimu ees olema, ja alles siis algab olluse moodustamine selle sihi poole. Nii oli enne waim ja siht, siis hakkas arenemine tema poole. Seesama maksab ka terwe looduse ja elu kohta.

Meie nägime ju, et terwe elu areneb etteseatud sihi poole. Enne pidi see siht olema Looja waimus, siis ainult wõis algada eluarenemine. Seda näeme ka iga kaswawa, tekkiwa asja juures. Iga taime seemneiwa kohal lehwib looja mõte, s. o. see siht, mille poole ta hakkab arenema. Roosiseemne iwa kohal lehwib roosi mõte ja selle sihi poole püüab tärkaw seeme, maamullast tugides. Tammetõru kohal lehwib tammepuu kuju kui loow mõte ja arenemise siht. Iga lapsehälli kohal lehwib ühe uue waimlise isiku mõte, siht, mille poole weel uinuwad waimuidud liikuma ja kaswama hakkawad. Nii woolab juba arenemise mõtteşt kui niisuguseşt Looja, Jumala mõte iseeneseşt wälja. Ja seda weel rohkem, kui meie tähele paneme, kui targasti, kui otstarbekohaselt see sünnib arenemise sihi poole. Ei midagi ei sünni looduses asjata, mõtteta, otstarbeta.

Mõtleme ainult oma ihu ja tema elundite peale, näituseks oma silma ehituse ehk seedimise aparadi peale. Ka kõige suurem ehitusmeister ei suuda niisuguşt imet järele teha. Ehk wõtame ka kõige lihtsama rohukõrrekese ehk putuka — kui imetargalt on nad kokku seatud, kui otstarbekohaselt! Ehk waatame ka selle ime peale mis meie nimetame looduseseadusteks, mille põhjal terwe maailm liigub ja areneb. Need seadused on ühed ja needsamad terwes ilmlõpmata uniwersumis ja ilmutawad ühte ühtlaşt ülitarka tahtmişt ja seaduseandjat. Ja kui targad on nemad kõik, kui täpipealsed ja kohased. Nii näituseks see seadus, et ei midagi jõuşt ehk olluseşt kaotsi ei lähe, et igal organismusel wõime on elutingimistele kohaneda, et elu alleshoidmise ja oma tõu edasiandmise tung kõik elu täidab, et iga kasulik asi rõõmutundega ühendud on, et igas asjas arenemise tung waliseb kõrgema eluaştme poole, et iga hea asja kätteşaamine waewa ja jõupingutuşt nõuab jne. Kui targasti ja lihtsal wiisil on Looja kauni aastaaegade waheldust wõimaldanud, maakera wäheşe külje poole kaldumise läbi. Kui tark on isegi see seadus, mis wee külmamise juures erandina walitseb, et wesi, kui ta külmus — 4 kraadişt allapoole wajub, mitte enam, kui teised ained, ennaşt kokku ei tõmba, waid jällegi oma kogu suurendab. Kui see nõnda ei oleks, surekşid kõik mered wälja. Kui tark on ka see seadus, et kõige tähtsamad elu alalhoidwad tegewuseđ, nii kui hingamine ja seedimine, iseeneseşt, ilma meie kaastegewuseta imeotstarbekohaşel wiisil sünniwad, et kõige tähtsamad elundid ennaşt ise, ilma meie tahtmise kaasabita, kaitsewad, näituseks meie silma automatiline kinnilangemine ähwardawa hädaohu ees, pisarate tekkimine, mis mõnda wäärolluşt kohe wälja uhuwad, ehk köha tekkimine, kui midagi kahjulikku hingekõrisse sattunud. Igalpool ühe ülema tarkuse ja seaduseandja ilmutus.

Tõesti, iga loodud asja ees peakşime kummardades seisma, seşt tema ilmutab oma Looja kirjeldamata tarkuşt ja mõistuşt, mõistuşt, mille kõrwal ka kõige targema inimeşe mõtted kustuwad, kui küünlad päikeşe kõrwal. Nii lehwib Jumala waim olluse kohal ja algab saamine, liikumine, arenemine, kaswamine etteseatud sihi poole. Tekiwad kujud, wormid ja kehad igaüks Looja mõtte teostajana. Tekib Looja oma pilt — inimeşe iseteadlik waim — algab tema arenemine igawiku täiuseni.

Kuid mitte ainult sihi poole arenemine ja otstarbekohasus terwes looduses ei ilmuta meile Loojat, waid nähtawas looduses peituwad weel kaks jumalakuulutajat, need on looduse ilu ja sümbolismus.

Terwes looduses ja elus särab meile wastu äraseletud ilu mõte. Meie süda tunneb intuitiiwselt igalpool seda ilu ja tunneb ka, kuidas see ilu meid tõstab loodusest kõrgemale, meile seda ilmutab, mis jäädaw ja igawene on elunähtuste waheluses ja pöörises.

Tuletame ainult meele loojaminewa päikese ja ehapilwete kirjeldamata kaunidust. Wajume kummardades lilleaasadesse, liilia ehk roosi õiekroonisse. Waatame kõrgete mäeharjade peale, mis särawad hõbeselgelt, tuletame endale meele wahutawat, lainetawat merd ehk kujutame endale ette mõne liblika tiiwu ehk lindude sulekatet — missugune ime ilu mõte särab meile sealt igaltpoolt wastu! Missugune imeilu ilmutus on inimese silm! Kuidas äratab see ilusära meie hinges elusse kõik seda, mis aateline, püha, puhas ja hea.

Kust tuleb see ilu mõte loodusse?

Kas eluta ilmteadmata ollus teda iseeneseest kogemata sünnitanud? Mis pöörane mõte!

Ei, kõik see ilm on kahwatu peegeldus igaweseest aateilmas, jumalikust ilust ja puhtuseest. Nii kui ka kõik kõlad ja helid looduses, iga kohin, wulin ja linnulaul ainult on wastukaja selleest pühast elulaulust, mis igawikust kostab kaduwusse.

Kes waadata ja kuulata oskab, saab selleest aru: kõik mis nähtaw, on ainult selle pilt, mis nägemata. Kõik mis kaduw — ainult selle pilt, mis kadumata. Ollus ja loodus — ainult waimu pilt ja peegel. Kui meie waatleksime loodust sügawamini ja waimliselt tema sõnata keelt kuulaksime, siis saaksime kuulda uut jutlust, awaneksid meile suured waimuelu saladused. Kõik, kõik, mis me näeme — kaunid selged pildid waimlisteest tõdedest ja imeasjadest. Meie näeksime oma hinge, tema läbielamisi ja seadusi, Looja mõtteid ja waimu, terwe elu ja olemise sügawamat tuiksoont. Meie näeksime kõiki saladusi looduse pildikõnes ennast ilmutawat.

Nii on ka pea kõik suured waimud oma sügawaid mõtteid meile selgeks katsunud teha looduse pildikõne läbi, nii on kõik suured selleest looduse jutlusest aru saanud ja seda igawiku pilti armastanud.

II. Jumala ilmutus taewalaotuses.

Weel selgemaks läheb meile see mõte, kui me omad silmad tõstame taewalaotuse poole.

Miljardid, lugematad, uued maailmad ja päikesed hõljuwad seal tasa ja õndsas rahus oma ettemääratud taewateedel, ilma kokkupõrkamata, igaweste seaduste ja korra järele. Lugemata — walgusemeri, millé kohin meie kummardawas hinges wastu kajab, sünnitades õndsaid eluaimamisi. Igawiku õhk tungib sealt lõpmatuse wallast karastawalt, kaasatõmmates meie waimu.

Mäherduſt wägewat tunnistuſt oma Looja annab ſee ſinine piibel oma kuldtähtedega! Kas ſuudab loodud waim endale ette kujutada ſelle elu täiuſt, mis Looja hingeſt wälja woolab ilmutades.

Kui ſuur, kui wägew on juba ſee päikene, mis meie maakera katab oma ſoojuſe ja walguſega. Kui meie 13,000,000 maakera kokku weeretame, ſaame päikeſeſuuruſe. Ja mäherduſe elu ja ſoojuſe külluſega täidab ta meie maad, ehk ta meilt küll 139,000,000 wersta kaugel on. Kaugus, mida meie endale ette kujutadagi ei ſuuda. Suurtüki kuul, mis 28½ wersta minutis lendab, tarwitaks üle 10 aasta, et jõuda ſinna, hääleköla tarwitaks ſeks 15 aastat ja auruwanker 350 aastat. Walguſekiir, mis wälgukiiruſel jookſeb, jõuab 8 minuti jooksul päikeſeſt maakera peale. Ja ſiiski näeme meie pikkſilmaga taewalaotuſes tähti, mis meiſt nii kaugel, et iſegi wälgukiiruſega jookſew walguſekiir 5000 aastat tarwitab, et meie juureſt ſinna jõuda! Ja on iſegi tähti, mis nii kaugel meiſt on, et walguſekiir 2 miljoni aastat ſeda määratumat kauguſt läbi jookſeb. Kui ſuur on juba ſee päikene, mis ſärab meie taewawõlwil, kui palju mitmeſuguſi maailme keerleb tema ümber. Meie päikeſekawa ükſi on 25.200.000.000 wersta lai — ja ometi näeme meie taewawõlwil pikkſilmata 273 miljoni niiſuguſi ja weel palju ſuuremaid päikeſi. Miſſuguſed imelikud ennenägemata maailmad päris omalaadiliſe eluga keerlewad küll nende 273 miljoni hiiglapäikeſe ümber, mille kõrwal meie maakera on kui tolmukübemeke. Ja mäherdune lõpmata ülesarwamata hulk päikeſi ja maailmaſid on weel nende tähtede taga, mis meie näeme. Mäherdune päikeste meri, mida meie pikkſilmaga enam näha ei wõi!

Seal kõrges taewas näeme meie udupilwet — ſee on päikeste meri! Tema läbimõõt on 800,112 miljoni korda miljoni wersta, 600 miljoni päikeſekauguſt pikk. Et ſelle päikeste kogu keskpaigaſt kuni tema ääreni jõuda, tarwitab iſegi walguſekiir 5000 aastat, ſee walgus, mida meie nüüd ſelleſt udupilweſt näeme, läks juba Abrahami ajal temaſt wälja! Miſſugune wahutaw walguſeokean! Pea läheb ringi — miſſugune kaugus, mitmekeſidus, miſſugune ettekujutamata elurikkus ja küllus! Maailmade meri.

Kui ſuur on ſee Looja, kes neid elusſe kutſus, neile teed ja ſihid ette kirjutas, neid hoiab ja tunneb!

Päikeſemeri — ja iga päikeſe ümber keerlewad lugematad hiiglaſuured ilmakehad, omaſuguſe eluga, omaſuguſte olewustega. Ja kui mitmeſugune on ſee walgus, mis nendeſt päikesteſt woolab wälja? Mõne päikeſe ſära on punane, mõnel walge, ſinine ehk roheline. On maailmaſid, mida walgustawad neli mitmeſuguſt päikeſt, igaüks oma wärwi, nii et ſeal kord punane, kord ſinine, kord roheline walgus paistab. Mis ime walguſeilu!

Sinna lõpmatuſe ilusſe lendab kummardaw mõte ühes walguſekiirtega. Rind paiſub igawiku aimamiſel.

Suur, suur oled ſina Jumal! Sa olemiſe tuiſoon ja elu lbow mõte! Kes ſuudab ſulle nime anda, eluõht ja igawiku waim, keda ma ainult aimata ſuudan, wäriſedes — aimata, kui tumedas peeglis mängiw päikene! Sina piirad lõpmatuſt, juhid lõp-

mata eluwoolu arendades jälle oma südamesse tagasi. Sinu seaduste järele liigub kõik, niihästi iga ussike põrmus, kui ka need lugematad hiiglapäikesed taewaruumis.

Nii kui waimuelus kaks peaseadust walitsewad ja nimelt armastus ja loowa töö wõim, nii juhiwad ka kõiki neid lugemata tähti kaks peaseadust: külgetõmbamise wõim ja hooandja keskiõukewõim.

Päikestemeri! Kui kaugel oled sa minust — mitu, mitu miljoni aastat peab suurtüki kuul leudama, et sinna jõuda. Nii kaugel, et mitukümmend tuhat hiiglapäikest meile paistawad kui ühe ainsama wäikese tähe walgus. Miks olete teie loodud? Et tuua elu, sigidust, walgust, õnne, soojust ja jõudu miljonitele ilmakehadele ja mõtlejatele olewustele, et oma Looja kirjeldamata wägewust ja heldust ilmutada pildikõnes.

Missugused enneaimamata eluwõimalused peituwad küll seal lõpmatuse meres? Mis elusaladused ja uued ilmutused.

„Minu Isa majas on palju eluasemeid!"

Kui wäeti tolmukübemeke on meie maakera selle elu okeani sees, ja weel inimene oma üürikese eluga! Mis on kõik meie au, wõim ja rikkus selle lõpmatuse elutäiuse kõrwal?

Kuid ometi! Mis on kõik need lõpmata hiiglapäikesed selle ime kõrwal, mis elamas ka kõige lihtsama inimese waimus, inimese hinge kõrwal? Sinna on Looja seda pannud, mis on igawene, mis tuhat korda rohkem wäärt, kui terwe tähtede meri. Meie iseteadlik waba waim, oma tõe ilu ja headuse igatsusega, oma koduwalu ja loowa wõimuga. See waim tõuseb mõttelennus tähtedest ja päikestest kõrgemale, tema läheb kord jälle tagasi selle püha Eluwaimu südamesse, kelle õhk on terwe nähtaw loodus.

Taewas ja maa, kõik tähed ja päikesed lähewad kord jälle hukka ja põrmu, aga hing, hing ükši on suremata!

Suur, wägew, ettekujutamata suur on Looja waim! Wärisedes tunnen tema õhku, kuid siiski süda rõõmustab õndsas rõõmus, sest see wägew looja õhk on armastus. Ja kui ka keegi temale nime ei oska panna, aimates, hõisates, täis rahu ja lootust sosistab kummardaw süda seda sõna, mis kõik elu uue soojusega täidab: Isa!

„Meie Isa, kes sa oled taewas".

Tõesti — terwe loodus kuulutab Jumala au. Tema waim on elu arenemise käigu liikuma pannud, tema seadis elule sihi, tema on kõik nii otstarwekohaselt seadnud ja loonud, korra ja seadused, ilu ja looduse pildikõne. Tema on see nägemata elujõud, mis elus tuksub ja liigub, ollust moodustades ja arendades kõike elu juhib ja walitseb. Temast annab kõik, mis loodud, tunnistust, hõisates ja kummardades.

Kuid weel rohkem kui aimelises looduses, ilmutab ennast Jumal meie oma hinges, inimese waimuelus, mis ju on üks säde tema oma waimust. Asume selle uue ime waatlemisele.

III. Jumala ilmutus waimuelus.

Inimese iseteadlik waimuelu on kõige suurem ime ainelises ilmas. Ta astub nähtawusse kui ennenägemata külaline kuskilt kaugelt, igawikust tulnud wõõras. Iseteadlik waim, kes ennast teadwusega eraldab ümbritsewast, wäljaspool teda olewast elust ennast tundes kui midagi oluliselt teistsugust. See iseteadwus, see minateadwus, see iseennast wabalt äramääraw, äratundew ja kaswaw waimline keskkoht oma kõlblise tundmuse ja tõeigatsusega on kõige selgem Jumala ilmutus siin maailmas, kõige suurem loow wäärtus terwes looduses. Elu tekib ainult elust, waim ainult waimust, iseteadwus ainult iseteadwusest.

Selgesti ilmutab meile meie oma waim Jumala waimu, kust tema pärit ja kuhu tema jälle tagasi ihkab ja jõuab. Mis ime ja wara on küll meie waim ja kõik, mis tema loob. Mis wägi on küll mõte ja mõttetöö! Kui wälk, mis terwet taewast äkki walgustab, nii suudab ka üksainuke mõte terwet eluarenemist ja rahwaste püüdmist uutele radadele juhtida, terweid ajajärkusid uueks luua ja muuta. Mõte on wägewam kui iga muu jõud. Läbi aastatuhandeid wältanud tagakiusamiste ja teiste takistuste peale waatamata tungib uus ja loow mõte, aega ja olust moodustades ja walitsedes, ometi wõites rahwaste südamesse. Tuletame endale ainult meele, mis üksikud waimusuured oma uute mõtetega siin korda saatnud. Weel täna seisame neude mõtete mõju all, mis mitu aastatuhat tagasi kord mõeldud. Tõesti, taewajõud on waim ja mõte, kui ta tõe seest sündis. Ajast ja ruumist wägewam, Looja oma säde! Ta tungib uuridest, otsides, äratundes, aimates ja läbielades elu ja olemise sügawustesse, tõuseb nähtawusest kõrgemale jäädawa elusisu järele janunedes, wäärtusi iseeneses ja maailmas luues, mis mitte ei kao, endale oma päris iselaadilist sisemist maailma ehitades, kõlbluse-, usu-, kunsti-, teaduse ja isikuilma. Ja mõtte kõrwal elab weel teine waimline suurwägi, waba tahtmine, mis kurja ja hea wahel walida wõib, mis kaswatamise ja harjutamise teel nii suureks jõuks wõib muutuda, et ta kõige üle walitseda suudab.

Ja missugused saladused elawad weel meie waimus, saladuslised wõimed, mis nii mitmetele weel teadmata!

Tuletan ainult meele hinge igatsust igawiku ja lõpmatuse järele, waimu janu tõe, jäädawa õnne, ilu ja täielise kokkuköla järele. Mis imewõime on meelespidamisewõime! Ta näitab meile, et kõik, mis waim tegi ja ihkas, kadumata on. Mis imewõime on meie waimu ühtlustamisewõime, see wõime, luua endale ühtlast ilmawaadet kõikidest mitmesugustest mõtetest, muljetest, läbielamistest ja äratundmistest, ühtlast arwamist ja äratundmist. Mis imewõime on waimu tung loowa töö järele, tung midagi uut, iselaadi, omapärast luua, teha — üks säde Looja waimust. Mis imewõime on meie waimu tung korra järele, korda luua kaoses, oma elule ja loomisele ühtlast sihti seada, otstarbekohaselt toimetada, iga

asja üle ühe wäärtuse mõõdupuu järele otsustada, nähtuste wiimast põhjust ja mõtet uurida. Tõesti Looja oma waimu peegeldus.

Ja mis imed awanewad meile weel südame elus. Mis ärarääkimata tundmused! Rõõmu ja walu, pettumuse ja õnne tundmused, lootused, igatsused, aimamised ja hingeliikumised. Missugused armastuse ja wihawõimed, missugused ülendawad waimustuse ja andumise tunded liiguwad südames palwe ajal ehk ilu waatlemisel. Tõesti, üks tundmuste meri, nii sügaw, nii õrn, nii püha, et sõnad teda kirjeldada ei suuda.

Ja tundmustest ning mõtetest kõrgemal lehwib korraldades, moodustades ja walides waba mina, kõigest sellest luues endale oma isiku ilma, see „mina", mis ikka seesama jääb lapsehällist kuni hauani, mis ajast ja wahelduset kõrgemal seisab, mis oma enesetundmuses ei muutu selle peale waatamata, et ihu, tema hoone, iga 7 aasta tagant täitsa uuendatud saab. Siia juurde tuleb weel üks waimuelu ime — indiwiduum!

Igaüks inimene üks päris iselaadiline waimuilm, mis iialgi enne teda olnud ei ole ja iialgi pärast teda ei kordu. Mis ime karakterite rohkus!

Maailma ärawõitwaid kangelase iseloomusid, waikseid kannatajaid, ebakõlalisi ja kristallselgeid!

Igaüks omamoodi huwitaw, algupäraline järelaimamata.

Ja mis imelikul wiisil awaldab ennast see indiwiduaalne mitmekesidus ka wälispidi. Igal inimesel on iselaadiline tema waimuelule wastaw nägu, omalaadiline käik, näoilme, käekiri, häälekõla ja isegi iga käejoonekene on igal ühel algupäraline.

Sedasama indiwiduaalset mitmekesidust näeme ka terwes looduses.

Ei mitte üks rohukõrrekene ei ole just teise taoline.

Kuid siin kohal tahaksin mina eraldi weel waadelda seda waimuwõimet, mis nõuda ütelda on kõikide teiste waimu wõimude kroon ja kuningas, see wõime, mis meid inimesteks tõsises mõttes teeb ja meile kõige selgemini Jumalat ilmutab. See on meie südametunnistus, meie kõlbline iseteadwus.

IV. Jumala ilmutus südametunnistuses.

Tõesti, üks püha kohtumõistja istub meie südames ja sunnib meid isegi wastu tahtmist oma otsuse alla.

Südametunnistus? Mis see on? See on meie kõlbline iseteadwus, meie waimu elu alalhoidmise tung, meie hinge püha jumalik instinkt. Südametunnistus, see on meie waimu sisemine sund iga asja panna kõlbliste wäärtuste mõõdupuu alla, iga asja juures hea ja kurja wahel teha wahet. See on sisemine waimuseadus, mis seisab meie himudest ja egoistlisest tahtmisest kõrgemal,

wägew kohusetunne, toimetada oma parema äratundmise järele elus, selleſt hoolimata, kas see meile toob kasu wõi kahju. See tung ja tunne ei ole mitte meie wõimu käes, tal on omad seadused ja teed, mis ennast maksma panewad ka wastu meie tahtmist ja soowi.

Sisemine taewalik rahutundmus ja kokkukõla tungib meie hinge, kui meie elame seda oma kõrgemat waimuseadust mööda, kuna wastupidisel korral wäljakannatamata lõhe ja ahastus südames tekib, ahastus, mis nii tihti isegi enesetapmisele on wiinud.

Niikaua kui inimesed maa peal elawad, tunnewad nemad seda põrgut, mis meie halwaks südametunnistuseks nimetame. Wanad greeklased kujutasid endale teda ette kui tagaajatwaid koledaid naisterahwakujusid, wälgusarnaste silmadega ja madudega kaetud peaga. Ka Kain Wanas testamendis kujutab meile sedasama. Ta oli „hulkumas ja põgenemas“ ütleb kiri.

Ja ka meie ajal näeme nii tihti, missugune wägi südametunnistus on. Kui tihti tuleb ette, et mõni mõrtsukas ehk kurjategija ennast ise kohtule üles annab mitu aastat pärast oma kuritegu, ehk küll keegi teda ei kahtlustanud. Tema südametunnistuse piin on koledam kui kõik karistused, mis teda ootawad: parem tahab ta ise oma pea anda timuka kätte, kui weel edasi elada selle sisemise lõhe all.

Mitte ainult sisemine elu ei muutu halwa südametunnistuse juures põrguks, ei, ka terwe eluta loodus ja ümbrus. On, nagu näitaks kõik tema peale sõrmedega, nagu tõuseks igalpool kohutaw äikesewari. Iga elurõõm ja tasakaal kaob, kui see lõhe meie südame pühamas paigas meid rõhub, kõige joowastuse ja enese waigistamise katsete peale waatamata.

Looja on iga inimese hingesse selle oma seaduse kirjutanud: sa pead püha olema! Ja häda sellele inimesele, kes tähele ei pane seda sisemist häält. Kui ka nii mitmed seda häält eluajal eneses wägisi katsuwad lämmatada, ometi ärkab ta elu tõsistel tundidel jälle elusse — olgu ka mõne juures alles surmatunnil. Kuid just siis seda koledama wäega.

Just see wäljaspool meie wõimu ja tahtmise piirkonda walitsew sisemine tung, kõlbliselt elada, oma isiklikku omakasupüüdlikku himu ühe pühama kõrgema eluseaduse alla paenutada, annab meile nii selget tunnistust selleſt, et meie üle walitseb üks püha Elu waim, et Jumal elab.

Nii mitmed katsuwad küll ka seda tõesasja sellega ümber lükata, et see südametunnistuse heal nii mitmesugune on. Ühele on see patt, mis teisele just südametunnistuse käsk on. Üks rahwas peab seda halwaks, mis teine just heaks loeb. Kuidas wõib siis see Jumala hääl olla, küsiwad nemad, mis nii endale wastu räägib ja mitmekesine on? Tõde ja headus peab ju üks olema ja ikka seesama, kuidas tuleb siis see, et südametunnistuse hääl nii tihti eksib?

Selle peale tuleb esmalt wastata, et kõlblus, s. t. see, mida meie heaks ehk halwaks peame, täitsa individuaalne asi on, s. t. iga üksiku isiku juures tema äratundmist ja waimu laadi mööda mitmekesine on. Nii kui kõik waimuasjad, nii on ka südametunnistus üks kaswaw, arenew asi, mis ka tinginata kõiksugu wälispidiste mõjude

all seisab ja tihti ka eksiteele wiidud wõib saada. Aga tema jumalikkus ei peitu mitte tema sisus, waid selles, et tema üleüldse olemas on.

See tõeasi, et meie üleüldse oleme sunnitud iga asja panema kõbliše mõõdupuu alla, ükskõik missugune see mõõdupuu oma sisu poolest ka on, see tõeasi on peaasi. Kui ma ka eksiteel pean halwaks mõnda asja, mis sugugi halb ei ole, ometi jääb see ime-tõeasi seisma, et minu sees üks sisemine tung on üht minu tahtmisest ja mõnust kõrgemat seadust täita ja oma isiklikku elu ja mõtlemist tema alla paenutada, ka siis, kui ma seda ei taha ja see mulle kahju toob. Mitte see ei wäljenda minu kõblist wäärtust, et mul on üks kõikidest kõbliseks tunnistud mõõdupuu, waid see, et ma selle järele elan, mis *mina* kui tõtt ja omale kohustawaks individuaalselt äratunnud olen. Nii ei ole siis mitte see kõbliselt oluline, kui palju mul kõbliši äratundmusi on ja kui palju nad absoluutse kõikidele makswa kõbluse seadusega kokkukõlas on, waid see, et minu elu minu oma individuaalse kõbliše iseteadwusega harmoneerib.

Ja peale selle peame ikka meeles pidama, et mitte mõnda wälist tegu kui niisugust heaks wõi halwaks ei wõi pidada, waid et kõbliselt otsustawad ikka südame sisemisemad juhtpõhjused on. Nii wõib üks ja seesama tegu ühe isiku juures hea, teise juures halb olla, kuid südametunnistuse jumalikku wäärtust ja au ei saa selle läbi ümber lükata.

Siinjuures tahaks weel peatada selle küsimuse juures, mis selleşt arwustusest iseeneşest tekib ja nimelt: kas on siis üleüldse olemas absoluutset kõbliši tõtt, mis kõikidele on maksew? Ja missugune on see igawene kõbline seadus oma sisu poolest.

Kindel on, et teda olemas on, kui ta ka siin nii mitmekesiselt ja individuaalselt ilmsiks tuleb. Niisamuti nagu üks ja seesama päikene mitmesugustes klaasides murrab mitmel wiisil oma kiiri, ja iga kirju kiir ometi seesama päikene on, nii on ka need igawesed waimuasjad kui usk, kõblus j. t. oluliselt kõik samasugused ja üheainsama muutmata taewatõe mitmesugused kiired individuaalses kehastuses.

Mis on siis see üleüldine kõbluse seadus oma sisu poolest?

Selle peale tahan ma wastata: terwe inimkonna südametunnistus ja ülem kõbline seadus on Kristus. Seda tunneb iga puhtuse järele tõeotsija waim loomusunnil. Kõik suured waimud on temas oma kõbliši päleust leidnud, ja isegi metsrahwad, kellele ewangeeliumi kuulutakse, on Kristuses äratunnud oma elu ülemat seadust. Seda wõib igaüks, kes tõsiselt Jeesuse püha isikut oma waimu peale mõjuda laseb, kohe ise äratunda. Sa oled see! Sinu poole olen ma loodud!

Ja Kristuse isikust ja elust tunneme meie ära, et kõblus on armastus! See on iseeneşe ja oma wäiklase elu unustamine teiste pärast, kõrgemate wäärtuste pärast.

Kõblus on ennast ohwerdaw andumisewägi, seesama seadus, mis ka terwes looduses walitseb ja meid eneşega kaasa kisub kõrgematele eluastmetele. Nii on iga tegu, kus meie iseennast, oma mõnu, himu ja kasu unustame, kõbline, aateline.

Sure ja saa! See on iga üksiku südametunnistuse ülem käsk ja sisu — ja see on ka üleüldse kõbluse seaduse tuiksoon. Ja see, kes oma elu ülemaks ülesandeks teeb,

wiia oma südametunnistuse seadust terwe eluga kokkukõlasse, see tunneb seda selgesti, et Jumal elab ja ikka on tema ligi.

Õndsad on puhtad südamest, sest nemad peawad Jumalat nägema!

Õndsad need, kellel nälg ja jänu on õiguse järele!

Kuid astume nüüd järgmise Jumala ilmutamise juure. Ei mitte üksnes loodus ja inimese waim, waid ka terwe muu elu kõikide oma nähtuste ja awaldustega pole ju midagi muud kui Jumala olemise awaldus. Heidame nüüd pilgu rahwaste elu peale ja waatame, kuidas Jumala waim ka seal tegew on.

V. Jumala ilmutamine rahwaste elus.

Kui imelik on küll see nähtus, et terwes maailmas mitte üht rahwast ei ole leitud, kes Jumala sisse ei uskunud. Olgu ka nende ettekujutused Jumalast nii üsna tumedad, algelised ja meie arust rumalad. Ometi oli ja on kõikidel rahwastel see tundmus, et üks maailmast wägewam waimuwägi nende elu üle walitseb ja maailma on loonud. Kui nad endale ka seda wäge ei tea kui lapselisel wiisil ettekujutasid. Mis selleşt? Peaasi jääb: ka nemad tundsid oma Looja ligidust ja olemist. Aratab ju terwe imeilus hiilgaw loodus oma otstarbekohasuse ja korraga loomu-sunnil küsimuse: Kes on seda teinud? Kust see tuli? Räägib ju kõik meie oma waimus Temast, kelle poole meie oleme loodud.

Kust tuli see jumalamõte kõikidesse rahwastesse ja weel nii wägewalt, et nad oma lapsi ja wara sellele ohwerdasid, iseennast kõige koledamal wiisil piinasid ja wärisedes ülespoole waatasid? Kust tuli see mõte nende hingesse, kui Jumalat ei oleks. Kuidas hakkaks inimene, kes ise kaduw kui rohi wälja peal, igawiku järele igatsema, kui teda ei oleks? Kuidas wõiks ta siin kitsas piiratud maailmas lõpmatuse järele kisendada, kui lõpmatust ei oleks. Kuidas tuleb see janu Jumala järele, kui see kõik oleks — petekujutus? See oleks arusaamata ja wastuloomulik.

Kõik rahwad otsisid Jumalat, ja just see tõeasi on jällegi kindel tõestus selleks, et Jumal elab. Weel selgemaks läheb see meile, kui waatame ajaloo käigu peale. Ka ajalugu ei ole mitte kogemata juhuste kirjeldus, waid rahwaste ajalugu on rahwaste kohus.

Iga rahwas on üks iseäraline Looja mõte. Igalühel on oma kindel ülesanne, mida tema igawiku auks ajalikkuses teostama peab.

Iseäranis selgelt näeme seda Juudi rahwa juures. Tema oli elusse kutsutud, et inimkonnale tuua kõige kõrgemat aadet, Jumalat. Terwe Israeli ajalugu on üks suur Jumala ilmutus, on ettekuulutaw pilt Jumalat otsiwast hingest ja Jumala leidmisest.

Orjapõlw Egüptuſes, kiratſemine kõrbes, igatſus Kaanani maale, Iſraeli wõitluſed ja ärkamiſed — kõik ainult pilt Jumala järele igatſewaſt inimeſe hingeſt, tema eluſt ja wõitlusteſt.

Ja ka päraſt Kriſtuſe ſurma näeme meie nii ſelgelt Jumala ſõrme ſelle rahwa ajaloos — koduta ja kõigiſt põlatud hulgub tema maailmas ringi, kuid ei ſure ometi mitte wälja. Juſt nii, kuidas ſee aastatuhanded enne ſeda oli ette kuulutatud.

Ühe teiſe igawikumõtte teoſtaja oli Greeka rahwas. Tema oli elusſe kutſutud, et tuua rahwaſtele haridust, kultuuri ja teaduſt. Kui tema oli ſelle ülesande täitnud, kadus ta jälle ajaloo näitelawalt. Kuid ſee, mis tema loonud, elab weel täna meie kultuuris edaſi.

Roomarahwas oli kutſutud inimkonnale ſeaduſe ja õiguſemõtet tooma. Weel täna põhjenewad kõikide maade ſeaduſed Rooma ſeaduſe peal.

Jeruſalem, Rooma ja Ateena linn — uſk, haridus ja ſeadus — ſealt tõuſid need kolm tähte teiſtele.

Ja nii on igal rahwal oma iſeäraline igawene ülesanne, igaüks ühe omaſuguſe aate ſünnitaja ja teoſtaja. Nii ſelgeſti näeme meie Jumala ſõrme rahwaſte ajaloos.

Nähtawuſeſt kõrgemal tikſub kuulmata igawiku kell. Ainult ſuurtel pöördeaegadel, ſiis, kui mõni uus ajajärk koitma lööb, inimkond uutele radadele ja äratundmiſtele wiiakſe, ſiis „kui aeg täis ſaab", kuuleme meie ſelle igawiku kella lööki. Siis kui Jumal niiſuguſtel pöördeaegadel mõnele inimeſele annab oma prohweti waimu ja teda läkitab rahwaſte juure, midagi uut ſünnitama, ſiis tunneme meie jälle igaweſe etteäranägemiſe ſõrme ſelgelt ja wägewalt. Nii oli ſee Buddha, Muhamedi, Kriſtuſe, Lutheruſe ſündimiſe juures.

Kui ſelgelt näeme nende elus ja wõitluſes Jumala juhtiwat ja hoidwat kätt. Kui ſelgelt tunneme Tema waimu, kes juſt õigel ajal ſaadab tarwiliku prohweti ja ſuurwaimu. Ka tunneme meie ſelgelt, kuidas ajaloos üks igawene õiglus walitſeb. Meie näeme kuidas iga rahwas, kes kõlbluſeſt ja uſuſt taganeb, kiduneb ja wälja ſureb, kuidas iga ülekohus ajaloos hirmſat karistuſt leiab. Nii ſelgelt näeme meie ſeda juſt täna Wenemaa ajalooſt, Rasputini ja enamlaste ajaſt.

Ja ümberpöördult, kuidas õitſewad juſt need rahwad, kes on aateliſed ja uſklikud. Waatame ainult Inglismaa ja Amerika peale, kus uſuelu kõige ſuuremas lugupidamiſes. Nii kaswawad ja arenewad rahwad ikka ligemale oma kõrgema ſihi poole. Ja iga aſi, olgu ſee ſõda, mäſs wõi õitſemine, peab ometi ainult ſelleks kaaſa aitama, et terwe ajaloo käigu ſiht ſ. o. Jumala aateriik teoſtatud peab ſaama.

Jumala ſõrm ajaloos. — Terwe ajalugu on ju ainult arenemine Jumala poolt ſeatud ſihi poole. Kui meie Johanneſe ilmutamiſe raamatut natuke ſügawamalt waatleme, ſiis näeme, et Jumal kõik, mis ajaloos weel tulemas, prohweti ſuu läbi meile ettekuulutanud on. Prantſuſe mäſs, paawsti ja Islami tulemine, maailma ſõda, mis ettekuulutuſe järele juſt 1914 aastal pidi tulema, punane aeg, üleüldiſed ühiskondliſed pöörded, päraſt ſeda ſõda, punane hobune, millele wõimu anti inimeſi

maa peal kägistada, üleüldine usust äralangemine enne lõppu, Israeli rahwa kogumine Jerusalemma, missioni töö terwes maailmas — kõik see on juba aastatuhanded enne seda ette kuulutatud, ja imestades näeme, kuidas see kõik nüüd täide läheb.

Tõesti, kes sügawalt ajalugu waatleb, see tunneb ka seal wärisedes Jumala wägewat waimu.

Kuid waatame edasi, kust meie weel selle waimu õhku tunneme. Mõtleme nüüd nende waimusuurte peale, kes ülewalt wägewa eluwaimuga wõitud — geniuste peale.

VI. Jumala ilmutamine waimusuurtes.

On inimesi maa peal olnud, kelle sisse Jumal iseäranis tuntawal wiisil oli pannud oma waimusädemeid. Suured waimud, kelle elus ja südames igawese aateilma sära nii selgesti peegelnes. Geniused — waimusuured — olgu see kunsti, teaduse ehk muul alal, kes nõnda kui sabatähed pimedal taewawõlwil on meie terwet elu walgustanud uue jõuga, uute mõtetega, uute ilmutuste ja tõdedega. Misuguseid waimu- ja elusügawusi näeme küll nende waimude juures. Nad on nii kui wõõrad külalised maa peal olnud, jalad küll põrmu peal, aga pea juba eluaeg pilwete särades. Sokrates, Plato, Aristoteles, Moses, Jesaja, Paulus, Johannes, Mozart, Beethowen, Goethe, Dante ja lugemata teised.

Kas wõib geniust seletada kui tema ümbruse ja eelwanemate produkti? Ei, nendega astub päris uus aateilma ilmutus ajaloo elusse. Waimukangelased, kelle waimust terwed aastatuhanded elawad! Nad ise tunnistawad omast elust, et kõige suuremad mõtted ja loowad wõimed neile antud said lihtsalt ilmutuse teel. Waim hakkas nendest kinni ja tarwitas neid oma tööriistaks. Nad kuulsid seda, mida meie tuimad kõrwad ei kuulnud, elu igawesed sügawused ja ennekuulmata kokkukõlad kohisesid nende sees. Nende ihu wärises nende ilmutuste all ja ainult osalt ja kahwatult suutsid nemad nendele uutele ilmutustele awaldust anda, olgu see sõnades wõi wärwides ehk helides. Ja imelik on see nähtus, et peaaegu kõik geniused ja waimusuured usklikud inimesed on olnud, kes awalikult ja täis röömu sellest ka tunnistust on annud. Uskmata meel on ainult labaste ja pealiskaudsete waimude eesõigus — sest kellel ise waimu ei ole, kuidas wõib see waimualgallikat tunda?! Kellel ise aadet südames ei ole, kuidas wõib tema kõige kõrgemast aatest, Jumalast, iialgi aru saada!

Waatleme nüüd weel üht Jumala ilmutust, ja nimelt kunstiwallas ja iseäranis muusikas.

VII. Jumala ilmutamine muusikas ja kunstis.

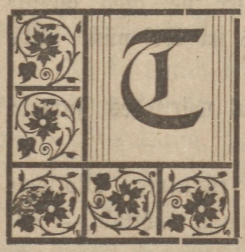

Terwe kunst ei ole ju midagi muud kui Jumala ilmutamine. Sest mis on õige kunst? Ta on olluse äraseletamine ja läbiwalgustamine aate läbi. Ta on selle awaldus ja wäljendus, mis kunstnikus püha, ilusat ja head on. Kunst on ainesse asetatud aade. Õiged kunstiteod on kui kehastatud palwed, kui wastusära taewast. Nii on ka kunsti tung inimeses jumalik tung ja Jumala ilmutus. Õige kunsti armastus on kui jumalateenistus.

Kirjeldamata on see mõju, mis aatelise kunsti teod meie peale awaldawad. Süda wiibib ilu waadeldes ühes teises maailmas — hingesügawused wärisewad nagu koduhelisid kuuldes. Iseäranis maksab see muusika kohta. Helid ja kõlad on nii kui igawiku tiiwad, mis meie hinge ihust wälja tõstawad ja teda kaugele, kaugele ära kannawad — enneaimamata kirjeldamata igatsuses kuuleme ja tunneme meie helidemeres ennetundmata kokkukõlasid ja õndsust. Süda wiibib uue elu õhkkonnas. Elu wastolud ja lõhed kaowad. Jumalik kõikunustaw waimustus paisub hinges. Ebakõlad sulawad kõik kokku enneaimamata kokkukõlaks. Hingesügawused tunnewad ärgates elusaladuse äraräägimata õndsust. Anduda, täitsa, täitsa anduda januneb süda kõigile, mis ilus, puhas ja hea. Anduda ja kumardada ihkab süda, ühte sulada helidega, ise heliks muutuda, et Loojat kiita kõlades ja igatsusest nuttes. Tõesti, kui igawese õndsuse, uue elu kokkuköla eelaimdus on muusika. Kui tema jälle waikib, siis on meil, nagu ärkaksime üles õndsast unest, nagu kukuks meie süda taewast jälle alla põrmu ja lume sisse.

Tõesti, õige muusika on paradiisi järelkaja — Jumala ilmutus.

Sellepärast on ka kõik suured heliloojad kõige usklikumad inimesed olnud, nagu Mozart, Hayden, Bach, Wagner ja teised. Sellepärast on ka kõige kaunimad ja wägewamad helitööd just nende loomulik awaldus helideawaldus. Kes muusikat sügawasti läbi elab, ei wõi enam olla Jumala salgaja.

Seesama Jumala ilmutaja, mis kunst ja muusika, on ka teadus. Sest temas awaldub üks jumalik tung, see on tung tõe äratundmise järele. Heidame ka selle walla peale lühida pilgu.

VIII. Jumala ilmutamine teaduses.

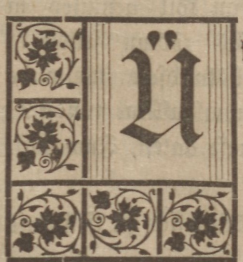

Üks tagasipidamata tung elab igas mõtlewas waimus — see on äratundmise tung, tõe ja tõelikkuse äratundmise tung. See tung on nii wägew, et inimene millegi takistuse ees ei peata, et teda rahuldada. Kõik oma isiklikku mõnu ja kasu sellele tungile ohwriks tuues, lendab ja tungib januneW mõte uurides ja otsides elusügawustesse, minewiku warjudesse, oma hingesse, maa alla ja tähetaewa lõpmatusse.

Ja meie näeme imestusega, kuidas elusaladus ühe loori teise järele selle jumaliku tungi ees kõrwale heidab. Minewiku warjud hakkawad jälle rääkima, lõpmatuses peidetud tõde lööb äramõõtmata kaugustes särama, olemise saladused lähewad ilmsiks ja ühes sellega muutub äratundew waim ikka rohkem ja rohkem olluse ja looduse kuningaks. Wesi ja õhk, torm ja kalju peawad teda teenima, terwe loodus oma jõudu ja warasid tema jalge ette panema. Nii sammub üks põlw teise järele uuribes, otsides ja äratundes tõele lähemale, nii läheb elu silmapiir iga aastasajaga ikka laiemaks ja laiemaks, kuni janunew waim jälle oma algallikasse, Jumala waimusse, wajub, igawiku täiuses kõik äratundes, kõik olemist täites, tõtt nähes palest palesse.

Mäherdune selge Jumala ilmutus on küll, see tõe järele janunew äratundew waim!

Oma ihu pooleşt on inimene küll üsna kaitseta ja põrmu külge seotud. Ei ole temal ei tiiwu, et nagu linnuke ülesse tõusta, ei sarwi ega muid kaitseriistu, ei suurt jõudu ega pikka eluiga, kui mitmetel elajatel, kuid selle asemel on Looja temale kõige suurema wäe annud, waimu wäe — ühe osa oma waimust ja see on see kroon, mis inimest looduse kuningaks teinud. Tema ükši seisab püstijalul, silmad taewa poole pöördud, kuna teised olewused maa peal roomawad, pea põrmu poole pöördud. Temal ükši on keel antud, et oma mõtteid awaldada ja kiri, et neid igaweseks teha. Tema ükši sundab seda imeküsimust elule ette seada: „Mispäraşt?" „Mis tarwis?" Tema ükši januneb asjade ja olemise otstarbe ja põhjuste äratundmise järele ja seab oma elule ja püüdmisele sihi ette, mida tema waba tahtmise ja loowa wõimuga teostab. Temal ükši on ajalugu, seşt et tema ükši ikka uusi ja loowaid wäärtusi teostab ja temas ning terwes inimkonnas lugemata waimuwõimed peituwad, mis ikka kõrgemale areneşwad. Temal ükši on igawiku, ja lõpmatuse aimdus ja sellepäraşt usuelu. Temal ükši on ilutundmus ja kunstiilm. Temal ükši on südametunnistus ja waba kõlbline tahtmine ja sellepäraşt kaswaw areneşw isik, päris iselaadiline sisemine waimuilm. Temal ükši on janu tõe äratundmise järele ja selle tõttu teaduseilm ja walitseja kroon.

Eks ole see kõik nii selge wastuwaidlemata tunnistus ja tõestus selle suure Eluwaimu olemisest, kes kõik need imewõimud meie sisse asetanud on „oma näo järele!"

Kuid waatame weel otsides ümber, kus meie selle waimu läheduşt äratunda wõime. Waatleme oma isiklikku elukäiku, oma igapäewaşt elu, et ka seal Jumala jälgi tähele panna.

IX. Jumala ilmutamine isiklikus igapäewaşes elus.

Kiri ütleb, et mitte üks juuksekarw ega warblane katuselt ilma Jumala tahtmiseta ei lange. See tähendab, et ei midagi kogemata sündida ei wõi, ei ka kõige wäiksem, tühisem asi mitte. Kõik mis wälises maailmas sünnib, olgu see sõda, mäss, haigus, surm ehk muu asi, on Jumala tahtmine, Looja käsi. Nii näeme meie näituseks pühaşt kirjaşt, et isegi kukelaul, mis just Peetruse äraşalgamise minutil kostis, ei mitte koge-

mata olnud, waid igawene etteäranägemine. Kõik prohwetlikud tulewiku ettekuulutused põhjenewad selleſama tõe peal.

Ainult üks wald on olemas, kus täielik wabadus walitseb, kus meie ise oleme määrajad ja otsustajad, see on meie sisemine hingeelu, tema otsused ja tahtmine, kuna kõik mis wäljaspool meid elus ja ajaloos sünnib, ka siis, kui see meie tahtmise tagajärg on, mitte meie wõimus, waid etteäranägemine on. Ja meie teame, et see etteäranägemine mitte mõni pime saatus ei ole, waid Issa rahumõtted meie igaweseks kasuks. Kui õnnis on küll see äratundmine, kui hele on tulewik, kui rahulik ja ilma kartmata süda, kui sisurikas ja tähtis iga argipäewa sündmus niisuguse ilmawaate juures.

„Kes Jumalat armastawad, nendel peawad kõik asjad kasuks saama!"

Nii on siis iga juhus ja sündmus minu isiklikus argipäewa elus ka Jumala ilmutus ja, kes niisuguselt waatekohalt oma elu waatleb, tunneb ära, kui selgelt ja tuntawalt Jumala sõrm ennast temale igapäewases elus ilmutab. Ei mitte midagi kogemata! Ka need inimesed, kes weel Jumala äratundmisele ärkanud ei ole, tunnewad seda loomusunnil, et üks kõrgem wõim nende elu juhib, et nad mitte ise oma elu ja tema käigu loojad ja peremehed ei ole. Nad nimetawad seda ainult teisiti, olgu see „saatuseks" ehk „loodusewajaduseks".

Ei mitte üks suur waim ei ole juhuse sisse uskunud. Meie näeme seda ju nii selgelt omas elukäigus, et mitte meie oma elu ei juhi, waid et teda juhitakse. Kas meie iseennast oleme loonud oma mitmesuguste waimuannete ja iseloomukalduwustega? Ei, kõik mis meil on, oleme meie saanud.

Kas see meie tahtmise tagajärg oli, et meie just sellel aastal, niisugusse ümbrusse ja wanemateſt sündisime, et meil just need ja need sõbrad, läbielamised, õnned wõi õnnetused olid? Ei kõik see ei olnud meie wõimuses. Meil oli ainult sisemine südamewabadus antud ja seatud oludes ja juhtumistes walida, neid heas wõi halwas mõttes enda peale mõjuda lasta. Meie kõik tunneme loomusunnil oma olenemist millegist kõrgemast. Häll, elukäik ja surnukirst — ei ole meie ise neid endale walmistanud, waid siin tunneme meie eneseſt wägewamat kätt. Kui meie ainult harjukſime natuke sügawamalt oma igapäewasi eluſündmusi tähele panema, kui meie iga juhtumise juures küsiksime: Jumal, mis tahad ja mulle sellega ütelda? Siis muutuksid kõik meie pealiskaudselt waadates kirjud mõtteta päewaſündmused ühtlaseks õndsaks Jumala ilmutuseks. Meie tunnekſime Issa kätt igalpool, mis meie suremata hinge röömu ja mure läbi igawiku äratundmisele, kõrblisele täielikkusele wiia tahab, kaswatades, arendades ja äratades. Ja kui ka nii mitmed eluteed weel nii tumedad ja südamele arusaamatad on, siiski — Jumala teed on nii kui altpoolt waadatud koetaw kalew. Ainult siis, kui wanuses ehk päraſt surma kalew teisele poole pöördakse, näeme, mis ilumuster nendeſt teisel pool sassis olewateſt lõngadeſt tekkis.

Kuid selleſt küllalt — igaüks tehku ise proowi. Peatame weel natuke ühe teise Jumala ilmutuse juures.

X. Jumala ilmutamine elutakistustes.

Elutakistused ja walud, mis nii mitmete poolt ette tuuakse, just Jumala eitamise toetuseks, on minu arust just wastuoksa üksnes tõestus Jumala olemisele. Meie näeme, et siin elus kõik poolik ja puudulik on, et meie hinge sügawamad tarwidused rahuldatud ei saa, et elu ja hingewalu, tühjuse ja lõhketunne, surm ja kaduwus meie olemist nii wõimata raskeks teewad. Kuid just see asjaolu, et maine elu sügawamaid waimusid rahuldada ei wõi, et meie siin ei õnne ega hingelist tasakaalu ei leia, et kõik poolik on ja igatsus üksi meie elusaatja, just see asjaolu näitab selgesti, et meie kodu mitte siin maises warjuelus ei ole, et meie kõrgemasse, puhtamasse elusse kutsutud oleme, et see poolik elu ainult esimene samm on igawiku elutee peal.

Just need elutakistused näitawad meile, et neil igawene otstarbe olema peab. Meie tunneme neid takistusi kui midagi loomuwastast, mis aga kuni surmani kestab. Kord peab siis peale surma see aeg tulema, kus meie sellest loomuwastasest nähtusest lahti saame.

Nende otstarbe on ainult see, et meid ette walmistada ja kaswatada selle igawiku aateelu wastu, mis meid weel ootab. Need takistused peawad meie waimu ja kõlblist jõudu liikuma ja wõitlema panema, peawad uut kõrgemat igatsust hinges äratama. Igawene on nende takistuste otstarbe.

Mispärast tunneb siis ainult mõtleja kõlbline inimese waim neid nii sügawasti ja terawalt. Kas siis elajad oma mureta olekuga inimestest paremad on? Ei, just eluwalu ja takistused on niisamati Jumala ilmutused nendele, kes igawesse elusse kutsutud on.

Nii oleme meie nüüd neid Jumala ilmutusi waadelnud, mis igale ühele mõtlewale waimule tuntawad peaksid olema. Meie nägime, kuidas Jumal ennast ilmutab kõige esmalt looduse läbi. Ja nimelt kui olust ja ainet moodustaw sihi poole arendaw ja liikuma panew waimuwägi, kui tung kaosest, segasogast korda luua, kui imeotstarbekohaselt sihikindlat töötaw Ülemtarkus, kui elu ja olemise seadus, looja, arendaja, sihiseadja ja liikuw, teostaw jõud. Meie nägime Jumala ilmutust looduses peituwas ilumõttes ja sümboolikas. Ja weel selgemini tundsime tema õhku elu tekkimises ja iseäranis iseteadliku waimu sündimises.

Meie teame, et elu ainult elust wõib tekkida ja iseteadwus ainult iseteadwusest. Ja weel rohkem tundsime Looja waimu ära inimese waimu ülematest tarwidustest ja tungidest: need olid tõeäratundmise ja ilu tung, tung kadumata elu ja lõpmatuse järele, tung jäädawa õnne ja elu täielise kokkuköla järele. Meie nägime, kuidas meie südametunnistuses ja waba kõlblises iseteadwuses Looja meie hinge jänu on loonud puhtuse ja püha kõlblise täielikkuse järele. Meie nägime, kuidas kõik rahwad Jumala järele igatsenud on, kuidas terwe ajalugu midagi muud ei ole kui igaweste aadete ja määruste teostamine ja Jumalast seatud sihi poole arenemine. Meie nägime,

kuidas kõik suured waimud ja kõige prohkem haritud rahwad usklikud olnud — kuidas just geniuste sündimine Jumala waimu ilmutus on. Meie nägime, kuidas kunstis ja iseäranis muusikas meile uus äraseletatud ja kokkukõlaline aateilm awaneb, kuidas teadus ja kunst, meie igapäewased isiklikud elusündmused ja isegi eluwalu ja takistused kõik Teda ilmutawad, et kõik mis nähtaw, ainult selle pilt ja sümbol on mis nägemata ja igawene. Kuid see kõik on ometi ainult kõige pühama eelõue.

Sellest tunneme meie küll selgesti ära, et kõige olemise algallik sihikindlalt toimetaw püha Eluwaim on, kuid süda jääb ometi külmaks. Meie süda jõuab ainult siis rahule, kui tema seda ülemat elusaladust, s. o. Jumalat läbielab, kui tema selle püha eluwaimuga teadlikku osasaamisse astuda wõib. Nii kaugele ei jõua meie iialgi mõtlemise ja looduse waatlemise teel. Ei, ühest teisest waimust wõime ainult siis aru saada, kui see waim ennast meile ilmutab, ennast meile teada ja tunda annab.

Ja Jumalale tänu! Jumal on ennast nõnda meile ilmutanud omas sõnas. Sõna pole ju midagi muud kui waimuwäljendus, mõtte ja tahtmise awaldus. Eluwaim on ennast meile ilmutanud ajaloos, oma kirjutatud sõna läbi ja ka oma lihaks saanud Sõnas — Jeesuses Kristuses — ja mitte ainult see, waid ka Jumala Tõe waim on wälja walatud inimkonna peale, kes meile südames Loojast tunnistust annab äraräägimata keelega. Igaüks, kes selle sõna waimus wastu wõtab, saab ka selle tõe waimu osaliseks, kes ühes sõnaga inimese hingesse astub.

Astume nüüd Jumala ilmutuste eelõuest pühasse ja kõige pühamasse kohta, kus süda seda läbi elab, mida ta looduse tumedas peeglis jänunedes aimas.

XI. Jumala ilmutamine pühas kirjas.

Püha kiri, see on see kiri, mis Isa oma wõõrsil wiibiwale lapsele on kirjutanud. KoduSõnumid aatekodust, kadunud paradiisist. Raamatute raamat, mis läbi aastatuhandete tunnistust annab selleşt walguseşt, mis pimeduses paistab, selleşt waimust, selleşt tõest, mida maailm mitte ei tunne ega wastu wõtta ei wõi.

Israeli ja terwe maailma ajaloo käiguşt, prohwetite waimutuleşt, wagade hingede õndsaişt läbielamisteşt ja iseäranis selle mehe igawesteşt elusõnadeşt ja elust, kes ise lihaks saanud Sõna oli, särab meile see igawiku walgus wastu, kustudes — walgustades. Kui ka ajaloolises tolmuriides — kuid ometi igaweşe elu hallikas, igaweşe tõe kalju. Ennemuistsete aegade rüpeşt — läbi aastatuhandete — ikka selge — ikka karastaw — ikka uus — wuliseb selle igaweşe ilmutuşe eluweşi — inimkonna koidikult oma alguşt wõttes ja lõpmatuses kadudes, kuşt uus taewas ja uus maa seletatult särawad.

Ja nendele, kes kuulda oskawad, kõlab tema sügawusteşt õnnis elusõnum, wastus hinge kõige sügawamate küşimuste, elu kõige aruşaamatumate saladuste

peale, kui waikne kellahelin tormisel ajal, kui kewadetorm läbi kõdunenud haudade, kui igawiku elustaw õhk maailma sumbunud pimeduses. Ja lugemata palju tõeotsijaid on selle hallika juures seisnud, — jaanuedes — kuulatades, waesed ja rikkad, targad ja wäetimad, kurnatud ja rahutumad, murtud südamed ja orjastud, langenud hinged. Nad seisid ja kuulasid ja südames kostis äkki uus õnnis eluwiis, uus rahu tuli saladuslisel wiisil hingesse, uus lootus, uus jõud. Taewas lõi lahti selle hallika kohal, Jakobi taewaredel tuli jälle ilmsiks wärisewa hinge ees, ja süda tõusis ülesse — tagasi unustud isa südamesse.

Ja tõesti, koltunud piiblilehtedest, minewiku tolmust, kostab kui nutt, Isa südame nutt kadunud lapse järele, Isa koduhüüe. Püha kiri — rahwaste igawene raamat, seesama eila, täna ja igawesti.

Mitme tuhande aasta eest tõusid pimedast rahwahulgast mehed üles, kes oma waimu ja äratundmiste poolest wäljaspool oma aja kitsaid silmapiiri seisid, kes oma terwest ümbrusest ja ajawaimust tornikõrguselt kõrgemal seisid, kes seda keelt oskasid rääkida, mis üleüldse wäljaspool aega on, üleüldse wanuneda ei suuda. Mehed, kelle waimu ees elusügawused ja algallikad awanesid, kelle silmad tulewiku hämarikku walgustades tungisid, mehed, kellele see imeand antud oli, terwe inimkonna hingesügawusi liikuma panna. Need olid enneaimamata tõed, mida nemad kuulutasid. Teised tõed, kui need, millega inimesed äraharjunud olid, teised seadused, kui need, mis inimesed omale seadnud olid.

Ja inimesed tõusid nende wastu, tapsid ja piinasid neid kuulutajaid — ajasid neid omalt maalt wälja, wiskasid neid wangikodadesse ja panid nende sõnu naeruks.

Kuid ometi. Need sõnad jäid. Ajatolmust ja märtrite haudadest kõlasid nad edasi. Ja ehk küll suurem osa neist prohwetite sõnust ei mitte nende poolt üles ei kirjutatud, ehk küll need prohwetisõnad mitmesugustel aegadel ja mitmesugustel kohtadel olid kostnud, — ometi nad kogunesid kõik kokku, kui ühe imelaulu üksikud helid, et kokku sulada üheks uueks lauluks, mis läbi aastatuhandete inimkonnale kostab, kui kewadewiis, mis iialgi ei muutu, iialgi wanaks ei lähe. Mitmed helid, mitmesugused kõlad, kuid üks ja seesama laul — laul igawesest tõest, ilust ja headusest, laul Jumalast, kelle poolt kõik on loodud, mis olemas on. Laul sellest uuest koidutähest, mis tõusema peab Israeli ja terwe inimkonna taewawõlwil, tõotud Lunastajast. Laul inimese südamest, tema igawiku lootusest, koduwalust ja rahupuudusest. Laul kõige olemise Loojast ja tema imeteedest inimeelus ja ajaloos.

Ja koltunud Wana Testamendi lehtedest kostab see laul ka meie ajasse, seesama koduwiis ka meile.

See oli kahe tuhande aasta eest. Siis hakkas Juudamaal keegi wäikesest Natsareti linnast pärit olew mees rahwast õpetama. Lihtne ja waene oli see mees. Puusepp oma ameti poolest. Tema sõnad olid peaaegu kõigile arusaamata ja isegi wastumeelt. Tema kuulajad enamasti harimata, lihtsad käsitöölised — kalapüüdjad. Küll pandi tema sõnu naeruks, küll wihati ja moonutati neid.

Kuid see mees ütles nende oma sõnade kohta, ehk küll tema mitte ühte tähte ise üles ei kirjutanud:

„Taewas ja maa lähewad hukka, aga minu sõnad ei lähe mitte hukka". Mis sügaw sõna! Ennekuulmata wägew!

Kas need olid mõne jampsija ehk mõne petja töenduseb?

Imelik — ajalugu andis talle õigust. Tema sõna läks täide.

Tema sõnad on terwe inimkonna arenemise käigule uue sihi annud, terwe Europa kultuuri sünnitanud ja kõige sügawamad waimud on nendes wastust leidnud hinge ülemate ja tähtsamate küsimuste peale. Terwe inimkonna püham igatsus leidis awaldust ja wastust nendes sõnades.

Natsareti mees. Ta suri wõlla otsas, mõrtsukate keskel, wälja tõugatud ja äraneetud oma rahwa poolt. Tema poolehoidjad jookſid kõik aralt ja lootuseta laiali. Aga siiski. Sõna ristist, juutidele pahanduseks, greeklastele jõleduseks, wõitis terwe maailma. Ta wõidab täna weel, sest see sõna on wäljaspool aega — igawiku sõna.

Küll katsus maailm kõigest wäest neid sõnu ära lämmatada. Riik, kirik, teadus, wale, pilge ja mõõk, kõik need ühinesid selle sõna wastu. Rooma keisrid ja paawstid püüdsid were ja tulega püha kirja ära häwitada. Rahwahulgad ja mõttetargad katsusid wiha, laimu ja teaduse abil teda mõjutaks teha.

Asjata.

Tuleriitadest ja koguhaudest tõusis lämmatud sõna uues wäes. Sõna tagakiusajad läksid tagasi põrmu. Waleudu ja laimupilwed pidid kustuma hommikupäikese ees.

Terwes maailmas kuulutakse täna selle sõna ristist. Afrikas ja Australias, Europas ja Amerikas. Wiiessajas keeles. Iga aasta trükitakse meie ajal seda sõna seitsmes miljonis eksemplaris. Kõigis Europa ülikoolides peetakse tema üle ettelugemisi. Weel täna mõjub ta kui tuli, mis waimuelu lahutab ja põlema paneb. Weel täna kumardawad kõige suuremad waimud tema ees.

„Taewas ja maa lähewad hukka, aga minu sõna ei lähe hukka!"

Rahwaste eluraamat! Püha kiri! Jumala Sõna!

Selgesti annab ajalugu sellest tunnistust. Kõige kuulsam kirjanik ja mõttetark Goethe ütleb: Piibli läbi muutub iga põlw nooreks ja ikka on ühe rahwa seisukoht püha kirja wastu tema elu ja jõu mõõdupuu. Nii ütleb ka suur mõttetark Immanuel Kant, et üksainuke salm piiblist teda rohkem trööstinud on, kui kõik muud raamatud, mis tema lugenud. Jah — isegi jumalasalgaja Heine ütles oma elu lõpul: piibel on inimesesoo raamat, ta ulatab igawesse elusse, päikese tõusust loodeni, hällist hauani. Sellele, kes Jumala ära kaotanud on, puhub siin wastu jumaliku elu õhk!"

Nii näeme meie ka, et peaaegu kõik suured waimud, teaduse ja kunsti sambad pühas kirjas oma elu sügawama mõtte on leidnud ja temas Jumala sõna on äratunnud. Nõndasamuti näeme, et just need rahwad, kellel kõige sügawam haridus, ka kõige suuremad piibli austajad on, nii näituseks Inglise, Amerika ja Saksa

rahwas. Inglise maal leiame tihti isegi wõõrastemajade laudadel uue testamendi, ja just nendel maadel on waimulik kirjandus nii rikkalik, et isegi raske on tema üle ülewaadet saada.

Küll walutab süda, kui tähele paneme, missuguse sopase ja labase kirjandusega nii tihti meie Eesti rahwast toidetakse. Küll waldab kurbtus tõsist rahwaarmastajat seda ükskõiksust ja arusaamatust just meie hariilaste keskel tähele pannes nende küsimuste wastu, mis ju meie elu peaküsimused on ja iga mõtleja waimu kõige õrnematesse ja pühamatesse tunnetesse puutuwad. Meil peetakse seda tihti isegi hariduse tundemärgiks, labaselt ja pilgates kõige pühamate asjade ja piibli kohta otsustada.

Ei, õige haridus on südameharidus ja sügawa ilmawaate omandamine, kuna meil nii tihti ainult pealiskaudne mõistuse haridus leidub, kus juures just meie waimu sügawam ja kõige tähtsam koht, s. o. südametunnistuse kõlbline ja usuline iseteadwus, täitsa sööti on jäetud. Ajalugu näitab, et ei ükski rahwas kõrgele ei tõuse ja jäädawaid wäärtusi luua ei suuda, kelle arenemise aluses mitte püha kiri ei ole. Sest, mis kasu on inimesele ja rahwale selleşt, kui ta ka terwe maailma kasuks saab, aga oma hinge kaotab.

Kuid siin küsib ehk mõni, mille läbi meie siis seda tõeks wõime teha, et püha kiri tõesti Jumala sõna on.

Meie nägime juba, et terwe ajalugu seda kinnitab. Meie nägime, et kõigi tagakiusamiste peale waatamata püha kiri terwes maailmas kõige rohkem laiali laotud ja loetud raamat on, selleşt hoolimata, et prohwetid ja Jeesus ise mitte üht sõna ei olnud üles kirjutanud. Meie nägime seda ka selleşt, et kõigil püha kirja raamatutel ühtlane mõte on, nagu oleks neid üks ja seesama inimene kirjutanud — ehk küll kõik mitmesugused prohwetid ja pühad kirjanikud mitmesugustel aegadel ja kohtadel ilma kokkuräägimata jutlustanud ja kirjutanud on. Meie näeme seda ka selleşt, et see raamat iialgi ei wanane, et tema igal ajal ikka wärske ja uus on, kuna iga teine raamat ja kirjanik juba järeltulewale põlwele wana näib olewat. Meie näeme seda ka nendest ettekuulutusteşt, mis meie terwe ajaloo käigu kohta piiblis leiame. Mida prohwetlik waim ette oli näinud, on kõik täide läinud.

Tuletame endale, näituseks, ainult mõned ettekuulutused jälle meelde. Nii on Kristuse sündimine, elu ja surm juba mitu sada, jah, isegi tuhanded aastad enne seda Moosese ja prohwetite poolt ette kuulutatud. Juba paradiisi aias räägitakse naiseseemnest, mis mao surmab. Mooses ja suurem osa prohwetid räägiwad nii täpipealselt, nii üksikasjaliselt kõigest, mis Kristuse elusse puutub. Et Kristus Petlemmas sünnib, rahwa eest kannatab, kurjategijate keskel surmatakse, rikka mehe juures maetakse ja oma rahwa poolt ära tõugatakse, et ta jälle üles tõuseb ja tema sõna terwe maailma ära wõidab.

Tuletame endale meelde ka neid ettekuulutusi, mis Juuda rahwa kohta piiblis seisawad. Juba tuhanded aastad enne Kristuse sündimist öeldakse Juudi rahwale, et temast sünnib maailma õnnistegija, kelle sõnu rahwad kuulda wõtawad, et Abrahami soo läbi kõik maailma suguharud õnnistatud saawad, et Israeli Jumal

terwe maailma Jumalaks saab. Juba aastatuhanded enne räägitakse Juudi rahwale, et tema laiali pillatakse terwes maailmas, et nende kodu tühjaks jäetakse, et nad ilma koduta s. t. ilma oma riigita teiste rahwaste seas peawad kiratsema, et nad põlatud ja wihatud saawad köikide teiste rahwaste poolt, et neid taga kiusatakse ja nad igalt poolt wälja aetakse, kuhu nad asuma jääwad. Et aga Juudi rahwas kui niisugune ometi mitte wälja ei sure, et ta maailma lõpu poole jälle Palestiinasse kokku kogub, et nad köige põlgtuste peale waatamata ometi terwele maailmale raha laenawad.

Kui imelikul wiisil on see köik täide läinud. Köik teised rahwad, kes Moosese ajal ühes juutidega elasid, on ammu wälja surnud, juudid aga elawad ikka weel. Nad on laiali pillatud terwes maailmas, põlatud ja wihatud köikidest, rahuta ja koduta, kuid ometi on terwe maailma raha nende käes. Köigi tagakiusamiste peale waatamata, on nad oma rahwust ja usku ometi suutnud alles hoida. Tühi on nende kodu, ärakuiwanud nende usk, ei ole enam prohwetid neist tõusnud.

Ja nüüd kogwad nad jälle Palestiinasse kokku. Mis ime, et just see põlatud rahwas selleks oli wälja walitud, et terwele maailmale tõe Jumalat kuulutada, ja et nüüd tõesti köik maailma rahwad tõesti Abrahami soo läbi õnnistatud on.

Mõtelgem ka selle ettekuulutuse peale, et Kristuse sõna terwes maailmas kuulutakse. Kuidas läks see täide! Kümned tuhanded missionärid rändawad weel tänasel päewal paganate poole ja risti kuju seisab idas, läänes ja põhjas.

Mõtelgem ka nende imelikkude ettekuulutuste peale, mis prohwet Taanieli ja Johannese ilmutamise raamatus seisawad. Terwe ajalookäik on seal ette ära tähendatud ja seni köik täide läinud.

Islami ja paawsti tekkimise aeg, Prantsuse mäss ja Lutheri sündimine, Europa sõja aeg just 1914. aasta peale määratud, enamluse tekkimine ja üleüldine usust äralangemine, üleilmline mäss ja ühiskondlised pöörded päräst maailmasõda, kuningriikide kokkulangemine, nälg ja juutide kogumine Palestiinasse — köik see on juba mitutuhat aastat enne Kristuse sündimist karwapealt Piiblis ette kuulutatud.

Tuletame endale ka meelde neid ettekuulutusi, mis Johannese ilmutamise raamatus Wäike-Aasia linnade kohta tehtud. Seal öeldakse, näituseks Sardese ja Lawditsea linnade kohta, et nad waimliselt surnud on ja mitte eluraamatusse ei jää, kuna Philadelphia ja Smürna linnad Kristusest kiitust leiawad. Ja kuidas läks täide see. Philadelphia ja Smürna on weel täna õitswad linnad, nagu ime läbi päästeti nad türklaste ja teiste waenlaste häwitusest, kuna aga Sardes ja Lawditsea nüüd matusekohad ja tuhahunikud on. Waenlase mõõk ja maawärisemised on nad maatasa teinud.

Kui imelikul wiisil on ka see ettekuulutus täide läinud, et juutide tempel mitte enam ülesehitatud ei saa. Wiimane kristusewastane Rooma keiser Julianus Apostata tahtis meelega seda ettekuulutust tühjaks teha ja andis käsu templit ometi jälle üles ehitada. Kuid mis sündis. Maa alt tõusid niisugused kihwtised gaasid,

et tolleaegne ajakirjanik, ise ristiusu wastane ja Julianuse sõber, kirjutab: „templit ei saanud üles ehitada, sest et looduse olluseb seda takistasid.“ See on ajalooline tõeasi. Kuid jatkugu sellest.

Peatõestuseks selleks, et piibel tõesti on Jumala sõna, ei ole mitte need wälised tundemärgid, waid see mõju, mida piibel waldab iga inimese hinge peale, kes tõesti ilma eelarwamiseta tõeigatsuses teda loeb ja südamesse wõtab.

Iga jõud ilmutab ennast selle mõju läbi, mida ta awaldab. Nii ka piibliga. Mõtelgem selle peale, missugune äraarwamata wägew, loow, ümbersünnitaw mõju sellel raamatul ajaloos ja isiklikus elus on olnud, mis wilja waimuelus tema kannud on!

Kes wõib ajaloost mõnda teist asja nimetada, mis nii palju õnnistust on korda saatnud, kui piibel? Siin tõuseb tunnistajate pilw, mis koos seisab lugemata suurest hulgast, kõige sügawamatest waimudest. Kõik need kümned miljonid inimesed, kes piiblist kõik seda saanud, mis neude elu rikkaks ja wägewaks teinud. Miljonid surijad, kes wiimasel ööl kõige suuremas walus õndsa naeratusega siit lahkunud. Miljonid haiged ja kannatajad, kes selle raamatu mõjul aasta-kümneid rõõmsamalt walu kanda suutsid. Miljonid elutühjusest ja walust murtud südamed, kes temast uut elulootust ja sisu leidsid. Miljonid kadunud pojad ja tütred, kes kõlwatu elu rabast üles tõsteti uue puhta elu sisse. Miljonid, kes pimeduses ja meeleheitmises wärisesid, on temast uut walgust leidnud. Miljonid, kes kiusatuste rappa tahtsid langeda, on see sõna tagasi hoidnud. Miljonid jäässarnased südamed pehmeks muutnud.

Tõesti, eluwaim elab selles raamatus, uue elu waim, kes kõik suudab ümber luua ja uueks teha. Kes proowi teeb, elab seda ise läbi. Tuimadele ja pealiskaudsetele inimestele on tema raamat seitsme pitsariga, arusaamata ja pime, aga tõeotsijatele awab tema oma sügawused ja oma õndsa wägewa elu.

Waatleme weel natuke neid süüdistusi ja kahtlustusi, mis piibli wastu ette tuuakse, et neid selgitada ja ümber lükata. Seal räägitakse et pühas kirjas olewat palju asju, mis ajaloolised ja äraiganenud, palju, mis meie aja teadusele wastu räägib ja ka kohti, mis teineteisega kokkukõlas ei ole. Ka leidub Wanas testamendis mitu asja, mis isegi ristiusu kõlblusele wastuoksa käiwad, mis kättemaksmise himust ja sellesarnastest asjadest jutlustawad. Ka ettekujutused Jumalast olewat liig inimlikud ja lapsikud kui näitseks Jumala silmadest ja kõrwadest jne. räägitakse. Mis on meil selle peale wastata? Kõige esmalt tahaks siin selle peale tähendada, et piibel sugugi mõni ilmekssimata nõiaraamat ei ole, kus iga sõna ja täht otsekohe Jumala suust on tulnud. Ei taha piibel ise seda olla. Piibel on kindlasti ajalooline raamat. Ta annab meile tunnistust Jumala ilmutusteest ajaloos, aastatuhandete jooksul, inimeste püüdmisteest ja igatsusteest igawiku järele, mitmete põlwede tõeotsimisteest ja äratundmisteest. Iseeneseest mõista awaldakse meile siin neid igawesi tõdesid ajaloolises riides, tolleaegsete ilmawaadete aluse peal ja indiwidualses s. t. isiklikus walgustuses.

Kuid see on ainult wäline riie ja kuju, wäline raam ja koor. Kõiges selles särawad kui peidetud pärlid igawesed Jumalikud tõed, mis otsiwale hingele awanewad.

Nagu kõiges elus arenemise seadus walitsew, nii ka waimuelus. Äratundmine ja tõeleidmine sünnib järkjärgult, ei mitte ühekorraga. Nii on ka Jumala-ilmutamine piiblis astmetaoline, järkjärguline, inimeste hariduse, arusaamise ja wastuwõtlikkuse astme kohaselt.

Jumala ilmutused on kui päikese tõus. Üks kiir teise järele tungib taewa serwalt hämarikku, kuni terwe päike aegamööda taewawõlwile tõuseb. Nii ka Jumala ilmutuse kiired üksikutes prohwetites, kuni Kristuses terwe selge päikene paistma hakkas.

Et piiblist õieti aru saada, peame tema üle otsustama, tema südamest ja kesk-kohast wälja minnes, s. o. Kristusest, ei mitte üksikutest sõnadest ja lausetest, waid sellest waimust, mis Kristuses ilmsiks on tulnud, elus ja sõnades. Mis sellesse puutub, et Wanas Testamendis nii tihti Jumalat inimlikul wiisil kujutatakse, siis on see ju ainult piltlik keel ja kujutamise wiis, mis igawesi waimuasju weel lapsikul arenenemise astmel seiswale ajale pidi selgeks tegema. See tõde, mida seal piltlikul wiisil kujutatakse, ei saa ju selle läbi moonutatud, räägime meie ju ka oma lastele tihti piltlikul wiisil waimuasju. Mis sellesse puutub, et meie aja teadus nii mitmes asjas piibli tõendustele wastu räägib, siis tuleb siin kõige esmalt rõhutada, et piibel mõni looduseteaduse raamat ei ole, waid meile ainult neid asju teada tahab anda, mis meie hingeõndsuseks ja rahuks tarwis lähewad, ja mõistuse läbi äratuntud ei wõi saada. Mida inimene mõistuse ja uurimise teel kätte wõib saada, seda ju ei ole tarwis ilmutada. Ainult kõlblistes ja usulistes asjades on piibel meile elu mõõdupuu ja ilmeksimata allikas. Mis ilmawaate küsimustesse, teadusse ja sarnastesse asjadesse puutub, siis on need asjad ajaga muutlikud ja ainult raam, mille sisse Jumal oma ilmutusi asetab. Jialgi ei hakka Jumal seda meile ilmutuse teel teada andma, mis meie oma mõistuse töö läbi kätte wõime saada.

Ka see on ju iseenesest mõista, et kui keegi prohwet, apostel ehk mõni muu püha kirjanik ühe Jumala ilmutuse osaliseks sai, et tema selle ilmutuse edasi andis äratundmise isiklikus walgustuses, individualselt s. o. oma isiku ja iseloomu iseäraldustele wastawalt, sest Jumala waim ei wägista ega kustuta mitte oma ilmutustega waimu iselaadi ära, waid nagu päikene mitmesugustes peeglites ennast mitmesugusel wiisil peegeldab, nii ka Jumala waim mitmesugustes iseloomudes mitmel wiisil, kus juures ometi see kõik üks ja seesama Jumala waim on.

Nii meie nägime siis, et püha kiri on tõesti Jumala Waimu ilmutus, kuid ajaloolises ja isiklikus riides ja kujus. Püha kirja uurides peame siis wahet tegema igawese muutmata tuuma ja ajaliku, isikliku koore wahel. Jäädawa tõe ja tema muutliku awaldusewiisi wahel, kirja tähe ja waimu wahel, mis temast räägib. Meie peame igawiisi kõlblisi ja usulisi tõdesi eraldama ajaloolistest, teaduslistest ja ilmawaate küsimustest, mis ainult see muutlik alus on, mille peal ilmutused oma aset leidnud. Kes nõnda waadeldes piiblisse tungib, see tunneb, kuidas üks ja

seesama Jumala waim esimesest piibli leheküljest peale kuni wiimaseni lehwib. Tema leiab lainetawate ja muutuwate ajalainete all neid jäädawaid tõepärlisi, mis mere põhjas otsiwale hingele wastu särawad, needsamad eila ja täna.

Nagu igalpool, näeme meie ka pühas kirjas Jumalat ainult kui tumedas peeglis. Jumal on ennast meelega nagu pilwe taha peitnud, ennast meie silme ees warjule pannud — saladusline pildikõne üksi kostab meie hinge selleest pühast Eluwaimust, kelle nimi wäljarääkimata. Ja ainuüksi nendele, kes tõe järele janunewad ja isunewad, ilmutab warjulolew olemise püha tuiksoon oma lähedust, ainult tõsised tõe otsijad saawad selleest aru, et piibli koltunud lehtedest Tema hääl ja waim meid hüüab.

„Kes otsib, see leiab!"

Ja kui keegi kõige kindlamat tõestust selleks tahab saada, et piibel tõesti Jumala sõna on, see tehku ja täitku seda, mis pühakiri teha käseb.

Püha kiri on elu ja eluwägewusest saab ainult see aru, kes teda elab. Wiigu igaüks seda elus läbi, mis elusõna ütleb, siis ei leidu enam neid inimesi, kes piibli jumalikkuse juures kahtlewad.

Meie astume nüüd kõige pühamasse paika.

XII. Jumala ilmutamine Jeesuse isikus.

Jeesus ütleb: Mina olen tee, tõde ja elu, keegi ei saa Isa juure muidu, kui minu läbi!

Ja imelik! Kui meie nende suurte waimude elulugu waatleme, kes Jumalat tõesti läbi elanud, kes tõesti kõige lähemas südamlises osasaamises Püha Eluwaimuga olnud, siis näeme, et nemad nii kaugele olid jõudnud Kristuse läbi. Ei mitte uurimine, mõtlemine ja unistamine polnud selle uue elu tekkimise saladus, waid isiklik andumine Jeesuse jumalikule isikuwõimule.

Jeesus?

Kes oli see saladusline wägew isik, kes kõik parema waimuelu kui magneet läbi aastatuhandete enda külge tõmbab? Kes oli see, kelle pärast lugemata hulgad sügawamaid ja paremaid inimesi rõõmuga oma elu on jätnud. Kes oli see, kes ennast terwe eluarenemise sihiks on nimetanud. Kes oli see, kelle sündimise päewa järele meie oma aasta arwu rehkendame?

Jeesus Natsaretist.

Üks Juudamaa mees, kes umbes 2000 aasta eest wõlla poodi. Mees, kes oma rahwa poolt ära neeti, kellele maa peal koduõigust ei antud, kelle sõnad risti wastu käisid kõigele sellele, mis inimeste meelest hea ja ihaldusewäärt on.

See mees ütles, et tema sellepärast maailma on tulnud, et tõe eest tunnistust anda.

„Ma olen maailma walgus."

„Ma olen ülestõusmine ja elu!"

„Ma olen eluleib!"

„Ma olin enne maailma asutamist, seesama eila ja täna, seesama igawesti, elu algus ja ots, Mina ja Isa oleme üks!"

Missugune ennekuulmata wägew iseteadwus! Kas oli see suurustuse hullustus ehk pettus?

Lihtne põlatud puusepp! Wõllapoodud kurjategija!

Ime — see wõllas, kuhu teda poodi, ristikuju, ta muutus tema surma läbi kõige suuremaks autäheks. Kuningate kroonidesse — templite otsa asetati teda. Surmawoodidel säras see kuju, uut lootust andes. Haudadele ehitati teda marmorist ja kullast. Kõik, mis inimkonna rinnus head, õrnat, puhast ja püha elas, toodi selle wõlla alla. Inimkonna kõige püham igatsus ja austus põimis selle wõlla ümber oma sügawamatest pisaratest pärgi.

Jeesus!

Pole enam ühtegi rahwast ega keelt, kes seda mitte ei tunne.

Jeesus!

Weel täna paneb see nimi waimusid käärima ja keema, weel täna kumardawad miljonid tema ees särawate silmadega, weel täna poowad tuhanded teda wõlla pilgates, needes, tema sõna ära lämmatada katsudes.

Jeesus — kes ta oli?

Ennemuistsete aegade lootuseta hämarikus säras rahwaste ees imelik lootusepilt — uue tõusewa waimukodu naerataw pale. Aimates käis suust suhu saladusline prohwetlik kohin: ta tuleb, ta tõuseb!

Kes see? Lunastaja, lepitaja!

Ja mida rohkem rõhus elu ja südamewalu, mida suuremaks läks see südamelõhe ja wastolu, wastolu paleuse ja tõelikkuse wahel, nähtawa elu ja südame igatsuse wahel, seda heledamalt hakkas see lootuse pilt kaugelt paistma. Ei mitte ainult Juudi rahwas ootanud selle Lunastaja sündimist, waid ka teiste rahwaste juures õõgus nagu läbi udu seesama lootus.

Pimedus katab rahwaid — Jehoowa walgus tõuseb!

Mina olen see, keda inimkonna igatsus ootanud, ütleb Jeesus. See walgus, mis pimeduses paistab. Messias, kes kadunud last jälle koju tahab wiia, warjuwallast aatekodusse.

Kes sa oled Jeesus?

Küsi päikese kiirt, mis tema on!

Ma olen päikese walguse ja soojuse ilmutaja, päikese südame ilmutus.

Nii on ka Jeesus Jumala südame ilmutus — Looja püha armastus looduse wastu. Jumala mõtted ja tunded, nad said kehastatud ühes isikus. Sõna s. o. Jumala waimu awaldus, sai lihaks, inimeseks. Püha nägemata eluwaim peegeldas ennast hiilgades loodud kujus.

„Kes mind näeb, see näeb Isa!"

Mis saladus! Mis püha, püha saladus!

Jumal ise oli ajalookäiku astunud, taewas suudles maad. Kõdunewa inimkonna puutüwesse poogiti uus taewalik eluwõsu. Taewawalguse läbi äraseletatud, uus inimkond wõrsus kõdunewast tüwest.

Jeesus Kristus, Jumal Jumalast, Walgus walgusest, Iganese Looja eneseilmutus.

See, kellest kõik eluawaldused tunnistust andsid, see, kellest terwe looduse pildikõne jutustas, tema, kelle poole kõik waimud loodud on ja kelle järele inimkonna sügawam igatsus nii kaua koduwalus nutnud, ta sai lihaks — ja meie nägime tema au täis armu ja tõtt! Jeesus Kristus.

Ja inimkond ärkas nagu raskest unest. Ta kuulas jälle uue, kewadeelu kohinat, ta nägi Jeesuse palges oma enese süüta nooruse palet. Nagu endise paradiisi mälestus hakkas haiges inimkonnas wärisema.

See oli kord! Siis oli ka minu südames kokkukõla, puhtus, õndsus. See oli kord....

Ja ärkanud inimkonnas hakkas midagi nutma.... kibedasti.... kibedasti....

See oli kord.... Seal hakkas midagi põlema südames. Sügaw, sügaw häbi.

Jeesuse palgesse waadates, tundis inimkond oma süüst ja roojusest wiltu kistud näo ära. Südamepõhjas hakkas uus nälg, nälg ja janu kaotud paradiisi puhtuse järele. Inimkond tundis Jeesuses oma südametunnistuse ära, oma kõlbelise algkuju, oma algpildi, mida Looja kord hingesse oli wajutanud.

Inimkonna jumalik algkuju. Inimkonna taewapeegel ja ülem arenemise siht. Jeesus Kristus.

Jumalus ja inimlus jälle ühte liidetud, kaduwus igawikust äraseletatud. Jumal ja inimene. Saladuste ülem saladus. Jeesus Kristus. Lihaks saanud Jumala lepitaw, lunastaw armumõte.

Nüüd lehwib inimkonna kohal loowa wõimuga tema algpilt, kutsuwalt, tõmbawalt, kuni tema leiab teostamist ja kehastamist kõigis loodud waimudes.

Jeesus Kristus.

Nii kui iga arenewa, tekkiwa asja kohal looduses tema algmõte lehwib, kelle poole ta areneb, tema algkuju, tema algsiht nii kui tammepuu mõte tammetõru kohal, roosilille mõte arenewa roosi kohal, nii lehwib terwe arenewa waimuelu kohal see nimi: Jeesus Kristus.

„Mina nende sees, nemad minu sees!

Ei mitte mina, waid Kristus elab minu sees."

Heidame kummardawa pilgu selle püha isiku saladusse, oma algkujusse.

Muutmata ja kustutamata põles Jeesuse jumaliku isiku põhjas tuli, see oli ärawõitmata, pühapalaw armastuse tuli. Armastus, mille sarnast maailm iialgi enne ei olnud näinud, armastus, mis kõik lootis, uskus, kannatas ja wabandas. Armastus, mis iialgi oma kasu ei otsinud. Armastus, mis ülemat rõõmu ei tunnud, kui päästa, trööstida ja aidata. Armastus, mis iialgi ei wäsinud, iialgi kibedaks ei läinud, iialgi tasu ei tahtnud. Armastus, mis seda otsis, mis oli kadunud, mis roojuse ja walu sügawustesse astus, et aidata, lunastada, armastus, mis nõnda sügawasti terwe inimkonna walutawasse hingesse tungis, et maailma walu

ja ahastus täitsa tema omaks muutus. Armastus, mis kõik ohwerdas, kõik ära andis teiste eest, oma terwist, jõudu, ilu, mõnu ja rahu.

Armastus, mis isegi oma õndsust ja oma Jumalat teiste pärast andis. Armastus, mis isegi timukate eest palwetas ja weel kõige koledamas surmawõitluses ainult teiste peale mõtles. Armastus, mis ennast põrmuni alandas, mis ainult teenida tahtis, mis oma jumaliku au ja wäge kõrwale heitis, mis sulasenäos wõlla otsas oma püha elu jättis. Armastus, mis kedagi ära ei tõukanud, mis isegi langenud naesterahwa pisaraid mitte ei põlganud, mis ka seal weel lootis, kus inimene täitsa rabas uppumas oli. Armastus, mis muud ei tahtnud, kui elu, õnne ja jäädawat rahu jagada. Armastus, mis üksnes sinna tõttas, kus walu ja pisarad, kurbtus ja jõuetus rõhusid.

See armastus oli kui taewalilleke, keda lunde istutati — lumi kägistas ta — kuid weel surres andis lilleke lumele kõik oma ilu, oma lõhna ja elu.

„Ma kummardan sind armuwägi, mis põrmu peale halastand!" See on Looja eneseilmutus Jeesuse isikus. Täielik armastus. Jumal on armastus ja kes armastuse sisse jääb, see jääb Jumala sisse.

Teine põhijoon Jeesuse iseloomus on täielik usk s. o. täielik üksolemine Jumalaga, täielik usaldus oma taewase Isa wastu, täielik andumine temale. Maa peal seistes hingas Jeesuse süda täielises osasaamises igawiku aateilmas, Looja südames. Terwe elu ei olnud talle muu, kui Isa ilmutus, Isa käsi, Isa mõte ja Isa pilt. Tema hinge mõtted ja otsused, tema rõõm ja tahtmine kõik oli ühteliidetud selle Isamõttega, woolas wälja selleşt ühenduseşt. Seda usalduşt Isa wastu ei suutnud midagi kõigutada, ei mingi wägi. Isa käest wõttis ta kõik tänuga wastu, rõõmu ja walu.

Ja kui ka kõik nii arusaamata pime ja mõtteta tema elus oli, kui ka walu taewakõrguseni tõusis — ometi hoidis tema isa käest kinni. Jah, isegi wõlla otsas, põrgu piinas, kõige koledamas walus ja pimeduses, kui ainult tigedus ja ülekohus risti all oma wõidukisa tõstsid, ka siis, ka siis weel hüüdis tema murtud heal „Isa, sinu kätte annan oma waimu!"

See oli ajalik elu, mille juured igawikus peitusid, elu mis täitsa ja täielikult Jumalale andunud oli, elu, mis saladuslises kõige sügawamas osaduses Isaga elas. Üks tahtmine, üks tundmine, üks elusiht ja töö. Mina ja Isa oleme üks!

Isa au, see oli Jeesuse elu tõukejõud ja tuiksoon. Isa tahtmine tema ülem eluseadus. Jeesuse hing oli kui läikiw puhas peegel, mille sees aateilma pühad kiired särades ennast peegeldasid. Tõde, ilu ja headus — murdumata ja tumestamata hiilgasid nende kiired selles jumalikus südames.

Waba, täitsa waba oli see iseloom, kuninglikult waba igast himust, igast süüwarjust, igast sunnist. Maailma au ja ilu, kaduwuse õnn ja wara, wälimine hiilgus ja wõimus — kui eluta wari pidi see kõik Jeesuse hingest kaugele jääma, ei tõmbanud see tema jumalikku südant, ei olnud nendel wõimu selle isiku üle. Rõõmuga jättis tema seda kõik. Maailma kroonid ja palmid lükkas tema tagasi. Kibuwitsa kroon, mis Isa saladusline nõu talle pähe pani, see oli tema au, tema õnn. Nii käis ta kui

kuningas läbi elu, puutumata eluwäikluſeſt ja elu tolmuſt. Üks ainuke janu ſüdames armastuſt ja igaweſt lootuſt külwata, Iſa tahtmiſt täita, Iſa nime austada.

Walu, põrgu wiha, ja ſurmawõimud ei ſuutnud murda ſeda armastuſt, ſeda uſaldust Iſa wastu. Juſt ſurmas pani ſee armastus ja uſaldus endale igawiku wõidukrooni pähe, ſurres ſai tema wõitu. Truudus ſurmani, põrguni. Alandus, põrmuni — kuid ometi kuningas. Põlatud, piinatud, tapetud, — kuid ometi wõitja. Tolmu ja ſurmawallas kõndides, kuid ometi igawikuga üks. Süü ja roojuſe rabas ſeistes, kuid ometi taewa puhas. Äratõugatud, laimatud, ülekohtuſelt tapetud, kuid ometi armastades ſurmani. Iſegi Jumalaſt mahajäetud, kuid ometi Iſale truiks jäädes põrguhauaski. Waata ſee oli Jumala ſüdame ſügawuste iſiklik ilmutus.

Kes mind näeb, ſee näeb Iſa!

Selle jumaliku Jeeſuſe iſiku peale waadates, ennaſt tema magneetiliſe mõju alla andes, elab meie ſüda Jumalat läbi. Siin tunneb ſüda loomuſunnil oma Loojat ära, tema ſüdame, tema meele.

Jeeſus Kristus Looja eneſeilmutus.

Kuid inimene tunneb ka weel midagi teiſt. Jumala poole oleme loodud, tema näo järele. Nii tunneb tõttotſiw ſüda Jeeſuſe iſikus ka oma eneſe kõrbliſe elu algkuju, oma paleuslise algpildi, oma eneſe iſiku ülema arenemiſe ſihi. Ja ſüda on rahutu ſeni, kuni ſee algpilt teoſtuſt leiab meie oma elus ja iſeloomus.

Jeeſus Kristus — nähtawaks ſaanud Looja ſüda ja Jeeſus Kristus ſurmauneſt ärkanud inimkonna püha algkuju ja ülem ſiht.

XIII. Jumala ilmutamine Jeeſuſe ristis.

Selle peatükiga aſume kõige pühama paiga ſüdamesſe.

Jeeſuſe Kristuſe riſt — lunaſtamiſe ſaladus! Uſuelu ſaladusline tuikſoon.

Tõesti, et ſelleſt ſaladusliſeſt jõuſt aru ſaada, mis Golgata wõllaſambaſt maailma läbi aastatuhandete on woolanud, peawad inimeſe wainu ſügawuſed tõesti ärkanud olema, peab inimene kõige esmalt iſeennaſt leidnud olema.

Sõna riſtiſt — Juutidele pahanduſeks ja Kreeklastele jõleduſeks — ei ilmuta oma wäge labaſele pealiskaudſele waimule. Ei jõua meie mõistus ega teadus ſeda ſaladuſt äraſeletada, ei tungi mõttetarkuſe ehk loogika walgus ſelle ſõna äramõõtmata ſügawuſteſſe — ta on Kreeklastele jõleduſeks — ka meie ajal. Ei ſuuda juriidiliſed targutuſed ehk meie ſeltskondline kõlbluſe mõõdupuu teda äramõõta ehk meie aja arwamiſega kokkukõlaſſe wiia — ta jääb pahanduſeks Juutidele ka meie ajal. Seſt ſee ſõna käib ühe elu kohta mis meie mõiſtuſe ja kommete eluſt kõrgemal, ühe elu kohta, millel teiſed ſeaduſed ja tingimiſed kui ühiskondliſel ja mõiſtuſe elul ſ. o. ta käib ſelle elu kohta, mis meie ärkanud ſüdametunniſtuſe ſügawuſtes liigub, ta käib

meie kõige sügawama kõlbliſe elu kohta, meie kõrgema metaphüſiliſe iſeteadwuſe kohta, millel päris omaſuguſed elutingimiſed ja arenemiſe ſeaduſed on, ſeaduſed, mida ainult ſee inimene äratunda ſuudab, kelle ſees ſee kõrgem kõlbline iſeteadwus ärkanud on. Sellepäraſt on ka wõimata ſõna ristiſt neudele ſelgeks teha, kes weel loomuſunni aſtmelt kõrgemale kõlbliſele iſeteadwuſele jõudnud ei ole ſ. t. kes weel iſeennaſt leidnud ei ole. Ei — ſee redel mis ſellesſe kõige pühamaſſe paika wiib, ſeiſab koos neljaſt aſtmeſt, mis mäejutluſes nii imeſelgelt äratähendud, need aſtmed on:

1) õndſad on need, kes waimuſt *waeſed*
2) õndſad on need, kes iſunewad ja *janunewad* õiguſe järele
3) õndſad on need, kes *kurwad* on ja
4) õndſad on *puhtad* ſüdameſt, nemad peawad Jumalat nägema.

S. t. ainult ſee inimene, kes oma kõlbliſt jõuetuſt ja pealiskaudſuſt on ära tunnud, kelle oma elu ſüü ja tühjus on ſelgeks ſaanud, kes iſeennaſt ja oma nurjatuſt ära tunneb — oma hingeelu kängusolekut kõige pühama kõlbliſe paleuſe kõrwal — ainult ſee, kes ſeda ära tunneb, oma lunaſtamata elu päraſt kurwaſtab ja igatſeb uuema, parema, kõrgema elu järele, mis kokkukõlas oleks ſüdametunnistuſe kõige ſügawamate nõuetega, ainult ſee, kes nõnda oma hingepuhtuſe päraſt kõik on walmis ohwerdama — ainult ſee elab risti ſaladuſt, lunaſtuſe wäge iſe läbi, ainult ſee ſaab ewangeliumi tuumaſt ſ. o. Jeeſuſe wereſt — õieti aru.

Sõna ristiſt on kõlbliſe elu tuikſoon. Kellel weel kõlbliſt elu sõna ſügawamas mõttes ei ole — ſee ärgu astugu ſelle ſaladuſe ligi. Ainult õrna ſüdametunnistuſe keeled hakkawad wäriſema ſeda ſõna kuuldes, ainult ärkanud ſüdametunnistuſe ſügawuſed.

„Karistus oli tema peal, et meil pidi rahu olema!“

„Jumala tall, kes maailma pattu kannab.“

„Minu weri, mis teie eeſt ära walatakſe ...“

Mis oli ſee wägi, mis ſeal Golgata künkal ilmſiks tuli? Kuſt ſee tuli, et wõllas, häbiſammas, mis muidu kuritöö ſümbol, muutus kõige pühama elu pildiks? Kuſt ſee tuli, et ſee äraneetud wõlla poodud Juudi mees läbi aastatuhandete kõige kõlbliſemate inimeſte ülemaks paleuſeks ſai? Kuſt ſee tuli, et miljonid inimeſed ennaſt ſelle wõlla eeſt tükkideks raiuda ja rõõmuhõiskega ſurmata laſkſid? Kuſt ſee tuli, et täna weel lugemata inimeſed ſelle wõlla all kuſtumata rahu ja ülemat eluwäge leiawad? Kuſt ſee tuleb, et weel täna ſurmawoodidel ſee ristikuju õndſuſe ſära ſurijate ſilmis äratab, juſt ſiis, kui midagi muud trööſtida ei wõi? Kuſt ſee tuleb?

See tuleb ſelleſt, et ärkanud inimkonna ſüdametunnistus ſealt wastuſt leidis oma ülema igatſuſe nutu peale — rahuwastuſt oma ſüüahaſtuſe kiſa peale, wastuſt oma nutu peale lunaſtuſe järele. Loomuſunnil tundis ſüdametunnistus ristiewangeliumi häält. Ta tundis, et ſee ſurm ei olnud lihtne märtri ſurm, waid lepitaw ohwriſurm, aſetäitew, lunaſtaw, rahutoow ſurm maailma ſüü päraſt, meie päraſt.

Miks pidi tõe ja armaſtuſe ülem ilmutus nõnda kannatama, miks pidi päikeſeſelge kõlbline jüütaus kui neetud kurjategija ſurema? Miks oli iſegi Jumal teda maha jätnud ja iſegi päikene tema eeſt oma palge peitnud?

Maailm wangutas nõutult pead. Meie oma mõistus ei leia wastust. Wariserid waatawad täis põlgtust selle mõistuse peale. Uskmata meel näeb selles ainult kinnitust selleks, et maailmas ei Jumalat ega õigust pole, aga rõhutud, piinatud südametunnistus kuulis oma ahastusewarjudes kellahelinat sealtpoolt kaldalt, „sinu eest!" „Sinu eest!" hüüdsid need waimukellad ja nii kui esimesena wõlla poodud mõrtsukas Jeesuse kõrwal, nii hüüdsid pärastpoole miljonid ärkanud südametunnistused uues lootuses: „Issand, mõtle minu peale, kui sa oma riiki tuled!"

Nii näeme ka täna weel, et kõik need inimesed, kes tõesti laeneid on löönud usuelus, kes tõesti Jumalat läbielanud on südamepõhjas, nii kaugele ainult ristisõnumi läbi jõudnud olid. Seal peitub usuelu õnnis tuiksoon. „Sinu eest!"

Siin kohal tahaksin seda ülemat saladust mõne selgitawa sõnaga ka meie aja inimesele lähemale tuua. Tahaksin näidata, kuidas see rõõmu sõnum tõesti meie hinge elu sügawamatele nõuetele wastab. Kõige esmalt tahaksin wastust leida selle küsimuse peale: kuidas on see wõimalik, et Kristuse süüta kannatamine ja surm minu pattu lepitab, kuidas wõib minu südametunnistus teise kannatamise läbi kergendust tunda, kuidas wõib kõlblises mõttes minu asemel keegi teine karistust oma peale wõtta? Et selle küsimuse peale wastust leida, peame kõige esmalt oma südametunnistuse elu iseäraldusi ja siis ka kõlblise elu seadusi üleüldse arwesse wõtma.

Mis on elu ülem seadus — niihästi ainelises looduses kui ka iseäranis waimlises ja kõlblises elus? See seadus on armastus, mis ennast ilmutab kui ohwer ja asetäitew kannatamine teiste eest. Ohwer s. t. eneseohwerdamine ja äraandmine teiste eest ja asetäitew kannatamine. Kõik mis elus püha, jäädaw ja wägew, sünnib selle eluseaduse täitmise läbi. Selle ülema eluseaduse pilt ja ülem täitmine on ristikuju — Looja enese ohwerdamine inimkonna eest. Kõige sügawama äramõõtmata armastuse ilmutus. Sellest seadusest annab meile terwe ajalugu tunnistust.

Mille läbi wõitis aade ja õiglus? See oli õiglaste kannatamine ja prohwetite ning apostlite weri ja pisarad, tõetunnistajate märtrisurm ja kannatamine! Werehigi ja silmaweega on see põld wäetatud, kus aated sünniwad. Kõige puhtamate ja aateliisemate inimeste eneseohwerdamine. Uus põlw tõuseb wana põlwe hauamullast, kõik mis meil on, oleme teiste higist ja waewast saanud. Waluga on ema meid sünnitanud; et uut elu saada, peame meie emarindadest kõik ema noorust, ilu ja terwist wälja imema. Igalpool ohwer ja asetäitew kannatamine.

Seesama seadus on maksew ka ainelises looduses — ohwriseadus. Maailma algaine ohwerdas oma üksuse, et elementide mitmekesidust eneseest arendada ja sünnitada. Ehk waatame kristallisatsioni protsessi, ka tema pole muud, kui ohwriseaduse pilt. Lugemata sugulast-elementi peawad oma iseolemist ohwriks tooma, et kõrgemat üksust luua, mis oma iluga meid imestusega täidab. Wesinik ja hapnik peawad oma iseolemise ohwerdama, et wesi tekiks, ja niisugusel ohwriteel sünniwad kõik uued kujud ja kokkuseaded ainelises elus terwes kosmoses. Päikesed pidid ühe osa eneseest ohwerdama, et teised planeedid sündida wõiksid, ja mis ohwripilt on see päikene, mis meid igapäew oma soojuse ja walgusega rõõmustab ja eluga täidab. Iga päew ohwerdab tema oma soojust ja elu külmale maailmaruumile, kuni kord ka tema ohwrisurmas

tarduma peab, siis kui ta meile kõik oma soojuse on äraannud. Päikese kirjud ilukiired peawad nõndasamati oma iseolemist ja ilu ohwerdama, et kokkusulamise teel seda walgust sünnitada, mis meile eluks tarwis läheb.

Aine peab ennast ohwerdama, et Looja tema läbi oma ilumõtteid kehastada ja teostada wõiks. Otsekui kunstnik kiwi lõhub, et teda oma aateilmutajaks teha. Otsekui liiw ja marmor oma iseolemist peab jätma, kui ehitusmeister teda kiriku ehitamisel jumalikkude mõtete ilmutajaks tarwitab. — Nii tarwitab Looja kõik ollust, et temast ohwriteel lillede ja kehade ilu kujutada, et nendes oma igawesi mõtteid kehastada.

Algrakukene peab ühe poole enesest ohwerdama, et uus elu tekiks. Seemneiwakene peab mullas surema, et uuele taimele elu anda. Lehed peawad närtsima, et nende all lugemata palju putukaid talwise külma eest warju leiaksid, et oma närtsinud ihudega põlduside wäetada.

Ohwrisurm.

Waatame oma ihu ehk üleüldse iga organismuse peale. Seal maksab seesama ohwri ja armastuse seadus. Üks wastastikune ohwriteenistus. Üks liige teenib teist, elab teisele, kannatab teise pärast, et kõrgemat ülesust sünnitada. Igalpool ohwriseadus.

Taimed peawad oma elu jätma, et loomadele tarwilikku toitu anda. Taimede ohwrisurma läbi tekib kõrgem eluaste: loomariik.

Kui selgesti paistab meile see ohwriseadus loomariikide juures wastu, nii näituseks mesilaste ja sipelgate juures. Seal ohwerdab iseenesele teadmata iga sipelgas ja mesilane oma elu ja jõudu ühiskonnale. Mesilane elab selle läbi, et lilled temale oma kõige armsamat, oma õietolmu, oma mett ohwerdawad. Terwes mesipuus seesama seadus: Mesilaste ema ei wõi iseennast toita, teda toidetakse tema kõige nooremate lastega, kes ennast emale ohwriks toowad. Tänuks selle eest ohwerdab ennast ema selle läbi, et ta igapäew kuni 3000 muna sünnitab. Üks osa mesilastest ohwerdab oma elu ja jõudu toidu muretsemises, teine osa selle läbi, et ta kui kaitsjate osa oma peale wõtab, teisi kaitstes jätab ta ise oma elu, sest iga nõelamine toob mesilastele surma, isamesilased, kelle ainuke ülesanne ema sigitamine on, surewad kohe, kui nad selle oma ülesande täitnud on.

Weel selgemini näeme meie seda ohwriseadust teadlikus waimuelus. Teades wõi teadmata sunnitakse siin iga inimest oma jõudu ja elu oma perekonna, riigi ja terwe inimkonna eest ohwerdama. See seadus särab meile wastu emakortsudest ja taadi willidest. Ja pääsuke, kes rahuta oma wäikestele toitu otsib, iga kana, kes ilma kartmata kullile wastu jookseb, oma poegi tiibade all kattes — nad kuulutawad meile sedasama püha eluseadust.

Seesama ohwrimõte paistab meile wastu ka kõikide usutunnistuste ja religioonide juures. Kõikide rahwaste juures näeme meie juba muinasloolistel aegadel seda nendele enestele arusaamata ohwritungi, seda tungi iseennast ja oma warandust ohwriks tuua ülemale olewusele, oma mõnu ja au unustada kõrgema aate auks. Seda tungi paneme juba alginimese ja enneajalooliste rahwaste juures tähele, seda

tungi näeme ka täna igalpool Indias ja Afrikas ja ka Europa haritud rahwaste juures.

See on tõesti Looja eneſe poolt inimeſe waimuſſe istutatud algtung, mis juſt ristiuſus, Jeeſuſe Kristuſe ristis oma waimliſe täieliſe ilmutuſe ja wäljenduſe leidis. Eneſeſalgamine ja eneſeohwerdamine armastuſes, teiste kaſuks, Jumala, kõigekõrgema aate auks.

Jeeſuſe riſt oli ſelle ſeaduſe ülem täitmine. Seal ohwerdas Looja iſeennaſt inimkonna eeſt. Seal andis ennaſt Looja armastus, ſüütaus, tõde ja eluwägi patu ohwriks terwe inimkonna ſüü päraſt. Selleſt ülema eluſeaduſe täitmiſeſt, ſelleſt ohwriſt tõuſis ſelle tõttu ennenägemata õnnistuſe päikene terwele ilmale. Sellel ohwril on lepitaw, puhastaw ja lunastaw mõju iga ärkanud ſüdametunnistuſe peale, ſeſt et ta ülema ſaladuſliſe eluſeaduſe täitmine on, ohwriſeaduſe täitmine, mille peal terwe elu hingab, mille poole kõik elu loodud on.

Kuidas ſee hingeliſelt ſeletataw on, et ſee ſüüta ohwriſurm minu lunastus on ſüüſt ja hingelõheſt? Seda ei wõi ſeletada, ſeda wõib ainult läbielada. Aſetäitwal ſüüta armastuſe kannatamiſel on ikka puhastaw, lepitaw mõju meie kõlbluſe iſeteadwuſe peale.

Wõta näituſeks kadunud poeg. Tema ſüü ja nurjatu elu oli tema ema ſüdant põrguwaluga täitnud ja ema oli ſelle ſüü päraſt murtud ſüdamega hauda läinud. Kuid ſurres olid tema huuled poega weel õnnistanud, talle andeks annud. Ta oli poja ſüü armastuſes nõnda omaks ſüüks teinud, et ta nagu poja aſemel karistuſe oma peale oli wõtnud.

Ja ime! Ema haua peal nuttes tunneb ärkanud poja ſüdametunnistus, kuidas juſt ſelleſt ema kannatamiſeſt ja ſurmaſt, midagi pühitſewat, puhastawat, lunastawat rõhutud ſüüga koormatud hingeſſe tõuſeb. Ta tunneb kuidas ſee tema eeſt kannatanud armastus teda ſüüſt lahti mõistab. Ema ohwriſurma õnnis rahuwili tungib poja hingeſſe.

Tõeſti, hinge ſügawuſtes, kõlbliſe elu ſüdames maksawad teiſed ſeaduſed, kui juuriidiliſes ehk ühiskondliſes elus. Armastuſe ja ohwriſeadus!

Weel rohkem maksab ſee kõige ſuurema ohwri kohta, mis iialgi toodud on, Jumala eneſeohwerdamiſe kohta meie eeſt. Seal aimab ärkanud, kohkunud ſüda ühe kõrgema waimuelu ſeaduſi, ühe uue rahu ſaladuſliſt hallikat.

Nii mõnigi küſib ſiin, kas Jumal ſiis ei wõinud meile andeks anda ka ilma Jeeſuſe ohwri ſurmata? Kas ſiis tõesti niiſugune hirmus kannatus tarwis oli Jumala wiha kuſtutamiſeks?

Kes nõnda küſib, ſee ei tunne oma eneſe kõlbliſe elu kõigutamata ſeaduſi. Kõlbliſel elul on oma kindlad oluliſed elutingimiſed ja ſeaduſed, mis juſt nii kui looduſeſeaduſed mitte muudetud ei wõi ſaada, ilma et ſelle läbi mitte terwe kõlbline elu kõigutatud ei ſaaks. Nende peal põhjeneb terwe kõlbline ilmakord ja nemad ei ole mitte juhuſliſed waid oluliſed iſeeneſele.

Nüüd nõuab kõlbline seadus loomusunnil tasu ja lepitust iga kõlblise süü eest. Meie oma südametunnistus nõuab seda ja ei või enne rahu leida, kui süüle wastaw karistus kantud ei ole.

Kui wägew ja tagasipidamata see meie oma südametunnistuse tasunõudmine on, selleşt annab meile igapäewane elu rohkesti tunnistust. On ju küll neid näitusi kohtu aktides, kus süüalused ennast ise kohtule üles annawad, karistust nõudes; kes kõige koledamat karistust isegi õnneks peawad selle näriwa tasunõudwa südametunnistuse walu kõrwal.

Meie ei või iseendale andeks anda. Süütundmus ei kao enne, kui temale wastaw tasu ei ole antud. See on südametunnistuse ülem seadus.

Meie tunneme ennast wastutawad olewat ülema kõlbluse allika ees, meie ise nõuame karistust, et rahule jõuda. Mida rohkem inimene kõlbliselt ärkab, mida sügawamini tema oma süüd äratunneb, seda suuremaks kaswab see nõue karistuse järele. Seda näeme just kõige kõlblisemate inimeste juures, seda paneme just surmawoodidel tähele ja just seal, kus meie hingeelu sügawused elu tõsisematel tundidel äratatakse. Siis tunneme oma elu lepitamata süü koormat, siis tunneme seda walutawat hingelist ebatõla tasumata patu pärast, siis tunneme meie, kuidas terwe inimkonna eluwalu ja ahastus ka meie kõlblise langemise tagajärg on. Siis tunneme, et ainult üks asi seda koormat meie südamest wõtta wõib, see on Looja enese kirjeldamata kannatamine ja asetäitew ohwrisurm. Seda tunneme muidugi ainult siis, kui meie waim osasaamisesse astub, kõigelähemasse usuosasaamisesse kannatawa Kristuse waimuga. Selles elu ja usalduse osaduses elab meie süda ja kohkunud südametunnistus seda läbi: tema surm oli minu surm, tema walu, minu walu, minu eest, minu pärast. Ainult kõige lähedam, kõige sügawam armastuse osasaamine Jeesuse waimust suudab seda südame läbielamist minu sees sünnitada. Kõrwaga kuuldud ristisõna ei ütle meile midagi. Sügawus mõjub ainult sügawusse.

Kuid siin weel üks küsimus: Kuidas wõis Kristus ilma pattu oma peale wõtta, kuidas wõis süüta Jeesuse hing ennast süüdlaseks tunda? Selle mõistatuse lahendus peitub armastuse saladuses. Ainult armastus suudab nõnda teiste hingesse osawõttes tungida, et teiste süü ja walu temale tõesti kui oma süü ja walu tundub. Armastus seab ennast nõnda, teiste asemele, et täielik isikute ühteliitumine sünnib. Nii kui armastaw ema oma lapse süüd kui oma enese süüd tunneb, nii suutis Kristuse jumalik wägew armastus tõesti ühte sulada terwe maailma süü ja waluga.

Nii on siis Kristuse süüta äraräägimata kannatamine ja surm elu ülema seaduse, armastuse ohwriseaduse jumalik täitmine. Selle seaduse täitmine wastas meie oma südametunnistuse wägewamale tasunõudele ja kõlblise elu seadusele. Waimu osasaamise läbi elame selle armastuse imewäge oma enese südames läbi, muutub see lepitaw jõud meie isiku omaks jõuks ja rahu allikaks.

Jeesuse Kristuse lepitaw waimuwägi ei ole minewiku sündmus, waid seesama eila ja täna ja igawesti, oma isiku andumise läbi sellele wõimule tunneme selle lunastuse imeõndsust. Ärkanud südametunnistuse sügawused ütlewad selle rõõmusõnumi peale jah ja aamen.

Nii on siis Jeesuse ristisammas Jumala ülem ilmutamine kadunud maailmale — see wõlla poodud laiali wenitatud liigetega werine alasti kuju oma täissülitatud surmakahwatu palgega, oma äraräägimata waluſt murdunud silmadega — ta on Looja enese südame ilmutus, Looja enese lepitaw, lunastaw, pühitsew, puhastaw ja äritaw waimuwägi, mis kehastuſt leidis Golgata weriſel künkal. Nõnda on Jumal maailma armastanud, et ta iseennaſt meile ohwriks on toonud!

Kellel silmad weel on, see waadaku, mis armastuſemeri siin risti ümber kohab, mühab ja õõgab. Kellel silmad on, see waadaku, mis inetu kuju ennaſt selles meres wastu peegeldab: inimese hingeroojuse, tooruse ja nurjatuse kehastus.

Töe, armastuse ja puhtuse waluhaual peab wiha ja wale oma surmatantsu.

Siin tuli ta täitsa ilmsiks: meie oma süü ja kõlbline pankrot. Terwe inimkonna pankrot.

Kellel kõrwad on kuulda, see kuulaku, mis see küngas kuulutab: „Sinu eest!“ „Sinu karistus!“ see on armastuse, taewaarmastuse surmalaul, taewaluige surmalaul, see on sinu awalikuks saanud patu kohtukiſa, see on lepitaw lunastaw rõõmuhüüe, see on ülema eluseaduse täitmine, see on rahu ja koduwäraw kadunud pojale kesset südaööd. Kõik walu, kõik pisarad, kõik süü olid tema peal, et meil pidi rahu olema.

XIV. Jumala ilmutamine kahetsuses.

Kahetsus, — s. t. hinge kurwastamine oma kõlbliſe langemise ja tühjuse pärast, on tee tee, mis Jumala leidmisele wiib.

„Õndsad on waimust waesed, õndsad on kurwad!“

Kes seda lõhet tähele pani, mis tema hinges aigutab, seda lõhet ja wastuolu selle wahel, mis meie kõlbline kohus ja arenemise siht ja mis meie tõesti oleme. Seda lõhet paleuse ja tõeoleku wahel, himu ja südametunnistuse hääle wahel, loomusunni ja parema mina wahel — see ei wõigi teisiti, kui kurwastada, kurwastada ja häbi tunda oma olemise keskpaigas.

Ja kui inimene ennaſt peegeldab omas kõlbliſes algkujus ja sihis — Jeesuse Kristuse päikeselge isikupuhtuses, siis muutub see lõhe weel ülesillutamata sügawaks. Siis hakkab janu, kustutamata janu puhta elu ja lunastuse järele, janu wabaksſaamise järele aine ja himuahelateſt, janu rahu ja kõlbliſe wõimu järele. Õnnis see inimene, kes nõnda kahetsuses ärkas ja janunema hakkas. Kes joone tõmbas oma endise tühjuse elu ette. Kes uue elu järele isuneb. Õnnis see, kes sügawas häbitundmises ennaſt lahti ütleb täitsa kõigest, mis tema paremat mina orjastab ja kadumise külge himuahelatega seob. Kes ennaſt lahti ütleb kõigest, mis mitte püha, ajaarwamisest, seltskonna orjusest ja pealiskaudsusest, oma himude teenistusest, omakasupüüdmisest, oma egoistlisest tahtmisest — see tunneb ühe kõrgema elu waimu tõmbamist hingekurbtuses ja häbitundmuses. Ta tunneb Isa kätt, mis kadunud poeg tõmbab — ülesse kodu. — Õnnis on enesepankrot, pankrot selles, mis meie enne jumaldasime

ja püüdsime, mida enne ihkasime ja lootsime. Endise elu waremetest kaswab uue elu wäänkasw. Kahetsuse pisarates särawad aatekodutähed. See on esimene samm igawiku läbielamiseks.

Teine samm on ewangeliumi wastuwõtmine usaldusewõimuga, sellega järgneb uus ilmutus.

XV. Jumala ilmutamine usus.

Mis on usk? Mispärast wiib ainult tema õigele Jumala läbielamisele, miks nõuab püha kiri just teda nii tungiwalt?

Kõige esmalt tahaks siin mõned eksiarwamised usu kohta kõrwaldada. Usk ei ole mitte mõne õpetuse õigekspidamine ehk mõne asja umbteadmine. Ei — usk on kõige kindlam teadmine, nende asjade teadmine, mis nähtawast maailmast ja ajast kõrgemal seisawad, millest mitte wiie meele läbi ehk mõistuse teel aru ei wõi saada, waid mis inimesele intuitiiwse läbielamise läbi selgeks läewad, nõnda ütelda, otsekohese ilmutamise teel.

Nii kui kunstnik looduses teatawat iluaadet hingeliselt läbielab, nii kui laps oma ema armastust ära tunneb lihtsalt südameinstinktiga, nii ilmutab ennast meile ka elu igawene mõte intuitiiwsel, sisemise waatluse teel. Nii on siis usk minu südame teadmine, nende asjade teadmine mis ainest kõrgemal seisawad.

Usk on nende sisemiste läbielamiste ja ilmutuste jaatamine, kalduwus nende poole, andumine nendele, usaldus nende wastu. Kui mina elusunnil nähtawast ilmast kõrgemaid wäärtusi tunnistan, kui mina elus jäädawaid mõtteid ja sihte makswaks loen, kui ma nendele oma südame lahti teen, neid usaldusega wastu wõtan ja ennast nende mõju alla annan, siis olen ma usklik inimene, siis on mul usku. Usk on siis jaatamine ja andumine; nende wäärtuste jaatamine, mis nähtawast elust ja ajast kõrgemal, mida sisemiselt, intuiiwselt, läbielatakse, ja andumine nendele wäärtustele, usaldaw andumine. Siit selgub ka, mispärast ilma usuta ialgi keegi Jumalat läbielada ei wõi. Kuidas wõib üks waimuwägi meiega ühendusse astuda, kui meie oma waimu temale usaldades ei awa, kui meie ennast tema mõju alla ei anna, kui meie tema ilmutusi ei jaata ja omaks ei tee.

See seadus maksab ju iga waimu osasaamise kohta — usalduse ja jaatamise seadus — seda rohkem maksab see meie wahekorras Jumala wastu.

Kuidas wõib Jumala sõna ja waim meie peale mõjuda, kui meie teda usaldusega wastu ei wõta ja tema mõjule ei andu. Kas wõib ema oma lapsele midagi anda, kui usaldusniit teda mitte lapse hingega ei ühenda. Mis aitab see, kui sureja isa kadunud pojale andeks annab ja poeg seda andeksandmisesõna usaldusega wastu ei wõta.

Ei — ainult see inimene, kes Jumala sõna usaldusega wastu wõtab, kes tema mõjule täitsa andub ja teda südames jaatab, ainult see elab Jumala wäge

läbi. Kes Jumala nägemata Isakäele röömu ja mure ajal andub, andub ka siis, kui süda teda ei tunne ja ihusilm teda ei näe — see saab teada, et Isa-Jumal ei mitte mõni petekujutus ei ole, waid kõige kindlam tõeasi on.

Isa! Sinu kätte annan oma waimu! Isa, sinu käes on mu elu, juhi mind! Isa! Sinu mõtted on ainult rahumõtted! Sind ma jaatan, sulle andun! Kes nõnda südames paluda suudab, see tunneb Jumala ligiolemise imet.

Seda näeme ka tänapäew iga usklikku inimese elu juures, seda näeme ka ajaloost, suurte waimude elukäigust — kuidas nende elu just imewiisil juhiti nende usku mööda. Tuletame endale ainult Lutheri ehk Francke elu meele — usu läbi tuli taewas maa peale.

Onnis see kelle südames see usalduswägi hingab, kes seda jaatada julgeb, mis nähtawuseşt kõrgem on, mida ihusilmadega ei nähta, kuid mis ennast meile oma mõju läbi sisemiselt ilmutab. Oh et ka meie kidunenud põlw aateilma ilmutuste peale kõikide elukogemuste ja wastolude kiuste seda suurt jah ja aamen suudaks ütelda, mis loori silmi eest ära tõstaks. Oh leiduks ka meil rohkem andumisewaimu jäädawatele wäärtustele ja elu igawesele mõttele.

Kes Jumalat leida tahab, andugu tema ewangeliumi sõnale, tehku tema see sõna omaks, andku ennast tema mõju alla, wõtku teda usalduses wastu. Siis ilmutab ennast temale Jumala au ja wägi.

Siin kohal tahaksin mina weel lühidalt neid Jumala ilmutamisi puudutada, mis meie õiges palwes wõime saada.

XVI. Jumala ilmutamine palwes.

Õige palwe on kui Jakobi redel, mis meie waimu nähtawuse kitsast piirist igawiku õhkkonda tõstab.

Kui inimene tõesti igawiku igatsuses ja usalduse wõimus nägemata Isa waimusse tungib; kui süda tõesti kõik oma mõtteid ja tundeid selle Isa ümber kogub ja kõik muud unustades Isale oma südant wälja puistab, siis kuulab kummardaw süda Isa wastust. Siis tunneb tema Isa õnnist ligiolemist. Puhta südame õige palwe leiab ikka kuulmist.

Lugemata on need palwe kuulmise ja täitmise imed, mida meie ajaloos näeme ja ka tänapäew wõime tähele panna. Tuletan ainult meele need palwed, mis Jeesus oma jüngrite ja terwe maailma eest on palwetanud. Kui imelikul wiisil läksid nad täide. Tuletan meele need palwed, mis waestemajade asutajad Francke ja Müller Inglismaal Jumala poole saatsid. Weel täna annawad terwed linnad, mis waestele ehitatud ja kus tuhanded lapsed oma kaswatust saawad, sellest palweimest tunnistust. Nad ehitati ilma rahata, ainult palwe läbi üles.

Tahaksin siin kohal ka üht palwet meele tuletada, mis minu isa, kui wäikene karjapoiss oli ütelnud, siis kui ta linnas üht suurt raamatukaupluşt nägi. Ta palus

siis, et Jumal ka temale kord niipalju raamatuid kingiks. Ja ehk küll siis mingisugust lootust selle peale olla ei wõinud, oli ta ju waeste inimeste laps, siiski, — kui tema suri, jäi temast järele raamatukogu mitme kümne tuhande raamatuga.

Niisuguseid Jumala ilmutamisi palwes on lugemata ja nad korduwad igapäew nende juures, kes palwes elawad.

Kes palwes Jumalaga wõitleb, see näeb kord Jumalat. Kui aga palwe ainult südame põhjast tõuseb, siis loob ta imet. Nii palus kord uskmata mees järgmiste sõnadega: Jumal, ma ei tunne sind weel mitte. Kui sa oled, siis ilmuta ennast mulle, sa, kelle sisse ma weel uskuda ei wõi!

Ja sellest samast uskmata mehest sai suur ewangeliumi kuulutaja, sest see palwe, mis südamest ja tõest tuli, leidis täitmist. Palwewõimule ei suuda taewawärawad wastu panna.

Kuid peatame weel ühe teise Jumala ilmutamise juures ja nimelt:

XVII. Jumala ilmutamine kõlblises wõitluses ehk sõnapidamises.

Jeesus ütleb: Kes minu sõna peab, sellele tahan mina ennast ilmutada. Ehk jälle: Kes minu Isa tahtmist teha tahab, see saab äratundma, et minu sõna Jumalast on.

Nii on siis Jumala sõna täitmine elus, Jumala tahtmise teostamine igapäewases elus see kindel tee, mis Jeesuse oma sõna järele Jumala läbielamisele wiib. Inimene, kes kõblist wõitlust oma enese himude ja tahtmise wastu algab, kes Jeesuse sõna oma mõtete, tegude ja sõnade seaduseks ja juhtnööriks teeb, kes kaine meelega ilma mingisuguste tundmusteta Jumala sõna elus teostab, see jõuab kord õndsale Jumala läbielamisele. See kuulab oma südamepõhjas kord taewalikkude kokkukõlade rõõmuwiisi — kes tõe seest on, see kuuleb minu häält!

Kõlbline ueksaamine on kõige kindlam tee Jumala juure. Sest, et ühest teisest waimust aru saada, peame tema sarnaseks saama. See loob ühendust ja sugulust temaga. Nii wõime ka ainult siis Jumala waimust osa saada, kui meie omas kõlblises elus tema sarnaseks püüame saada.

Õndsad on puhtad südamest, ainult nemad wõiwad Jumalat näha! — Kuidas wõib walelik waim ülemast tõest aru saada ehk omakasupüüdlik, pealiskaudne roojane waim armastuse sügawuse ja puhtuse algallikast. Ei, ainult see, kelle südames wõitlus on alganud hingepuhtuse ja täielikkuse pärast, wõib Jumalat näha.

Mõne arstirohu wäärtust wõib ainult selle läbi äratunda, et teda sisse wõetakse. Nii elab ka ainult see Jumala wäge sõnas läbi, kes seda teeb ja tema järele elab. See saab kõigeülemast Jumala ilmutamist osa, see on Pühast Waimust.

XVIII. Jumala ilmutamine Pühas Waimus ehk uuesti sündimises.

Kui Jeesus siit maailmast ära läks, ütles tema: Ma ei taha teid mitte waesteks lasteks jätta... Ma läkitan teile Püha waimu, s. o. Tõe waimu, mis teile peab minust tunnistust andma. Ma olen igapäew teie juures maailma otsani!

Ja tõesti, pärast Jeesuse surma tuli maailma ja ajaloo käiku ennetundmata wägew uus eluwaim. Püha waim. Kui kewadetuul lehwib tema maailma põudsete nurmede kohal, unt taewaelu sünnitades nendes, kes temale anduwad. Argadest jüngritest tegi tema maailma ärawõitjaid. Omakasupüüdlikkudest wäiklastest hingedest armastuse ja waimu kangelasi. Kõigi wäärtuste ümberhindamist pani tema nendes waimudes toime, kes tema osalisteks said. Uued hingesügawused hakkasid liikuma tema wõimu mõjul. Terwe kiriku ajalugu annab temast tunnistust, miljonid uueks saanud isikud ja märtrid kuulutawad meile tema wõimu.

Kes läbielamise teed käib s. t. kes Jumala olemist kõikides eluawaldustes uurides ja otsides tähele paneb, kes kahetsuses oma endise tühja elu jätab, kes ewangeliumi sõnale usalduses andub, ja kõlblist wõitlust algab — see saab kord selle ülema ilmutuse osaliseks, nii et ka tema süda waimu sunnil hüüdma hakkab: abba, abba, armas Isa! See sünnib selle waimu sunnil uuesti, uueks loomaks, kelle sees Kristuse kõlbline algkuju teostust leiab, kellel elaw osasaamine on elawast Kristusest.

Heidame siin weel ühe pilgu Jumala ilmutamiste peale osaduses usklikkude inimestega.

XIX. Jumala ilmutamine usklikkudes inimestes ja waimlises osaduses.

Wähe on asju, kus igawik ennast nii selgesti meile ilmutab, kui nendes inimestes, kes Jumalat südames kannawad ja nõnda ütelda elawad, lihaks saanud piiblid ja Jumala tunnistajad on. Osadus niisugustest inimestest sünnitab ka uskmata waimudes Jumala äratundmist, sest usk on kui tuli, mis terwes omas ümbruses südemeid lööb, on saladusline wõime, mis fluidi taoliselt ka teisesse mõjub ja külge tõmbab.

Jeesus tunnistab ise, et nende ihust, kes tema sisse usuwad, elawa wee jõed wälja peawad woolama.

Kes ei ole tõesti religiõs inimestega kokku puutudes, seda saladuslikku wõimu tunda saanud? Igast liigutusest, silmadesärast, igast sõnast, näoilmest ja terwest

olemiſeſt woolab meile ſealt wastu midagi puhaſt, püha, rahuliſt, külgetõmbawat. Tõesti, kui waikne kirik on see inimene, kelle südames elaw Kristus on aſet teinud.

See iſikutes lihaks ſaanud Jumala ſõna oligi see wägi, mis 12 lihtſat kalapüüdjat niiſuguſe wõimuga warustas, et nad terwe maailma ära wõitſid. Mõnda ei tea Jumalat otſiwale waimule paremat nõu anda, kui niiſuguste inimeste oſaduſt otſida, kes Jumalas elawad. See ei wõi ilma mõjuta jääda.

Läbikäimine ja oſaſaamine aateliste ja uſklikkude inimestega on ka üks tee, mis Jumala leidmiſele wiib. Mitte ainult oſadus ükſikute uſklikkudega, waid ka oſawõtmine terwe koguduſe, terwe kristuskonna eluſt, ühteliitumine waimliſes oſaſaamiſes kõigi nendega, kes Kriſtuſes elawad, ſee on ülitähtis igale tõeotſijale. Ses koguduſes töötab püha Eluwaim, ſeal tunneme Kriſtuſe ligiolemiſt ja mõju, ſeal näeme Jeeſuſe waimu kehaſtuſt iſikuilmas ja kogukonna elus.

Lõpuks waatleme weel Jumala ilmutamiſt unenägudes ja iſeäralistes eluſuhtumiſtes.

XX. Jumala ilmutamine unenägudes ja teistel iſeäralistel wiiſidel.

Nii kui pühas kirjas jutuſtatud Jooſepi unenägudes, ilmutab ennaſt ka täna Jumala wägi tihti unenägudes ehk muul iſeäraliſelt imelikul wiiſil. Muidugi peame ennaſt ſelle eksituſe eeſt hoidma, nagu oleks igal ühel meie unenägudeſt mõnda tähenduſt.

Unenäod, millel tõesti tähendus on, mis tõesti kui ilmutuſed ülewalt meile tunduwad, on haruldaſed nähtuſed. Kuid ei niiſuguſeid tõeunenäguſid ette tuleb, ſeda peab ka meie aja teadus kui fakti tunniſtama.

Nii, näituſeks, näeb keegi kaupmees unenäos järgmiſt: ta astub ühte wäikeſesſe majaſſe, ſeal ſeiſab lahtine puuſärk ja üks punaſe habemega mees iſeäralistes riietes teeb ſiſſeaſtujale käeliigutuſe ſurnukirſtu poole. — Enne kui kohkunud mees aſjaſt arugi ſuudab ſaada, tõstetakſe teda lahtiſe ſurnukirſtu ſiſſe — kaan wiſatakſe peale — kuuldub pauk — mees ärkab wäriſedes üles. Ta jääb jälle magama. Juſt ſeeſama lugu kordub teiſt ja weel kolmandat korda. Teiſel hommikul tuleb telegramm, mis teda wäikeſeſſe linna äriaſjus kutſub. Ta jõuab ſinna ja läheb wõõraſtemajaſſe endale tuba otſima. Seal näeb ta wõõraſtemaja lifti ſees juſt ſedaſama punaſe habemega meeſt, keda unenäos oli näinud, juſt nendeſamades iſeäralistes riietes ja ſee ukſehoidja teeb temale juſt ſelleſama käeliigutuſe, teda paludes lifti astuda. Lifti ſees istuſid juba üks ohwitſer prouaga. Unenäo mõjul ei astu kaupmees mitte liſti ſiſſe, waid jookſeb jala trepiſt üles. Kui ta teiſe korra peale jõuab, kuuleb ta äkki pauku, juſt niiſamaſuguſt, kui ta ſeda unenäos ſurnukirſtu kaane kinnikukkumiſe

juures kuulnud oli. Ta jookseb alla ja näeb: listiga oli õnnetus juhtunud — ta oli alla kukkunud — ohwitserist ja prouast olid ainult äratundmata lihatombud järele jäänud.

Kui tihti tulewad elus niisuguſed unenäod ette, kus inimest hoiatatakse ühe ähwardawa õnnetuse eest ehk ta prohwetlikul wiisil oma tulewikku näeb. Kui tihti on mulle inimesed, kellel niisuguſed unenäod olid, seda ise jutustanud.

Selleſt imelikust unenäost, mis mul enne oma isa surma oli, jutustasin mina juba oma isa surma kirjelduse puhul. Siin kohal tahaksin weel üheſt unenäost rääkida, mis mul kord noorusе ajal oli.

See oli ühel ajal, kus süda nii kaugel Jumalast oli. Hinge põua ajal. Ei mingisuguseid näpunäiteid ülewalt — süda tühi ja himude orjuses. Siis heitsin korra nukralt magama, ilma palweta, mõtted tühjadele asjadele pühendatud. Juba oli mul mõte oma elu täitsa Jumalast lahti kiskuda. Seal oli mul imelik unenägu. Mida ma nägin, seda on wõimata maisete sõnadega kirjeldada, ei isegi mitte wõrdlustes, seſt et ma niisuguseid asju üalgi enne näinud ei olnud.

Ma lamasin kusagil pimedas metsas — puude warjud katsid mind ja ma waatasin tumeda taewa poole. Seal löi korraga taewas nagu lahti. Ennenägemata kirjeldamata walgus ja ilu woolas minu silmi. Päike, kuu ja tähed särasid äraseletatud ilus, wärwides ja walguses, mis ma üalgi enne ei olnud näinud. Pilwed hiilgasid wikerkaare wärwides, tähed roosa õrnas walguses. Puuladwad ja lehtede ääred löid sellessamas walguses sätendama. Äraräägimata õndsuse tundes hakkasid hingesügawused wärisema, õndsuse ja sellsamal ajal ka kurbtuse tundmuses. Kaugelt kuuldus kui kellegi palawalt armastud olewuse hääl. Tõesti see oli üks osake äraseletamata taewailust, mis mina siis pimedal ajal nägin, nii kui ärahirmutatud laps jõuluküünla walgust läbi ukseprao.

Selleſt ajast peale hakkas minu elu jälle ülespoole liikuma, tekkis põhjalik pööre minu usuelus.

Mõnikord ilmutab ennast Jumal ka ilmsi olekus iseäraliselt selgel wiisil. Nii tahan ma siin mõnedest niisugustest juhtumistest rääkida, mis täitsa kindlad tõeasjad on.

Üks Eesti welsker, kes Europa sõjast osa wõttis, rääkis mulle üheſt imelikust sündmusest, mis temaga juhtunud. See oli just lahingu ajal. Sakslased olid marutule awanud. Welsker oli ühe hea warjupaiga leidnud, kuhu ükski pomm ei kukkunud — ta oli wana puukännu taha pugenud maa alla. Tema kõrwal seisis lõhutud kiwimaja müür, sinna langes kõige rohkem pomme, seſt et waenlane arwamisel oli, et sinna ennast mitmed ära peitnud. Äkki tundis welsker sisemist häält, mis temale hüüdis: astu otsekohe puukännu warjust wälja ja mine selle kiwimüüri taha! Welsker arwas, et see sisemine hääl tema pingutud närwide tagajärg oli, teadis ta ju et selle käsu täitmine tema kindel surm oleks olnud. Kuid äkki kordus see hääl niisuguse sisemise tungi ja sunniga, et welsker ilma järelkaalumata kännu takka wälja ronis ja kiwimüüri taha puges. Selsamal silmapilgul löhkes suur pomm just selle kännu sees, kus welsker oli lamanud. See mees on nüüd usklikuks inimeseks saanud.

Niisugustest juhtumistest teawad meie sõdurid palju rääkida.

Toon siin weel wäljawõtte „Tallinna Teatajast", mis omas 22. numbris 1920 aastast järgmised sõdurite jutustused ette toob: „Mulle anti käsk", jutustab üks wäeosa ülem, „hommiku wara ühes meestega teatud kohta minna. Läheme. Lahing on juba käimas. Jõuame kraawi taha. Hakkan üle hüppama. Hoogu wõtsin, aga üle hüpata ei saanud. Midagi nagu hakkas jalgu. Jäin kraawi kaldale seisatama.

Sellsamal silmapilgul kukkus sellesama koha peale, kuhu ma pidin hüppama ja kus ma oleksin parajasti olnud, kui mul hüppamine oleks korda läinud, waenlase pomm. Ma ei saanud wiga, aga minust ei oleks midagi järele jäänud, kui mul hüppamine esimesel silmapilgul korda oleks läinud.

Läheme edasi teinepool kraawi. Minu juure ilmub tundmata koer ja teeb ennast minu sõbraks. Hakkab minu jalgade ees edasi-tagasi käima, kipub ligi ja takistab minu käiku.

„Kelle koer see on?" Keegi ei tea.

Wõtan rewolwri tupest ja mõtlen koera maha lasta.

„Ära lase", palub koera eest mu kaaslane. „Inimesi peame muidugi tapma, jätame koera ellu!

Pistan rewolwri tuppe. Koer on kui halp oma sõprusega ja kipub ligi.

Hommikuses udus tuleb äkki keegi wastu. Selgub — teise wäejao ohwitser.

„Kuhu teie lähete?" küsib ta.

„Sinna".

„Hilja. Pöörge tagasi! Lähekšite surmale suhu ja asjata."

„Käsk on antud minna ja ma lähen."

Wastutuleja jääb mõtlema. Ta ütleb siis: „Mina olen teist kõrgem ohwitser ja ma annan Teile käsu tagasi pöörda!"

Tema läks oma teed ja kadus mõne silmapilgu pärast hommikusesse udusse.

Selgus, et temal õigus oli: meie olekšime edasiminekul niisugusse kohta läinud, kust meil tagasitulekut enam ei oleks olnud, kuigi õnn meid elusse ehk oleks jätnud.

Meid päästis see kokkupuutumine teise wäejao ohwitseriga ja see kokkujuhtumine ise wõis ainult sel silmapilgul juhtuda kui ta oli. Meie teed wiisid meid ristamisi kokku. Weidi warem wõi jälle hiljem oleks meie teineteisest möödas olnud. Koer oma kutsumata sõprusе awaldusega hoidis mind kinni, nii et ma warem sealt läbi ei läinud, kui ohwitser mulle wastu tuli. Hädaohust arusaamine tegi mulle selgeks, et meie koerale aitäh peame ütlema. Hakkasime waatama, kus koer on. Ta oli kadunud ja keegi ei teadnud, kuhu ta oli jäänud."

——

„Olime pikali maas" jutustab sõdur. „Waenlane pommitab et hoidku. Ta teab, kus meie oleme. Alatasa kukuwad pommid, aga ikka kas meie ette wõi taha ja lõhkewad seal. Mis meie keskele kukuwad, need ei lõhkegi".

——

„Meie laew söidab öösel merel," teab keegi meremees jutustada. „Ei saa aru, kus oleme. Märkame, et eksinud. Ei tohi selleſt teistele rääkidagi — tõuſeks ärewus, kui räägiks. Hommikul hakkame waatama, kus õieti oleme käinud. Jahmatus. Selgub, et oleme terwe öö keſet miiniwälja ristelnud, kus iga silmapilk oleks wõinud hukatuſt tuua. Ei teadnud hoida, ei aimanudki, kui lähedal surm oli, mille eeſt meid saatus siiski hoidis".

Mäeweeru taga on waenlaſe patarei. Ei näe teda ja raske on rehkendada, kus kohal ta tõesti seisab.

Umbkaudu seatakſe meie suurtüki suu sinna poole ja „Uku" käseb tuld anda.

Eemalt kostab lõhkewa pommi pauk.

Waenlaſe suurtükkid waikiwad.

Selgub, et meie pomm, mis hea õnne peale saadetud, on läinud waenlaſe suurtükil otſe suuſt sisſe ja selle häwitanud.

Kas see ei olnud õnn?

Õnn, saatus, juhtumine.

Meie sõduritel on õigus, kui nad ütlewad:

„Wägisi hakka siin saatuſe sisſe uskuma". K. K.

Ehk keegi professor räägib omaſt eluſt järgmiſe juhuſe:

Ta oli kuskil lõbusas seltskonnas. Korraga ta tunneb eneſes üht sisemist tungi, kodu minna. Ta katsub selleſt tungist lahti saada, seſt et temal selles seltskonnas wäga armas oli.

Ei aidanud, — keegi nagu surus südant: mine koju!

Et oma närwisid rahustada, läks professor tõesti koju. Seal sundis ennaſt temale uus mõte peale: lükka oma woodi teiſe koha peale. Professor arwas, et ta närwihaigeks läheb, seſt et woodi just kõige kohaſema paiga peal seisis.

Ometi, et rahu saada, lükkas ta woodi teiſe toanurka ja läks siis iseeneſe üle naeratades sinna seltskonda tagaſi, kuſt tulnud oli. Seal unustas ta pea kõik jälle ära, mis oli juhtunud.

Hommikul kodu tulles heitis ta woodi ja jäi magama. Kui ta mõni aeg maganud oli, äratas teda äkki kole pragin üles.

Toalagi oli just selle koha peal sisſe kukkunud, kus enne tema woodi oli seisnud.

Kuid jätkub nendeſt näitusteſt. Niisuguseid imelikka juhtumiſi tuleb tihemini ette, kui meie seda arwata wõime. Ka nemad annawad meile selget tunnistuſt selleſt, et nähtawaſt maailmaſt kõrgemal üks igawene aate- ja waimuilm walitseb, et meie maapealne elu ja kõik mis loodud, ainult üks pilt ja mõistusõna on selleſt waimuilmaſt, et meie siin ajalikus elus nagu unenäos wiibime, et päriselu ja ärkamine weel tulemas on. Otſiwale ja tõe järele janunewale waimule ilmutab ennaſt igalpool selle waimu ilma igawene tuiksoon.

Kõigis eluawaldustes ja nähtustes, kõigis sündmustes, läbielamistes ja olemiſes ilmutab ennaſt see muutumata olemiſe algallikas, see ainuke pärisolemine, mis muutuwateſt elunähtusteſt kõrgemal seesama on, eila ja täna ja igawesti. Ta

ilmutab ennast intuitiiwse läbielamise ja sisemise waatlemise teel nendele, kes tema järele igatsewad, kuid ta paneb iseennast warjule nende eest, kes mitte töe seest ei ole, kes mitte elutäiuse järele ei janune, waid tuimalt elunähtuste juures seisma jääwad, ilma küsimata, mis nende taga peitub. Ta peidab ennast nende eest, kes weel elajaastmelt kõrgemale pole tõusnud, waimuelu astmele, nende eest, kelle ainsamad eluhuwid kõhutäitmine ja oma tõu edasiandmine on.

Süda on ilmawaate peegel! Kõrgemast aatest wõib ainult see aru saada, kes ise aateline on. Tõesti elu on sügawam, kui meie koolipoisi tarkus seda endale ette kujutada wõib. Kui lapsik on küll mõne inimese wiis, kes oma isikliku wäiklase elu läbielamised ja oma wäikese mõistuse äratundmised elusügawuste mõõdupuuks teeb. Kui lapsik see arwamine, nagu oleks ainult see olemas, mis keegi isiklikult äratunnud ehk läbielanud. Ei, elu on sügawam, elu on wägewam ja laiem kui meie wäikene mõistus temast eneesesse mahutab. Kui lapsik on ka see wiis, ainult seda tõeolekuks tunnistada, milleşt meie oma wiie meelega aru saame, mis kätega katsutaw ja silmadega nähtaw on. Nagu oleks ilmas ainult niipalju walgust olemas, kui läbi wiie ja seal juures weel tumedate klaasíde läbi ühte tuppa tungib. Oma wiie meele akna läbi näeme meie ainult üht kübemekest elu äramõõtmata sügawusteşt. Mis ime awaneb meile küll siis, kui meie uued waimumeeled saame ja olemise sügawusi wastu wõtta suudame uues äratundmises, elusügawusi mida nüüd ainult aimame ja kaugelt wärisewat tunneme. Laş' põrsad tuustiwad tolmu ja pahna, kes waimust on, tõuseb kui kotkas looduseşt kõrgemale ja joob seal rammu, mis mitte ei närtsi.

Kes tahab see seadku oma elusihiks seda, kord surnuaia sõnnikuks saada, ta salgagu waimu, aadet, ilu ja tõtt ja teenigu oma kõhtu, kui teisedki nuumelajad. Ei wõi meie keelata waimu salgamast neid, kes oma sisemist suguluşt roomajate olewustega tunnewad, igaüks otsigu endale oma elu peeglit. Sitikas peegeldab ennast mudalompides, luik hõbeallikates. Igaüks oma maitset mööda.

Ja kui ka miljonid rusikad ennast päikese waslu tõstawad needes ja salates, kas päike sellepärast olemas ei ole? Ei! Ta särab muutmata edasi ja soendab nägijaid ja pimedaid. Ja kui ka miljonid kurdid tõendawad: ööpik ei laula! Ometi kostab ööpiku ja elulaul ka seal, kus haud haua kõrwal seisab.

B. Jumal on armastus.

Kõik mis nähtaw on, terwe loodus, terwe elu kuulutab juba oma olemisega seda ülemat tõtt oma Loojast:

Jumal on armastus.

Kõik kirjeldamata ilu, mis tardunud maamullast hiilgades tõuseb, lillewaibad, liblikate tiiwad, lindude kaunis sulekate, laenetaw meri, tuule käes kuldselt kiikuw rukkipõld — kõik annab selleşt tunnistust. Pilwede ilu, kuldsed taewasilmad,

iga maastik, iga aastaaeg oma iseſuguſe iluga, iga jäälill, iga kirju ſügisleht, iga punaw, ſäraw puuwili, iga õrn pungake laulab ſedaſama laulu Looja armastuſeſt.

Kewadelootuſt ärataw õrn tuulepuhang ſoſistab ſeda ſaladuſt ſüdamesſe, waikne kohin puulatwades, lindude tuhatkääleline tänuülemlaul, höbeſelge allika wulin, muuſika igatſuſeſt wäriſew helide meri — kõik ſädin, kohin, tirtſumine, wulin, höiskamine tunnistab ſeda üht. Terwe looduſe ilu, lõhnad ja kõlad. On ſee ju kõik kui üks tume peegel, kuhu Looja arm ſisſe paistab. Pilt, mõistuſõna tema armastuſeſt.

Terwe loomine, terwe olemine on Looja eneſeandmine, eneſeilmutamine armastuſeſt, oma õndſuſe teistele jagamine.

Ja ſai inimene. Waim Looja waimuſt, ſäde tema ſüdameſt. Tema mõte. Ei millegistki elusſe kutſutud—elutäiusſe, eluõndſusſe. Ülem waimuand ſai tema omaks.

Kõlbline wabadus, et iſe otſustada, iſe walida, iſe otſida. Suremata, täitſa iſelaadiline iſiku idu, mis arenemiſe teel kuni Jumala ſarnaduſeni pidi kaswama. Tõeigatſus, ilu tundmus, janu puhtuſe ja õiguſe järele. Igawiku koduwalu.

Loomiſe, püüdmiſe tung, miljonid, miljonid päris algupäraliſt iſeſuguſt waimuilma. Tuhanded iſeſuguſt rahwaſt, igaüks oma ſihi, oma ülesande, oma iluga. Miljonid kõrwa, et kõlaſid ja heliſid kuulda, miljonid ſilmad — kus kõik ilu ſärades peegeldub — tunnetemeri, et eluõndſuſt, elutäiuſt tunda, läbielada. Miljonite hällide kohal lehwib loojawaim eluõnne ſünnitades — arendades. Ja elupuu kaswab, nagiſeb, pakatab, kuni ta ladwad waikſes igawikus õndſalt kohiſewad.

Jumal on armastus — tunnistawad miljardid uued maailmad, mis õndſas rahus lõpmatuſes höljuwad ja kus uus elu, uued nägemata ilud, uued rõõmud aimates meile wastu ſäräwad lõpmata kauguſeſt. Jumal on armastus — räägiwad emaſilmad juba hälli ääres, tunnistab taadi higi, abikaaſa süda. Jumal on armastus hüüab tõuſew päikene, nagu kuldſete kandle kiirekeeltega. Soojalt ſuudleb ta maad ja nutab kuldpiſaraid kaſtetilkades. Ta ſuudleb maad ja igas liiwateraſes, igas weetilgas liigub, kaswab, höiskab elu ja walgus.

Jumal on armastus. Ja iga üksiku inimeſe üürike elu oma läbielamiste ja ſaatuſega tunnistab ſedaſama. Ei ole maad, ei ole ruumi ſiin kogemata juhuſele. Ei, Iſaküſi juhib, tõmbab, kaswatab ka ſiis kui poeg iſamajaſt ammu lahkunud — ka wõõrſil, tuimuſes ja walus — wäſimata.

Jumal on armastus. Kuid ſelle armastuſe õõguwa ſügawuſe ſisſe ei wii meid looduſe ja elu pildikõne. See on ainult kõige pühama eelõne. Nõnda kui päikene oma ſoojuſt oma eneſe kiirte läbi ilmutab, nõnda on ka Jumal oma armastuſt ilmutanud tuntawalt, ärawõitwalt, ümberloowalt, läbielatawalt oma poja läbi, oma ſõna läbi.

Heidame ühe ainukeſe pilgu ſelle mere ſisſe — kuulakem, kuidas läbi aastatuhandete igaweſe armastuſe hääl kostab, Iſahääl, mis kadunud maailma hüüab nuttes, igatſedes, täis armu ja kustumata armastuſt. Ja pidagem meeles üht asja. See ei ole mitte kauge minewiku hääl — ei, kõik need ilmutuſed on igawene olewik. Nõnda on Jumala süda ka täna, nõnda hüüab ja kannatab tema ka täna, nõnda

TRÜ Raamatukogu

ei hüüdnud ta mitte üksnes Israeli, waid ka sind, just sind ja just nüüd. Jeesus Kristus on seesama eila ja täna ja igawesti.

Meie tahame siinkohal ainult ühte külge sellest armastusest waadelda, ja nimelt seda külge, milles ennast armastuse sügawus kõige sügawamalt ilmutab — see on kannatamine, Jumala armastuse kannatamine. See waatlemine ükski wiib meid Jumala läbielamisele, Jumala armastuse kannatamise sisse wajumine on usu sündimine. Kannatamine on armastuse mõõdupuu. Sellest armastuse kannatamiste pisarate merest ei suuda küll ükski surelik täitsa aru saada, ainult üksikute laente kohinat suudame kuulda, kuid ka nemad on nii wägewad, et ühest ainsamast niisugusest laenest jatkub, et meie uinuwaid waimu sügawusi liikuma panna uues arusaamises, uues elus, uues meelsuses.

Muidugi maksab ka siin see sõna, mis kõigi usuasjade juures otsustaw: sa oled selle waimu sarnane, millest sa aru saad! Sa saad ainult selleşt waimust aru, mille sarnane sa oled. Nii kui walelik inimene iialgi tõest aru ei wõi saada, ega mustus puhtusest ehk rikutud ettekujutuse wõim ilust, nõnda suudab ka ainult see süda sellest igawesest armastusest natukene arusaada, kelle sügawuses armastus elab, keda weel mitte omakasupüüdmise jääkirn ei kata. Niisugustest asjadest ei saada rohkem aru, kui ise oldakse.

Waatleme siis kõige esmalt Jumala armastuse kannatamist enne Kristust, enne selle armastuse eneseohwerdamist Pojas.

Esimene mõõk, mis Jumala südamest läbi läheb, esimene walu Jumala armastuses on kaastundmus, üheskannatamine kannatawa inimkonnaga, langenud, äraekisinud inimesega, kaastundmus kirjeldamata maailma wiletsuse ja hädaga. Jumal wõttis inimeste walu, nende haigused, nende südametunnistuse piina, kõik nende pisarad, kõik nende higi oma südame peale.

Siin tekib tahtmata küsimus, mispärast pani siis Jumal kõik selle kannatamise ja walu inimese peale? Miks ei loonud ta üksnes õnne ja täiust?

Ei ole see Jumala süü.

Ka waimuelus on igawesi seadusi olemas, millest üleastumine wõimata, mis waimus eneses peituwad, tema olemise wälja teewad. Waimliselt wõimatu on see, pattu teha ja ometi paradiisis elada, kaduwust armastada ja ometi õnnelik olla.

Õnn ja igawene elu on loomulik puhtuse, süütause tagajärg, nagu walu ja kannatus süü loomulik wari on.

Õndsus on üksi sügawamas kõlblises hinge andumises puhtusele. Kuid kõlblus wõib ainult waba otsustamise, waba waliku, waimu wabaduse läbi sündida ja kättewõidetud saada, ainult siis muutub ta meie omaduseks.

Ei seda ülemat õndsust inimesele anda, waba kõlblist waimu ja otsustamisewõimu, pidi Jumal selle wõimaluse lahti jätma, et inimene seda waimuwabadust kurjasti tarwitab ja selle läbi walu ja surma pärib.

Sellest armastuse sügawast kannatamisest kaastundmuses räägib prohweti Esekieli sõna: „ühegi silm ei heitnud armu su peale — ja mina läksin sinust

mööda ja nägin sind, et sind pidi ära tallatama, su were sees, siis ütlesin ma sinule, oma weresse jää elusse!"

See on Jumala armastus langenud kannatawa inimkonna wastu weel täna—Isa sügaw kaastundmus haige lapse wastu — Jumala armastus kannatab ühes meiega ka kõige wäiksemat walu — mida meie, üks osa tema waimust, kannatame.

Ja kaastundmuse walus tõusis Jumala waimusügawustes lunastuse nõu — eneseohwerdamise nõu teiste ees — juba siis inimkonna koidikul seisis Jumala waimu ees Golgata rist — ja wiskas oma warju Isa südamesse.

Seal hakkas püha armastus wõitlema süü ja kurjuse wastu. Kuid inimkond armastas pimedust rohkem. Haige waim ei tahtnud ennast päästa lasta, ei tahtnud elu...

„Waadake ja katsuge, kas üks walu on kui minu walu?" Isawalu lapse pärast, kes hukka tahab minna.

Juba see oli kannatamine pühale Jumalale, kõik seda roojust ja pattu pealt waadata, nii kui juba puhta inimese süda kannatab mustust nähes. Kuid et ajaloos oma lunastusenõu läbi wiia, tuli inimkond alles hoida, pidi kurjus ja süü tipuni wälja arenema ja küpseks saama.

Juba siis oli wõitlus Looja südames, wõitlus tema pühaduse ja päästa igatsewa armastuse wahel — kuid armastus wõitis, — kannata, sosistas armastus, weel üürikest aega, kannata ja waiki, anna weel aega kadunut päästa!

Ja kõik Jumala pühaduse kannatamine tegi tema armastuse weel tegelikumaks, weel palawamaks. Armastus hakkas wõitlema roojuse wastu, üks ainuke igatsus ajas teda: päästa, päästa mis kadunud on.

Ja see wõitlus oli kannatamine — sügaw torkaw kannatamine. Wõitlus tooruse, ükskõiksuse ja wiha wastu. See armastus oli kui puhas süüta neitsi, kes wälja läks isamajast häbimajasse, tooruse rappa et seal hingesid päästa.

Kes oskab nendest tooresteşt priiskajatest selle puhta südame walu hinnata, mida tema tundis jälkuse kohal!

See on Jumala armastuse walu ka täna!

Seal walis armastus ühe rahwa pimestatud inimkonnas wälja, kõige wiletsama, kõige kangekaelsema, Juudi rahwa, kes kõige wähem armu wääriline oli, just teda, et armu äramõõtmata sügawust selle läbi selgeks teha ja just tema läbi teisi päästa. Armastuse tööst ja walust selle rahwa päraşt — terwe inimkonna päraşt, räägib terwe Wana Testament. Igawiku armastus woolas wälja Jumala südamest ajaloosse — ja muutus wereks, waluwereks süüga kokku puutudes.

Esimene armastuse walu tuli selleşt, et teda tagasi lükati — põlati, ja mis walu on suurem, kui see, tagasitõugatud saada selle poolt, keda sa armastad.

Mu rahwas, mu rahwas, mis ma olen sulle teinud, ja miska olen ma sulle waewa teinud? Kosta mulle!

Kas neitsi oma ehte ära unustab ehk pruut oma juukšepaelad? aga minu rahwas on mind ära unustanud ilmaarwamata päiwist!

See on walu, kibe walu, ka täna! Kuulake, mis waluhüüdega armastus kadunuid kutsub:

Hoi (s. t. oh) tulge wee juure köik, kellel janu on, tulge ostke ilma rahata! (Jes.55).

Armastus kannatas, kui ta nägi, et inimesed ebajumalaid, tühje lestasid, ja tolmu tema igawesest aust ja õndsusest kõrgemaks arwasid. Ta kannatab ka täna selle all. Ta kannatas ja kannatab täna weel seda nähes, et poeg Jsa wara pillab ja isegi Jsa wastu tarwitab — armastus kannatab nähes, et tema anded, ihu ja waim patuteenistuses raisatakse — wõetakse köik Looja käest wastu — elu ja toitu — rõõmu ja ilu — tänamata tuimalt.

Ja armastus pidi karistama, et päästa, et äratada — kuid karistades tundis ta ise walu, kannatas ta ühes.

Oh, et nende süda seesugune neil oleks, et nad mind wõtaksid karta —.

Kuid ka kohtumõistmine, wiletsus ja häda ei aidanud mitte. Ülemeel kaswas, needmine kostis. Nurisemine tõusis taewa poole. Nad ei pööranud mitte südamest. Üksnes wälispidised toredad kombed, ei mitte rõhutud süda ja kurwastatud waim olnud karistuste tagajärjed. Ja nuttes, nõutult lehwis päästja armastus üle maa: Sest kuida ma muidu wõin teha oma rahwa tütre patu pärast? (Jer. 9) „Mis ma teen sinuga, Ewraim? Mis ma teen sinuga Juuda? Sest teie wagadus on kui hommikune pilwe ja kui warane kaste, mis pea ära läheb (Hosea 6,4).

Köik armastuse tööd muutusid needeks, ei mitte õnnistuseks. Nii ei jäänud armastusel midagi muud järele, ta pidi Jsraeli ära tõukama, ta pidi teda laskma seda surmateed käia, mida ta ise walinud oli. „Sa ep ole puhtaks saanud, ei saa sina enam puhtaks omast roojusest, kui ma köik oma tulise wiha su peale saadan hingama".

Kuid kui palju pidi armastus enne seda kannatama, kui ta nii kaugele tuli, et Jesajale ütelda: „Tee selle sinatse rahwa süda lihawaks ja nende kõrwad raskeks ja pane nende silmad teisiti waatama, et nemad ei näe oma silmadega ja oma kõrwadega ei kuule ja oma südamega ei mõista." Mis walu läks enne Jsa südamest läbi! „Miks tahad sa surra, Jsrael! Mispärast teete teie nii suurt kurja oma hingede wastu? See oli seesama walu, mida armastus siis tundis, kui ta Abrahami wälja walis ja paganaid oma teed laskis käia — seesama walu, mida Jsa tunneb, kui ta kõigi palwete peale waatamata oma poega isamajast lahkuwat näeb — hukatusse — wõõrusesse.

Jsa kannatab, kui mees kes omast abikaasast lahkuma, oma nooruse armastust end lahti peab lööma. Asjata oli armastus aastatuhandete kestwusel töötanud ja tõmbanud —

„Ma olen lapsi kaswatanud ja suureks tõstnud, aga nemad on mu wastu üles astunud!"

Waata see on Jumala armastuse kannatamine juba Jsraelis ja ka igapäew täna weel. Kuid ometi ei olnud Jumala armastus mitte weel lõppenud. Arm otsis siiski weel teesid, kui ka pühadus rahwast ajutiselt pidi ära tõukama. Ähwarduste all kõlas ometi kui nutwa kandle hääl. Ehk küll Juudamaa kõrbeks oli muutunud, rahwas wangipõlwes ohkas, weri ja pisarad ööpimeduses taewa poole kisendasid. Ometi.

„Siion peab kohtu läbi saama lunastatud". „Ma olen wait olnud ammust ajast, pean ma ikka kurt olema ja ennast pidama, ma tahan karjuda, kui see kes last saab".

Armastus põles ja ootas wärisewa kannatamatusega, millal ta jälle päästa wõib. Üks wäike osa rahwast oli ometi ärkanud, truuiks jäänud — temale laulis armastus uute lootuse keeltega: „Ma olen sind igawese armastusega armastanud, sellepärast olen ma sind heldusega tõmmanud, ma tahan sind jälle ehitada, et sa pead olema ehitatud, neitsi Israel!“ Jälle ülesehitatud Jerusalemmast pidi Issanda au walgus üle terwe maailma paistma, — see walgus pidi kõiki rahwaid, kes weel surmawarju orus istusid, külge tõmbama. Sinu päike ei pea mitte enam looja minema ja su kuu ei pea warjutama, sest Jehowa tahab sulle igaweseks walguseks olla ja su leinamise päewad peawad otsas olema.

Tasa tõstab armastus prohweti silmade eest loori üles, mis tulewikku weel warjab, seal paistab kaugel läbi udu ja silmawee ristiküngas ja tema taga uus taewas ja uus maa äraseletatud ilus. Armastus ise oli otsustanud lihaks saada ja surmaorus meie seas elada — elada ja surra!

Meie astume nüüd kõige pühama sisse — Jumala armastuse kannatamine Kristuses. Ja sõna sai lihaks! Kumardades peaks iga mõtleja waim selle kõige suurema ime ees seisma, waikides — mõtetes ja tunnetes selle ülema armastuse sügawusse wajuma.

Igawik, Lõpmatus, Jumal ise astub ajaloosse; Nägemata igawene elupõhi, kõige ilu, headuse, pühaduse ja aate tuiksoon saab nähtawaks, kehastatud inimese kujus, Jumala süda, kõik tema äramõõtmata armastuse, heldusе ja tõe sügawused, kõik tema mõtted ja tunded saawad lihaks, woolawad kui uus elumahl kõdunenud inimkonna elupuu tüwesse.

Taewa kaunim roosike kisti Jumala südame aiast ja istutati tardunud maamulla sisse. Ja roosike tardus ja närtsis külma käes — pimedus ja jää imes wälja ta elumahla, kuid surres weel andis tema oma lõhna, oma ilu ja elu tardunud kägistawale külmale ainele. Oh lunastuse saladus, nii sügaw, nii püha, nii wägew.

Ma kumardan sind armuwägi,
Mis Jeesuses end ilmutand.

Jumal on armastus. Nõnda on Jumal maailma armastanud, et tema oma ainusündinud Poja on annud. See on see kõigeülem Looja armastuse ilmutus. See oli armastus, millesse kõik kannatamine, kõik walu, mis iganes wõimalik, kogunud oli. Meie eest kannatawa Jumala armastus.

Terwe maailma walu lasus ta peal! Terwe taewapuhtuse walu! Terwe põrgu walu!

Tõesti üks mees, kes oli walu täis ja kuulus haigusest, nõnda kui Jesaias tunnistab. Ja nende walude, nende pisarate all kõlab tuhandate uute kanneldega mängitud laul selleſt ülemast armastusest, mis kõik loodab, kõik kannatab, kõik usub. Armastust, mis ennast täitsa unustas ja maailmawalu okastraadist endale rahuwoodi punus, armastusest, mis kõik ära wõidab, millel ei ole piiri ega lõppu. Armastus, mis kannatas ja kandis surmani.

Heidame pilku selle Jeesuse armastuse kannatamise sisse — peegeldagem ennast natuke selles läikiwas silmawee meres, et ka meis uinuw Jumalus ärkaks. Kõige

ſügawam kannatamine Jeeſuſe elus oli kaastundmus. Kaastundmuſe päraſt ſai tema inimeſeks, ta nägi meie ööd, meie walu ja haiguſt ja tuli otſima ſeda, mis kadunud on, koju kutſuma neid, kes ſiin koduta olid. Ta ſüda murdus kaastundmuſeſt meie päraſt.

Haigeks läks ta meel, kui ta rahwahulkaſid nägi, kes nii kui kari ilma karjaſeta olid. Haigeks läks ta meel, kui ta pidalitõbiſt nägi. — Haigeks ja kurwaks läks ta meel, kui Naini leſk talle wastu tuli, ja ta hüüdis: ära nuta!

Nii oli ta igal pool, kus piſar woolas, kus walu ja wiletſus ſüdant rõhus, ja tema armastus wajus teiste walu ſisſe, kannatas teiste hingedes. Ta kannnatas wõrdlemata ſügawalt, kui meie ſüda teiste walu nähes ſeda iialgi teha wõib. Ta kannatas kui kuningas märatſewa metsloomadeks muutunud rahwahulga ſees — kuningas ſulaſeriides — nende wõimus.

Armastus ſai lihaks. Suremata Looja waim astus ihusſe, mis põrmuſt ja mullaſt oli tehtud. Igawene elu tuli kaduwuſe ja ſurma ſisſe.

Kuidas kannatas igawene armastus ſelles ſurmawarju orus wiibides. Tema ſüdamesſe oli mälestus jäänud, õnnis mälestus oma päriskoduſt — taewariigi õndſaſt eluſt, kus kaduwuſel wõimu ei ole, kus koi ja rooste ei häwita, kus päike iialgi looja ei lähe. Sellepäraſt kannatas tema ſüda ſelles maailmas, kus kaduwuſe laened kohutawad ja haualaul mitte waikida ei taha. Igawik kannatas kaduwuſes.

Ja ſee kannatamine oli äramõõtmata ſuurem, kui kõik need piſarad, mis meie haudadel, ſügiſel ja wanaduſes ära walame. Selleſt kaduwuſe waluſt ſaame meie umbes aru, kui Jeeſuſt Laatſaruſe haual waatame. Seal oma sõbra haual hakkas temaſt kinni ſurma kirjeldamata ahastus, koledus ja wastuloomulikkus. — „Siis lihwatas tema ſüda waimus ja tema meel ſai kurwaks“, tunnistab kiri. Ja Kristus nägi ſügawamalt ſeda ſidet mis ſüü ja kaduwuſe wahel on. Ta teadis ja tundis, et ſurm ja kaduwus üksnes patu tagajärg ja wari on, ja ſelleläbi muutus tema kaduwuſe walu weel ſuuremaks, kibedamaks. Patt meie eneſe ſees tuimastab meid, et meie mitte nii ſuurt walu teiste pattude päraſt meie ümber ei tunne. Seda waluuimastamiſt ei olnud Jeeſuſel mitte. Nõnda kui ta ristiſambal uimastamiſe rohu tagaſilükkas, nii kandis tema ka ilma eneſeuimastamata ſeda walu, ühes ilmas elada, mis ſüü ja needega kaetud oli, kus kõik, mis puhas ja püha oli, jalge alla tallati, ſeda walu kandis ta igapäew. Puhta hinge walu roojaste keskel.

Walgus paiſtis pimeduſes, aga pimedus ei wõtnud teda wastu. See oli uute walude allikas. Nad lükkaſid tema armastuſe tagaſi. Maailm wõttis ja tarwitas küll tema andeid, kuid teda ennaſt tõukaſid nad hoolimata tagaſi.

Ja wähe on asju, mis üht peenetundeliſt hinge nii haawata wõib, kui juſt ſee. Mis walu peab ühe naiſe hingeſt läbi minema, kui talle korra ſelgeks läheb, et tema mees teda ainult raha päraſt wõtnud on. Kui jälgiks peab temale ſiis iſegi iga mehe armastuſeawaldus olema! Ehk mis walu peab mõni rikas tundma, kui ta teab, et kõik lahkus ja kummardamiſed tema ees, ainult tema raha päraſt tulewad.

See walu torkas Jeeſuſe imepeent ſüdant nii tihti, nii kibedaſti: „Eks kümme pole puhtaks ſaanud, aga kus need üheksa on?“

Kõik tarwitasid teda, kuid temast ise mindi hoolimata mööda. Eks ole see ka täna just nõnda samuti?

Ja kui wähe saadi temast aru! Kui wähe usaldust toodi temale wastu.

Rahwaülemad pidasid teda üleskihutajaks ja Jumala teotajaks, hullumeelseks, saatana teenriks. Wastu oma paremat äratundmist katsusid nemad teda waletajaks, silmakirjateenijaks tembeldada.

Kuidas haawab see peenetundelist hinge, teiste silmis kui waletaja olla, ainult umbusaldust leida.

Mis walu tekkis selle läbi tema hinges, kes ise Tõde oli, kes oli tulnud maailma, et tõe eest tunnistust anda.

Ja teda wõrgutati, ja kiusati taga, teda aeti ühest kohast teise, teda loobiti kiwidega, laimati, sõimati ja piinati. Kuidas mõjus kõik see waen ja wiha, see umbusaldus ja põlgtus tema õrna hinge peale — sellest walust räägib kiri „ja tema waatas ümber nende peale wihaga ja oli ka kurb nende südame kanguse pärast!"

Ja see walu kaswas weel suuremaks järgmistel põhjustel: Kristuse silmad lugesid teiste inimeste südametes — teiste salajamad mõtted olid kui lahtine raamat tema ees.

Meil on Looja loori pannud tulewiku ja teiste inimeste südamete peale. Ja Jumalale tänu, nii jääwad nii mitmed kannatamised meile tulemata, et meie teiste mõtteid ja tulewikku ei tunne.

Kuid Jeesusel seda troosti ei olnud. Ta tundis isegi seda mürgist wihawaenu, mis wäljaütlemata teiste südame põhjas pesitses — kõike hinge roojust.

Sinna tuleb weel juure, et need, kes teda needes ära tõukasid, tema omaksed olid, tema loodud, tema wennad, tema oma linn „tema tuli selle sisse, mis tema oma oli ja omad ei wõtnud teda mitte wastu".

Üks ainuke pelgupaik oli temal põlgtuse ja wihalaente ees, see oli tema Isa taewas, tema poole kippus tema hing walukoorma alt, waiksel ööl ja üksilduses, see oli tema troost tema kodu, tema kõik. Üksi oli Jeesus maa peal, nii täitsa, täitsa üksi, kuidas mitte üks lesk waikses õudses toas ega ükski mahajäetud emasüda iialgi olnud ei ole. Nii kuidas kõrged tammepuud üksilduses kohisewad, üksilduses, millest põõsastik nende all mitte aru ei saa, nõnda on kõik suured waimud siin maailmas üksildased olnud sa seda rohkem weel Jeesus, kes oli kõige suurem, see, kes mitte siit maailmast ei olnud. Ta oli üksi ka keset hõiskawaid rahwahulke, — üksi — kui keegi tundmata wõõras, kellest keegi aru ei saanud. „Keegi ei tunne poega kui üksi Isa!"

Jah — ta tundis ennast inimeste keskel weel rohkem üksi olewat, kui seal mägedel öö waikuses, kuhu ta üksi palwele inimeste keskelt ära põgenes. Ta oli üksi, — üksi oma kirjeldamata waluga — nii täitsa üksi. Ja isegi nende seas, kes tema kõige lähemad olid, tema jüngrite seas, oli üks Juudas, see, kelle kohta Jeesus teadis, et ta teda paari hõbetükki eest timukatele kord ära müüb.

Mõtelgem selle peale, mis kannatamine see oli.

Siis kui Jeesus päewamöllust ja wõitlusest omaksete keskel puhata tahtis, kui ta seda awaldada ihkas, mis südant piinas ja rõhus — kui ta omaksetele oma kõige

pühamaid tundeid ilmutas — siis seda tunda, kuidas äraandja silm ta peale waatas, äraandja süda teesid otsis, kuidas teda müüa... see oli walu.

Mis eneseärasalgamine, mis enese ärawõitmine oli see, seal waikida ja isegi teda weel armastada, kes tema surma soowis.

Ja teised õppijad, kui wähe said nemad temast aru. Kuidas olid nende mõtted ja soowid nii päris teistsugused kui Jeesuse omad, sellepeale waatamata, et ta kõik see aeg elu ja südantpõrutawate sõnadega neid oli katsunud wäljatõmmata nende mõtlemisewiisi maisest kitsast piirkonnast.

„Kas teie weel ei märka ega mõista, kas teil ikka weel kõwa süda on? Silmad teil on, ja teie ei näe; kõrwad teil on, ja teie ei kuule ja ei mäleta", hüüdis ta kord kaebades. Ja isegi tema oma lihased wennad ja ta ema ei saanud tast aru, waid nimetasid teda waimuhaigeks.

Ta oli üksi. Nii oli ta üksi ka lapse eas, ka kodumajas. Ja waluajal, enne surma, kus inimesele kõige rohkem troosti ja kaastundmust tarwis on, seal jätsid nemad kõik teda maha ja põgenesid ära nurjatumas argtuses. Nad magasid siis, kui Jeesus kõige hirmsamat wõitlust Getsemane aias wõitles — nad magasid siis, kui tema wärisedes neid palus: walwake minuga natuke, mu hing on kurb surmani!

Ta oli üksi — üksi ja mahajäetud. Üksi ta wõitles terwe maailma wastu, üksi ta kannatas, üksi ta suri. Üksi ta kõndis oma okkalist teed, säraw kibuwitsa kroon kahwatumal otsaesisel.

Ja see üksildus kaswas weel selle tõttu, et ta koduta oli — ei olnud temal ei ulualust, ei perekonda, ei kohta, kuhu tema oma wäsinud pead oleks wõinud panna. Ta oli koduta rändaja, koduta wõeras see Natsareti mees — ei olnud tal kuskil jäädawat paika — ühest kohast teise ränudas ta rahuta. Ei annud inimesed temale kodu, nad tõukasid teda wälja armutult. Ei isegi suremiseks ei annud nemad temale maalipakat — sa ei ole meie oma — ta suri wõlla otsas ilma koduõiguseta.

Rebastel on aukusid -- wäsinud linnuke lendab õhtul oma pesasse ja isegi kõige wäiksemad putukad ruttawad tirtsudes oma kodu poole, aga Tõe kuningal, maailma Loojal ei olnud maailmas mitte kodupaika.

Ja seda suuremaks, seda palawamaks läks ta südames koduwalu, koduigatsus.

Kõrgele, kõrgele tungis ta igatsew pilk, sinna, kus lõpmatuses miljonid uued paremad ilmad walgusemeres õndsas rahus höljusid — sinna, kus kaugelt — kaugelt tema isa maja aknad särasid — „minu isamajas on palju eluasemeid"!

Koduwalu nööris, rõhus ta hinge, kui ta päikesetõusu ajal üksi mägedel wiibis, ja koidupuna pilweid imekaunilt wirwendama pani, kui ärkanud linnukeste suu hõisates, liristades laulis ja ärkanud puulatwade kohin selleşt rahust waikselt sosistas, mis maailmas ei ole, mis kõrgem on kui kõik mõistus. Koduigatsus põles ta südames, kui terwe lunastamata looduse ohe ta kõrwu tungis, kui ta walus wäänlewat elu nägi, kui ta Jumalast ära wõerdunud inimkonna pimedust ja haigust tundis — siis hakkas terwe ilma wiletsus temast kägistades kinni: „Oh sina uskmata ja pöörane sugu! Kui kaua pean mina teie juures olema? Kui kaua pean ma teiega kannatama?

Ta tahtis koju, kuid ometi armastus pidas teda tagasi — kirjeldamata armastus selle wastu, mis oli kadunud. Koduwalu oli Jeesusel, nuttew, õõguw, kustumata. Kui südantlõhestawalt paistab see koduwalu silmi, sel wiimsel õhtul, mis tema weel siin pimedas maailmas wiibis — tema jumalagajätmise könedes — suurpreesterlikus palwes — nuttew koduwalu.

Oh et meie pealiskaudne waimuelust ärawõõrdunud ilm endale natuke aega wõtaks, selle armastuse merde waikides wajuda, mis just nendes könedes peitub, nad tunnekšid jälle igawiku õhku, nad hakkakšid jälle wärisema koduwalus.

See oli tol wiimsel ööl, tol unustamata jumalagajätmise ööl. Weel wiimast korda istus Jeesus oma õppijatega koos. Sel ööl heitis kõik kurjuse, kõik tigeduse ja pimeduse wägi kokku, et nõu pidada, kuidas tappa teda, kes oli julenud walgust pimedusse tuua. Pimeduse wõim tõusis ja hiilis üle maa. Äraandmine ja needew wiha luuras õõgawate silmadega ööwarjudes — ja waikse toa sisse, kus armukuningas oma jüngritega istus, langes kauguselt must wari ja sellel warjul oli risti kuju.

Oli öö. Närtsinud olid palmipuu oksad tänawatel — rahwahulkade hosianna waikis, kaugelt kui laentekõma kõlas wihakisa läbi waikuse — poo risti — poo risti. Kuuldus kaugelt kui nagin uinuwatest puulatwadest — nagu lööks keegi naelu surnukirstu sisse. — Oli öö ja kahwatu kuu heitis oma walgeid kiiri kui surnulinasid ühe künka peale, sealt langes kolme wõlla wari uinuwa linna peale, nagu höljuksid pikad mustatiiwulised walulindude parwed liikumata majade kohal.

Oli öö — Jeesuse wiimane öö maailma warjus. Kuid just siis, kui maailma tigedus ja toorus tipuni tõusis, just siis, kui pimedus kägistades Jeesuse südant rõhus, just siis sai see süda täitsa ilmsiks oma Jumalikus kirjeldamata kauniduses ja armuwäes, närtsides hakkas taewalill särama ja lõhnama taewalikus wäes, ja see lõhn ja sära, mis wäljas pool aega on, tungis ja tungib läbi aastatuhandete ellu, õndsust, õõguwat koduwalu sünnitades. —

Pale hiilgas juba äraseletatud ilus, rahu, mida maailm ei tunne, woolas jumalikkudest silmadest — rahu, mis wägewam on kui surm ja piin, wägewam kui wiha ja maailm. Surmamõistetud Jeesuse rahu, sel ööl, kui teda ära anti.

„Aga paasapüha eel, kui Jeesus teadis, et tema tund oli tulnud, et ta siit maailmast Isa juure pidi ära minema, näitas ta omade wastu, keda ta maailmas oli armastanud, armastust üles kuni otsani".

Sellel wiimsel ööl, kus tema weel surma warjuorus oli, wajus ta täitsa — täitsa nende südametesse, kes tema omad olid olnud siin maa peal. Ja ta hakkas nende jalgu pesema. Walgus walgusest — Jumal Jumalast alandas ennast põrmuni, — kõige alamat orjatööd oma peale wõttes jumalikus iseennast alandawas teeniwas armastuses. „Ühe eeskuju olen ma teile annud..."

Kõrgema elu saladus on awalikuks saanud — inimese Poeg on maailma tulnud, ei mitte et ennast teenida lasta, waid et ise teenida ja oma elu anda teiste eest.

Sel wiimsel ööl kui teda äraanti.

Siis asutas Jeesus püha armulauda, see on kõige sügawama Jumaliku armastuse ilmutus. See söömaaeg, kus tema iseennast meile annab, kus laud tema kibuwitsa krooni okastega ehitud, kus laudlina tema südame pisaratest ja weretilkadest koetud, kus meile roaks antakse kõik taewailu, armastust, kaunidust ja püha hingepuhtust, mis tema murtud südamest wõlla otsas meie eest wälja woolas, kus karikas kui punase armupäikese kiired hiilgawad, saladusline ülem taewaanne — andeksandmine, rahu, täielise lunastuse weeallikad, nendele kes maailma walust koju nuttawad.

Püha söömaaeg — kadunud pojale kaetud isamajas — Jeesusega osasaamise söömaaeg. Kuidas ta tekkis?

Kurbtus oli õppijaid waldanud. Lahkumise sügaw kurwastus, et nemad wiimast korda oma kallimat meistrit oma ihusilmaga näewad. Et nad üksi maha jääwad siin pimedas maailmas — et see wiimane kord on, kus nad üheskoos istuwad, et ka see püha kaunis osasaamise ja jumalagajätmise õhtu mööda lehwib — mälestuse ja unustuse warjuwalda wajuma peab.

Ja Jumalik armastus tundis . nende walu ja ruttas seda kurbtust rõõmuks muutma. See wiimane tund, ütles Jeesus, mis meie siin koos oleme, ei tohi iial minewikuks muutuda. Ta peab igaweseks olewikuks jääma. Ja nõndasamuti ka see osasaamine minuga — see tuntaw täielik südame osasaamine — teie peate mind jälle nägema, just nõnda, kui teie mind nüüd eneste keskel istuwat näete. Kui teie jälle kokku tulete, weini jooma ja leiba murdma ja minu surma sealjuures mälestate, siis tahan mina jälle maailma teie keskele tulla ja teiega kõige lähemasse osasaamisesse astuda — ühes leiwaga — selle wälimise märgiga — tulen mina ise teie waimusügawuse sisse — wõtke sööge s. o. tehke täitsa oma olemise, hinge ja ihu osaks, see on minu ihu, s. t. see olen mina ise — minu äraseletatud olemine, minu süda ja elu, mis teie eest ennast ohwriks tõi — see on minu weri — see tähendab, see on minu süüta kannatamise ja lepitawa asetäitwa surma waimuwili, mis teie süüga kaetud rõhutud waimu osaks peab saama.

Nii peab see püha jumalagajätmise tund ja see sügaw osasaamine ajawoolust wälja tõstetud saama ja jääma igaweseks olewikuks. „Weel üürikest aega — siis peate teie mind jälle nägema". See oli surma minewa Jeesuse wiimane kõige kallim armastuse pärandus, iseeneseandumine söömaajas — osasaamise kinnitus.

Maailm nõudis kisendades tema werd — Ja Jeesus andis seda neile — kuid see weri, mis timukate palge peale nirises, muutus neile needе asemel õnnistuseks, uue elu allikaks, terwele maailmale. — Wõtke ja jooge!

Heidame weel mõned waatlewad pilgud selle wiimase koosistumise peale, kannatawa armastuse jumaliku sügawuse sisse.

„Ja kui Jeesus seda oli ütelnud, wärises ta omas waimus ja tunnistas ja ütles: „Tõesti, tõesti, mina ütlen teile: üks teie seast annab mind ära!" Juudas, tema jünger, kelle jalgu ta hiljuti oli pesnud, keda ta nii kaua kannatuses oma kõige intiimsemas läheduses oli kannatanud — Juudas, werine timukas!

Seal wäriſes püha armastus kirjeldamata walus — kas tõesti, Juudas? Ja ometi ei tahtnud ſee õrn armastus teda teiste ees paljastada — ometi otſis igawene armastus ka teda weel — ta andis talle palukeſe — ſee oli Hommikumaal kõige ſuurem austuſe ja armastuſe märk külaliſe wastu — wõib olla ometi, — kuid ei — pimeduſe wõimus wõttis Juudaſelt täitſa wõimuſt — ta läks wälja —.

„Aga öö oli".

„Kui ta nüüd oli wälja läinud, ütles Jeeſus: „Nüüd on inimeſe Poeg austatud ja Jumal on tema ſees austatud!"

Jumala olewuſe ſügawus oli ilmſiks tulnud, põhjata püha halastaja armastuſe meri — Jumala armastus, mis oma ſüdame Pojas walu ja ſurma kuriſtikku oli annud meie eeſt! Ei kuuldu ei ühtegi kibedat ſõna Jeeſuſe huultelt — ei, ümberpöördult, inimeſte kõige nurjatum, alatum wiha ja wiletſus pani armastuſe tuld weel rohkem ööguma ja leegitſema.

„Lapſukeſed, mina olen weel üürikeſe aja teie juures! Teie otſite mind, kuid — kuhu mina lähen, ſinna ei wõi teie mitte tulla. — „Ühe uue käſu annan mina teile, et teie üksteiſt peate armastama, nõnda kui mina teid olen armastanud."

Mis armaſtuſe taewalikud kandled wäriſewad neis ſõnus: „Lapſukeſed!"

Ma lähen ära, tagaſi õndſuſe puhtaſſe aateilmaſſe — aga ometi ei ole ma rõõmus — ſeſt teie jääte ſiia, teie otſite mind, nuttes waluga, nõnda kui metſas äraekſinud lapſed oma ema otſiwad, nõnda kui kadunud poeg kiſendades oma ſurnud iſa ſurnuaial otſib... Kuid teie ei wõi weel minuga tulla — läbi ſurmawalu ja öö täiuſesſe, ſeſt weel peate teie maailma ſoolaks ſaama. Kuid ometi — oma waimu jätan ma teile — et teie üksteiſt armaſtate, kui mina teid olen armaſtanud — ſ. t. rohkem kui iſeennaſt, ſurmani — iſeennaſt teie eeſt ohwerdades. Kui teil niiſugune armaſtuſe oſaſaamine omawahel on, kui teie täitſa teeniwas, kannatawas armaſtuſes ühte liitute — ſiis ſaate jälle minu ligiduſt tunda.

Ja ta waatas kurwalt oma jüngrite peale, ſeſt uus walumõõk tungis ſüdamesſe: kaugel kuuldus kui kukelaul — Peetrus, ſa kalju — ka ſina! Kolm korda ſalgad ſa mind ära, mind, ſinu paremat sõpra, ühe teeniwa tüdruku ees!

Ja kurbtus waldas ka jüngrite ſüdameid, ſurma — ja waluaimdus hiilis hingesſe — kartus — kahwatu kartus — ſelle eeſt, mis tulemas oli — ükſildus — wõitlus ühe terwe maailma wastu, mis pimeduſes istus, õudſelt kui ööwari tõuſis tulewik nende waimu ees — ja kaugelt kuuldus kui nutt ja kiſa, nii trööstita, nii kaebawalt. Ja igawene armastus tundis ja kannatas ühes nende kurbtuſt.

„Teie ſüda ärgu wäriſegu mitte! Uskuge Jumala ſisſe ja uskuge minu ſisſe! Minu iſamajas on palju eluaſemeid — mina lähen teile aſet walmiſtama — ja kui ma olen läinud ja teile aſeme walmiſtanud, ſiis tulen mina jälle ja wõtan teid eneſe juure, et teie ka ſeal olete, kus mina olen. — Ärge kartke, teie ei ole üksi — koduta. — Ühe uue parema eluaſeme olen ma teile walmiſtanud, kui ſee maailm on, nägemata waimuilmas, Looja juures. Pea lõpeb puhaſtuſewalu — ja koju kutſub Iſa hüüd. — Waadake üles tähtede poole, kus miljardid maailmad ſärawad — eks ole nemad kui lugemata lambid, mis on põlema ſüüdatud iſamaja ümber — eks ärata

nemad teie hinges õnnist aimdust hingekodust? Eks tunne hing, neid waadates, Looja elutäiust ja suurust — eks leia see, kes miljonid ilmad loonud, ka kohakest teie wäsinud hingele! Eks ole temal lugemata eluwõimalusi ja asemeid? Mu lepitaw surm ja ülestõusmise wõim teeb teile lahti aate ilma hiilgawad wärawad. — Ärge kartke, heledad on isamaja aknad! Kadunud pojal on õigus koju tulla — ei suuda nüüd ka surmawarjud teda keelata!

„Mina olen tee ja tõde ja elu; ükski ei saa Isa juure muidu, kui minu läbi!" — „Kes mind on näinud, see on Isa näinud". Ma ise olen nähtawaks, lihaks saanud Jumala süda! „Ja mis teie iial minu nimel palute, seda tahan mina teha". Ärge kartke, ärge olge kurwad — koduõigus ja uus wõim on teie osaks saanud!

Läbi surmaöö ja jumalagajätmise pisarate paistis juba kaugelt ülestõusmise õnnis hommik. Seal paistis Jeesuse silmade ees kõige suurem, kõige püham anne, mis Jumal inimesele anda tahtis, mis kurwastatud südametesse pidi tulema — Tröstija Püha Waim — Tõe Waim, kes Jeesuse aset maa peal pidi täitma.

„Ja siis tahan ma Isa paluda, et tema annab teile ühe teise tröstija, et tema teie juure igawesti jääb, Tõe waimu, keda maailm wastu wõtta ei wõi, sest ta ei näe teda mitte ega tunne teda mitte — mina ei taha teid mitte waesiks lapsiks jätta, ma tulen teie juure."

Tröösti ja Tõe waim! Tröstiwaimu — miljonid on teda tunda saanud kõige hirmsamas hädas ja walus — weretunnistajate silmad hiilgasid rõõmus kirwe all — tema wõimu läbi. Tõe waim, kes südamesügawusi awab ja hingele selgeks teeb ja ilmutab tema kurjuseööd ja lunastuse saladust — Tõe waim kes elawast Kristusest tunnistust annab.

Lihalik, patustpöörmata inimene ei näe ega mõista midagi Jumalast ja igawiku sügawustest — üksnes see, kelle sügawustes Jeesuse Tõe waim aset wõtnud, elab seda läbi omas südames, et Lunastaja elab.

Tõewaim, keda maailm wastu wõtta ei wõi ega tunne. Ta on üksi armuand nendele, kes janunewad andeksandmise ja puhta südame järele. Jumala ilmutus nendele, kes tõe seest on. Ei wõi iialgi omakasupüüdlik tuim, walelik, ilmawaim sellest waimust aru saada ega teda wastu wõtta.

Ma ei jäta teid waesiks lapsiks, Isa waim annab teile lapsetunnistust, et teie õndsalt hüüda wõite: Abba, abba, armas isa! „Weel on pisut aega, siis ei näe maailm mind mitte enam, aga teie näete mind, sest mina elan ja teie peate ka elama! Teie peate mind jällenägema, ei mitte üksnes ülestõusmise hommikul uues ilus, waid ka ikka ja alati pärast seda peate teie sellest märku saama, et ma elan. See uus kõrgem waimuelu aste, kuhu minu waim teid tõstab, see uus waimuwägi teie sees, ta peab teile minu elust tunnistust andma, palwes ja püha õhtusöömaajas peate teie osasaamist minuga tundma, terwes elus, tema uue rõõmu, sihi ja käiguga. Uus õnnis läbielamine ja äratundmine algab pea teie elus.

Rahu jätan mina teile, Jumalaga lepitatud südame rahu annan mina teile. Mina ei anna teile mitte nõnda, kui maailm annab, maailma rahu on südamewee

pinnal, pealiskaudne ja ruttu möödaminew — aga minu rahu wiib kokkukõlasse hinge sügawusi ja on wägewam kui elutormid, tundmused ja tujud, mis weepinnal mühawad — wägewam isegi kui surm ja haud. Teie süda ärgu wärisegu ega mingu araks. Ei suuda maailma kolebused neid hirmutada, kes Jeesuse rahus Isa armastuses hingawad. Nii jään ma teie sisse, oma rahu, oma armastuse, oma wäe, oma rõõmu, oma elu ja waimuga, kui wiinakobarad wiinapuust kõik oma elumahla imewad, nii ka teie minust kõige lähemas osasaamises.

Nii woolab siis igawese armastuse hing täitsa meie sisse ja ühte liitub meie mõte, püüd ja tunne temaga, kes meid on armastanud maailma alustamisest peale.

„Otsekui minu Isa mind on armastanud, nõnda olen mina ka teid armastanud! Seda olen mina teile rääkinud, et minu rõõm teie sees oleks ja teie rõõm täielikeks saaks".

Suuremat armastust ei ole kellegil, kui see, et tema oma elu sõprade eest jätab. „Teie olete mu sõbrad ... mitte teie ei ole mind ärawalitsenud waid mina olen teid ärawalitsenud ja olen teid seadnud, et teie lähete ja wilja kannate ja et teie wili jääks."

„Kui maailm teid wihkab, siis teadke, et tema mind enne teid on wihanud. Kui teie maailmast olekssite, siis armastaks maailm oma. Aga et teie maailmast ei ole ... sellepärast wihkab teid maailm.

„Aga nüüd lähen mina Isa juure, kes mind on läkitanud" kuid „see tuleb teile heaks, et mina ära lähen". — Üürikese aja pärast ei näe teie mind mitte — wõlla otsas murdub mu süda — Jerusalem ja rahwahulgad hõiskawad — ja teie peidate ennast troostita abita inimeste eest ära. — Ja weel üürikese aja pärast, siis näete teie mind. Siis muutub teie walu ülestõusmise päikese all sünnitamise waluks, uue Jumaliku inimese sündimise waluks — waim hoowab teie südamesse ja uus loom, uus süda ärkab — walgus, mis jäädaw on, ja kurbtus läheb rõõmuks.

Nii trööstis surma minew armastus neid, kes paari tunni pärast kõik teda maha jätsid — armastuse pisarate troostipärlid, nii kaunid, nii hiilgawad. Armastus, mis ise kõige koledamale surmale wastu läks — armastus, mis ise koduwalus nuttis — kuid ometi ainult teiste walu peale mõtles.

„Mina olen Isast wälja läinud ja maailma tulnud, ma jätan nüüd maailma jälle maha ja lähen Isa juure". Mis koduwalu räägib selles üteluses. Ma lähen — kuid see tee, mida ma kodu lähen, on walutee — redel, mis mind tagasi wiib Isa juure, on wõllas — seal künka peal.

„Seda olen mina teile rääkinud, et teil minu sees rahu oleks. Maailmas on teil ahastust, aga olge julged, mina olen maailma ära wõitnud!" Kannatades, Isa püha tahtmist täites, ennast salates, üksnes Isa peale lootes, teiste eest surres, olen mina ära wõitnud, tigeduse, surmawõimu, walu ja patu. Ka teie eest — sest olge julged!

Ja nüüd tuleb lahkuwa armastusepäikese wiimane palwe. Palwe nii suur, nii wägew, millesarnast iialgi weel kuuldud ei ole, palwe, mida keegi, kelle sees weel natuke püha tundmust südamepõhjas õõgub, ilma wärisemata, ilma kummardamata

kuulda ei wõi — suurpreesterlik palwe, surewa Jeesuse wiimane palwe meie eest. Siin läheb tema süda täitsa ilmsiks.

Juba awanes Jeesuse pea kohal igawene walguse ilm oma kirjeldamata õndsuses — juba kohisesid taewakandled ennekuulmata kokkukõlades läbi öövaikuse, et teda uuesti tagasi kutsuda, kes sealt õndsuse riigist oli lahkunud, et surnud maailmale uut elutäiust wiia.

Seda rääkis Jeesus ja tõstis omad silmad taewa poole ja ütles (ülestõstetud Jeesuse silmades peegeldus ja säras juba taewaselgus, nagu päikesekiir kastetilgas): „Isa, tund on tulnud, kus sinu südame Jumalik armastus ilmsiks peab saama häbis, walus ja ristisurmas — näita nüüd maailmale, et see sinu süda on, mis ennast teistele annab lunastuseohwriks, et selleläbi sina austatud saaks! Awa teiste silmad, et nad sinu hinge näewad sulaseriides, põlatud, piinatud, kibuwitsakroonis. Isa! Su tahtmine on minu tahtmine, ka põrguwalus tunnen su isakätt. Meie oleme ju üks täielikult.

„Sa oled ju temale meelewalla annud, kõige liha üle, et tema kõigile, keda sina temale oled annud, igawest elu annaks", uut waimuelu, millel igawene wäärtus on. Aga see on igawene elu, et nemad sind tunnewad, ainust tõsist Jumalat. — Elu hakkab ainult siis, kui inimene oma eluallika ära tunneb ja leiab, ainsa tõsise Jumala, kes on püha igawene lunastaw armastus, Tõewaim, Isa, keda armastuses, tões ja waimus oma terwe eluga kummardakse ... „ja Jeesust Kristust, keda sina oled läkitanud". Nagu päikese kiir ükši päikest ilmutab, nii ka Jeesus Jumalat. Ainuke wahemees Jumala ja inimeste wahel — see, keda prohwetid ette kuulutasid, kes Isa südamest wälja läks, Isa lihaks saanud lepitaw lunastaw mõte, ainuke tee, mis kadunud poega tagasi wiib isamajasse. Jeesust Kristust, kes maailma süü oma peale wõttis, et meil rahu oleks, rahu ja kõlbline õigus püha Looja ette astuda. Oh, et nad seda ära tunnekšid ja kõik sinu päästja isakäest kinni hakakšid, mida sina Pojas neile pakud.

„Mina olen sind austanud maa peal: ma olen selle töö ärateinud, mis sa mulle oled teha annud". Ei mitte oma au ei otsinud mina, sinu au ükši. Ma olen sinu tahtmist teinud, end alandades surmani, ennast ohwerdanud teiste eest, su armastust ilmutanud, su püha tahtmist täitnud ja kuulutanud, „ja nüüd austa mind, Isa, enese juures selle auga, mis mul sinu juures oli enne maailma algust". Nüüd lõpeta mu warjulolek ja alandamise põlw — tõsta mind tagasi sinna, kust ma tulin, oma südamesse, oma waimusse. „Mina olen sinu nime inimestele ilmutanud, keda sa mulle maailmas oled annud. Sinu päralt oliwad nemad — ei midagi ei taha ma endale, kõik on sinu, ka need wäheseb nõrgad hinged, kes siin maa peal minu juures olid, ka need on sinu oma, ka nende eest tänan ma sind ükši. Mina palun nende pärašt ja kõik, mis minu on, on sinu ja mis sinu on, on minu ja nende sees olen mina austatud, sest nemad kuulutawad minu ewangeliumi, nende läbi läheb, sõna lunastusest wälja maailma ja wõidab teda ära. Nad saawad selle uue waimu osasaamise läbi koguduse alusmüüriks, mis kõikidest maailmarahwastest kogutud saab.

„Ja mina ei ole edaspidi mitte maailmas, aga nemad on maailmas ja mina tulen sinu juure. Püha Isa, hoia neid oma nime sees, keda Sa mulle oled annud, et nemad üks olekſid, nõnda kui ka meie". Hoia neid patu ja kiusatuse eest, hoia neid maailma rikutud waimu eest, hoia neid argtuse ja uskmata meele eest, sest nemad on ise nii nõrgad. Hoia neid selles armastuses, millega mina neid olen armastanud, et nemad kõik üks olekſid, et üks hing teise sees elaks, et ei uhkus, ei wiha, ei omakasu, ei miski nende hingesid üksteisele wõõraks teeks, et üksi sein ega wahe neid ei lahutaks, et nad ennastunustawas teeniwas armastuses üksteise sees ja üksteise eest elakſid täielises osasaamises.

„Kui ma nendega maailmas olin, hoidsin mina neid sinu nime sees, keda sa mulle oled annud, ja kaitsesin neid, ja üksi ei ole neist kadunud, kui aga kadumise laps, et kiri täide läheks, aga nüüd tulen ma sinu juure, sest kaitse sina nüüd neid, et minu rõõm täiesti nende seas oleks. Mina olen neile sinu sõna annud ja maailm on neid wihanud, sest nemad ei ole mitte maailmast, nõnda kui mina maailmast ei ole. Mina ei palu mitte, et sa neid maailmast ära wõtakſid, waid et sa neid tigeda eest hoiakſid. Pühitse neid omas tões, sinu sõna on tõde — tee nende hing ja elu pühaks ja puhtaks oma sõna läbi. Ja nende eest pühitsen mina ennast, sest ma annan oma elu nende eest lunastamise hinnaks, et nende süü selle läbi lepitatud oleks, et ka nemad tões pühitsetud olekſid. Minu süüta kannatamine peab nende südametunnistuse wabaks ja puhtaks tegema, asettäitwa kannatamise kõige sügawamas armastuses wõtan ma nende karistuse enda peale.

Kuid mitte üksnes oma jüngrite eest ei palunud loojaminew Jumalik päike — ei, prohwetlik silm nägi juba kaugelt neid suuri rahwahulke, kes idast ja läänest, põhjast ja lõunast tema risti alla koguſid ja ka nende pärast palus tema hing „aga mina ei palu mitte üksi nende pärast, waid ka nende pärast, kes nende sõna läbi minu sisse usuwad". Oh, loo nendest üks uus ennenägemata armastuseühendus — murra nende südames omakasupüüdmise jää, sulata teda täitsa oma armastuse waimuga, et üks uus paradiis siin külmas wihawaenus keewas maailmas tekiks, üks uus hingede täielik osasaamine ja ühteliitumine. „Et nemad kõik üks olekſid, nõnda kui sina, Isa, minu sees ja mina sinu sees, et nemad ka meie sees üks olekſid, üks uus inimeste perekond, kes oma Loojaga üks on täielises osasaamises ja ka oma wahel.

„Mina nende sees ja sina minu sees, et nemad täiesti üks olekſid . . .!" Üks kari ja üks karjane...! Et wiha lõpeks, et külmus lõpeks, et põlgtus ja uhkus, eneseармastus, laiskus ja tuimus lõpeks — et jumaliku waimu ülem wägi, kõik ära wõitew armastus inimeste waimude laeneid üheks õndsuses laenetawaks mereks ühendaks — kes kõik üheskoos kaldale woolawad — sadamasse — koju".

Ja kaugelt näeb Jeesus juba taewast awanewat, ilu ja õndsust, mida üksi surelik silm weel näinud ei ole — kodulaul kõlab, kutsub — kuid ei taha tema üksi õndsusesse jõuda — püha armastus tahab neid kõiki enesega tõmmata. „Isa", palub tema jumalik süda, „Isa, ma tahan, et kus mina olen, ka need minu juures on, keda sa mulle oled annud, et nemad näewad minu au, mis sa mulle oled an-

nud, sest et sa mind oled armastanud enne maailma asutamist". Ja miljonite surmawoodidesse, miljonite ammu-ammu unustatud haudadesse kõlasid need igawese armastuse sõnad ja awanesid taewa uksed — „Isa, ma tahan, et ka nemad minu au näewad!" Üks minuga ei mitte ainult maa peal, waid ka taewa aus ja õndsuses.

Nõnda on Jumal maailma armastanud, et tema oma ainusündinud Poja on annud! Ma kummardan sind, armuwägi, mis Jeesuses end ilmutand.

Astume weel selle armastuse surmakäigu weristel jälgedel — sinna — waikse Golgata künka peale — kus ihualasti — wäljawenitatud liikmetega — armupäike wõlla otsas ripub. Waatame kummardades armastuse kõige hirmsamat surmaeelset wõitlust — seal Keetsemani aias öö waiksuses. Seisame kaugelt paljastatud peaga ja kuulakem wärisedes pealt — seal wõitles Jeesus wõitlust elu ja surma peale terwe maailma, terwe pimeduse wõimu ja walu, enese wastu meie eest, kõikide eest, kellel ööpimeduses igatsus elu järele on. Seal waikses Keetsemane aias, kus kõrged puud oma warju maa peale heitsid ja üksnes kuu kahwatu walgus lõpmata külmast kaugusest maha woolas. Ja waata, ime sündis. Jeesus, kes iialgi ei walu, maailma ega surma polnud kartnud, kes weel hiljuti oma õppijaid oma rahu ja südamekindlusega trööstinud oli, ta „hakkas kurwaks minema ja ahastust tundma", ta hakkas „wäga wärisema" ja ütles: „minu hing on kurb surmani" ja tema, kes enne üksnes teisi oli aidanud ja toetanud, kes üksi, pea kuninglikult püsti, kõigele walule oli wastu astunud — tema otsis troosti oma nõrkade jüngrite juures „jääge siia ja walwage minuga!" Ja ta langes kui ussike põrmu maha ja ahastus ja wõitlus oli nii hirmus, nii kirjeldamata suur, et higi kui weri temast wälja woolas.

Mis oli selle hirmsa ahastuse põhjus? Mis oli see karikas, mida isegi Jeesus ei arwanud juua wõiwat? Kas oli see surma kartus?

Oh ei, miljonid surelikud inimesed on rõõmuga oma aate eest ka kõige koledamale surmale wastu läinud, kas tõesti Jeesus oma waimu poolest neist nõrgem oleks olnud, ehk küll tema kui igawene Loojasüda ka ihulikku surma wõrdlemata raskemini ja koledamini läbi tundis? Oh ei, ahastuse põhjus oli palju sügawam: Igawene armastus oli tõesti kadunud inimkonna asettäitjaks hakanud. Armastus oli tõesti inimkonna walude ja pattude wõrku ennast mähkinud. „Tõesti kõik meie haigused oli tema oma peale wõtnud!"

Seda tuleb sõna tõsises mõttes mõista. Sügawama, äramõistmata armastuse saladus oli sündinud — lunastuse saladus. Nagu armastawa ema süda lapse süü ja walu nii täiesti omaks teeb, et ta ise selle all kannatab ja isegi surma läheb, nii oli igawene Jeesuse armastus nii täitsa terwe inimkonna süüga koormatud walutawasse südamesse wajunud, et nende süü tõesti tema süüks, nende walu tõesti tema waluks muutus. Ja sellel walul oli ja on igawese waimuilma jumaliku seaduse järele lepitaw, puhastaw, ärataw mõju nende peale, kelle pärast ta tekkis. Ülema püha armastuse süüta kannatamine ja asettäitew surm oli ülema eluseaduse — s. t. armastuse — kõige sügawam täitmine — ja rõhutud südametunnistus, kes selle walu sisse uskudes wajub — tunneb seda — elab seda läbi: koorem kaob — ta on puhtaks saanud!

Nii tõusis siis Keelsemane aias Jeesuse hinge ees kõik süü, kõik roojus, kõik taewakisendaw werine ülekohus, mis maailma alustamisest peale kuni maailma lõpuni sündinud oli ja weel sünnib. Kui must öösarnane wari tõusis tema sügawusest ja lasus tema püha wärisewasse hingesse. Ja ühes sellega ka kõik maailma walu ja wiletsus, südametunnistuse kisendaw kartus ja piin, higi ja pisarate ohkawad laened — surma ja igawese needimise kirjeldamata ahastus. Ja ka see kõige hirmsam walu, mis Jeesuse südant põrguvõga täitis: — see oli Jumala kauguse tunne, igawese kõlbluse Isa wiha.

Just see oli tema hinge kirjeldamata ahastuse põhjus! See teadmine, et isegi Jumal teda nüüd maha jätab, teda, kes teiste süüd tõesti oma peale oli wõtnud, mis nõnda kui pikselwarras kirikutorni otsas Isa püha wiha wälku wastu wõttis, kes muidu kirikus istuwat kogudust oleks tabanud. See tundmus oli temale wäljakannatamata. Temale, kellele Jumal kõik eluõhk oli olnud, kes täitsa ja ikka tema sees hingas, lahutamata elu ja olemise ühenduses. See ahastus, mille sügawusest küll iialgi keegi surelik aru saada ei suuda, rõhus ka ristisambal selle waluhüüde Jeesuse murduwast südamest wälja: „Mu Jumal, mu Jumal, mispärast oled sa mind maha jätnud! See pani teda wärisedes kolm korda seda paluma:

„Kui see wõib olla, siis mingu see karikas minust mööda! Kui ka kõik mind maha jätawad, ainult sina mitte, ainult sina mitte!“ Igawesel pühal kõlblusel ei olnud muud teed.

Ja igawene armastus — ta wõttis ka selle kõige kibedama karika wastu — ta liitus ka selles kõige walurikkamas nõudmises ühte Isa tahtmisega — ei mitte nõnda, kui mina tahan, waid kui sina tahad! Armastus wõttis ka selle ahastuse oma peale, sest kaugelt kuulis ta lunastamata inimkonna ahastuse nuttu — ja selles kõige suuremas armastuse wõidus, selles täielises andumises Isa tahtmisele leidis ta jälle rahu.

Öö ja walupimeduses ilmus käskjalg kõrgemast waimuilmast ja kinnitas teda. Ja wõitja püha armastus astus rõõmuga surma ja waluteele. Ta salgas ja unustas iseennast täiesti — põrgusügawusteni. Ta ohwerdas kõik, et ainult meil pidi rahu olema!

Nii kuidas armastus kõrbes wõitnud oli pimeduse wõimu kiusatuse üle, kes teda waluteel maailma õndsuse ja rõõmude kirjusse laentemängusse kutsus, nii kuidas ta rahwameelituste üle, kes teda oma kuningaks tahtsid tõsta, wõitnud oli — nii kui ta isegi oma jüngri kiusatawa palwe, ennast waluöö eest hoida, püha wihaga oli tagasi lükanud, — nii kui tema armastus kõik mõnu, kõik wõimu ja rikkuse eneselt kaugele ära heitis—nii kui ta kõik oli ärawõitnud: oma wäsimuse ja kurbtuse, teiste tigeduse ja põlgtuse — nii wõitis tema ka nüüd. Ja läks üksi seda pisaratega ülekülwatud okkalist teed, mida Isa sõrm ja armastuse hääl talle näitas — seda teed, mille lõpp kõrge wõllas oli ja igawese needimise pilkane öö. Ta läks seda teed, sest selleşt walu silmeweest ja wereşt läbiimbunud wõllapuust pidi igawese etteäranägemise järele taewariik tõusma, uus puhas, lunastatud inimkond — taewalik elu öö warjude wallas.

Surma minewa armastuse silm nägi teda kaugelt koitwat, seal wõllade ja warjude taga taewaserwal — Jumala riigi taewawalgust, mis miljonite kurbade, rõhutute, lootuseta hingede pisarates hiilgas ja wirwendas. Ja siis muutus kõik walu õndsuseks. Ta nägi, kuidas kõik õppijad teda aralt maha jätsid wiimses hädas ja aitas neidki weel nende põgenemises „kui teie nüüd mind otsite, siis laske neid ära minna."

Ta tundis oma huulte peal äraandja Juudase põlewat suudlust ja nimetas tedagi weel „sõbraks". Ta nägi, kuidas teda kinni tuldi wõtma, keppide ja mõõkadega, kui wiimast hulgust ja röövlit, ta kuulis, kuidas kõik seda, mida tema oli õpetanud, moonutati ja wäärati, ta kuulis pealt nende walesid ja laimamisi — waikides ilma kõige wäiksema wihata. Ta laskis ennast peksta, täis sülitada, pilgata ja piinata — kui tall, keda tapalawale wiiakse — waikides, kõik kannatades. Ta laskis endale purpurimantli selga panna ja kibuwitsa krooni pähe suruda rahwanaljaks. Ta lubas toorestele soldatitele oma ihu lõhki kiskuda lasta koledate piinapiitsadega, kus nööride otsas raudkonksud ja okkad olid, mis terwed liha ja nahatükkid ihust wälja käristasid.

Werega, sülega ja narririidega kaetud seisis ta käratsewa rahwahulga ees — nii et isegi tuima iseloomuga Pilatus hüüdis: „Ennäe inimest!" Ja ta kuulis oma all werejänulise rahwahulga kisa: poo risti, poo risti! Selleşama rahwa kisa, kelle haigeid lapsi ja omakseid ta terweks oli teinud, keda tema tröstinud ja aidanud oli, kelle surnuid ta üles oli äratanud, keda tema nii wäga oli tahtnud õnnelikuks ja ueks teha — kellele ta ainult head oli teinud. — Ta kuulis, kuidas seesama rahwas, kes weel hiljuti hosianna hüüetega teda wastu oli wõtnud, nüüd kõige koledamat mõrtsukat Barrabast — temast kõrgemale seadis ja armsamaks pidas.

Kuid iga sõimu sõna muutus Jeesuse südant tabades roosiks — iga tema peale wisatud kiwi armupärliks — ei kuulnud tema nende sõimu ja toorust, waid käratsewate häälte wurinast ja sõimulaenteşt kuulis tema kõrw kui waeste äraekşinud laste nuttu: waata, kui nõrgad, kui õnnetumad ja sõgedad meie oleme, kui wäga sinu halastuse wääriliseđ.

Ja kõige koledama mürgise wiha tormi mõjul lõi armastuse kaastundmuse tuli weel rohkem lõkkele — hiilgades särades. Ja seda werd, mida nemad nõudsid ja mida nad oma ja oma laste pea peale kutsusid — ta tuli ka, ta woolas tuhandateşt haawadeşt nende ja järeltulewate põlwede peale, aga mitte kui needimise weri, waid kui une, lepitatud, õndsa elu wihma hoob.

Ja kui ta walukoorma all kokku langes, oma rasket wõllapuud ise kandes — ka siis — ei tahtnud ta midagi endale, ei isegi inimeste kaastundmust. — „Ärge nutke minu pärast" hüüdis ta Jerusalemma naistele, „nutke eneste ja oma laste pärast, nutke nende pärast, kes mitte ei taha päästetud saada — nutke, sest ka mina olen teie pärast nutnud, teie ja teie linnade peale waadates, kibedasti nutnud: Jerusalem, Jerusalem, kui tihti olen ma sinu lapsi koguda tahtnud, otsekui kana oma poegi tiibade alla kokku kogub, ja teie ei ole mitte tahtnud."

oh, et ka teie olekſite ära tunnud, mis teie hinge rahuks tarwis läheb, ſellel omal ajal"... „Waata, teie koda peab teile tühjaks jäetama." Nõnda nutſin ma teie päraſt ühes looja minewa päikeſe kiirtega, oh, et ka teie...

Edaſi liigub kole ſurmarong.

Golgata künka peal peatab tema — ſelle künka peal, kus wargaid ja röövlid wõlla tõmmati. Seal ſündis ſee kõige koledam töö, mis iialgi maa peal on ſündinud.

Nad kiskuſid tema püha teotatud ihu täitſa alasti. Nad wiskaſid tema maha wõllapalgi peale ja löiwad pikad naelad kätesſe ja jalgadesſe. Siis ajaſid nad palgi püsti. Naelad kiskuſid ihusſe laiad haawad ja weri niriſes mööda wõllapuud ja tilkus aurates maamulla peale. Wäljawenitatud ſaiwad weriſed liikmed ja käed, kes muud elus ei olnud teinud kui õnnistanud. Nad olid ka nüüd kui õnnistamiſel ülespoole tõmmatud. Nii rippus ta nüüd kõrgel õhus...

Kahwatu oli kaunis palge, ſurmakahwatu, ja ſilmad, kuſt ikka oli woolanud õõguw armastuſe ja rahumeri — ſurmani kurwad — ahastuſe looriga kaetud.

Ristiſurm.

Mis wõib koledam ja waluſam olla?

Ei mitte üksnes haawad ei põle hirmſas walus. Ei, kõige hirmſam piin oli ſee, et wälja ja ülespoole wenitatud käte tõttu hingamine waewalt wõimalik oli ja pikaline lämbumiſeſurm waludega käſikäes käis.

Sinna juure tuli weel ſee asjaolu, et Hommikumaa palawate ilmade päraſt lugemata palju kärbſeid ja parme liikus. Parwede kaupa nagu juba mädanema löönnd raipe peale koguſid nad lahtiſte haawade peale ja imeſid werd.

Palawik mässas ihus — hirmus jänu tõuſis . . . Hakkas pikaldane kõige walurikkam ſuremine.

Käe keſkpaigal ja jalgades jookſewad kõige peenemad, kõige õrnemad närwid kokku — mis walu õõgus ſeal, kui juſt nendesſe kohtadesſe terawad naelad ſiſſe löödi, kui iga närwikiukene walus wäriſes. Mis põrguwalu tekkis weel ristiſamba püſtitõſtmiſega. Seal ſündis põrutus, mis kõik liikmed aſemeteſt wälja kiskus. Liha ja nahk rebiti nõnda lõhki, et luud nähtawale tulid, nii et neid lugeda wõis.

Nii rippus tema.

Ja ſealjuures weel alasti — ihualasti — häbiſambal.

Ja wõlla ümber käratſes uudishimuline wihas möllaw rahwahulk — naerdes — pilgates — näppudega tema peale näidates — ſurmawõitluſe üle naljatades — Kristus astu maha risti pealt — Iſraeli kuningas! Ta on Jumala peale lootnud, ſee peaſtku teda nüüd!

Ja ka röövlidki tema kõrwal — teotaſid teda. Ja tema ſilmade all, nagu oleks tema ſurnud, jagaſiwad nad liiſu läbi tema riided, ſee ainuke warandus, mis temal ſiin maa peal oli olnud.

Siis andſid nemad temale ſapiga ſegatud äädikat juua ja, kui ta maitſes, ei tahtnud ta ſeda mitte juua. — Äädikat anti ſurma mõistetule, et neid uimaſtada ja nende walu natuke kergendada. Iſegi ſeda ei tahtnud Juudid talle lubada, nad olid äramõiſtmata tigeduſes ſappi äädikale ſekka walanud.

Kuid Jeesus ei tahtnud mitte uimastuse rohtu — selge peaga, täielise meelemõistusega tahtis tema kõik walud kanda, et kõik selle karistuse kibedust läbi maitsta, mida Issa wiha määranud oli.

3-es keeles seisis pilkeks ristil pealkiri: Jeesus Natsaretist Juutide kuningas. Ei tahtnud Juudid teda omaks kuningaks — kuid ometi põlatud wõllapoodud Jeesus sai terwe maailma ja õndsate waimude riigi kuningaks.

Mitte kolmes, waid 500 keeles kuulutakse nüüd sõna ristist. Kõik pilked ja naermised on hosianna hüüeteks muutunud talle kiituseks — kõik alandamised jumalikuks auks — isegi wõlla neetud puu on ülemaks aumärgiks saanud kirikutornide peal — kuningate kroonides — armsamate haudadel.

Seal rippus wõlla poodud Tõde ja arm — kõrges. Tuhanded silmad waatasid ülespoole, ja wiha, rahuldatud wiha rõõm leegitses selles silmademeres.

Kuid seal liigutas kannataja oma huuli — ja rääkis. Mis sõnu? Kas need olid kibedad etteheite sõnad oma rahwa wastu, kes teda surmatunniski hirwitas? Kas oli see kaebtusetõstmine püha Jumala ees nende wastu? Ehk oli see hale nutt, ärapõlatud, surmani piinatud armastuse nutt?

„Mu rahwas, mu rahwas, mis olen ma sulle teinud ja millega sind haawanud? kosta mulle!"

Ei — nad olid eestkostmise sõnad, palwesõnad nende eest, kes teda piinasid ja tapsid — oma timukate eest: Issa anna neile andeks, sest nad ei tea mitte, mis nad teewad! See oli armastus, mis kõik kannatab, kõik wabandab, isegi selle kõige koledama weretöö, mis iialgi maailma alustamisest peale korda saadetud, isegi seda. Issa, anna andeks — tee ka neid õndsaks, pööra neid patuteelt!

See, kes ise inimeste wiha all kannatanud, kes teiste laimunõelapisteid tunda saanud — see, kes teab misugune ärawõitmata kibeduse ja wihatunne selle läbi südames tekib, see teab, et nõnda üksnes püha Jumalik armastusewägi paluda wõib. Seal Golgata wõlla all peaksid küll kõik, kes iialgi elus wastupidi olid läinud, jälle kokku tulema ja üksteisele kätt suruma uues armastuses ja andeksandes.

Mis on kõik need haawamised ja torked, mida teised meile sünnitanud selle walu kõrwal'? Sinna juure tuleb weel, et pea kõik wihawaen, mida meie leiame, enamasti oma süü läbi tulnud ja ärateenitud on — Issa anna neile andeks! Waene waene pimestatud rahwas! Ei lähe ma siit maailmast, et teie wastu kaebtust tõsta Jumala ees — inimese Poeg oli tulnud et otsida seda mis kadunud on, et teisi teenida ka surmaski.

Ja kuulake, siin koleduse kohal, kus surmatud kurjategijate pealuud liiwas wedelesid — kus surm ja kuritegu igast ära pleekinud luukoudist luuras — kus üksnes kaarnad mustades parwedes õudselt kraaksudes raibetes tuhnisid — siin koleduse kohal kõlas see kõige kaunim sõna, mis kõik, mis inimese südames weel kaunist, ilusat igatsust äratawat on, wärisema ja helisema paneb — see sõna, mida kuuldes nagu taewakannelde kohin kauguselt kostab:

„Paradiis".

Õndsuse rahumaa — ülema igatsuse waikne saar, kus uus rahu wikerkaar koidab ja terwe elu igaweses walguses kokkukõlade meres hiilgab — see õndsuse koht, mis nii kaugele, kaugele oli ära lehwinud — mis üksnes luules ja unenägudes weel kahwatult silma ette astus, kui kaunim noorusemälestus ammu, ammu kustunud õndsaist päiwist.

Paradiisi mälestus, mälestus kuldsest ajajärgust, kunglamaast, mis küll kõigi rahwaste mälestuses weel elas, kuid mis ometi nii uduseks, arusaamataks oli saanud. See maa kuhu kõigi igatsuste ja helide laened püüdsid — kuid mis ometi oli kätteſaamata.

Kinni oli Eedeni wäraw, õndsuseriik, kuhu üksnes puhas süda pääseb. Raudne ja roostetanud oli see wäraw ja tema nimi oli: süü!

Nüüd kõlas see kaunim sõna jälle sellel koleduse kohal. „Tõesti, mina ütlen sulle: täna pead sa minuga paradiisis olema."

Kes oli see õnnelik puhas waim, kes päraſt tuhandeteaastaliſt ööd jällegi selle õndsa töötuse sai? Kas keegi jünger? Kas Jeesuse ema, ehk keegi teine õiglane hing?

Oh, ei — minu teed, ei ole sinu teed — ja minu mõtted, ei ole sinu mõtted!

Esimene, kes Jeesuse läbi, õndsuse ja täiuse riiki jõudis, oli wõlla poodud rööwel, kelle käed werega rüwetatud, kes seltskonna wiimane jätis ja häbiplekk oli. Seda täitsa, täitsa langenud hinge oli Jeesuse süüta kannatamine ja kirjeldamata armastus ära wõitnud. Teda, keda kõik teised üksnes hukkamõistnud ja wihkanud olid.

Selle püha surewa armastuse surmani kurbades silmades oli ta ennaſt nagu peeglis näidanud. Ja kui wälk löi tema südameſt see äratundmine läbi: see on sinu süü ja roojus, mis teda piinab. — Ta tundis jälkuſt, kirjeldamata jälkuſt oma roojaſe, raisatud elu ja waimu ees, sellesse peeglisse waadates. Ta mõistis kohut eneſe üle. Kuid nendeſt kurbadeſt silmadeſt oli tema ka weel midagi teiſt lugenud, see oli: jumalik halastus ja armastus ka kõige rohkem langenud hinge wastu. Nendeſt silmadeſt kutſus ja tõmbas midagi, kutſus ka teda, ka tema kadunud hinge. —

Ta tundis nagu kirjeldamata uſaldust Jeesuse wastu — rõhutud pilliroogu ei tõuka tema mitte tagaſi ja tahti, mis weel suitseb, ei kustuta tema mitte ära. Ja nagu uppuja hakkas ta mõlemate kätega selleſt peaſtjaſt käeſt kinni.

„Issand mõtle minu peale, kui sa oma riiki tuled!"

Ja surew armastus nägi tema südamewõitluſt, nägi rõhutud waimu halastamata omakohut. Ta nägi ka seda uut igatsuse ja uſalduse läiget, mis kurjategija murduwates silmades woolas — igatsuſeläiget armu järele, Jeesuse järele.

Püha kannataw armastus oli nagu tulega rooja tahtmiſe murdnud, patukalduwuſe häwitanud. — Kinninaelutuid käsa ei wõinud ta küll mitte õnnistades kurjategija pea peale panna, kuid kibuwiisaga ehitud pea pöörab ta tema poole ja silmadeſt paistab palaw armastuse ja andeksandmiſe meri — täna weel! täna weel! Ja surewa rööwli südames — seal laulsid inglid.

Risti all seisis ka Jeesuse ema ja tema armsam õppija Johannes. Mis öö oli küll Maria südames. Mis mõõk läks ema südamest läbi siin poja wõlla all. Teotatud, alasti, neetud, werega kaetud, surmawalu ja jänu kannatades.

Ei sõnagi lausu Maria, liiga, liiga suur on walu — waikides, nagu tardunult waatab tema ülespoole poja peale. Ja Jeesus waatas alla, ja tundis tema walu, luges tema südames. — „Naene, waata see on sinu poeg!"

Niisuguseks on maailm teda teinud! Kuid ei ma taha, et sina leinates üksi oled, ei ma taha, et sa abita oma eluõhtul oled. Ei mina enam wõi poja aset sinu juures täita. — Ma lähen nüüd tagasi oma igawese Isa juure, kuid ühe teise poja määran ma sulle, kes sind tröösti ma ja toetama peab. Johannes, „waata see on sinu ema!" Selle päranduse jätan ma sulle, hoia ja kaitse teda.

Mis arusaamata püha armastus, mis isegi surmawalus ainult teiste peale mõtleb.

Nõnda oli juba 3 tundi mööda läinud — kolm kõige walurikkamat tundi — kolm tundi, millest iga minut kui igawik kestis. Seal jõudis siis surewa armastuse kannatamise kõige kõrgem tipp kätte. Keetsemane etteaimamine hakkas täide minema. Asettäitwa walu kõige kõrgem aste.

Tekkis äkki päikesewarjutus. Pimedaks läks taewas, üksnes tähed paistsid kaugelt kui surnuküünlad. Pilkane öö kattis maad. Linnukesed lehwisid ärahirmunult oma pesadesse.

Päikene kattis jäleduse ga oma pale kinni — ei wõinud tema enam seda kõige koledamat walu pealt waadata. Õudne hirm waldas rahwahulka. Nad ruttasid Jerusalemma tagasi ...

Surmawaikne oli korraga kõik Golgata künkal.

Kolm tundi kestis pimedus. Mitte ühe sureliku silm ei ole wõinud sellel ajal Jeesuse palgesse waadata.

Mis sündis küll siis Jeesuse surmaga wõitlewas waimus?

Läbi waikuse kõlas kirjeldamata ahastuse kisa, põrgusügawuse koledamas piinas kaebaw, wärisew walukisa tungis ta surmani ära ehmatatud hinge põhjast ja kustus pimeduses kui meeltheitew oigamine. —

Ja wastukaja kostis hauahäälega kaljudest ja öowarjukauguses t!

„Mu Jumal, mu Jumal, miks oled sa mind maha jätnud!"

Öö lasus Jeesuse südame peal. Tema elu olemise tuiksoon, oma Isa lähedalolemine kadus. Niit, mis teda Jumalaga ühendas, kellega ta täitsa oli üks olnud, katkes. Pimedusekuristik awanes. Üksi jäänud hing höljus needmise, igawese piina õudses tühjuses. Ei ühtki lootusekiirt, ei ühtegi troostisära. Hirwitades, kägistades lasus waimu peal pimeduse wõimus. Kõigi igawesti äraneetute walu ja ahastus tuli tema waimusse. Looja püha, leegitsew, tulesarnane wiha põletas iga elukiuest. Terwe maailma süü ja tema walu nööris hinge. Igawene asettäitew armastus maitses ühe silmapilgu jooksul kõikide igawikkude põrguwalu.

Kolm tundi kestis see ülem ahastus, kõikide kadunute hingede igawene walu. Mispärast? mispärast? See on lunastuse saladus!

Üks ainukene wastus wõib selle peale olla: Tõesti, tõesti, karistus oli Tema

peal, et meil pidi rahu olema! Kristuses astus Jumal ise inimeste asemele, igawene walgus oli wabatahtlises armastuses täitsa ühte liitunud ja kokku sulanud sellega, mis oli kadunud, ja sellepärast oli isegi Jumal teda pidanud maha jätma.

„Tõesti, see on Jumala Tall, kes maailma pattu kannab!“ Kõigist maha jäetud — inimestest, jüngritest ja isegi Jumalast.

Seda, mida Kain tundis, kui ta hüüdis: mu patt on suurem, kui et ta mulle wõiks andeks antud saada, seda mida Saulus kannatas, kui ta hüüdis: mul oli wäga kitsas käes ... ja Jumal on minust ära lahkunud, kõik seda wõrdlemata rohkem ja sügawamini tundis Jeesus neil tundidel — meie pärast — sinu eest!

Õndsad, õndsad on need, kelle südames see lunastuse saladus awalikuks on saanud.

Kuid lihalikule inimesele on sõna ristist arusaamata ja jõleduseks. Üksnes see, kelle waimusügawused ärkanud on, kes omas südames seda kurjuse ja Jumalakauguse kuristikku ära on tunnud, kes oma kirjeldamata kõlblist jõuetust ja süüd on näinud, see, kelle uinuw parem ja kõrgem mina loomusunni alt ärkab ja kelle waimus uus ärdas, kisendaw igatsus ja janu igawese puhtuse ja süütause, aateilma täiuse järele ärkanud on, ainult see wõib ristilunastuse saladuslisi õndsaid sõnumid kuulda, ainult selle waimu sügawustes leiab see sõna wastukaja:

„Sinu eest!“

Jumal on armastus!

Siis kui see kõige walurikkam karistus põhjani tühjendatud oli, siis woolas jälle isa armastus waewatud Jeesuse hingesse. Hingeahastuse ajal oli tema ihulikkude walude wastu tuimaks läinud — liiga suur oli see ahastus. Nüüd hakkas ennast jälle ihuwalu tunda andma.

Werest tühjaks jooksnud ihu tundis hirmust janu, ärakuiwanud sooned põlesid kui tules.

„Mul on janu“ hüüdis tema.

Ja nemad täitsid käsna äädikaga, pistsiwad ta kepi otsa ja paniwad ta sellega suu ette. Kibe äädikas, see oli ainuke ja wiimane heategu, mida surew armastus maailma käest sai.

Ja kui nüüd Jeesus äädikat oli wõtnud, ütles tema: „Lõpetatud!“ Kaugelt läks ta juba lahti: paradiisi uks, ja Isa sirutas oma mõlemad käed wälja, et surnud poja hinge wastu wõtta — tagasi oma isasüdamesse.

Kuid enne lahkumist heitis Jeesus weel oma pilgu tagasi ärakäidud okkalise lunastuse walutee peale, ta elas weel kord waimus läbi seda wõitlust ja tööd, mille ta terwe maailma eest oli toime saatnud, ja waata, kui wõiduhüüe kõlab ta sõna: lõpetatud!

Ehk küll wäljaspidi waadates kõik kadunud oli — kõik ta töö asjata näis olewat — kõik lootused kokkuwarisenud olid — ometi ta teadis: lunastuse töö oli krooniga ehitud. Ta elu oli kui puhas hiilgaw peegel olnud, kuhu ainult Jumalikud pühad kiired olid paistnud. Ta oli ustaw ja sõnakuulelik olnud surmani, ta oli Isa käest kinni hoidnud lõpuni. Isa „ma olen sind austanud maa peal, ma olen selle töö ärateinud, mis sa mulle oled teha annud.“

Lõpetatud oli ilmutamise töö. Ta oli Jumala südame ja olemise awalikuks teinud, tema kirjeldamata armu ja püha lunastawa armastuse ja ka elu ülemat seadust: teeniwat, iseennast alandawat ja salgawat armastust ja täielist andumist nägemata Isa tahtmisele.

Lõpetatud oli ka lunastuse töö, igawene karistus kantud, süükoorem lepitatud, Isa wiha wõetud kadunud maailmast, taewatee lahti, uueksloowad, uuesti sünnitawad waimuwoolud liikuma pandud maa peal.

Rahu maa peal, puhastatud südametunnistuse rahu. Lapsewaim wäljawalatud lunastatud looduse peale.

Ja kaugelt nägi surija Jeesuse silm kui suurt laenetawat rukki põldu, mis werekülwist wälja kaswas. Ta nägi waimus lugemata rahwahulke särawate silmadega wõlla ees kummardawat, ta nägi miljonid surmawoodisid, kus ristisära ööpimedust kustutades, troostita silmis wastu helkis, ta nägi miljonid haigeid, wiletsaid, põlatuid Golgata poole tulewat. Ta nägi lugemata kadunuid poegi ja tütreid süü ja mustuse rabast wälja roniwat uue puhtuse ja röömu läikega. Ta nägi maailma wägewaid ja tarku kummardades risti ees seiswat. Ja kaugelt koitis särades ja hiilgades uus taewas, uus maa!

„Lõpetatud!"

Ja see oli kell 3 pealelõunat, pimedus ja mustad pilwed kadusid, päikene paistis jällegi Golgata künka ja kahwatumate wälja wenitatud poodute kehade peale. 6 tundi oli surmawõitlus kestnud.

Nüüd tuli Isa ise oma pojale järele. Ja Jeesus kisendas suure häälega: Isa, sinu kätte annan ma oma waimu." Siis nõrgutas ta pead — õnnis, õnnis rahuläige paistis kahwatumal palgel, ja heitis hinge.

See oli esimest korda, et keegi inimene warjudest õndsuse walda läks selle hüüdega „Isa!" Nagu surmani wäsinud laps oma pea emasülle matab rahulikult õndsalt, nii lahkus ka Jeesus siit — täielises rahus. „Sinu kätte!" Nüüd ometi oli ta inimeste tooreste, karedate käte wõimupiirist wälja tõstetud ja Isa kindlad õrnad käed sängitasid poja murdunud südame oma südamesse.

Ja ka meie haudadel kõlab nüüd röömuhüüd: surm, kus on sinu astel, põrguhaud, kus on sinu wõimus? Ka meie surmawoodidel kõlab röömsalt ja täis lootusrikast usaldust see hüüe surejate huultelt: Isa, sinu kätte! Ka meie walude kohal höljub õnnis hingamise päewa rahu ja kadunud poega ootab isa wäljasirutatud kätega.

Ja sealt Golgata künkalt kõlab läbi aastatuhandate igawese armastuse hüüe: tulge kõik minu juure, kes teie waewatud ja koormatud olete, ma tahan teile hingamist saata! Aga mind oled sa teenima kannud oma pattudega, mulle oled sa waewa teinud oma ülekohtuste tegude läbi. Sest tema on tõusnud kui wõsuke tema nähes ja kui juur põudsest maast — ei olnud temal nägu ega austust, . . . ei teda pandud mikski ja tema oli kõige halwem meeste seas, üks mees, kes oli walu täis ja kuulus haigusest ja igaüks pööras oma silmad tema pealt ära; ei teda pandud mikski, ei meie temast hoolinud.

Tõesti, meie haigused on tema enese peale wõtnud, ja kõik meie walu kannud;

aga meie arwasime, teda tema enese süü pärast wigaseks tehtud, Jumala pekſetud ja waewatud olewat. Aga tema on meie üleastumiste pärast haawatud, ja meie ülekohtu pärast ärarõhutud; karistus oli tema peal, et meil pidi rahu olema, ja tema muhkude läbi on meile terwis tulnud.

Meie kõik eksisime kui lambad, meie waatasime igaüks oma tee peale, aga Jehowa on meie kõikide ülekohtu lasknud tema peale tulla. Wõlga on taga aetud tema käest ja teda on waewatud, aga ta pole mitte oma suud lahti teinud, kui tall, mis wiiakse ära tappa ja kui lammas, mis suu kinni peab oma niitjate ees. . . Ahastusest ja kohtu alt on ta ära wõetud! . . .

Waata, see on püha lunastawa armastuse ewangelium, juba aastasadasid enne Jeesuse sündimist Jesaia suuga ettekuulutatud. Ühe kõrgema parema waimuilma seadused, ühe teise maailma waim ja helid, milleſt keegi muu aru ei saa, kui üksnes see, keda selle maailma waim südametunnistuse sügawustes puudutanud on, kellele Tõewaim ise silmad on lahti teinud.

Kui õrnad tasased kewade tuuled — uut elu äratades — höljub ka täna Kristuse armastuse otsiw lunastaw waim üle maa. Tema ei kisenda ega tõsta oma häält turgudel ja ei lase seda mitte wäljas kuulda. Rõhutud pillroogu ei murra ta mitte katki. . . tahti, mis weel natuke suitseb, ei kustuta tema mitte ära.

„Kas naene oma lapsukese ära unustab, et ta mitte ei peaks oma ihupoja peale halastama; ehk nemad ka ära unustaksid, siiski ei taha Mina sind mitte ära unustada, waata, oma käte peale olen ma sind märkinud!"

Nii sosistab, otsib ja pühitseb püha igawene armastus kõiki looduse ja elusündmusi oma Sõna ja Kristuse läbi. Ta käib meile järele surmani oodates, kannatades, tõmmates, andeks andes. Ja kui ka küngas meid unustuse kohal katab ja järel tulewad põlwed meid ammu ammu unustanud on, kui ka isegi meie nimi hauakiwi sees ammu sambla all ärapleekinud on, ometi kostab igawikust ka meie hauapõrmu sisse see õrn kutsuw hääl: Ma olen sind igawese armastusega armastanud, sellepärast olen ma sind heldusega tõmmanud — ei ma sind unusta. — Jumal on armastus.

B. Misugune on Jumal?

Kes wõib temale nime anda? Kes teda kirjeldada? Kõik meie sõnad on kui lapse lällutamine, kõik meie äratundmised kui äraeksinud päikesekiired tumedas peeglis.

Kes on Jumal? Sa kõige olemise püha algallikas ja muutumata tuiksoon, kas wõib sind mõistetesse mahutada ehk sind kirjeldada?

Mina, kes mina ainult tillukest kübemekest olemisest wastu wõin wõtta, kuidas suudan ma sind kõige olemise algmõtet äratunda! Kuid ometi sellest tahan ma tunnistada, mis sina enesest kummardawatele hingedele, ajaloole ja looduse oled ilmutanud. Sellest, mis sa meile annud omas eneseilmutuses Kristuses.

Misſugune on Jumal?

Jumal on waim, ütleb Jeeſus, ja kes teda kummardawad, peawad teda waimus ja tões kummardama. Jumal on waim ſ. t. wäljaspool ruumi ja aega, ilmpiiramata waimuwägi, iſeteadlik köiktäitew waim. Köik, mis nähtaw, on ainult pilt tema waimuſt.

Püha kiri nimetab Jumalat Jehowaks ehk õigemini Jahweks. Mis ſee on? See ſõna tähendab: muutumata olemiſe ja elu algallikas, ſee olemine, milleſt köik wälja on woolanud, mis on. Muutmata loow olemiſe algmõte, ainuke pärisolemine, mis iſeeneſeſt ja tõesti on. Köik waimuelu ja köik olemine on temaſt pärit.

Misſugune ſee köige olemiſe algallikas ja loow waim on? Ta on tõe, ilu ja õnne püha waim. Ta on armastus, ſ. t. tema loowad mõtted on andumine, elu, õndſus ja rahu.

Üks püüd õõgub algwaimu ſügawustes, ſee on jagamiſe püüd — tung oma täiuſt, elu, õnne ja au teistele tundwatele olewustele jagada, oma õndſuſt neudes peegelduda. See waim on Iſawaim, armastuſewaim. Jeeſuſes Kristuſes on ennaſt ſee waim ilmutanud, kui püha armastuſe waim, ſ. t. kui püha kõlbline tahtmine, mis pühitſedes, puhastades, äratades, kaswatades, lunastades ja lepitades elunähtustes ja ſündmustes tegew on. Püha armastuſe waim, kelle lõpuſiht on püha kõlbline iſik, kelle ſees tema õndſuſe ja rahukiired wõikſid peegelduda. Püha lunastaw armastus on köige olemiſe kandejõud ja algallikas — Iſawaim!

Kes nii kui wäike laps ühte ſõna lõpmatuſſe hüüda ſuudab, täis uſalduſt, täis rõõmu ja julguſt üht ſõna, milleſt iga tilluke laps aru ſaab, kuid mida köik maailma tarkus äramõõta ei ſuuda, ſee teab mis Jumal on — ja ſee üks ſõna on:

Iſa!

C. Kolmainus Jumal.

Nagu köik nimed, mida meie Jumalale ja igawestele waimuasjadele anname, ainult pildid on, mis umbkaudu ſeda äratähendama peawad, mis nähtawuſeſt kõrgemal, millele meie ſelle tõttu nimegi leida ei wõi, nii on ka ſee ſõna „Kolmainus“ ehk „Jumal Iſa, Poeg ja Püha Waim“ ainult kahwatu pilt, mis meie endale Jumala olemiſeſt teeme.

Pildid, argipäewa eluſt wõetud, mis wõrdluſe teel umbes ſeda äratähendama peawad, mis nägemata ja wõrdlemata on.

Jumal Iſa, Poeg ja püha Waim.

Iſeeneſeſt mõiſta, ei ole Jumal nii kui mõni maapealne Iſa, kellel iſegi poeg olemas on. Ei, Jumal on ju Waim, köige elu algwaim. Ja Jumal on üks ainus. Ainus ja ſeeſama waim eila ja täna ja igawesti.

Mis tähendab siis Jumal Isa, Poeg ja Püha Waim? Kas need on kolm isikut ühes ja selles samas Jumalas? Oh ei! Siis ei oleks Jumal mitte ainus! Ei, Jumal Isa, Poeg ja Püha Waim on üks ja seesama Jumala olemine ainult mitmesuguselt waatekohalt.

Nii kui meie mõne walguse spektrumi läbi mitmesugustesse kiirtesse lahutame, kuid ometi on kõik need mitmesugused kiired selleşama walguse allika osad, nii jagame meie ka Jumala muutumata jagamata ühte ja sedasama olemist mitmesse jaosse selleşt waatekohast, kuidas see üks ja seesama Jumalaolemine ennast meile ilmutab ja tunda annab.

Jumala olemise peale waadates, kuidas tema muutumata seesama on, eneseshingaw, eneseşolew — nimetame meie Jumalaks Isaks. Kuid seda osa Jumala olemises, mis nagu iseeneseşt wälja astub, ennast ilmutades ja teistele awaldades, nimetame meie Pojaks.

Kristus oli Jumala Poeg, s. t. Jumala eneseilmutus, eneseawaldus. Nii kui poeg üks osa Isast on, nii oli Kristus üks osa Jumala olemiseşt ja nimelt see osa, mis ennast ajaloos ja nähtawuses ilmutas, ilmutas ühe inimese ihus, kelle nimi Jeesus oli.

Ja wiimaks see osa Jumala olemises, mis ennast inimeste südamele tunda annab, mis inimeste waimusse elu jagades astub, anduw osa Jumala olemises, on Püha Waim.

Meie wõime kolmainust Jumalat umbes päikesega wõrrelda. See osa päikeseşt, mis seal kauges ilmaruumis elab, mis nagu eneses on ja hingab, on Jumal — Isa. Selleşt päikeseşt ei teaks meie midagi, kui ta ennast mitte kiirte läbi ei ilmutaks — kiired on kui Jumal — Poeg, kuna soojuse kiired, mis ennast meie südamele tunda annawad — Püha Waimu pilt on. See annab meile umbkaudse ettekujutuse selleşt saladuseşt, mis Kolmainu Jumala mõistes peitub.

Waatleme weel lõpuks mõnda teist küsimust, mis just meie ajal iseärališe põnewuse omandanud on, ja nimelt Jumala isikliku olemise kohta.

D. Kas on Jumal isik?

Inimesele, kes Jumala läbielamisele on jõudnud, ei teki selle küsimuse juures mingisugune kahtlus. Ei ole ju elaw usk midagi muud, kui hinge igawese algallika leidmine ja temaga eluosasaamisesse astumine.

Nüüd on aga meie waimuelu läbi ja läbi isiklik, meie ei wõi endale iseteadmata waimuelu ettekujutadagi, igalpool, kus meie waimueluawalduşi näeme, on nad iseteadlikkudeşt waimudeşt pärit. Teadmata waim ei ole enam waim, waid tume loodusetung, sihita ja otstarbetu.

Isik, s. t. eneseſt teadew ja wabalt ennaſt äramääraw ning töötaw waim on ju kõige suurem wäärtus terwes loodud ilmas. Terwe elu ja kõik tema sündmused on selleks määratud, et seda ülemat wäärtust — kõlblist waba isikut — kaswatada ja ärendada.

Kas siis tõesti meie waimu looja ja algallikas wähem wäärtusline on, kui loodud isikud, kas siis wõib üleüldse iseteadmata tume looduſewõim seda imet — waba iseteadlikku waimu — sünnitada, mis ju oluliſelt tema wastand on?

Kas see, kes kõrwad on loonud, mitte ei kuule, ja see, kes silmad lõi, mitte ei näe?

Loomuſunnil tunneb loodud „mina“, et temaſt kõrgemal muutumata loow Algmina walitseb.

Iga religiös inimene tunneb tagaſipidamata igatſuſt, seda suurt Sina leida, kelle poole ta loodud.

Kas wõib üleüldse anduda teadmata looduſe wõimule? Kas wõib üleüldse eluoſaſaamiſeſt juttugi olla iseteadliku waimu ja teadmata looduſewõimu wahel?

Igatahes ei ole uſuelu üleüldse mitte mõeldaw kui Jumala isikut ſalatakſe.

Pantheismus pole midagi muud kui warjatud atheismus. Peaaegu kõik waimuſuured ja geeniuſed on juſt isikliku Jumala ſisse uskunud, nimetan siin weel näituſeks Newton, Robert Mayer, Linné, Mozart, Tolstoi, Gaus, Dostojewsky, Pasteur ja lugemata teiſed.

Terwe loodus ilmutab üht ülemat kosmiliſt waimu, kes etteſeatud ſihi järele otstarbekohaſelt ülitargasti tegew on.

Juſt minu isikliku igapäewaſe elu sündmuſed ja ſaatuſed ilmutawad mulle ühte ülitarka iseteadlikku kätt, mis mu isikut kaswatab ja arendab ja iseäranis uſuelu läbielamiſed, imewiiſil kuuldud palwed ja isiklik oſaſaamine selleſt suureſt Eluwaimuſt tunnistawad meile seda suurt wägewat „Sina“, Jumala isikut. Iseeneſeſt mõista ei tohi meie endale Jumala isikut inimeſetaoliſelt ettekujutada, kui midagi piiratud, individuaalſet, iseäraliste omaduste ja tunnetega. Ei, inimeſe relatiiwne isik on ainult kahwatu pilt selleſt abſoluutſeſt isikuſt, kes kõige isikuelu algallikas on. Jumal on abſoluutne Üliisik, keda meie oma relatiwſete isikumõõdupuudega üleüldse mitte kirjeldada ega ümber piirata ei saa, nõndaſamuti, kui meie tema olemiſtki oma relatiiwſete loogika ehk mõistuſe abinõudega töeks teha ei wõi.

Nii mõnigi arwab juſt Jumaluſe abſoluutſuſe pärast Jumala isikut ſalgama pidawat, ſelle peale toetades, et ju isik kui niiſugune juba midagi piiratud, ennaſt teisteſt eraldaw, relatiiwſet olewat. Kuid see makſab ainult loodud isikute kohta. Isikumõiste kui niiſugune ei tarwitſe mitte kuidagi piiratud olla. Oluliſelt isikumõistele, on ainult eneseſt teadmine ja waba eneſemääramine.

Nii on siis Jumal üleisiklik püha Eluwaim, kes ennaſt Jeeſuſes ilmutas kui iseteadlikult mõjuw, lunastaw, pühitſew armastus. See suur „Sina“, õnnis wastus loodud minade otsiwa, igatſewa palwehääle peale.

E. Kas usk mitte ei ole ettekujutus?

eda etteheidet on tihti usklikkude wastu kuulda. Kuidas on sellega lugu?

Mõned mõttetargad on arwanud, et terwe wälimine maailm ainult meie ettekujutus on, et teda ilmsi olemaski ei ole. Kindel on muidugi see, et maailm mitte niisugune ei ole, kui meie teda näeme ja kuuleme, et ainult meie waim see on, kes õhu ja eeteri laenetest kõlasid ja wärwisid loob, kuid ometi oleme selles kindlad, et wälimine maailm olemas on, kui meie ka mitte ei tea missugune ta tõesti on.

Mis kindlustab meile siis seda, et midagi tõesti olemas on? See on kõige esmalt meie waimu tundmine. Wälimised meeled awaldawad teatawat mõju meie waimu peale ja selle wälimise mõju tõttu, tekkib ettekujutus, et midagi olemas on? Teiseks kindlustab meid teadmises, et nähtaw ilm olemas on see, et peale meie lugemata teised isikud seda sama näewad ja kuulewad. Ja kolmandaks see asjaolu, et see wälimine mõju ja sellešt tekkiw ettekujutus kestew on, lapsepõlwest kuni wanaduseni. Lõpuks annab ka see asjaolu meile kindlustust, et kõik järeldused, mis meie sellešt teeme, et midagi olemas on, mõned asjad ehk looduse seadused, et need järeldused tõeolekuga ja oma wahel kokkukõlas on. Need on peatundemärgid, mis meid aitawad tõeolekut ettekujutusest eraldada.

Kas need tundemärgid ka usulistel läbielamistel olemas on? Kindlasti, kui ka teisel wiisil. Lapsik oleks tõendada, nagu oleks ainult niipalju tõeolekut olemas, kui palju meie seda oma meelte läbi tunneme, näeme ja kuuleme. Südame ja waimuelusaladused on kõik nägemata ja kätega katsumata, kuid ometi on nad meile weel tuntawamad kui wäline aineline ilm. Just niisama lapsik oleks tõendada, et meie discursiivne mõistus ja meie 5 meelt ainukesed tõeäratundmise organid on. Ei, just nõnda kui kaks mitmesugust maailma on — aine- ja waimuilm — nii on ka kaks mitmesugust tõeäratundmise elundit — mõistus ja süda — discursiivne ja intuitiivne äratundmine.

Kõik puhtwaimlised, kunstilised, kõblised ja usulised äratundmised on intuitiiwselt, otsekohese läbielamise laadised, misläbi nende realiteet ehk tõeolek sugugi mitte wäiksem ei ole kui wälimise ainelise maailma realiteet.

Waatame nüüd, kas tõeoleku tundemärgid usuasjades makswad on. Esimene tundemärk oli wälimine mõju. Otsekui silm wälimist walgusemõju tundes, otsustab et walgus olemas on, nii tunneb ka usklik üht wägewat kõik tema sees ümberloowat ja kandwat waimlist mõju, mis Jumala läbielamisel tema waimusse tungib.

See mõju ei tule muidugi mitte meelte läbi, mis ju ainult ainelise ilma äratundmiseks on antud, waid waimlisel intuitiiwsel wiisil südame sügawustes. Kuid see mõju on nõnda wägew, nõnda tuntawalt selge ja tõelik, et inimene, kes teda tundis, ennemini terwe ainelise teda ümbritsewa ilma juures kahtlema lööks,

kui selle läbielamise tõelikkuse juures. Isegi kõige koledamad tagakiusamised, walud, wastolud ja surm ei suuda seda läbielamist kahtlaseks teha.

Inimene tunneb selle waimlise mõju läbi, et midagi päris uut, tema oma tahtmisega wastolus olewat, hingesse tungis, mille abil ta kõik suudab ära wõita, kõik kannatada ja kõigest muust ennast lahti ütelda. Wägewamat, tuntawamat mõju ei tunta mitte hingeteaduses, kui just usulist läbielamist (Wõrdle Ameerika professori James raamat: Die religiöse Erfahrung in ihrer Mannigfaltigkeit.)

Astume teise tõelikkuse tundemärgi juure. See oli asjaolu, et ka teised sedasama läbielawad. Siin tuuakse meile neid ette, kellel ei mingisugust usulist läbielamist olnud ei ole — ja neid on rohkesti. Kuid see ei ütle midagi selle wastu. Lugemata pimedad ei näe wärwisid, lugemata kurdid ei kuule kõlasid ja lugemata inimesed ei tunne kunsti ilu ja kauniust. Kas neid asju sellepärast olemas ei ole?

Iga asja äratundmiseks on teataw organ tarwis, nägemiseks silm, muusika tundmiseks muusikaline meel, ilu tundmiseks esteetiline wõime ja headuse tundmiseks südametunnistus. Nii on ka Jumala läbielamiseks temale wastaw meel ehk organ tarwis, s. t. südame usaldus ja tõe järele jänunew waim. Usaldaw puhas südamesügawus on Jumala äratundmise orgaan. Kellel seda ei ole — see ärgu imestagu, et tal ka Jumala läbielamine puudub.

Kuid kõik inimesed, kes puhta, tõe järele jänunewa südamega ennast Kristuse sõna mõju alla annud, on just sedasama wägewat Jumala mõju tunnud, on just sedasama lunnastawat, pühitsewat eluwaimu läbi elanud. Mitme tuhande aasta eest ja ka tänapäew ühinewad miljonid waimud sellessamas tunnistuses: meie nägime tema au! See läbielamine on kõikidel usklikkudel ikka üks ja seesama.

Kolmas tõelikkuse tundemärk oli tema kestwus. Ettekujutus ja suggestion on kui aur, mis pea kustub. Nüüd näeme aga, et nendel, kes korra Jumalat läbielasid, see läbielamine nii kui Jumala ligiolemise tunne kuni surmani kestab. Ei haigus, walu, wanadus, pilge, teiste mõju, argipäewa kainus, raskused ega muu asi ei suuda seda läbielamist kuidagi wiisil küsitawaks teha. Ta muutub juhtiwaks ja kandwaks jõuks terwes isiklikus ja igapäewases elus, mõtewiisis, tahtmises ja wõitlustes. Ta ei kahane, waid ümberpöördult, ta kaswab aastatega ikka wägewamaks, kuna kõik teised tundmused ja läbielamised aja jooksul udunewad ja kustuwad.

Usulised ja kõlblised tunded on psühologias ainuke erand. Nad ei rauge aja jooksul ja ei kaota oma intensiiwset wäge tiheda kordumise juures, nagu kõik teised tundmused. Kes lapsepõlwes Jumalat läbielanud, selle silmad särawad weel wanaduse päiwil. Ainult need kes omas kõlblises elus mitte selle tee peale ei jäänud, mis täielikkuse poole wiib, ainult need kaotawad jälle selle õndsa Jumala ligiolemise tunde.

Ja ka wiimane tundemärk ja nimelt kõik sellest läbielamisest tehtud järeldused, nad käiwad kokku terwe waimuelu tõeolekuga, tema tarwiduste ja põhitõdedega. Terwe ilmawaade muutub harmoniiliseks. Kõik elunähtused selgeteks otstarbekohasteks, kõik waimutarwidused leiawad täitmist, kõik idud ja waimuwõimed hakkawad liikuma,

kaswama kõik looduse nähtused ja seadused nagu kokkukõlaline wastukaja selle läbielamisega ühte kõlama.

F. Usk ja teadus.

Kas wõiwad need kaks waimuwäge teineteisega wastamisi käia. Kas wõib wastolu tekkida nende wahel?

Elukogemused näitawad, et nende mõlema wahel tihti kibe wõitlus on olnud ja nüüdki weel edasi kestab.

Kumbat neist siis mõõduandwaks tunnistada? Minu arust ei wõi nende kahe waimuwalla wahel mitte wastolu walitseda — kui mõlemast õieti aru saadakse. Tekkinud wastolud on ainult subjektiiwsed, kuid mitte olulised, asjalised. Wastolu wõib ainult tekkida, kui usumõiste alla asju mahutatakse, mis oluliselt usuwalda ei puutu, wõi ümberpöördult, s. t. kui usk ja teadus üle selle piiri astuwad, mis nendele oluliselt seatud.

Igalühel on oma iseäraline riik, mis tema alla kuulub. Teaduseriik on nähtaw maailm, mida uuriw mõistus wiie meele abil läbi tungima peab, katsete ja waatlemise abil, kuna usuriik nähtawusest ja ainest kõrgemal seisew aateilm ja südameläbielamised on, mida usk, s. t. sisemine waimuwaatlemine ja intuitiiwne läbielamine, ära tunneb. Teadus uurib nähtawa elu loomulikka seadusi ja omadusi, ta uurib seda mis on, kuna usk elunähtustest kõrgemale tõuseb, nende algpõhjust waimlist mõtet ja lõpusihti otsides.

Muidugi wõib tõde ainult üks ja seesama olla, ja kui ka see tõde, mida usk intuitiiwselt läbi elab, üleloomulik on, ei wõi ta ometi üldgi sellele tõele wastu rääkida, mida meie mõistus ja teadus selgeks on teinud. On ju seesama Tõe Jumal meile niihästi mõistuse kui ka sisemise waatlemise wõime annud.

Et õige usk ja õige teadus mitte teineteisele wastu ei wõi rääkida, näitab juba see asjaolu, et peaaegu kõik suuremad teadusemehed ja looduseuurijad sügaw-usklikud inimesed on olnud. Ütleb ju looduseteaduse professor Reincke omas kõige uuemas raamatus lausa seda wälja, et sügaw looduseuurija möödapääsemata wajadusega Jumala olemist peab tunnistama, et õige teadus just usule wiib.

Rõõmuga täidab meid see tundmus, et just need waimusuured teaduse ilmas, kelle õlgadel terwe uuema aja teadus hingab, peaaegu kõik usklikud inimesed on olnud. Nimetan siin ainult mõningat, kes oma usku Jumala sisse awalikult on üles tunnistanud: keemiateaduse isa Justus von Liebig, uuema astronoomia asutaja Kopernicus, Johannes Keppler, maailma kuulus Newton, kes ikka pead paljastas, kui ta Jumala nimegi kuulis, täheteadlane Mädler, kes ütles: õige looduseuurija ei wõi Jumalasalgaja olla! Uuema aja ajaloo professor Leopold von Ranke, kes järgmise palwe oma päewaraamatusse oli kirjutanud: „Kõigewägewam Kolmainus, sa kuisusid mind ei millegist elusse, siin kummardan mina sinu aujärje astmete ees!“ Nii ka kõige tähtsam maadeteadlane Karl Ritter, kes

ütleb: „maailm on igalpool täidetud Looja auga!“ Ka Linné, üks kõige suurematest looduseteadlastest, kes iialgi olnud, tunnistab, et igawene Jumal temast mööda läks, kes kõik teab ja wõib, kelle imepale teda ära wõitis. Ka professor Mayer, maailmakuulus looduseseaduse ülesleidja olluse ja jõu alalhoidmisest, matemaatik, geenius Gauss, looduseteaduse professor von Baer kuuluwad jumalatunnistajate hulka. Nimetan lõpuks weel ka arstiteaduse tähtedest kahte sügawusklikku esitajat: hirurgia professor Bergmann ja marutõbewastase lima ülesleidja Pasteur, kes isegi oma laboratooriumis palwetas. Nii on hiljuti üks looduseteadlane 262 surnud suure looduseuurija wahekorda usu wastu läbi uurinud. Ta leidis järgmist: 5 ehk 4 nendest olid jumalasalgajad, 15 olid üksköiksed usuasjus, kuna teised 242 suurt looduseteadlast usklikud mehed olid.

Mis selget keelt räägiwad need arwud ja nimed meie aja labastele haritlastele ja pealiskaudsele ebateaduselе. Meie ajal julgeb iga poisikene, kes waewalt ühe kolmekopikalise tururaamatu äraseedimata läbi lugenud, köige kõrgemate, pühamate eluſaladuste üle oma odawat naljа heita, asjade üle, mis nii sügawad, nii pühad on, et köige suuremad geeniused tolmuni neude ette kummardanud on. Kuid kuidas suudab ka labane aateta waim sügawusteſt aru saada!

Kahju, kahju on ainult neudest, kes ilma ise otsimata ja uurimata tuima ehk ara meelega nagu karjaloomad nendele turukangelastele järele jookſewad, kellel jõudu ei ole wastu astuda mädanenud ja tühjusele andunud ajawaimule.

Kuid ärgu katsugu keegi oma aateta, uskmata elutühjust teaduse ehk haridusega wabandada. Ümberpöördult: mida sügawam teadus ja haridus, seda sügawam ka usuelu.

Usk teeb, nagu öeldud, elunähtuste wiimaste põhjuste ja sihtidega, aateilma ja südame ning kõlbliſe elu läbielamistega tegemist, selle wallaga kuhu mõistuse tuluke ei ulata, mis ainelisesse elusse ja looduseseadustesse ei puutu, kuidas wõib ta siis kokku põrgata teadusega, millel ju päris teine tegewuſewald on? Ehk kuidas wõib teadus otsust anda asjade kohta, mis ülemad on kui köik mõistus?

Seesama waatekoht peab meil ka, nagu enne juba arutatud, Püha-kirja kohta olema. Seal on igawese aateilma ilmutused, ilmutused südameelu saladuste ja elu igawese mõtte ja sihi kohta, waimu tõed, mis needsamad on igal ajal. Kuid need tõed on kui kullaterad mullapankades. S. t. neid pakutakse meile ajalooliſes riides, endiste aegade ilmawaate koores, indiwiduaalses kujutuſes ja tolleaegse arusaamise wõimele wastawalt. Peab wahet tegema koore ja tuuma wahel, igawese tõe ja tema ajaliku wäljenduse ja awaldamise wiisi wahel. Peab ka pühas kirjas wahet tegema nende asjade wahel, mis tõesti usuwalda kuuluwad, ja nende wahel, mis uuriwa mõistuse ja teaduse piirkonna alla käiwad.

Mis uuriw mõistus kätte wõib saada, seda ei ole mitte tarwis ilmutada, see ei kuulu usuwalda. Nii ei puuduta see sugugi mitte minu usuelu, kas nüüd maailm kuue päewaga wõi aastamiljonite kestwusel tekkis, nõudasamuti küsimus, kas inimene kohe waimukõrguses maailma sündis ehk kas ta wäheaawal nii kõrgele arenes. On ju minu arust see weel suurem ime ja Jumala wääriliſem, kui elu

ime ja mitmekesidus aste-astmelt lihtsatest algidudest ehk ühest algainest välja arenes.

Olgu ka alginimene nii toores kui tahes olnud, ehk küll viimased leiused tõendawad, et juba alginimene diluwiaalajal tõesti inimene on olnud, kunstimeelega ja kindla usuga oma hinge surematuse sisse, mis väljakaewatud hauad näitawad, ometi oli alginimesel inimeseks saamise idu ja kalduwus olemas. Algwõime inimeseks ja kõlbliseks isikuks saada, kuna elajas ja ahw ka aastatuhandete kestwusel mitte selleks areneda ei wõi, milleks temal algidu puudub. Kui ka terwe elu ühest algrakukesest aastamiljonite kestwusel välja arenenud on, ometi annab just see asjaolu weel selgemat tunnistust Jumala olemisest.

Mis imerakukene pidi küll see olema, mille sees kõigi asjade kujude ja eluiluduste algkujud ja idud peidus olid. Ka algrakukese kohal hõljus tema arenemise sihi, mille poole ta arenema hakkas, s. t. Looja waimu mõte. Juba see sõna „arenemine" nõuab sihti, s. t. waimlist teostamist, ootawat mõtet, mille poole arenemine hakkab. Ja mitte ainult arenemise sihi ei tunnista waimust, waid ka see imeotstarbekohane arenemisewiis.

Ütelda, et algolewused kogemata ühenduste läbi seda imeilusat kokkukõlalist kosmost täis seadusi ja korda oleks tekitanud, tähendab tõit meelega pea peale panna. See oleks seesama wõimatu absurd, kui meie katsuksime tõendada, et kirjatähtede kogemata läbisegamise läbi mõni Kalewipoeg ehk Goethe Faust tekib; wõi kogemata rataste kokkuheitmise läbi mõni taskukell ehk otstarbekohane masin.

Ei, just looduse unrimine näitab meile, et kõigis otstarbekohaselt arenewates elunähtustes ennast üks ülem kosmiline mõistus ja sihikindlalt juhtiw loow ja iseteadlik waim tegew on, selle peale weel waatamata, et juba kausalseadus ilmtingimata üht looduselt kõrgemat algpõhjust nõuab. Ei millegistki, iseeneselt ei wõi ükski asi tekkida.

Kord sai maailm ja elu oma alguse, kust tuli see algus. Kord oli maailm niisuguses olukorras, et mingi elu seal tekkida ei wõinud — siis kui tule- ja gaasimeri maailma ruumi täitis — päralt tekkis elu. Kust ta tuli, selt igawene ta ju ei olnud?

Need on need igawesed mõistatused, mille peale mingisugune teadus meile wastust ei wõi anda.

Kust tekkis see ime, mida meie eluks nimetame, kust tuli tung korra järele segasogasse, kust tekkis algaine ja liikumine, kust tekkis iseteadew waim ja siht, mille poole elu areneb? Kust tuli üleüldse tung elu järele? Kust? Kuhu? Miks?

Õige teadus wõib siin ainult ütelda: ignoramus et ignorabimus, s. t. meie ei tea seda ega saa seda teadma. Asjata heidab ebateadus usule ette, et usk tegemist teeb asjadega, mida katsete waral tõeks teha ei wõi, mis selle tõttu ainult hüpoteeside ehk arwamiste walda kuuluwad. Kas teadusega siis teine lugu on? Kas ei põhjene ka terwe teadus nõudasamuti hüpoteesidе ja abstraktsioonide ning arwamiste peal? Mis on looduseseadused? Kes wõib ütelda, kas nad igawesti absoluutselt makswad suurused on?

Kui üks asi looduses ikka kordub, teeme selleſt seaduſe. Kes wõib aga ütelda, mispäraſt see nii on, mis see seadus oluliſelt on, ja kas mitte teistel elutingimistel ee seadus teiſeks ei muutu. Tulewad ju niiſuguſed erandid tihti looduſeſeaduste juures ette, nii kui näit. weekülmamiſe juures.

Mis on aine? Kes wõib ütelda, mis ta oluliſelt on? Mis on atoom, elektroon ehk molekül — kõik ainult hüpoteeſid. Mis on jõud? Kõik ainult abſtraktſioonid ja mõisted, mida meie elunähtustesſe mahutame, ilma teadmata kas elu nendesſe raamidesſe ka tõesti ennaſt mahutada laſeb. Mis on elekter, mis on elu üleüldſe ja orgaaniliſe elu ſaladus iſeäraliſelt?

Kõik need eelduſed, mille peal teadus ſeiſab, ei ole tõſiſelt waadates mitte ſugugi kindlad tõeasjad, waid kuuluwad nõudaſamuti uſuwalda, mõistete walda, kus juures ma aga ſugugi mitte ſellepäraſt nende wäärtuſt ja tähtſuſt wähendada ei taha. Üht asja peab teadus õigeks tunniſtama, et meie diskurſiiwne mõistus mitteſugugi ainuke eluäratundmiſe abinõu ja riiſt ei ole, waid et meie ſüda ja kõlbline meel ka ſelleks meile antud on, et elu teiſi külgi intuitiiwſel teel ära tunda, ſ. t. et uſul ja uſuelul ſeeſama kui mitte weel ſuurem õigus ei ole eluäratundmiſe allikaks olla.

6. Waimuſuured ja uſk.

Siin kohal tahaks ainult lühidalt ſeda küſimuſt puudutada, nõuab ju ſee ülitähtis küſimus palju laialiſemat arutamiſt, kui ſelle raamatu raamidesſe mahub. Lähemal ajal ilmub kirjatöö, mis ſeda küſimuſt erialana käſitab.

Nii kui ma juba eespool näitaſin, on uſkmata meelt ja ükskõikſuſt uſuasjus ainult erandina waimuſuurte juures märgata. Kaugelt üle 90% kõigiſt waimuſuurteſt on ſügawasti uſklikud inimeſed olnud. Juſt need mehed, kelle õlgadel terwe uuema aja teadus ja kunſt hingab, juſt need, kes uuema aja kultuuri alusſambad on, on oma uſku Jumala ſisſe iſegi awalikult ülestunniſtanud.

Tuletan looduſeteaduſeſt järgmiſed nimed meelde: Newton, Keppler, Galilei, von Baer, Wallace, Liebig, Linné, Reincke, Robert Mayer, Mädler ja lugemata teiſed. Ajalooteadlasteſt Leopold von Ranke, mõttetarkadeſt: uuemal ajal profeſſor Eucken nii kui wanal ajal peaaegu kõik tähtſamad filoſofid: Sokrates, Plato, Aristoteles, Cicero, niiſamuti ka Immanuel Kant, kes ütles, et uſk Jumala ſisſe lihtſalt mõõdapääſemata kõlbluſe ilmawaate nõue on. Ta ütles, et kaks asja teda ikka ſuuremaks kaswawa aukartuſega täidawad ja nimelt: „tähetaewas minu pea kohal ja püha kõlbline ſeadus minu ſees.“

Nõndaſamuti tunniſtab arſtiteaduſe profeſſor Pasteur: „Kord naerab maailm materialiſtliſe ilmawaate üle — ma teen palwet oma laboratooriumis.“ Ka Wene arſtiteadlane maailmakuulus Pirogoff oli ſügawasti uſklik kriſtlane.

Riigimeestest nimetan siin kui sügawasti usklikka inimesi, Bismarcki, Moltket, Lloid George, Amerika pres. Wilsoni, nüüdset Ameerika presidenti Hardingi, Paul Krügeri ja Napoleoni, kes ütles: „ma olen maailma ära wõitnud, aga wõitu enese üle ei ole ma mitte kätte saanud." Nõudsamuti ütles tema kord oma pilkawatele kindralitele, tähe-taewa poole näidates: „mu herrad, kes aga on seda teinud?" Ta luges Helena saare peal iga päew püha kirja.

Sedasama sügawat usku näeme meie kõige suuremate kunstnikkude juures, Haydn, Bach, Beethoven, Mozart, Wagner, Liszt, Palestrina ja lugemata teised olid müstiliselt usklikud hinged. Seda näeme meie ka suuremate kirjanikkude juures, nimetan ainult mõningad: Dante, Vergil, Homer, Chamberlain, kõige suurem Inglismaa kirjanik Shakespeare, Carlyle, kõige suuremad Wenemaa kirjanikud Mereshkowski, Dostojewski, Pushkin, Tolstoi, Turgenjew, ja kõige suuremad Saksamaa kirjanikud Goethe ja Schiller, meie lugupeetum kirjanik Kreutzwald. Ka uuema aja kirjanikud kuuluwad usklikkude hulka näit. Poola kirjanik Sienkiewicz. Nii ütleb Inglise kirjanik Oskar Wilde: „mis mul ajaloo jooksul kõige rohkem kahetsemisewäärt, on see, et kristlik renaissance ilmliku renaissanci läbi oma teel takistatud ja rikutud sai!"

Walter Scott, üks tähtsamatest Inglise kirjanikkudest, hüüdis surmawoodil: „tooge mulle raamat!" ja kui temalt küsiti, missugust? ütles tema: „on ainult üks raamat olemas, see on Piibel!"

Sedasama ütles ka kirjanik Strindberg oma surmawoodil. Kui temalt küsiti, kas ta ehk kosutamiseks oma ehk teiste kirjanikkude kirju weel lugeda tahaks, ütles tema: „Wiige ära, ma olen selle kõigega walmis, tooge mulle see raamat, mis ainuüksi weel tarwis on!" Ja kui sõbrad nagu küsiwalt tema otsa waatasid, siis wastas ta neile: „Piibel!"

Ka Kirkegard oli usklik mees. Ja isegi need kirjanikud, keda ikka uskmata ilmawaate tugedeks ette tuuakse, on oma elu lõpu poole päris wastupidiseid waateid awaldanud — ka nemad on kui usklikud inimesed surnud.

Nii nõudis Voltaire surmawoodil armulauda, Heine ütleb 1851. aastal: „Ma olen tagasi jõudnud oma Jumala juure, kui ärakadunud poeg, päräst seda, kui ma kaua aega Hegeli austajate juures sigu olin hoidnud!" Ja ka Hegel palwetas oma surmawoodil kahetsuse salmisid. Isegi kõige suurem usuwastane Dr. Fr. Strauss, kes oma eluaja hinge suurematuse wastu oli wõidelnud, palus surmawoodil, et temale „Phaedoni" ette loetakse, kus Sokrates oma sõpradele hinge surematust püüab silme ette maalida. Ka Nietzsche, kes eluaja ristiusu wastu wõitles ja selle wõitluse läbi waimupimedaks jäi, hüüab: „oh, iga õnn nõuab igawikku, sügawat-sügawat igawikku!" Niisama ka Jatho, keda kirikust wälja lükati, palus surmawoodil, et temale kirikulaulusid ette lauldaks, nii kui näituseks: „Oh Jeesus, sinu walu . . .!"

Ruumipuudusel on mul siin wõimata kõigi tähtsamate meeste arwamisi usu kohta arutada. Jatkub nendest wähestest, et näidata, et kõige sügawamad waimud ka kõige usklikumad on olnud.

Elu ilma Jumalata on ju arusaamata otstarbekohatu kiratsemine. Mida sügawamini waimuelu areneb, seda kindlamini tunneb loodud waim oma algallika olemist, seda rohkem tunneb tema seda tarwidust, anduda, anduda sellele, mis jääb, mis ajawoolust ja waheldusest kõrgemal seisab.

Ka meil Eestis on see ainult möödaminew nähtus, kus rahwas oma jäädawat elumõtet, igawest aadet, unustab, ülemineku torm, ühele kõrgemale eluastmele ülemineku möödaminew tolmutõus.

Ka meile jõuab see aeg, kus meie kõige tähtsamad mehed ühinewad terwe maailma waimusuurtega selles tunnistuses: „Tema on!"

H. Ime ja teadus.

Paljudes kirjas räägitakse mitmesugusest imetegudest, mis tihti just nendele loodusseadustele wastu räägiwad, mille peal meie terwe loodusteadus põhjeneb. Kas wõime siis kui haritud inimesed niisugusid imesid õigeks tunnistada, tähendaks ju see kõige teaduse lõppu? Et selle küsimuse peale wastust leida, peame kõige esmalt äratähendama, mis „ime" oma mõiste poolest on.

Ime ei tähenda oluliselt mitte sugugi niisugust asja, mis looduse seadustele wastu peab käima, waid niisugust sündmust, mida tuntud ja makswate loodusseaduste abiga äraseletada ei wõi, asja, mis meid selles mõttes imestama paneb, et meie tema loomulist tekkimise põhjust ei suuda äratunda. Kord ja seadus, mis terwes kosmoses kõigutamata walitsemas on, on just selle igawese Eluwaimu ilmutus, kes ei mitte wägiwaldselt waid korra ja seaduste järele tegew on. Loodusseadused pole mitte mõni wõim Jumala kõrwal ehk wägewamad temast, waid tema oma tegewusewiis. Selles mõttes ei ole see sugugi usu huwides loodusseadusi küsitawaks ehk wõimetumaks teha; ei, kui ta seda tahaks teha, eitaks ta sellega ka kõige selgemat Jumalailmutust s. o. kosmost, millele kord ja seadus olulised on. Iseeneses mõista ei hakka Jumal neid seadusi, mille peale ta kõik elu rajanud ja mis tema oma tegewusewiis on, wägiwaldselt ehk tujusid mööda murdma ehk muutma.

Kuid siin puudutan jällegi juba kord arutatud küsimust. Kas meie wõime teada, mis looduseseadus tõesti oluliselt on ja millest tema tegewus oleneb? Kas meie siis tunneme kõiki neid saladuslisi loodusejõudusid, mis meile weel tundmata loodusepõues uinuwad? Loodusewõimusid, mis oma waheleastumisega tuntud loodusseadustele päris uue sihtjoone ja kuju wõiwad anda.

Igal aastal tulewad ju niisugused uued looduse jõud ilmsiks, mis meile enne teadmata olid ja mis oma salajase mõjuga meile weel täna kui ime on. Ma tuletan ainult meelde elektrit ja raadiumi.

Selle põhjal ei pruugi ka ime mitte sugugi looduseseaduste murdmine olla, waid ime juures wõiwad nõndasamuti looduseseadused ja -jõud tegewad olla, sea-

dused ja jõud, mis meile weel tundmata ja meie äratundmise eest weel warjule on pandud, mis, wõib olla, mitme tuhande aasta pärast meile ilmutakse ja meile näitawad, et ka imetegudes kindlad looduseseadused tegewad olid, kuid kõrgemad kui need mis meile tuntud. Subjektiiwsed imed.

Päriselt wõetud, on terwe elu äraseletamata ime! Ei mitte üks teadus ei wõi seda äraseletada, mis elujõud on. Meie näeme küll tema tegewust kujude ja orgaanide tekkimises, kaswamises, arenemises ja päriwuses. Kuid mis ta oluliselt on, see jõud, mis seemneiwast tammepuid arendab, rakukeselt mõne Sokratese ehk Goethe waimu, seda ei tea meie mitte ja ei mingisugune keemia ehk füüsika ei suuda kord surnud sääsele uut elu anda.

Niisamasugune saladus on ka ollus ehk matereria. Kes teab mis ta on ja mis see salawedru on, mis teda liikuma paneb? Kes teab, kuidas see tõesti wälja näeb, — tunneme ju kõikidest asjadest ainult nende wastupeegeldust omas waimus, nende mõjust meie wiie meele peale. Kuidas tohime siis seda udust wäikest äratundmist, mis meil elusaladusest on, üleüldise elu äratundmise mõõdupuuks teha, kuidas seda eitada, mis meie weel ei tunne ega millest meie weel aru ei saa? Ilma looduseseaduste rikkumata suudab ometi kõige elu Looja, salajaste uute ja kõrgemate looduseseaduste raamis, oma kõikwõimu meile näidata ja imet teha.

Siin kohal tahaks weel üht küsimust puudutada: miks ei sünni siis täna mitte enam imesid? Miks räägib ainult Püha kiri nendest? Selle peale tuleb wastata, et imed ka täna weel külluses sünniwad, kuid ainult rohkem waimu- kui looduswallas. Kas see ei ole ime, kui ka täna miljonid sellešt tunnistust wõiwad anda, et nende palwe imewiisil täitmist leidis. Kas see ei ole ime, kui keegi rikutud, kõlwatu inimene, kelle peale ei mingisugune kaswatus ega waljus ei mõjunud, äkisti ewangeeliumi sõna mõjul päris uueks kõlbliseks isikuks muutub, keda enam äratundagi ei wõi? Kas see ei ole ime, kuidas ewangeeliumi sõna kõigi tagakiusamiste kiuste terwes maailmas ometi läbi tungib? Kas see ei ole ime, kui eluaegselt wähjahaigust põdewat inimest äraseletud rõõmu wägi usus täidab? Kas see ei ole ime, kui miljonid weretunnistajad timuka kirwe all kiituselaulusid laulsid? Kas see ei ole ime, et terwe ajalugu tõesti selles sihtjoones areneb, mis mitmetuhande aasta eest Johannese ilmutuse raamat temale ette seadis?

Ime, äraseletamata ime on kõik, mis meie näeme ja kuuleme: päikese tõus, pilwede sära, ööpiku laul, Mozarti requiem, Goethe Faust, emasilm, lapsenägu, tärkaw seeme, keelesõna, õiekroonid, wikerkaar.

Ainult see asjaolu, et meie nende asjadega äraharjunud oleme, et nad iga päew korduwad, warjab seda imet meie silmade ees. Kes otsib, see leiab igalpool imet, ainult labasele waimule on kõik iseeneset mõistetaw, loomulik ja lihtne.

Siin juures tahaksin weel üht psühholoogilist põhjust meele tuletada, selleks, miks täna mitte niisugused silmatorkawad imed ei sünni, kui Jeesuse ja prohwetite ajal. Õige usk, s. o. kalduwus ja andumine jäädawatele wäärtustele ja elumõttele, peab kõige suurema wabaduse asi olema, waba isiku täielikult waba otsus. Ainult niisugusel usul on kõlbline wäärtus, ainult niisugune usk on meie waimu omadus.

Iga sund usuasjus wägistaks waba isiku wäärtuse. Sellepärast ei ilmuta ennast Jumal mitte silmatorkawa ime läbi, waid ainult sümboolide, mõistusõnade ja elunähtuste läbi. Sellepärast oli Jeesus imetähtede wastu.

Ei mitte ime ei wii meid elawa Jumala juure, waid meie oma waba tahtmise otsus ja kõlbline igatsus südame puhtuse järele: Kes tõe seest on, see kuuleb minu häält — kes otsib, see leiab.

Jeesuse ilmumise ajal olid silmatorkawad imed tarwis, sai ju siis Jumala riik rajatud pimedasse ja mädanenud inimkonda. Seal oli iseäralik ärataw hüüe taewast wajadus. Nüüd elame Püha Waimu ajajärgus — igaüks, kes kõlbliselt tema mõjule andub, elab hingeliselt weel suuremat imet läbi, kui surnute ihude ülesäratamine.

Igas ajajärgus omad imed: Esimene ime oli, kui algolluse segasogasse Looja korraldaw Waim tungis — siis kui aurumeresť esimeśt korda päikene tõusis. Teine ime oli esimene õiekroon, mis särades lahti lõi, et päikest juua, ja esimene orgaaniline liikuw olewus, milles elujõud otstarbekohast kehastust leidis. Kolmas ime oli inimese ilmumine, kes tõe- ja ilujanu ning mõttewalgusega kosmost läbi uuris ja waba kõlblise tahtmisega eneses isikut kaswatas, nähtawusest ja iseeneseśt kõrgemale tõustes. Neljas ime oli Israeli rahwa tekkimine, kelle terwe ajalugu kui pilt on isikukaswamiseśt Jumala poole — Israeli rahwas keset paganate ööd. Wiies kõige suurem ime oli Jeesuse sündimine, igawese Jumala waimu eneseilmutus ajaloos, inimkonna uuendamine ja lunastamine lihaks saanud Sõna läbi. Kuues ime on Püha waimu tegewus ristikoguduses, Jumala riigi kaswamine ja laialilagunemine waimuwäes. Selles imes elame just täna.

Siis koidab wiimane ime: terwe looduse äraseletamine kadumata elu ilus, siis kui wangis waim, aja ja ruumi kütketest wabaks saades, täpita hingepuhtuses Loojat palest palesse näha saab.

I. Usk ja kirik.

Kahjuks on rahwaarwamises need kaks mõistet peaaegu ühte sulanud, tihti otsustatakse usu üle kiriku ehk õpetaja isiku järele, mis ikka wäga kahjulik puhta usu mõistele on olnud. Nõndasamuti kui ühe aate ja tema esitaja wahel, ehk mõne paleuse ja tema teostuse wahel suur wahe on, nii ka usu ja kiriku wahel.

Kirik peab olema usuelu teostaja, kehastaja ja edasiandja oma põhjusmõtte poolest — kuid nii kui see tihti ka muude asjadega lugu olnud, on ka aate ja tema teostamise wahel ikka suur wahe. Tihti on kirik tõesti selle oma ülesande kõrgusel seisnud, kui meie iseäranis apostlite ehk usupuhastamise aja kiriku peale mõtleme, kuid paraku on kirik ka tihti sellest oma paleusest, aate kandja maailmas olla, kõrwale kaldunud ja päris teisi sihte poliitika ja majanduslises elus taga ajanud. Tihti

on kirik isegi õige usu wastane olnud, nii kui näituseks keskajal, kus tema tule ja mõõgaga just seda häwitas, mis ewangeeliumi waimust oli sündinud. Tihti on ajaloos ristiusku ainult omakasupüüdlikkude ja nurjatumate wõimuihade näokatteks tarwitud, tihti toodi rahwastele ühes käes ewangeeliumi ja teises mõõk ja orjaahelad.

Kuid, küsin ma siin, kas see on usu, kas see on kõige kõrgema ristiusu aate süü, et tema nimel seda tehti, mis ju otse tema põhjusmõtte wastand oli? Kas see on aate süü, kui tema esitajad teda oma nurjatuse katteks tarwitasid? Saawad ju kõik asjad, ka kõige pühamadki, kui neid inimeste kätte ustakse, ikka nii tihti profaneeritud ja kurjasti pruugitud. Kas see on päikesesoojuse süü, kui teda tuleriitade põlemasüütamiseks tarwitatakse, kas see on mõistuse süü, kui inimene teda tapariistade wäljamõtlemiseks kasutab? Ei, peab wahet tegema asja ja asja esitaja wahel, paleuse ja tema kehastuse wahel.

Seesama, mis kiriku kohta öeldi, maksab iga aate kohta. Mõtelge selle peale, mis nurjatused ja taewakisendawad kuriteod kõik wabaduse nimel mässu ja enamluse ajal korda on saadetud! Kas see on püha wabaduse aate süü? Kas meie sellepärast ka wabaduse aadet peame põlgama? Ei iialgi.

Kuid siin tekib ilmatahtmata küsimus: kas siis kirikut üleüldse tarwis läheb? Kas siis mitte igaüks omaette Jumalat paluda ei wõi? Selle peale tuleb wastata, et usk kui niisugune oma olu poolest ühiskondlikku elu loow wõim on. Õige usk tarwitab osasaamist, püüab laiema osaduse loomise poole, just waimuosasaamisel ja ühisel usuelul, kus waimud ühinewad wõttes ja andes, kaswab usuelu. Kiriku tekkimine on usuelu loomulik osasaamise tarwiduse tagajärg. Kusjuures muidugi seda peab meeles pidama, et igaüks ise preester Jumala ees on, et waimulik seisus ja kirikuteenija ei mitte mõni wahemees inimeste ja Jumala wahel ei ole. Ei, õpetaja on ainult primus inter pares, s. t. esimene üheõigusliste seas waimlises mõttes, kes koguduse nimel ja wolitusel seda peab kuulutama ja tegema, mis terwe koguduse ülesanne on. Siinjuures tuleb weel seda tähele panna, et usk kui mitte ainult waimline waid ka ajalooline wägi tingimata oma kuulutajatelt sellekohast ajaloolist haridust nõuab. Sellest tekib just waimuliku seisuse tarwidus, ühe seisuse tarwidus, mis aja hariduse kõrgusel peab seisma, et tõesti meie aja inimesele midagi pakkuda ja kõiki elunähtusi ajakohaselt usklikkudele ära seletada.

Kuid mis usuliik on siis õige? On ju nii mitmesuguseid usutunnistusi ja kirikuid olemas. Tõde wõib ainult üks olla, missuguses kirikus tema siis peitub? Tõde on muidugi üks, nii kui ka päikene üks on, aga kui tõde ennast mitmesugustes rahwastes ja isikutes peegeldama hakkab, siis on peeglipildid muidugi igale peeglikaasile wastawalt mitmesugused, ehk küll see ennast peegeldaw tõde üks ja seesama on. Päikesekiired on mitmesugused kui nad prismast läbi tungiwad, ometi on kõik kiired selleşama päikese osad. Nii on ka usutunnistustega lugu. Seesama Kristus on kõigi pea ja päikene, ja ainuke tundemärk sellest, kellel õige usk, on tema kõlblise elu wili: armastus Looja ja ligimise wastu, armastus, mis mitte oma kasu ei otsi. Mitu teed wiib Rooma linna.

Siin tahaksin weel selle suure tänuwõla peale tähendada, mis meie, Eestlased, just oma protestandilisele kirikule wõlgneme. Lutheri usk ehk protestantismus on see usk, mis Jumalat tões ja waimus ihkab kummardada. Ei mitte tühjade surnud kommete ehk sõnakõlksude abil, waid aja ja hariduse kohaselt kuulutatud lihtsa ewangeeliumi sõnaga. Meie usk ei tunnista mingisugust isiku ehk südametunnistuse wägistamist, olgu see mõne paawsti dekreedi ehk arusaamata kirjatähe läbi. Meie ei tunnista muud usu mõõdupuud, kui ewangeeliumi sõna, mida waba südametunnistus ise kui seda tõtt äratunneb, mis tema sisemisele elule wastab. Meie ei tunnista wahemehi preestrite ehk pühade näol enese ja Jumala wahel. Igaüks on iseseisew, peab ise otsima ja oma elu eest wastutust andma, igaüks on oma preester.

Meie usk ei taha mitte mõne möödaminewa pühapäewase meeleliigutuse sünnitaja olla, waid püüab kõik elu, argipäewatööd, kunsti, teadust ja terwet isikut uue eluröömu ja jäädawate wäärtustega täita, mispärast tema ka ainuke usk on, mis teadusega käsikäes käib, oma kuulutajatelt kõigewähemalt ülikooli haridust nõuab ja oma waewaga kõiki waimuelu awaldusi edendada püüab. Nii on siis protestandi usk mitte ainult kõige wägewam usuline ja kõlbline jõud, waid ka esimest järku kultuuri wägi.

Protestandiline waim kaswatab iseseiswaid, sihikindlaid, loowaid, edasipüüdjaid isikuid, edendab terwet hariduse elu. Protestandi kirik on ikka oma programmi etteotsa rahwahariduse ja koolide eest hoolitsemise seadnud. Nii meie maal kui ka mujal. Esimene rahwakoolide asutaja oli Lutheriusuline kirik ja enne wenestamise -pimedat ajajärku ei olnud meil Eestis selletõttu peaaegu ühtegi kirjaoskamatat. Protestandiline kirik on just meie rahwa sees selle iseseiswa, püüdwa, loowa ja kaljukindla iseloomu kaswatanud ja meid Lääne-Euroopa kultuuri astmele tõstnud. Kõige kindlam kants Wene-Aasia rumaluse ja kultuurihäwitawa waimu wastu oli just protestandiline kirik.

See asjaolu peaks küll igale asjalikult otsustawale inimesele selge olema. Näeme meie ju selgesti protestandi waimu kultuurilist mõju selleşt kui meie oma suguwendasid, kes mitte protestandi usu mõju all üleskaswanud ei ole, näituseks Setukesi, endaga wõrdleme. Mis kultuuri wahe astub siin meie silme ette! Seesama wahe on ka nende Soome tõu rahwaste wahel, kes Lutheriusu mõju all üles kaswanud on, ja nende Wolga Soomlaste wahel, kes Wene kiriku mõju all areneşid. Wahe on liig silmatorkaw.

Tõsi on see kindlasti, et meie kirik Baltimaal selle suure teenuse kõrwal ka palju süüdi oma peale selles mõttes wõtnud, et ta nii tihti rahwawastaşt Saksa poliitikat on ajanud, kuid see oli ju endiste aegade üleüldine wiga ja rohkem äraiganenud kirikuseaduse süü, kes enne ainult saksameelseid õpetajaid ametisse seadis, nõndaşamuti kui ka üleüldise aja waimu tagajärg. Siiski on ka sellel surweajal palju neid õpetajaid olnud, kes esimesed olid wõitluses Eesti kultuuri eest ja rahwaga käsikäes käisid; tuletan ainult õpetajate Reimanni, Hurti, R. G. Kallase, Faehlmanni, Bergmanni, Lippu, Eiseni nimed siin teisteşt rääkimata meele.

Just nüüd, kus meie rahwa palawam soow täide on minemas ja meie ise oma kodu üles ehitada tohime, just nüüd ei tohi meie rahwa aatekaswataja selleſt tööſt kõrwale jääda, waid just nüüd peab tema kui rahwakirik oma kõrget tööd uuendatud kujul jatkama, kui Eesti rahwa kõige pühamate tunnete ja hinge wäärtuste wäljendaja ja ärataja.

K. Miks on kurjus maailmas?

Selleſt küſimuſeſt ei pääſe keegi mõtleja waim mööda. Kuſt tuleb tigeduſe ja kurjuſe waim maailma? Kas püha elu Looja teda loonud on ja ühes temaga ka kõik eluwalu ja ſurma?

Juba wäikſes lapſes näeme meie ſelle hirmſa wõimu tegewuſt. Juba ſündimiſeſt peale tunneme omas ſüdames kalduwuſt kurja ja kahjuliku poole. Meie tunneme kõik, kuidas meie ſüdames ſuur lõhe aegutab meie paleuſe ja kõlbliſe kohuſe ning meie himude ja ihade wahel. Patu wõim.

Selle wõimu ſurmakirja näeme meie joodiku tuhmides ſilmades ja maruwihas leekiwates mõrtſuka pilkudes. Meie näeme teda nüüd Wenemaal oma werepulmaſid hirwitades koguhaudadel pidawat ja kuuleme lõbutemplites tema inetumat kiſa.

Kurjus — patt, mis ta on? Ta ei ſeiſa mitte koos ükſikuteſt halbadeſt tegudeſt, waid tema juured on ſügawas iſiku mõttemeres, meelſuſes. Ta on ſüdamekalduwus ſelle poole, mis meie ſüdame kõrgemale elule kahjulik, mis meid takiſtab loomuſundide elaja aſtmelt kõrgemale waimliſele eluaſtmele tõusmaſt. Ta on kalduwus nende asjade poole, mis meie kõlbliſt iſeteadwuſt alandawad ja meid tühjuſe ja tüdimuſe tundega täidawad? Ta on tung ebaõnne, warjuelu poole, millel jäädawaid wäärtuſi ei ole, mille lõpp nii kui nii eneſe pankrott ja pettumuſetunne on.

Mis asjad need ſiis on, mille poole meie himu kaldub, milles ſeiſab ſee warjuelu, mida patt ihkab? Need asjad on omakaſupüüd ja kaduwus! S. t. alam mina ehk patune himu himuſtab ainult nendele asjadele anduda, mis mööda minewad ja kaduwad on, ärawõitmata tuimus keelab teda jäädawatele eluwäärtuſtele anduda, mis ainult eneſeärawõitmiſe ja wäſimata püüdmiſe teel meis teoneda wõiwad. Möödaminew lõbu, rikkus, au ja wõimus on alama himu ohwriallarid. Ja teiſeks omakaſupüüd ehk iſekus, milleſt just tung kaduwuſe poole wälja kaswab.

Inimene ſeab iſeennaſt, oma mina ja oma mõnu oma elu ja püüdmiſe keſkpaika. Ta lämmatab meelega oma kõrgema kõlbliſe iſeteadwuſe ſundiwat häält, mis talle ütleb, et kõrgema waimuelu ülem kohus andumine, eneſeunuſtamine ja teiſtele elamine on. Ta ei taha oma wäiklaſe egoiſtliſe elu kitſaſt piiriſt wälja aſtuda, ta ei taha ohwriks tuua oma wäiklaſt mõnu kõrgematele wäärtuſtele ja

teistele, Jumala ja armastuse aate asemel seab ta iseennast oma hingetrooni peale. Nii näeme siis, et egoismus kõige kurjuse juur on, isekus, mis ainult endale ja oma himudele elab ja selle tõttu ainult kaduwusele andub.

Kust tuleb siis see kurjuse juur ja miks on tema elus walitsemas? Wastus selle peale on järgmine: Et inimesele tõesti kõige suuremat waimuannet, s. t. kõlblist wabadust anda, mis ise waba otsust mööda hea ja kurja wahel walima peab, pidi ka headuse wastand — kurjus olema. Muidu oleks waba kõlblise isiku tekkimine wõimata olnud. Ainult see asi wõib minu kõlbliseks omaduseks ja jõuks saada, mis mina ise walinud ja kätte wõitnud olen. Instinktiiwlist kõblust ei ole olemas, ainult wõitluses kahe algprintsiibi wahel tekkib kõlbline wõit ja isik. Ainult wõitluses, jõupingutuses ja takistuste ärawõitmises kaswab jõud ja sünnib iseloom, nii kui tammepuu juured ainult tormide läbi nii sügawasti maapinda tungiwad. Terwe elu on arenemine kõrgematele eluastmetele wõitlemise teel, ka waimu ja kõlbline elu ei ole erand selles üleüldises eluseaduses.

Siit selgub ka, miks nii palju walu ja ahastust elus on. Nii kui loomusunnil kehale wari järgneb, nii käib iga kõlblise süü järele walu. Kõik elu walu on omas wiimases põhjuses süü tagajärg. Iseeneseest mõista ei wõi meid õnnetundmus täita, kui meie oma hingeelu kõrgemate olemiseseaduste wastu elame, niisamuti kui ihu tingimata loomuwastase eluwiisi peale walu ja haigusega wastab.

Just eluwalu on kõige suurema Looja armastuse ilmutus, on ju igal walul see igawene armu otstarb, meid elutühjusest ja oma mina teenimisest lahti kiskuda, meie sees uut jaau kadumata õnne ja hingewäärtuste järele äratada, meis süütundmust ja eneseärawõitmise jõudu ilmsiks kutsuda. Mitte need asjad, mis wäljaspool meid, ei tohi meie üle walitseda, waid meie nende üle, neid sisemiselt ärawõites.

Kristus on meid walust ja surmast lunastanud, ei mitte selle läbi, et ta siin ajalikus elus kõik walu ja surmawarju meist eemale hoiab, waid selle läbi, et tema meid õpetab teiste silmadega walu peale waatama, waimusilmadega, igawikuwalgustuses. Tema silmadega walu peale waadates, kaotab walu oma kibeduse ja muutub eluedendajaks. Meie ei näe walus mitte enam arusaamata saatuse lööki, waid Isa tõmbawat, kaswatawat ja pühitsewat kätt.

Andeksandmise ewangeeliumi läbi kaotab Kristus meie sees surma ja waluneedimise, nimelt süünärimise. Walu ja surm ei tundu meile mitte enam kui rõhuw troostitu karistus, waid meie näeme igas walus ainult parema elu sünnitamise walu, mis meie hinges kõik kõlblised ja usujõud peab liikuma panema: taewaigatsuse, kannatuse, tasase meele, alanduse, lootuse, kõigutamata usu, armastuse teiste kannatajate wastu ja eneseunustamise.

Nii wõidame Kristuse Waimu abil kõik eluwalu ja surma sisemiselt ära ja teeme teda elutakistajast kõige suuremaks eluedendajaks ja jäädawa hingeilu äratajaks.

L. Miks on mitmesuguseд usud olemas?

Nii mitmed näewad just selles tõeasjas oma usule suurt takistust. Tõde ja Jumal peawad ju üks olema! Kes kuulutas siis õiget Jumalat, kas Kristus, Muhamet, Budda, Zaroaster ehk weel keegi muu?

Selle peale tahaks wastata, et õige usk just wõitluse ja otsimise teel tuleb. Waba isik saaks wägistatud, kui ainult üks usk oleks, mis ennast loomusunnil igale ühele peale sunniks. Peawad mitmesuguseд usud, arwamiseд ja ilmawaateд olema, et iga inimene ise otsiks, waliks, otsustaks ja tõtt püüaks kätte wõidelda.

Tõde on muidugi üks, kuid et meie silmad tema muutumata tõewalgust korд näha suudaksid, peab tõewalgus enne läbi mitmete prismade murtama, et tõe janu ja igatsus ikka suuremaks kaswaks ja otsimine ja püüdmine ei raugeks.

Kindel on see, et igas usus tõesädemed peituwad, et igaüks neist Jumala tahtmine on, kuid ühel selgemini ja teisel tumedamini. Mõnel usul on ainult ettewalmistaw tähtsus, on ainult eelaste, teisel jällegi põhjarajaw ülesanne, kuid igaüks on Jumala säde mitmesuguste klaasides peegeldud. Igasühes usus näeme igatsust elu algallika järele, igatsust temaga ühendusse astuda, igasühes usus nõutakse kõlblust, s. o. oma tahtmise ja egoismuse ärawõitmist millegi kõrgema pärast, olgu nüüd ettekujutus sellest kõrgemast aatest kuitahes mitmesugune. Nii on iga usk kui trepiaste, mis inimest loomusunni astmelt kõrgemale tõstab.

Ehk küll äratundmine sellest kõrgemast eluastmest mitmesugune on rahwuse, isiku, ümbruse, kaswatuse, hariduslise seisu ja ajaloolise arenemise mitmekesidusele ja iseäraldusele wastawalt, just nii kui see ka südametunnistusega lugu on. Kuid mitte see ei ole oluline, kui palju meie Jumalast äratunneme ja meil temast teadmine on, waid see, kas meie teda ja elutõtt tõesti kõigest südamest otsime ja tema poole püüame.

Mitte meie äratundmiste pärast ei hakka korд igawikus meie oma südametunnistus meie üle kohut mõistma, waid selle pärast, kui palju meie tõtt otsinud ja selle oma parema äratundmise järele elanud oleme.

Siin tekib nüüd küsimus, kas ristiusk tõesti see absoluutne ainuke õige usk on, kas see siis mitte ükskõik ei ole, mis usku mina tunnistan? Selle peale tuleb wastata: Kohtumõistja selles on sinule ainuükси sinu oma sulle antud tõe mõõdupuu, see on sinu südametunnistus!

Lase Kristuse sõna ilma eelarwamiseta tõsiseд tõejanus oma waimusügawuste peale mõjuda — wii seda sõna tegelikult omas isiklikus olemises elusse — siis kuuled sa, kuidas sinu oma süda selle peale loomusunnil jah ja aamen ütleb. Sa elad Jumalat läbi, nii elawalt, nii soojalt, nii lähedalt, kuni surmani kestwalt, kõik sinu waimusügawuseд ja hinge paremad iduд hakkawad siis idanema, kaswama, õitsema, sinu terwe iseloom muutub jumalikuks. See läbielamine, mida miljonid ja

weel kord miljonid teinud, milleſt kõige ſuuremad waimud õndſalt tunniſtuſt annawad, ſee läbielamine wastab ſulle etteſeatud küſimuſe peale. Meie hing on Kriſtuſe poole loodud — anima nostra naturaliter christiana. „Kes tõe ſees on, kuuleb minu häält!“

Kui meie teiſte uſkude poolehoidjate elulugu waatame, ei kuſkil ei leia meie ſeda õnniſt walu, ſurma ja ſüüärawõitwat Jumala läbielamiſe imet, kui ainult riſtiuſus.

Kartus ja rahuldamata otſimine ehk oma ja terwe elu peſſimiſtline eitamine on teiſtele uſkudele iſeloomulik joon.

Täielik rahu ja täielik oſaſaamine elawaſt Jumalaſt elatakſe ainult risti all läbi.

Kui ſa ſeda mujalt leiad, otſi ja ole õnnelik.

Kuid ſurma- ja walutundidel kuſtuwad kõik filoſoofiliſed ſeebimullid, ſeal on tarwis üht kalju, mis kaduwuſeſt wägewam, mis ettekujutuſteſt kindlam, tõeaſi, mis mu koormatud ſüdaut kannab, mis ſüdametunniſtuſt rahuldab, ſ. o. Kriſtuſe lunaſtaw püha armaſtus, tema lepitaw ohwri ſurm. Lugemata ſurmawoodid annawad ſelleſt tunniſtuſt.

Mitte kuſkil ajaloos ei ole ſee ülem inimeſe waimuelu tarwidus kõigutamata püha armaſtuſe ja lepituſe järele nii jumalikult ſelgelt ja wägewalt ilmſiks tulnud, kui Jeeſuſe elus ja ſurmas. See abſoluutne püha armaſtus on ainuke wägi, mis meie iſiku elu jumalikuks ja wabaks wõib teha.

Nii on ka kõik need inimeſed ja waimuſuured kõigilt teaduſe ja kunſti aladelt, kes religiös on olnud, üheſt ſuuſt ſeda tunniſtanud, et Kriſtus wastus oli nende ſügawama kõlbliſe janu ja Jumalaigatſuſe peale — tuletan ſiin ainult meele Auguſtiini, Lutheri, Cromwelli, Carlyle, Chamberlaini, Goethe üteluſi Kriſtuſe kohta, lugemata teiſteſt rääkimata.

Nii näeme ka ſeda miſjoni tööſt, et riſtiuſu kuulutuſe mõjul wähehaawal kõik teiſed uſud kuſtumas on. Iga aaſta toob miljonid paganauſuliſt, tõeäratundmiſele. Wõib umbes juba wäljarehkendada, millal terwe maakera kriſtlikuks ſaab.

Juſt maakera aju, kõige rohkem haritud rahwad, kes mõõduandwad on terwe maailma kultuurile, Euroopa rahwad, on kriſtlikud.

Riſtiuſk on ainuke, mis uuema aja hariduſega käſikäes käib, mis ühendataw on kõige ſügawama hariduſega, tema tunniſtajate hulka kuuluwad kõige ſuuremad geeniuſed ja põhja rajawad teaduſemeheđ. Ta käib kokku iga rahwuſega, iga indiwiiduumiga, tema on kõige laiemat uſuteaduſt loonud ja tema wastab kõigile ſügawamatele inimkonna kõlbluſe ja uſu tarwidustele. Teda õpetakſe ülikoolides, tema on Euroopa kultuurigi loonud. Ta ſeiſab wäljaspool rahwuſt, aega ja ajalugu. Sellepäraſt on ta ka ikka uus ja uuendamiſe wõimuline.

Kui ka ajalooline koor ajajooksul muutub, tema igaweſed tõed on ikka needſamad, ikka uued. Kõik teiſed uſud on wananemas ja kokkulangemas, riſtiuſk on weel täna ſeeſama wägi kui tuhandete aaſtate eeſt, kui mitte palju ſuurem weel.

Kirik wõib küll kaduda, kui ta igaweſt tõtt, ſelle maailma kaduwate rahwuslíste ehk poliitiliste huwide külge köidab, dogmad wõiwad kokku wariſeda, kui need ajalooliſt koort ehk muutlikka ilmawaate küſimuſi puhtaſſe uſumõistesſe põimiwad, uſutunnistuſed wõiwad kaduda — ſee pole tähtis, Kristuſe ſõnad jääwad, ja nii kaua kui üleüldſe weel maa peal tõeotſijaid ja igawiku järele janunewaid inimeſi on, tõuſeb ka palwe Jeeſuſe nimel nägemata püha aateilma poole.

Kas tahad ka ſina ſeda läbielada?

Siis kuule Jeeſuſe ſõna:

Jumal on waim ja, kes teda kummardab, peab teda waimus ja tões kummardama! Ma olen tee, tõde ja elu! Keegi ei ſaa Iſa juurde muidu, kui minu läbi! Jumal on armastus ja kes armastuſe ſisſe jääb, ſee jääb Jumala ſisſe ja Jumal tema ſisſe! Karistus oli tema peal, et meil pidi rahu olema!

M. Hingekõrbes.

Nii tihti on ka kõige uſklikumatel inimeſtel põuaajad, kus hing nagu tühjas kuiwas kõrbes höljub, elawa wee järele janunedes — kuid ilma asjata. Nii tühi, tühi tundub hingel, pea nii raske, liikmed nii wäſinud. Kõik heledad mõtted kaowad. Nii asjata näib kõik püüdmine ja wõitlemine... Taewas on kinni.

Külmetades, kui peſaſt kukkunud linnuke lumes, ſeiſab hing asjata taewawärawa ees ja koputab. Asjata, ainult oma nutu wastukaja kostab waikuſes.

Näib, nagu olekſid kõik pühad tundmuſed ja ilmutuſed ainult oma närwide pettekujutuſed olnud, nagu oleks kõik ſee, milleſt hing muidu elas ja rõõmu tundis, kaunis unenägu olnud, mis ammu kustunud. Läägus astub ſüdamesſe, põlgtus eneſe wastu ja kõige elu wastu.

Kes ei tunne neid hingekõrbe aege? Hingekõrbe, kus Jumal nii kaugel, kus tema olemine nagu uduſeks, eluta mõisteks kokku ſulab, kus ſüda nii ükſi, nii kirjeldamata ükſi. Kes neid ei tunne, neid põuaaege?

Tihti jõuawad nemad juſt ſiis, kui meie hingel ſuured waimustuſe ja ſüdantülendawad läbielamiſed on olnud. Juſt päraſt waimustawat Jumalateenistuſt, kus ſüda Jumalale nii lähedal oli olnud, nii kätega katſutawalt lähedal.

Oh, waene, waimustuſes wäriſew hing, kui külm, kui jääkülm oli ſee tuul, mis argipäewa hall igawus ja inimeſte wäiklus ja sõim ſu waimustuſe leekide peale puhus. Suits jäi järele. Lämmastaw, winge ſuits.

Miſpäraſt küll, need laenetuſed piinatud hinges! Miſpäraſt ſee tõus ja äkiline langemine? Miſpäraſt, Jumal, warjad ſa ennaſt nii tihti minu eeſt? Miks pole mu oſaſaamine ſinuga alatine ja muutumata? Miks ei näe ma ſind ſelgeſti?

Oh, seda nuttu tunneb juba wana Testamendi laulik: Otsekui hirw januneb weeojade järele, nönda januneb mu hing sinu järele, Jumal! Miks hoiad sa ennast warjule minu eest, mu Jumal?

Ka Jeesus pidi selleſt hingekörbeſt läbi minema, üksi ja janunedes, siis kui ta ristipuu otsas meelt heites kisendas: Mu Jumal, mu Jumal, miks oled sa mind maha jätnud?

Kuule siis, körbes nuttew süda, sa ei ole ainuke, kes sinna juhtunud, ka kõige suuremad Jumala riigis on seal körbes wiibinud — üksi, troostita. See peab nönda olema.

Meie unustame ikka seda ära, et meie weel paradiisi aias ei könni. Meie unustame ära, et see aeg, kus meie Teda paleſt palesse näeme, weel tulemas on, et närtsimata õnnel ja kadumata ilul siin maapeal asukohta ei ole, siin kus süüneedmine warjusid heidab. Nüüd on weel usu aeg, ei mitte juba nägemise öndsus.

Ka Jakobi taewaredel kustus külma hommiku ududes ja pea puhus külm tuul selle mäe kohal, kuhu jüngrid endale ja äraſeletatud Jeesusele majasid tahtsid ehitada. Nüüd on weel usuaeg.

Ja usk pole asi, mis iseeneseſt tuleb, mis taewast lahti näeb, waid waimu kõige kibedam töö, waew ja wõitlus kõige wastu, mis usku tumestab. Usk hüüab ka siis, kui taewas kinni, kui wihalaened mühawad, kui argipäewa tolmu pilwed kuldseid tähti warjawad: siiski, siiski jään ma sinu juure!

Usk pole tunnete joowastus, waid südame usalduse kaine wõitlus usaldustlämmatawate wõimude wastu. Siiski! Abba, armas Isa! Üürike on usuwõitluse aeg, nägemine on igawene! Ära lükka enneaegu ust lahti, mis jõulupuud warjab, enne kui ema ise kutsub — seda suurem on siis rõõm, seda heledamad küünlad! Sa tahtsid Jumala osasaamises segamata maitsta, tahtsid rõõmu ja joowastust tunda, taewaõndsust südamesse tõmmates. Kuid orelihääl waikis.

Taewaelu pole mitte omakasuotsiw maitsmine, kui ka see maitsmine waimline on. Ohwer ja töö — wäsimata töö hinge pärast, kaine, kaine töö, see on ajaliku elu taewaseadus.

Asu kainele hingetööle körbeajal. Asu tööle nende kallal, kes kurwad ja õnnetumad, tööle, kui ka süda ei mingisugust öndsust ehk Jumala ligiolemist ei tunne. Siis leiad sa allika körbes.

Sa olid nii kindel omas usus, nii rahul sellega, mis sul oli, sa tahtsid hingata oma usuloorberite peal, öndsas rahus, kindlasti, julgelt. . . Kuid hingamine on surm.

Elu on liikumine, on wäsimata otsimine, püüdmine. Häda sellele, kes enesega rahul on, kes arwab kõik leidnud olewat, kes arwab kindlasti seiswat. Seks saadeti sind körbe, et igatsuse tuli uutes leekides loidaks, et otsiw hääl körbes tuhatkordselt wastukajaks, et sa edasi püüaks, et sa äratunneks, kui wäike sa oled, kui wähe sa kätte saanud, et sa mitte enam nii kindel eneſe peale ei oleks.

Hingekörbes. Kuiw — kuiw ja palaw on seal elu, kas tead miks? Et janu tõuseks, kaswaks, ikka suuremaks — janu eluwee järele. . . otsekui hirw. . . Hingekörbes.

Sa ei tunne Jumala ligiduſt. Kuid ometi on juſt ſeal Jumal nii tihti weel lähedam, kui waimustawa Jumalateenistuſe ajal, lähedam, kui ſiis, kui ſa helitiiwul Jumala ſüdames arwaſid olewat.

Su ſilmade ees on loor, ſa ei näe teda, kuid ometi on juſt Iſa ſee, kes loori ſinu ſilme ees hoiab.

Juſt ſiis kui päikene hallide pilwede taha end peidab, juſt ſiis hakkab kõige õnnistuſerikkam aeg põudſele maapinnale. Siis woolab karastaw eluweſi pilweteſt, ſiis kastab kuiwuſt taewaweſi.

Hingekõrbes.

Keda elusſe kutſutud, neid wiiakſe ſinna.

Õnnis, kes oodata oskab, õnnis elu on kõrbe.

Ristinſu ja terwe elu tuum.

Mis on ülem ſiht, mille poole terwe elu arenemiſe käik püüab — mis on olemiſe ſuurem wäärtus?

Meie näeme, et mitmeſuguſeid eluaſtmeid ja ſfääriſid on; eluta ollus, kujutatud ja wormitud ollus, tundmata taimeilm, tundew ja liikuw loomariik, ja ülem aste: iſeteadlik, waba waim oma töe, ilu, headuſe ja igawiku igatſuſega.

See on wiimane ja ülem elu arenemiſe ſiht — ülem jõud, mis kõiki teiſi eluringiſid walitſeb, juhib ja moodustab. Algainete keerd ja wõitlus arenes teadlikuks waimude wõitluſeks, ollus ja juhtiw moodustaw jõud kaheks waimliſeks algmõtteks: kurjuſeks ja headuſeks, bioloogia aateajalooks.

Terwe loodus, ajalugu ja nähtawus ainult abinõu ülemaks otſtarbeks: waimliſe iſiku kaswatamiſeks. Kõik muud asjad kaowad ja kuſtuwad eluwaheldusſes ja kaduwuſes. Kuid hinge põhjas elab õnnis aimamine oma muutumatuſeſt ja jäädawaſt ühtluſeſt: Läbielamiſed ja wäliſeſt maailmaſt tulewad muljed waheldawad ja kaowad, kuid need muljed ja mõtted, mida hing wastu wõttis, walis ja kõlbliſe ehk ilu mõõdupuu järele omaks tunnistas, nad jäid kõik ununemata temaſſe hingama, meelſuſeks ja waimuomanduſeks ning jõuks muutudes.

Ka eluwalud ja ebakõlad — mis muidu nii aruſaamata — nad olid ometi ſelle ülema eluotſtarbe edendajad — waimuelu äratamiſeks. Nii woolab walgus ja mõte eluwõitluſte ja ſaatuſe ämarikku.

Hing — ſa weel ainuw imejõudude ja jumalikkude idude ookean! Mis eluwõimaluſed ja lõpmatuſed ootawad ſind weel! Siis kui kõik ſulle endale weel teadmata idud ärkawad ja wälja arenewad, kui kõik olemiſe ilud, ſügawuſed ja wäed ſinus elama hakkawad, kui peeglit tolm enam ei kata, ja terwe päikeſe ſelgus ſinus ſärab ilma murdumata...

Iga idu ſeadus on wäljaarenemine ja õideminemine.

Nii ei ole ka hingeidud mitte selleks meisse pandud, et nad sööti jääks. Ei leia kellegi elu enne rahu, kui mitte kõik hingeidud äratatud ja lõpuni arendatud ei ole. Lõpmata kestawad eluringid, kuni ometi kord isik elutühjuse ja walu sunnil wabalt otsustab kõrgemale elule anduda ja nõnda hinge sõõdismaad elawaks teha.

Kord tundsin ennast nii wäike olewat lõpmata taewalaotuse poole waadates — biljonid hiiglamaailmad — nii kaugel meist, et wälgukiir kümned miljonid aastad peab jooksma et sinna jõuda — lugemata elu laeneb — mille kõrwal terwe maakera wäiksem kui tolmukübemekene — kuid hinges, omas hinges, kõlab rõõmu sõnum — ometi suurem ja wägewam on üks ainuke iseteadlik waba kõlbline isik — hingab ju temas Jumal ise — terwe lõpmatus ja igawik — elab tema ju edasi ka siis, kui kõik hiiglapäikesed ammu-ammu tolmuks muutunud.

Ma hõljusin walitsedes päikeste kohal — sest saadik kui ma oma hinge olin leidnud. Kord tuli kurbtusmõte mu waimusse, siis kui ma geeniuste elu waatlesin. Mu hingest läksid mööda Beethoweni ja Mozardi hiiglakujud, kui kõlawad walgusepilwed ja nende helid kostsid kuni Süüriuseni, kõike jumaliku õndsusewärinaga täites. Tundsin ennast siis nende kõrwal nii wäikese, nii tühise olewat... Dante ja Goethe luulerütmus wiskas mind tolmu. Newtoni ja Plato mõtted panid maakera wärisema ja nende kõrwal tundus oma mõte kui sääsetiiwa lehwimine.

Ma waatasin üles nende poole, kelle otsaesine oli tammepuulehtedega ehitud kelle silmis geeniuste taewatuli õõgus ja wirwendas, ja mõtlesin meeliheites enda peale, enda ja nende lugemata paljude hallide argipäewa olewuste peale, kelle käed karedad olid wõitlusest tükikese leiwa pärast, kelles ei mingi geniaalne mõte aset ei leidnud. Kuid siis, kui ma oma hinge leidsin, teadsin mina, et meie kõik geeniused oleme, et aeg kord tuleb, kus ka lihtne tööline weel palju kõrgemale tõuseb kui Beethowen, Mozart ja Plato. Hing tunnistas mulle, et kõige olemise ja suuruse idud igas hinges ärkamist oodates uinuwad, et igaühe tund kord lööb.

Kuidas suudaks silm päikest näha, kui ta mitte päikelik ei oleks? Kuidas suudaksin mina geeniuste jumalikkudest töödest aru saada, kui mitte seesama geeniuse waim minus ei hingaks. Ma wõin ainult selleşt waimust aru saada, kelle sarnane ma olen, kellega mind sugulus ühendab. Mu hing laenetab sügawamas waimustuses suurte waimude mõtete ja tunnete ees, ma leudan nendega kaasa lõpmatuse walda, wajun nendega ühte, ka siis kui ma seda wäljendada ehk kirjeldada ei suuda, tähendab et seesama tuli ka minus põleb.

Iga aasta toob uusi ülesleidusi hingesaladuslisteşt wõimeteşt, prohwetlikudeşt ja nõidusliše jõu wõimeteşt, mis kõik olemist kõigutada suudawad, mis ajast, ruumist, looduseseadusteşt ja terweşt nähtawuseşt wägewamad — weel tunneme ainult üksikuid pärlid oma hingemereşt — mis ilmutused ootawad weel ärkamist?

Mis määratu saladusline jõud hingab mu sees! Mis lugemata eluidud! Nad kõik peawad kord ärkama, kaswama, täielikuks saama. Tõesti, meie kanname eneše sees kõik mis olemas on, kõik taewaid ja lõpmatusi, kõik imesid ja sügawusi, kõik elu ja saladusi. Kuid kõigi imede ja wõimete ülem on wabaduše ime.

Waba otsuse ime, waba walimise ime headuse ja kurjuse wahel. See ajalik waba otsus on ülema eluriigi loomine, kõlblise ilma sündimine, mille ette igawikkude igawikud wärisedes kummardawad, mis on kaunim pärl kõige olemise kuninga krooniséras.

Hing kas sa tead, mis sa oled, mis sul on?

Siis wärise.

Mis kasu on inimesel selleşt, kui ta ka terwe maailma omale wõidab, aga oma hingele kahju toob?

See on ristiusk. Ülema eluwäärtuse, hinge, kõlblise isiku täitmine igawiku wäärtustega, teda lahti kiskudes instinktide sopaweest ja ajaliku udu warjudest. See on Jumala riigi lõpusiht: üleilmliśt hingeosaduśt ja täielikkuśt luua, waimliśt inimkonda, mis on kokkukõlas elu pühama seadusega. See oli Kristuse ilmutus.

Seal ilmutas Looja elu ülemat mõtet, isikut, kes oli täielik puhtuses, tões ja armastuses, täielik andumises ülemale paleusele. See on Jumala mõiste täielik seletus — olemise alus ja mõte on waim ja pühadus. Seesama tõde kostab läbi aastatuhandete kõigi prohwetite ja waimu suurte suust.

Juba Zarpastber hüüab: Õnnis siin ja päraşt surma, kes on puhas südameşt!

Kui ka rahwaste kommetes ja uskudes nii suured lahkuminekud ja wastandid, selles ühes põhitões lähewad nad kõik kokku, igalpool ja igal ajal: ainuke wäärtus mis jääb, on hing ja isikuelu. Kõik maailma wara ei tasu ka kõige wäikşemat kahju, mis meie oma hingele teeme.

Kellad lööwad.

Kellad lööwad taja . . .
Waikjelt kuulata!
Helid tömb'wad kaaja
Südant endaga.

Kaugel minuft maha
Jääb maailma möll,
Igawiku rahu
Tundub südamel.

Mis kord unustatud
Jälle tõuseb nüüd:
Igatjuse walud,
Önn ja koduhüüd.

Köik, mis waimus elas,
Lootis, wärises,
Tõuseb waikjes kõlas
Uneft ärgates.

Kodukellakene
Laula, heliſe,
Kõla, kaunikene,
Wäſind hingesſe.

. . . . . .
. . . . . .

Üürikene oli
Lapſekewade,
Kiirelt önnetuli
Wajund loojale.

Elulumes tardus
Minu paradiis,
Ununes ja kustus
Lapſehälli wiis.

Ilma möll ja kära
Hinge lämmastas,
Kaduwuſe ſära
Südant uimastas.

Kuid nii kiirelt mööda
Läind ſee joowastus,
Tüdinenud ſüda
Ja ta igatſus.

Palju lubas elu,
Palju päikeſi —
Leidſin üksnes walu,
Tühje lestaſid.

Sõbrad hauda läinud,
Üksi olen ma,
Mälestus neiſt jäänud
Hall ja eluta.

Köik nii jälgiks läinud,
Mis ma jumaldand;
Ilm mind unustanud,
Pettumus on jäänd.

Tagaſi nüüd tulen,
Koju nutuga,
Endiſt wiiſi kuulen
Piſaratega.

Ihkan kodumulda,
Kellahelinat,
Tahan jälle kuulda
Rahukohinat.

Nagu lapſepõlwes,
Tahan uskuda,
Kuldſes taewawõlwis
Iſat aimata.

Ei nad pole surnud,
Lapsehelinad,
Ehk küll tolm neid katnud,
Kuid nad elawad!

Iseennast olen
Petta katsunud,
Et see koduhelin
Ammu kustunud.

Ometi, kui laugelt
Jooksid pisarad,
Kuulsin nagu kaugelt
Kellahelinat.

Nagu merepõhjas
Kajas tema heal,
Kurwalt tema kõlas
Joowastuse a'al.

Siis, kui üksi olin,
Üksi waiksel ööl,
Kostis tasa helin,
Nagu emaheal.

Ja ta nuttis kurwalt,
Kutsus õrnasti,
Kutsus poega kaugelt
Koju tagasi.

Ei ma kuulda tahtnud
Kutset tuimal aal,
Kunni täitsa murdund
Olin walu all.

Kunni kõik mind petnud,
Kõik mind põlgasid,
Ainult siis ma kuulnud
Kodu helisid.

Tagasi nüüd tulen
Murtud hingega,
Hilpudes, kui olen,
Haige rõõmuta . . .

. . . . . .
. . . . . .

Jälle laulwad kellad
Kõrge torni peal,
Kodu kaunid kõlad
Elu südaööl.

Sõnum imekena
Kõlab kõrgusest:
Kella helisõna
Andeksandmisest.

Ja kui unes kuulen
Hüüdwat isahealt:
Koju, koju tule
Ilma waluteelt!

Haige laps, sind kodu
Pole unustand,
Kui ka pettis elu —
Kodu on sul jäänd!

. . . . . .
. . . . . .

Kellad lööwad tasa,
Süda kuulata:
Helid tõmb'wad kaasa
Südant endaga.

Kodukellakene
Laula, helise,
Kõla kaunikene
Wäsind hingele!

Palwe.

Wiisil: Kiida nüüd Issandat...

Looja, su poole nüüd lähemale
Wärinal tungib palweheal,
Kõigest, mis nähtaw on, kõrgemale
Tõuseb mu waim ja hingab seal;
Kõik maised mõtted waikiwad,
Hing tunneb oma Jumalat,
Halleluuja, halleluuja!

Kartus ja mured kõik looja minge,
Nüüd Isa süda awaneb;
Uus eluwägi, ta täidab hinge,
Igawik waimus kohiseb.
Siis tõusku ärkand südames
Kiituseohwer leekides,
Halleluuja, halleluuja!

Walguse Isa, sind süda palub:
Wõta mu süda täieste!
Aita, et himu mu waimus kustub,
Lõpeta ära waimuöö!
Mu Looja, püha Waimu wäes,
Ela ja särа südames,
Halleluuja, halleluuja.

Jumal.

Wiisil: Ligidal on Jumal...

Ülesse ma waatan
Öndsas aimamises,
Wärisewas ootamises:
Kuldsed taewatähed,
Wäsimata silmad,
Lõpmatuse imeilmad!
Hingesse
Läbi öö
Teie walgus woolab,
Loojast märku annab.

Silmapilgu laps ma,
Siiski igawene
Loojamõte, inimene!
Tähtedest ma kuulan
Sõna igawikust,
Muutumata olewikust.
Lõpmata,
Piirita
Elulaened tõuswad,
Täiusesse sõudwad.

Aeg ja ruum seal lõpwad,
Wabaks saab seal süda,
Suudab terwet ilma täita.
Maine wäiklus kustub,
Tema au ja himu,
Tema wõim ja warjuelu.
Taewaläik,
Tühi kõik
Sinu kõrwal paistab,
Koju süda ihkab.

Lugemata tähed,
Kes teid kõiki hoiab,
Teile teed ja sihti määrab?
Oh, mis wägew käsi,
Mis ei iial wäsi,
Juhib päikesemere laeneid!
Üliwaim,
Loojawõim
Hoiab päikesehiilgust,
Usikestki tolmus.

Kummardada tahaks,
Elumõtet aiman,
Tema tuiksoont waimus kuulan.
Olemise walgus,
Loow ja juhiw tarkus,
Kõige elu kord ja seadus,
Wägew sa
Lõpmata.
Sinu õhk on elu,
Jõud ja ülem ilu.

Armastuse meri,
Kuidas sina õõgad,
Terwet olemist sa täidad,
Pisaraid sa loed.
Sinu töö on walgus,
Ilu, lõhn ja elusoojus.
Hällis ju
Sinu suu
Minu nime hüüdis,
Emahuultest kostis.

Surnud kalju põuest
Kutsud sina ellu
Wirwendawat õieilu.
Terwe loodus hiilgab,
Päikse ilus särab
Pilwemeri kiiri juues.
Mägedel,
Aasadel
Ilumõte läigib,
Lapsesilmis mängib.

Laul ja heli kostab
Linnusuust nii rõõmsast,
Merelaente kandlepõhjast.
Kaunis puude kohin,
Hallikate wulin,
Mesilaste rõõmusumin!
Igalpool —
Kõla, laul,
Igawiku orel
Loojast mängib hingel'!

Silmad, kõrwad, tunded
Oled loonud põrmust,
Araarwamata armust:
Ei sa tahtnud, Looja,
Omale kõik ilu,
Teistele sa andsid elu.
Peegeldad,
Ilmutad
Nendes ilu, kõla
Põrmu hüüdes: ela!

Oma waimu meile
Oled sina annud,
Loodud waimudesse pannud.
Waba isik sündis,
Hinges tõe janu,
Püha tung ja koduwalu.
Tühjusest,
Loodusest
Tõuseb kõrgemale,
Hing sull' lähemale.

Waikselt lood sa headust,
Kurjust kaotades,
Kõik, mis pime, kustutades.
Siiski õnnistad sa,
Kui ka neede möllab,
Wihawaen kõik puruks tallab.
Wõidule
Kindlaste
Wiid sa oma riiki,
Kutsud koju kõiki.

Häbisambal ripud,
Jumal, sina ise
Kutsud surres waewalisi.
Kes küll äramõista
Suudab seda armu,
Sinu lepitawat surma?
Walgusta,
Arata,
Hinges koduwalu,
Kustumata tänu!

Nagu kuldsed niidid
Nägemata lõngad
Elu käigust läbi läewad:
Need on sinu mõtted.
Saatust sina juhid,
Sündmusi ja teesid walid.
Kõik mis on,
Mure, rõõm,
Sina äramäärad,
Meile wastu saadad.

Ainult sinu peegel
On kõik, mis siin ilus,
Kõik, mis püha maises elus.
Kõik, mis nähtaw ilmas,
Üksnes pilt on sinust,
Sinu waimust, sinu elust.
Kui ka kaob —
Põrmu waob
Pilt ja mõistusõna,
Nende waim peab jääma.

Waimupuhtust lood sa
Walukäärmisest,
Wõitlemisest, närtsimisest.
Wäärtused, mis jääwad,
Tõuswad ajamõlust,
Puudusteşt ja eluwalust.
Silmaweest,
Põrmu seest
Sünnib taewaelu,
Puhastatud ilu!

Kõige olemise
Püha tõewalgus,
Mõte, lõpusiht ja algus,
Igawiku rahus
Eneses sa hingad,
Närtsimata ilus hiilgad.
Kaob kõik,
Ruum ja aeg,
Maa ja rahwapõlwed,
Sina ikka oled!

Kes wõib sind küll iial,
Jumal, nimetada,
Kes wõib sinust aru saada?
Süda üksnes aimab:
Aimdus ütlemata,
Tunne, äraräägimata,
Saladus,
Sügawus,
Mõõtmata ja kaunis,
Oh nii suur! Nii õnnis!

Õhtul.

Ehakuma särab
Seletatud ilus,
Waikselt loodus hingab
Hämariku warjus;
Unekohin latwus sosistab.
Looja, su sammu
Kuulatan waikuses,
Sind, keda ammu
Otsind ma leinates,
Sind süda tunneb nüüd ...
Oh rahu Jumal,
Wao mu hingesse,
Silmawee kohal
Särades awane,
Rahuwaim nutjate silmis sära!
Meri, ta magab
Poolunes hingates,
Ta süda puhkab
Murdunud laenetes,
Ei enam torm tema pinda peksa.
Taewa kuldtähed
Nüüd meres särawad,
Kui emahuuled
Pinda nad suudlewad.
Pilwed, kui ingli kaunimad tiiwad
Uinuwat sügawust rahus katwad.
Nagu nutt kostab
Waikselt sealt sügawalt,
Palweheal kajab
Uinuwa pinna alt;
Laened on rahus.
Taewaga ometi ühte nad liitunud
Õhtul, kui ihade wõitlus on lõppenud.
Hingake laened!

Elupilt.

Tuul ajab tolmusambaid ülesse
Wihakisaga,
Tolm katab loodust paksu kihina,
Lehed keerlewad naeruga
Surmatantsu.
Maanteel laamab raibe —
Kulliparwed tema kohal keerlewad,
Jhad nälginд silmis õõgawad
Punakumas.
Elu! elu! Kui kole, troostitu oled!
Mädane! mädane!

Winguwad sügise tuuled,
Mädauss roosides urgitseb . . .
Kärbesed keerlewad raba kohal
Mädaseid mülkaid otsides,
Wihasumin mudawee kaldal
Torkawalt kostab parwedes,
Udupilw tõuseb . . .
Hauaniiskus.
Päike, kus oled? Nutawad kahwatu huuled.
Ei teda pole, naerawad mühades tuuled:
Päike on unenägu,
Kewadewiirastus kõik tema soojus,
Nõnda kui tema wastupeegeldus waimus:
Puhtus ja õnn!
Mädane, mädane!
Närwide wiirastus — elu! . . .
Luikede parwed seal kauguses särades paistwad,
Koju nad päikesemaadele lendwad,
Kaugelt kui koduwiis kurbtuses kostab;
Päike siin kustus,
Kuid walged on särawad suled,
Neid päike kord soojalt kõrguses suudles,
Seks lahkunud emale järele lendawad hinged,
Siit ära, kus teda ei ole.
Päike sa oled!
Ka siis, kui maa all mutid sind salgwad,
Ka siis, kui udused pilwed sind katwad,
Ka siis, kui rappa su walgus ei tungi,
Ka siis, kui tuhmides silmis su kiired ei läigi;
Sa oled!
Ei tõsta roomaja su poole silmi janus,
Ei näe sind see, kes tustib mudatolmus,
Ei näe sind ilm.
Jah, ainult siis, kui plekid päikest kat'wad,
Nad rõõmustades ülespoole waatwad,
Tahmase klaasi läbi roojastatud palet otsides.

Püha on päikene.
Püha ja jügaw on elu, neile kes pühad.
Ilu ja päike, ta peitub ka mudawee laentes,
Igalpool leiab, kes otsib siin, puhtust;
Süda on peegel!
Joo siis, kui kajakas nooruſt hommiku laenteſt,
Ilu, kui meſilane, särawaiſt õiteſt.
Ülesse pilgud! Las usſid tustiwad tolmu,
Su oma hinge wastupeegeldus elu!
Puhtus ja armastus wastukaja on üksnes
Selleſt, mis elab ja on ſinu eneſe hinges:
Mis eluſt ſa näed ſiin ja kuuled,
Sa iſe oled!

Sa oled.

Kõrgemal muutuwaſt aineeluſt
Ja waheldamiſe laentemänguſt
Hingab üks muutmata olemine.
Kõrgemal waluſt ja warjudeſt,
Elu ja looduſe nähtusteſt,
Kõrgemal waimuwõitluſeſt,
Walitſeb tahtmine igawene.
Ka mina olen ja jään.
Sündmuste keerus ſeeſama mina,
Kätkiſt hauani ikka ſeeſama.
Seſt loojat näen!
Ei minu tahtmine mind olemiſſe kutſund,
Mu olemiſt üks wägewam on tahtnud,
Kes oli enne mind ja kõike aega.

Üht jumalikku „Sina"
Siin tunneb loodud mina.
Ta on!
Ei muidu oleks mina olemas.
Kõik olemine tõuseb Jumalas,
Kes päris on.

Püha sosin.

Loodus tasa sosistab waikuses
Olemise püha imedest;
Leheſahin kuskilt kauguses,
Salakohin puude latwadest,
Kõik on salajane jutukõmin
Temast, kelle nimi ütlemata,
Kelle pale mulle nägemata,
Keda tundes hinges tõuseb wärin.
Tahaks omi lootusi ja igatsust,
Omi wõimeid, oma waimustust
Ja kõik, mis mul kallis, kokkupanda,
Õhtuwaikuses neid altarile kanda,
Et kõik ohwritules üles tõuseks,
Looja auks kõik jälle tuhaks põleks.
Püha, püha, püha Elujumal!
Tähtedest su walgus maha hoowab,
Waikses tuules sinu õhk mind puudutab,
Igatsuses sina waimu woolad,
Armastuses sina minus armastad; —
Mis mul on, mis mitte sinu oma?
Sinus elan, olen, tunnen ma,
Eks siis kõik ma mitte jälle tooma
Peaks sulle ohwriks rõõmuga?
Waikselt waatab kuusirp taewast maha,
Siniwalgelt, saladusi täis.
Läbi puude okste, pilwe taga
Särab uue ilma salaläik.
Ei wõi silm küll iial äranäha,
Mis seal pilweloori taga peitub;
Ei wõi kuulda tolmukõrwadega
Sfääri laulu, mis seal kõrges kostab.
Saladus, oh Looja, mulle oled
Sina, kõige elu salasoon,
Ehk küll nähtawuses ilmsiks tuled,
Jääb mul nägemata sinu elutroon!
Püha, püha, püha Jumal!

Kuule kisa pimedas!

Jumal,
Kõige õnne jagaja,
Saatuse äramääraja,
Igatsuste looja,
Kõige elu allikas,
Kuule kisa pimedas:
Kingi mulle õnne,
Wala rahu hinge!

Oh igatsus kirjeldamata,
Woogab ja õõgab,
Jauneb, nutab,
Piinaw ja rahuta
Piirita, otsata,
Kingi mulle õnne!
Kisu mind wälja pettumuse waludest,
Kisu mind wälja warjuõnne wõrkudest,
Kisu mind wälja ihade mudaweest!
Kingi mulle õnne!

Aimamiste tiiwul tõustes.

Eluime
Saladusline,
Kohisedes
Pilwetes,
Wärisedes
Südames,
Nuttes,
Lootes, Igatsedes,
Ennast needes
Kustudes?
Mis sa oled,
Kust sa tuled?
Elu, elu!
Miks ei müha sa tormide möllus,
Miks ei kaeba sa laenete keerus,
Miks ei nuta sa allika wulinas,
Miks ei nea sa kõuede pimedas,
Miks sa teadwusse astusid,
Tundekiudesse woolasid!
Kisendaw elu?
Oh, igawene mõte höljub walu kohal,
Miks muidu eluwalu nõnda sügaw?
Miks pean kuulma muidu surmakaldal
Sind, nutuheal, nii ütlemata piinaw?
Aimamise tiiwul tõustes
Olemise soontesse,
Waatlemise laentel sõudes,

Jõuab süda rahule:
Seal särab muutumata õnnis elumõte,
Kus poole nuttew elu areneb,
Seal särab ilu, pühadus ja tõde
Ja aatekodu kaugelt awaneb.
Sinna mühab, woogab elu,
Sinna püüab nuttew walu,
Sinna ihkab õõgaw süda,
Jseendal teadmata.
Oh, kord kuldses lapsepõlwes
Kandsin ma sind ikka hinges,
Säraw aateilm!
Igas asjas waimu tundsin,
Igas helis imet kuulsin,
Taewast nägi ülm.
Nüüd kui tume, tume peegel
Tundub sinu ilu hingel,
Warjule sa läind.
Aga mälestus on jäänud,
Unenägu pole kadunud,
Mis ma sinust näind.
Kõik see, mis ma kaotanud,
On nüüd eluwaluks muutund,
Puurib südames.
Tõuseb igatsedes üles,
Neab ükši surmasüles
Nuttes, otsides...
Oh, tormimühas tahaks ühes kisendada,
Murdlaente keerus kibedasti nutta!
Ma tahan kaebtust tõsta oja wulinas
Ja needa kõuemaru pimedas!
Ei mitte sind ma nean, eluwalu...
Ma tõstan kaebtust oma enda wastu
Ja kiidan walu, mis mind äratab.
Jumal sind kummardan
Silmawees palweid lällutades,

Sind üksi armastan,
Kõik muud maailmas unustades,
Las' tulla tagasi
Su hingest äraeksind waimusädet,
Ei enne iialgi
Siin rahu leia tunded, mõtted,
Las' tagasi mind tulla
Walunutu tiiwul!

Purusta altarid!

Juba on kostnud kohtuöö waluhüüd,
Lõhkuge maha määrdinud altarid,
Wälk ja torm purusta,
Kõik, mis on hingeta,
Purusta altarid!

Uus põlw, mis kummardad,
Mis on su Jumalad?

Alasti lihatükk
Altari seinal,
Preester on lihunik,
Liha on jumal —
Pingutud närwikeeltega

Hakkab siin kannel kõlama.
Ohwrisuits tõuseb
Puskari leekidest,
Ringi pea läheb
Higistest gaasidest,
Kantslis seisab kuldwasikas
Eluwäest möirgades pimedas...
Ma olen elu!

Juba ta kostab
See haualabidas,
Hauda uut kaewab
Meie aeg pimedas,
Sõnade kõlin augu seest kajab.
Miks sina ehid
Mäda weel iluga,
Miks elust räägid
Seal, kus kõik eluta,
Miks walekisa weel hauas kostab?

Kiskuge ära
Särawad lipakad,
Siidine sära
Ja katted hiilgawad!
Arge end peitke!
Miks luule pinsliga
Määrite haudasid?
Miks aatesõnuga
Warjate kõhtusid?
Tões end näitke!

Juba on kostnud kohtutöö waluhüüd,
Löhkuge maha määrdinud altarid!
Wälk ja torm, purusta,
Köik, mis on hingeta.
Koi, roostepilwega
Altarid kata ja;
Puskari tulega
Waleläik häwita,
Sõnade haganad,
Siidised lipakad
Huludes keerlege,
Tõtt ärge warjake.
Purusta altarid!

Koidupeegel.

Mis peeglit ja endale otsid,
Sa koidukiir kõrguses?
Kus taewane ilu siin läigib
Kõige kenamas puhtuses?

Ei sära mina kalliskiwides,
Ei rahutumais merelainetes,
Mind otsi mujal!

Surewa ema märgades silmades,
Lapsesilma taewapuhtuses,
Seal elab Jumal!

Lahkuwa luige murduwais silmades,
Armastuse kibedais pisarais,
On koidu peegel.

Ma tunnen sind.

Ma tunnen sind!
Sind, kes ja nägemata;
Su hõlma nuttes matta
Ma ihkan end.
Kord põles minus sinu elutuli,
See oli siis, kui hing weel puhas oli,
Siis õõgas süda pühas wainustuses

Ja elas sinus, öndsas osaduses.
Mu himu waikis, kustus pisar, higi:
Sa olid ligi.
Öö waikuses — kui tähetaewas hiilgas,
Siis lugemata kuldsed niidid alla läikisid,
Neid mööda aimaw süda üles lendas
Ja kuulis imeelu sõnumid;
Seal õhtutuul mu palet silitas,
Ta nagu unes mulle sosistas
Paradiisist.
Kui selgelt, selgelt tundis sind mu süda.
Seal metsas kõndis keegi sammalt mööda
Ja sosistas uinuwais latwades.
Seal kõrges keegi kellahelinaga nuttis
Ja keegi nagu minu nime hüüdis,
Nii õrnalt kaugelt õhtuwaikuses.
Oh, nägemata õnnis eluwägi,
Kuis olid ligi!

Jumal, sinu õhku tunnen.

Wiisil: Jumal, maa ja taewa looja . . .

Jumal, sinu õhku tunnen
Kõuemaru mürinal,
Sinu õrna healt ma kuulen
Puude waiksel kohinal,
Hõbeselge allikas
Sinust räägib wulinas.

Siis, kui õhtul ehapuna
Taewast paneb hiilgama
Ja kui seletatud kuma
Pilwi täidab iluga,
Siis sind tunnen aimates
Päikse taewaleekides.

Tähetaewa kuldne sära
On su waimu peegeldus —
Seal su õhku tunnen ära,
Kus ju koidab lõpmatus,
Seal, kus hiiglapäikesed
Waikselt rändwad taewateed.

Siis, kui lauluhelid kostwad
Kogukõla laenetel
Ja mu hinge üles tõstwad
Waimustuse tiibadel,
Siis sind tunnen hõisates
Kõlamere õndsuses.

Siis, kui pühapäewa rahu
Taſa woolab hingesſe,
Siis, kui waikib möll ja walu
Ja kell hüüab palwele.
Siis ma tunnen palweaal:
Sina oled lähedal!

Kui kord tagaſi ma lendan
Mõttes käidud eluteed,
Siis ma kummardades tunnen
Sealt ſu imetarka kätt.
Ja ſu ſõrme tänades
Näen ſiin eluſaatustes.

Minu waim ja tema elu,
Tema tõeigatſus,
Kõik ta rahutus ja janu
On ju ſinu ilmutus;
Kõik mis on ja kõik mis ſaab,
Sinuſt, Looja, tunnistab.

Koduwalu on ſee kõik.

Wiiſil: Nüüd ſurnukeha matame.

Kuis kardan elukaduwuſt
Ja tulewiku pimeduſt,
Kuis tunnen kartuſt enda eeſt
Ja igatſuste pööriſeſt!

Ei, koduwalu on ſee kõik
Su järele, oh taewariik,
Seal rahu leiab igatſus
Ja lõpeb eluahastus.

Mis muremarus woogab rind,
Kuis rõhub eluwalu mind,
Miks pean piſaratega
Siin haua poole tuikuma?

Kui ſelgeks läind ſee hingele,
Siis tuleb mõte elusſe;
Siis paistab walgus ſüdaööl
Ka warjurikkal waluteel.

Oh, kuſt ma tulen? Kuhu läen?
Miks nõnda palju waewa näen?
Miks kõik ſee kartus, ahastus
Ja hinge palaw igatſus?

Siis pole mina ükſinda,
Waid Sinu waim on minuga,
Ka wanuſegi ükſildus
On minule ſiis õnnistus.

Ei ſelleks loodud tundeilm,
Et teda kataks hauakülm!
Ei ſelleks õõgu igatſus,
Et tema kustuks ſurmaſuus!

Kõik waew, kõik walu, iga töö
Siis kaſuks tuleb hingele,
Ma tean; Jſa kaswatab
Ja hingeilu arendab.

Uks wägew käsi hoiab mind,
Kui ahastuses woogab rind,
Kui ajalaened mühawad
Ja hirmutormid tõusewad.

Ei surm siis enam kohuta,
Waid kodu wiib ta rõõmuga,
Siis isamaja lahti läeb
Ja maine walu ununeb.

Mu süda otsis armastust.

Wiisil: Su poole, Issand, südamest . . .

Mu süda otsis armastust
Ja õnne külmas ilmas,
Ei leidnud muud, kui ükskildust
Ja walupisart silmas.
Nii kustus igatsusehüüd —
Ei muud kui omakasu püüd
Maailma hinges tuksus.

Ja wõitlus olemise eest
Ilmarmuta siin mõllas
Ta teiste õnne waremeist
Weel õnne õisi korjas.
Kui tardund jäähaud terwe maa,
Nii kaugel olid Jumal sa,
Seal külmas ilmaruumis.

Ei leidnud wastust palweheal,
Ka pisar tardus laugel,
Siis nägin unes südaööl
Kord wõllast seiswat kaugel,
Ta ümber oli waikne kõik
Ja päikesegi säraw läik
End pilwe taha peitis.

Öö warjus walu otsatu
Seal wõlla ümber lehwis,
Üks pale surmakahwatu
Seal häbisambal nuttis.
Ta nuttis weripisaraid,
Ei keegi pannud tähel' neid,
Nad kastsid külma mulda.

Seal rippus see, kes surmani
Maailma armastanud,
Ta rippus ihualasti,
Nii täitsa ükši jäänud,
Ei olnud koduõigust tal
Maailma wihawarju all,
Ei asetki, kus surra.

Ja terwe ilma wihamõõk
Siin murdwat südant puuris,
Kõik haigused ja walud kõik
Ta kustwais silmis läikis.
Kuid siiski käsi õnnistas,
Ja surmasuuski palwetas
Ta timukate päraſt.

Kui kewadist uut elutuult
Ma armastust siis tundsin,
Ma hinges jälle Isa healt
Nii soojalt hüüdwat kuulsin.
Maailmaruumis palawalt
Ma tundsin õhku Jumalalt,
Mis wõllasambast hoowas.

Siis puista ſüda wälja!

Wiiſil: Mis waewab ſinu ſüdant . . .

Kui ſüdant piinab walu,
Siis heida põlwili
Ja Iſa kätte elu
Nii uſu täiesti.
Kõik mured tema ette
Sa kanna palwewäes:
Nii iga walumõte
Sul kustub ſüdames.

Kui ſilmapiir nii pime
Ja waim nii toeta,
Siis Iſa püha nime
Täis usku nimeta.
Küll näed, et pilwed jälle
Nii kiirelt kaowad
Ja haige ſüdamele
Siis inglid ilmuwad.

Kui waikſeks läeb ſiis ſüda,
Kui ſelgeks elutee,
Ka kõige ſuurem häda
Näib kerge temale.
Meid nagu tiiwad tõſt'wad
Maailmaſt ülesſe,
Ja päikſekiired paiſtwad
Ka läbi ſilmawee.

Kui lind, mis koidu tõuſul
Uut elurammu joob,
Nii palwe imewõimul
Hing igawikku kaob.
Kõik ilm ja tema walu
Kui udus kustub ſiis,
Uus wärske taewaelu
Siis hoowab ſüdames.

Ei Iſa pealt wõi näha,
Kui laps ſiin kurwastab,
Ta ſuudab imet teha,
Kui ſüda uſaldab.
Kui ema laste peale
Siis tema halastab,
Ja lapſe ſilmaweele
Uus taewas awaneb.

Siis puista ſüda wälja
Nüüd oma Iſale,
Kui mureſid ka palju
Ta leiab ſiiski nõu!
Eks hinge looja oska
Sind kõiges trööstida,
Ka ſiis kui hing ei ſuuda
Kõik wälja ütelda.

Andumine.

Wiiſil: Oh wõta mind, mu Iſſand, käekõrwale . . .

Nüüd Jeeſus ſurnud olen
Ma endale —
Ja ainult ſulle elan
Nii täieste!
Mu tahtmine, ta murdus
Su risti ees,
Uus waimuwägi ſündis
Mu ſüdames.

Maailma himu kustus
Kui udusse,
Uus ilu taewast paistis
Mu waimusse.
Nüüd pühkmeteks ma arwan
Ta lusti köik
Ja silmi sinna tõstan,
Kus sinu riik.

Mu oma mõte waikib,
Ei kustumas,
Silm nues õnnes läigib
Nüüd Jumalas.
Siis wõta mind ja saada
Uut eluteed —
Ei karda enam süda
Ka keset ööd.

Palwe.

Wiisil: Su poole, Issand, südamest . . .

Sa püha eluallikas,
Su ette maha heidan
Ja süda nutab pimedas:
Oh, anna ennast leida!
Sind, eluõhk, ma himustan,
Su poole janus kisendan:
Oh, anna ennast leida!

Mu süda on nii üksinda
Ja uinub hämarikus,
Köik elu hall ja sihita
Kui wari minewikust.
Ja ajalaened mühawad,
Mu wäikest elu ihkawad
Nad unustusse matta.

Su au köik elu kuulutab,
Köik hinge laenetused.
Sind terwe loodus ilmutab,
Köik taewa lõpmatused,
Ju kätkist peale aiman sind,
Su poole tõuseb mõttelend,
Sa olemise tuiksoon.

Oh Looja, ära lase ja
Mind kaduwuses surra,
Mu waimule end ilmuta
Ja surmalaened murra.
Oh minu silmad lahti tee,
Et nemad näeksid läbi öö
Su armutrooni sära!

Su elusõna tõotab,
Et otsiw hing ka leiab,
Et sisse saab, kes koputab
Ja igatsedes hüüab.
Seks palun wäsimata ma:
Mu hingele end ilmuta
Ja anna ennast leida!

Igawene armastus.

Wiisil: Jeesus Õnnistegija.

Igawene armastus,
Sind ma juba kätkis tunnud,
Sinu waimu ilmutus
On ju köik, mis iial loodud,
Terwet elu täitad sa
Oma taewasäraga.

Päikesekiirtes suudlesid
Sina minu palet örnalt,
Lillelõhnas paitasid
Igatsewat südant tasalt,
Hüüdsid teda elama
Kewadiste tuultega.

Hiekroonis särawalt
Hiilgas sinu taewawägi,
Armuhiilgust ülewalt
Igas ilus süda nägi,
Kuldseil rukipõldudel
Laenetas su helde meel.

Linnukeste sädinas
Kuulen sinu healt ma selgelt,
Merelaente kohinas
Kostab koduſõnum kaugelt,
Ehapunas särawad
Sinu templi wärawad.

Taewa kuldne laotus
Tõmbab hinge sinu poole —
Sinu wõimu lõpmatus
Körguseſt sealt paistab mulle,
Oma elu kiirtega
Terwet ilma täidad sa.

Emasilmis kätki ees
Nägin mina sinu sära,
Taadi murewoltideſt
Tundsin sinu kirja ära,
Wikerkaar ja tõusew koit
On su palge õnnis loit.

Ikka sina armastad
Kui ka ilm siin wihas möllab,
Ikka sina truuiks jääd,
Kui ka sõim ja naer sind katab;
Kui ka kustun surmaööl,
Jääd sa siiski paistma weel.

Parem mina ärka!

Wiisil: Üht' on tarwis, armas Jumal.

Parem mina ärka, ärka,
Tõuse loomusunni alt,
Uinuw idu, tolmust tärka,
Seſt sa oled Jumalalt!

Siis wõitle, et puhtus su olemist täidaks
Ja tõde su südames täiesti wõidaks,
Et ilu ja armastus wõimust seal saab
Ja waimus see kaswaks, mis surmaski jääb.

Ennast ohwerda, mu süda,
Andu täitsa aatele,
Ennast unustada wõta,
Sure täitsa himule.
Siis tagasi saad sa, mis ohwriks sa toonud:
Uus süda ja waim, mille taewas on loonud,
Siis peegeldub sinus uus aadete ilm
Ja uut elutäiust näeb ärkanud silm.

Kestwaks, truuiks, täitsa kindlaks
Minu kõblist tahtmist tee,
Et hing ainult seda ihkaks,
Mis on rahuks temale.
Et headusetahtmist siin miski ei murraks
Ei tormid, ei tõkked, ei pilge, ei mured!
Uut jänu siis ärata, puhtuse wõim,
Et täiusse tungiks mu jumalik waim.

Oh, ära saada mind kiusatusesse!

Wiisil: Jeesus, oh aita, et . . .

Oh, ära saada mind kiusatusesse,
Liiga weel nõder mu patune waim!
Waata, öö sarnaselt tungib mu sisse
Kurjuse lämmataw pimestaw wõim;
Küll tema meelitab, tuimastab südant,
Sinust mind kiskuda katsudes, Issand!

Walet ta tõeks nüüd igatseb teha,
Eluks ta kiidab, mis surmataw on;
Awa mu silmad, et selgeste näha

Suudaksin walet ja tõesse jään.
Näita, et kõik mida himuwõim lubab,
Surma ja jälkuse pitsati kannab.

Oh peasta lahti mind kurjuse wõrgust,
Kindlaks mu kõlbline tahtmine tee,
Et ma ei hooliks ei aust ega mõnust
Himudest wabaks tee hing täieste!
Õpeta aatelist elu mind nõudma,
Okkalist eluteed rõõmsaste käima!

Tuleta wiimane öö mulle meelde,
Siis kustub surmas maailm ja ta rõõm,
Muust pole kasu siis südametele
Kui ainult sellest, mis püha neis on.
Seks aita puhtaks siin wõitluses jääda,
Laitmata ennast siin tolmu sees hoida.

Anna siis jõudu mu hingele, Issand,
Ei mina wõidelda ükskinda wõi,
Waimuga täida mu jõuetu südant
Jeesus, mu wägi, mu elu ja tee.
Siis hing kui kobar jääb wiinapuu küljes,
Wõidab ja kaswab nii süüta ja haljas.

Uelipüha helin.

Wiisil: Jeesus, surmaärawõitja . . .

Ärka süda, waim ja mõte
Talweune tuimusest,
Tõuse surnuist walge ette
Uues elus hiilgades.
Waim sind kutsub enda juurde
Elumere kallastele
Seal, kus õnnetäiuses
Süda hingab Jeesuses.

Hallid elumure waimud
Koidu tõusul lahkuwad,
Wana kõik on mööda läinud,
Uued kandled kõlawad,
Täitsa wabaks süda saanud,
Looja waimuorjus läinud,
Lootus, rahu, wõim ja õnn
Hinge põhjas tõusmas on.

Kewad hiilgab, elu liigub
Uue ilu säraga,
Rõõmulaentel tema kiigub
Lillelõhnas mureta,
Kohisedes on ka meile
Waimukewad tõusnud jälle,
Luugid lahti, awane,
Uinuw süda waimule!

Õhtu laul.

Wiisil: Nüüd hingwad . . .

Päew weereb, warjud tõus'wad,
Nad kurwalt maad nüüd katwad
Kui leinalooriga.
Kõik päewamöll on mööda
Ja tüdinenud süda
Nii wäga ihkab puhata.

Siis, rahu, woola maha
Nüüd taewa tiibadega,
Et wõiksin uinuda;
Kõik mured hingest wõta
Ja wintsutatud süda
Las omas warjus hingata.

Sa kallis Isa süda
Nüüd oma hõlma wõta
Kõik minu omakseid,
Sa walwa nende üle
Ja mata oma sülle
Kõik kurwastatud südameid!

Mu wõlad andeks anna
Ja ära wiha kanna
Et päewal eksind ma!
Sa seisa woodi ääres
Ja ole minu juures
Ka unes oma waimuga!

Ja kui see öö, mis jõuab,
Mu hinge koju nõuab,
Siis, Isa, palun ma:
Oh, oma rahukotta
Mind warjuwallast wõta,
Et taewas wõiksin ärgata.

Bibliotheca universitatis Dorpatensis

Õhtu jõuab jälle.

Õhtu jõuab jälle
Warjutiiwaga,
Matab oma alla
Elu rahuga.

Wäsind töömees jätab
Higist päewatööd,
Puhkama ta tõtab,
Paneb risti käed.

Ütleb wiimast tänu
Oma Loojale,
Usub wäsind waimu
Taewa Isale.

Öö siis höljub maha,
Unenäod ka;
Nendes höljub tasa
Taewas üle maa.

Paneb unustama
Päewa halli tööd,
Paneb helisema
Kannelt keset ööd.

Uinu, wäsind elu,
Ondsal unemaal,
Kunni koidulu
Töuseb taewa all!

Hommikul.

Wiisil: Jumal, maa ja taewa looja . . .

Jälle silmad lahti lööwad,
Walgus südant äratab,
Linnukesed sädistawad,
Terwe loodus palwetab,
Udu töuseb ülesse
Tänuohwriks loojale.

Elu ärkab, elu liigub
Särades ja höisates,
Hiemeri kirjult kiigub
Hommikute tuulte käes,
Iga tüwi nagiseb,
Pakatades palwet teeb.

Kastetilgas mängib päike,
Nagu rõõmupisaras,
Taewasilma kuldne läige
Ennast temas pcegeldas.
Pilwis höiskab lööke
Tänulaulu loojale.

Põllupõuest wärskelt töuseb
Elulõhn nii karastaw,
Mullasüles waikselt walmib
Seemneiwa haljendaw,
Kaswamine, saamine
Mullast püüab ülesse.

Waikselt latwus kohisewad
Kõrged tammed ärgates,
Nagu palwes kummardawad
Nemad oma Looja ees,
Nagu taewawärawad
Koidupilwed särawad.

Töuse siis ka sina, süda,
Ühes lõokesega,
Palwetiiwul üles tõtta
Eluigatsusega,
Weel on päew, weel suudad sa,
Luua, püüda, wõidelda.

Koit, suudle mind!

Koit, suudle, mind,
Oh, suudle wäsind süda!
Nüüd paisu rind
Ja uues rammus tõtta
Päewatööle.

Koit suudle mind,
Et murewari kustub;
Kui taewalind
Siis süda üles höljub
Eluröömus.

Koit suudle mind,
Et tuli silmis säraks,
Nüüd joon ma sind
Et jälle saada nooreks
Kui õiekroon!

Mõrsja loodus, miks sa nutad?

Kewade, sa oled tulnud!
Kaunis ilus loodus särab,
Eluorel kiitust kohiseb,
Aga siiski süda kuulab:
Kaugelt nutuhelin wäriseb!
Märg on lilleaasad pisaratest,
Walu särab roosiõie kastest,
Ööpik nagu nutab orupõhjas.

Nagu mõrsja ehib loodus ennast,
Mirdi pärjad katwad otsaesist,
Kuid ta süda? Mööka näen ma temas,
Mõrsjalooril hiilgab silmawesi.

Mõrsja loodus, miks sa nutad?

Surnuaia müüri kohal
Mustad linnud keerlewad..
Seal, kus wäänleb niiske sammal,
Ristid waikselt leinawad!

Sinna mõrsja loodus näitab
Sõnadeta uduserme:
Minu peig ja kroon seal mullas magab,
Mõrsjariides leinan üksinda!

Millal, millal surmaneede lõpeb,
Millal jõuab elu rõõmupulm?
Millal waim ja loodus ühte läheb,
Kaob igawesti hauatolm?

Siis kui loodud hingeelu
Puhas on kui õieilu,
Siis on murtud koi ja rooste wõimus,
Särab jäädaw kewad terwes elus!
Nüüd sa pead, nuttew mõrsjaloodus,
Ühes närtsima kui peig seal walus,
Keerle, kraaksu mustlind künka peal
Kewadel!

Kui kaua weel!

Wiisil: Kuis pean wastu wõtma...

Kui kaua pean jänus
Sind, Jumal, otsima
Ja walutawas waimus
Siin higis wõitlema?

Ei ole ma weel leidnud
Sind, eluallikas,
Ehk küll nii kaua hüüdnud
Su nime pimedas.

Kui kaua rahwaid matab
Weel waimu pimedus,
Oh millal, millal wõidab
Maailmas armastus?
Kui kaua waen ja sõda
Weel mõllab meie seas,
Oh, millal iga süda
Näeb Loojat südames?

Kui kaua peab weel loodus
Siin walus wäänlema
Ja tõde, õnn ja õiglus
Maamulda waaruma?
Oh Lunastaja tule,
Ö warju kustuta
Ja elu wangi põlwe
Sa ise lõpeta!

Uuel aastal.

Wiisil: Üks kindel linn ja warjupaik . . .

Üks aasta teise järele
Siin ajamerde waob
Ja nii ka meie au ja töö
Kui udu jälle kaob.
Kord lõpeb elukäik,
Maailm ja tähed kõik
Siis lähwad loojale
Ja kuldne päikene
Maailma ruumis tardub.

Kuid töö, mis tehtud Looja auks,
Ei wao ajapõrmu,
Ta muutub hinges taewajõuks,
Näeb uue elu armu!
Põlw põlwe järele
Küll waarub hauasse,
Kuid Isa au, ta jääb,
Ka siis kui puruneb
Ta waimu nähtaw peegel.

Küll wanad ärawäsiwad
Ja noored tüdinewad,
Kuid need, kes walgust usuwad,
Uut waimuwärskust saawad,
Kui kotkad kõrgele
Nad tõuswad läbi öö;
Nad tõuswad eluwäes,
Sealt jõudu kogudes,
Kus jäädaw koidupuna.

Siis üles tööle, kogudus,
Ju Looja ootab ammu,
Nüüd jätkem maha kaduwus
Ja joogem taewarammu!
Ei ajawooluga
Me taha tuikuda,
Waid üles wõimsaste,
Siis meie wõidame
Maailma jälle ära.

Ju kaugelt!

Wiisil: Ma kummardan, sind armuwägi . . .

Mu Isa, juba kaugelt nägid Sa poega kodu tuikuwat
Ja jälle armus lahti tegid Sa kadund kodu wärawad.
Su kaela ümbert kinni hakkan, Su rinna na'al end terweks nutan.

Ei enam wõerſile ma taha Su juureſt, Iſa, lahkuda.
Waid wäſind ſüda kodurahu Nüüd ikka ihkab hingata.
Oh õnnis hingekodu elu, Siin möödas jänu, kustund walu.

Uſupuhastamiſe pühaks.

Wiiſil: Nüüd olen mina põhja . . .

Nüüd minewikuſt helid kostwad
Meil' Looja ſuurteſt tegudeſt,
Kui igawiku kandled laulwad
Nad ammu kustund aegadeſt;
Laul uſu hiiglawõitudeſt
Ja ewangeliumi wäeſt.

Uus waimukewad kohiſedes
Kord tõuſis tardund wäljadell
Uus kewad, mida igatſedes
Nii mitmed ootand orjaööl.
Koit paistis temaſt werine
Ju läbi tuleriitade.

Siis ärkas ahelaſſe löödud
Südametunnistuſe heal,
Ta murdis ebauſu kaljud
Ja tõuſis wabaduſe teel,
Ta ehtis ennaſt kartmata
Kui iſe preester krooniga.

Ja püha kiri jälle anti
Siis nälgiwale rahwale,
Ta kloſtri tolmuſt wälja kanti
Et tema paistaks kõigile,
Et kõik ſealt otſiks keſet ööd
Nüüd iſe wabalt koduteed.

Ei turuwaim ja orjateod
Wii meie waimu taewaſſe,
Nad kaowad, kui unenäod,
Arm Jeeſuſes on ainus tee;
Kui ſüda teda uſaldab,
Siis terwe iſik uueks ſaab.

Oh minewiku waimutuli
Nüüd hakka jälle õõgama,
Ja uſuwõimu püha õli
Ka meidki wõidku eluga
Et minewiku pärandus
Ei närtſiks meile tolmuſuus.

Maja ſiſſeõnnistamiſeks.

Wiiſil: Sull', ſull' Jehowa tahan . . .

Jehowa, oma wägew käſi
Nüüd õnnistades wälja ſiruta,
Oh, nägemata waimuwägi
Uut hoonet kata oma tiiwaga,
Et ta ei langeks tule leekides
Ja kindlalt ſeiſaks kõuemarudes!

Siis aita, et ſiin majas elaks
Waim, mis ſu püha meele järele,
Et ſinu elan ſõna kõlaks
Ka nende ſeinte wahel rohkeſte,
Ja tule iſe waimutulega
Ka ſelle maja ſiſſe elama!

Oh aita, et üks usklik sugu
Kord wäljawõrsuks nendest müüridest,
Kes pühast elust peab lugu
Ja taewa poole püüab südamest,
Et müüri ümber ennast põimiwad
Kui pärjad mälestused pühamad.

Kui asjata küll meie waewad,
Mis elus näeme ilma Sinuta,
Kõik meie tööd siin tolmu läewad,
Kui ülewelt nad õnnistust ei saa.
Ei kesta kaua selle maja õnn,
Mis liiwa peale ehitatud on.

Leeripäewaks.

Wiisil: Oh jäta mind su omaks . . .

Nüüd on ta kätte jõudnud
Mu elu kaunim tund,
Ju temast ettenäinud
Mu hing nii õnnist und,
Ju kellahelin hüüab
Ja orel kohiseb
Ja süda sinna lendab,
Kus taewas awaneb.

Sa oma waimuwäega
Mu kallal töötasid
Ja südant õrna käega
Maailmast tõmbasid,
Sa panid helisema
Uut hingekandle keelt
Ja jälle igatsema
Mu lootuseta meelt.

Nüüd astun sinu ette,
End sulle kihlama
Ja sinu armukätte
End täitsa uskuma.
Oh, wõta siis mu süda
Ja elu täieste
Ja hoia, Isa, teda
Maailmas endale!

Parem tahaks!

Parem tahaks põrgus olla
Ühes sinuga,
Kui kord taewaaasal käia
Ilma sinuta.

Ilma sinuta on õndsus
Surmahiis,
Sinuga ka surmawalus
Paradiis!

Palwe.

Wiisil: Su poole, Issand . . .

Mu Isa, ühte palun ma:
Mu südamesse tule!
Kõik igatsused rahulda,
Nad loodud sinu poole;
Kui tunnen sinu ligidust
Ei hooli enam mina muust,
Ei walust ega rõõmust.

Mu usku, Isa, kinnita
Kui kalju, laentemöllus,
Et mitte ei lööks köikuma
Mu süda eluwalus.
Las hingata mind tormiööl —
Su sõna kindla kalju peal,
Kui kajakas täis rahu.

Oh, püha Jumal, saada mind,
Kui raske ka on rada,
Kui ainult, Isa, tunnen sind,
Siis rahus on mu süda.
Kui tunnen elus sinu kätt,
Siis ihkan käia iga teed,
Kui ainult sa mind juhid.

Oh, et ka minu südames
Ju hommik täitsa koidaks,
Ja wäsind süda Jeesuses
Köik oma rahu leiaks!
Oh, sünnita mind uuesti,
Et kunni elulõpuni
Ma sulle truuiks jääksin.

Tule kodu!

Wiisil: See aeg on tõest' ukse ees . . .

Kas rahu leida tahad sa,
Oh, waene haige süda,
Siis ilma ajawiitmata
Nüüd risti alla rutta!
Seal on su rahu ja su õnn,
Su hingeterwis ja su rõõm,
Ei mujal rahu ole.

Weel sinu süda igatseb,
Weel hüüab Isa teda,
Kuid pea talw sull' läheneb
Ja kõwaks muutub süda.
Siis kustub taewaigatsus
Ja hinge katab tardumus
Ning igawene uni.

Oh, tule nüüd, kus süda weel
Nii õnnejänus põleb,
Kus wastuwõtlik sinu meel
Ja oma haigust tunneb.
Just nüüd on külwiaeg, just nüüd,
Just täna kostab koduhüüd:
Köik kadund lapsed, tulge!

Ida poole.

Mata mind, hommiku poole pea,
Ida poole, kuſt päike tõuſeb!
Nii tahan lamada, ristis käed,
Oodates kunni hommik tuleb
Idaſt.

Idaſt koit, hauas kord ſuudle mind,
Sära ſealt eluta kurwal palgel,
Loodud koit minu eeſt warja end,
Tume ſu loit tundub lahkunud hingel
Idaſt!

Idaſt kord tõuſis rahwaste koit,
Jeeſuſe ſilmiſt Golgatha künkal —
Idas ſealt tuli headuſe wõit,
Idas kord põldudel kõndis Jumal —
Idas!

Ei maiſeid heliſid ihka ma,
Ei loodud walguſeſt rõõmuſta süda,
Ei enam jeotud ta ainega —
Waim, waatab nuttes ſu poole, ida,
Ida!

Püha on ſee walu.

Ristiwari katab terwet elu
Iga rõõmu tema lämmatab,
Igalpool nüüd puurib õõgaw walu,
Taewa poole tema kiſendab.

Waata leski, pruutiſid ja lapſi
Käſa ringutades haudadel,
Winguw tuul neil kiſub juukſeid ſaſſi,
Midagi ei jäänd neil eluõõl.

Loori haigemajade eeſt tõsta:
Palawik ſeal õõgab leekides,
Surmawari astub ſulle wasta,
Elu wäänleb walukrampides.

Waata neid ſiis, kelle mõistuſt katab
Waimu öö nii pime, rahuta;
Keda hirmus kartus tagaajab —
Mälestuſed mustad, armuta.

Oh ſeal tõstwad ennaſt taewa poole
Lugemata kõhnad lapſekäed,
Lapſekäed, kell kaitsjat maa peal pole,
Kes ju kewadel ſiin käiwad talweteed!

Kuula kogupauku maja ſeinal,
Näljakiſa tühjes tubades,
Pleekind kondid ilmaſõja wäljal
Lamawad ſeal needes mägedes.

Waata põgenejaid talwe külmas
Maanteel wäriſewat närudes,
Neid, kel enam kodu pole ilmas,
Kelle omad koguhaudades!

Õõgaw noorus, waimustatud noorus:
Kulliparwe wõllaſööming nüüd —
Oh neid näen nüüd, murtud wihawae-
Näen ka lugemata karkuſid. [nus,

Waata wirnadeks ſeal kokkukanti,
Kellel ſurmalauda polnud ſiin,
Keda nii kui raibet auku panti,
Kellel ſurmaski ei lõppend piin.

Walu! Walu terwet elu katab,
Surmaſirp ta niidab lõpmata;
Neede terwet ilma täna katab,
Terwe ilmaruum — uus Golgata!

Oh mispäraſt? Miks ſee hirmus walu?
Kahwatumad huuled küſiwad.
Miks ka ſüüta kannatuſt nii palju?
Ei näe õiguſt ſilm, ei Jumalat!

Aga nii kui korra inglid kiituſt
Laulſid ſurma kohal Golgatal,
Nii ka. ükskord meie aja waluſt
Tõuſeb eluhümnus mühinal.

Uue õnneelu püha ſeadus
Läeb ſiin täide waluwarju all:
Lepitus ja rahu ſünnib walus,
Needetaſu koht on Golgatal!

Aſettäitwalt ſüüta wäänleb walus
Teiste ſüü ja needmiſt taſudes,
Taſakaalu lunes waimu elus,
Teiſi lepitades waludes.

Eluſeadus taſakaalu nõuab
Ilmaſüü ja õnne wahel ſiin,
Waekaussſi ſüü nüüd alla tõmbab,
Taſakaalu loob weel süüta piin.

Kord, kord peab ſelleſt hiiglawaluſt
Päike tõusma inimkonnale,
Uued põlwed wana walupõrmuſt
Õnnekoitu ſaama endale!

Õndſad need, kes inimkonna walu
Aſettäitwalt kanda ſuudawad,
Õndſad need, kes oma puhta elu
Teiste päraſt ohwriks annawad!

Hingake ſiis, walus murtud waeſed,
Närudes ja kraawi pillatud,
Hingake ſiis kannatajad lapſed,
Õieajal murtud, waewatud.

Ehk küll ſilmad kurwastuſeſt märjad,
Waatan austuſes ülesſe —
Närtſimata taewaõite pärjad
Katku teid, kes murtud teiſtele.

Waikſelt ſiis ja hinges kummardades
Seiskem meie aja Golgatal,
Palet pühal kohal palwes kattes,
Jumal iſe on ſiin walu all.

Langend loor.

Oh, mõni kord
Siis nagu langeb olemiſe loor
Ja ſüda wajub ſaladuste hingesſe,
Ta elab läbi igawiku õndſuſt
Ja ſilmapilgu jookſul tunneb igawikku.
Siis näeb ta ſeda, mis on nägemata
Ja kuuleb heliſid, mis iial ta ei kuulnud,
Ta tunneb ſeda, mis on wõrdlemata,
Kõik kiukeſed ſiis muutwad igatſuſeks.
Siis hingejügawuſed õndſalt woogawad
Kuid ühel aal ka kartus hinge waewab
Ja wäriſedes kiidab iga kiu.
Hing paiſub kuninglikus wõimus,
Ta tunneb nagu taewaſt eneſes,
Midagi ſuurt ja wägewat tas liigub,
Mis teda tõstab üle ilmaruumi.
Kuid ometi ſelſamal ajal tahaks
Siis kõigiga mis hinges, kustuda —
Ja tahaks tolmuſt wähemaks weel ſaada
Ilmnimeta eimillegiks.

Oh püha wärin!
Ütlemata õndsus
Ja tolmutunne hinge põhjas siis —
Kui Looja loodud hinge puudutab,
Kui langeb loor.

Ei nüüd weel mitte.

Ei üksi walu too surma,
Ka õnn, ta suretab,
Kui maiset põrmutolmu
Ta kiir kord puudutab.

Oh Jumal oma palet ära näita!
Liig wäike selle õnne jaoks on süda,
Ei endasse ta seda õndsust mahuta,
Ta peaks surema.
Ei nüüd weel mitte!
Ju aimdus sinust
Teeb mind haigeks — õnnest!
Ju loodud päike silmi pimestab.
Oh, enne põrmuhoone häwita,
Siis ilmu Sa!

See, kes päikestele teesid määrab.

Wiisil: Jeesus Õnnistegija . . .

See, kes taewakõrgusest
Päikestele teesid määrab,
See, kes armastuse wäest
Usikestki tolmus hoiab,
Eks ka mulle leia ta
Teed, kus suudan käia ma!

Jah! Siis tahan julgeste
Minna etteseatud teele,
Tahan usus ülesse
Silmi tõsta Isa poole,
Kuni isamajasse
Jõuab maine walutee.

Tarwita ka mind!

Wiisil: Wõitle hästi, kui . . .

Armastuse taewawägi,
Tarwita ka minu kätt,
Kuiwata ka minu läbi
Eluwalu silmawett!

Õpeta mind, leinajates
Jeesu nuttu kuulama,
Inimkonna pisarates
Tema palet nägema.

Aita, et ma tööriist olen
Sinu taewalikus käes,
Oma eluteed siin lähen
Teiste hingewarjudes.

Elutuiksoon, tuksu!

Elutuiksoon, tuksu tasa
Nähtawuse pinna all,
Tõmba minu waimu kaasa
Saladuste wärinal.

Sind algallikate wulin,
Janunen ma kuulata;
Igawiku sügaw kohin,
Sind ma ihkan rahuta.

Olemise sügawused,
Awanege waimule;
Wiige hinge igatsused
Oma rahukaldale!

Teie poole loodud süda,
Elu salapõhjused,
Teie ilmanägemata
Olemise waimuwäed.

Sihti, põhjust, mõtet, algust
Ihkan näha looduses,
Igawiku tõewalgust
Kaduwates nähtustes.

Ühtlust mitmekesiduses
Tahan äratunda ma,
Ihkan eluwahelduses
Näha, mis on muutmata.

Eneseşt ja nähtawuseşt
Kõrgemale püüan ma,
Sinna, kus ju lõpmatuses
Olemine piirita.

Jah, waim otsib oma alguşt,
Otsib omataolişt,
Ihkab jätta koduwalus
Aine warjuolemişt.

Elutuiksoon, tuksu tasa
Nähtawuse pinna all,
Tõmba minu waimu kaasa
Saladuste wärinal!

Palwe.

Wiisil: Mis oled sina, armas Jeesus . . .

Sa, kes ei millegişt mu mina hüüdnud,
Ja arenewaks waimuimeks loonud,
Oh sihile, mis sina seadnud, aita
Mu waimu jõuda!

Oh, pane janunema nagu hirwe
Su järele mu tuimaks jäänud hinge,
Et kaduwuse wari mind ei mataks,
Waid elu wõidaks.

Oh, ära minu waimu sööti jäta,
Mu hingeidud eluweega kasta,
Et waimu salasügawused ärk'wad
Ja ilus õits'wad.

Mind tõsta wälja unustuse warjust,
Mind tõsta wälja kaduwuse walust,
Et ka mu süda igawiku rahus
Kord hingaks sinus.

III. Rõõmu paistel.

Abielu saladus.

Abielusaladus! Kui wähe suudab meie aeg selleſt ülemaſt maiſeſt õnneſt weel aru saada, kui wähe on neid, kes selleſſe saladuſesſe läbielades tunginud on.

Meie aja abielud — kui pilge kõlab nüüd see püha sõna!

Õigem oleks ütelda: kooskiratsemine, koosjälkusetundmine!

Waba armastuse järele kisendatakse ja nähakse selles ainust pääseteed selleſt kiratsemiſeſt.

Kuid see, kes üleüldse waba armastuse wõimaluſt tunnistab, ei ole iialgi äratunnud, mis abielu on ja kus tema õnnetuikſoon peitub.

Waba armastus!

Kuidas saab küll see püha sõna siin teotatud.

Waba maitsmine, oleks õigem ütelda.

Kuid enne kui abielu õnne eeltingimiſi arutama hakkan, tahaks ära seletada, mis abielu oluliſelt on.

Abielu on kahe iſiku saladusline ühteliitumine, üheksſaamine.

Ühteliitumiſe peale on terwe ilm loodud. Heli sulab heliga ühte kokkukõlaks, kastetilk päikeſekiirega, meri pilweiluga.

Terwe looduſe ilu ja kõik imetujud sündiſid ühteliitumiſe teel.

Atoomide ühteliitumiſe läbi.

Ühteliitumine, kusjuures teine teiſele andub, oma iſeolemiſt teiſele ohwerdades.

Nii on ka abielu iſikute ühteliitumine, ihu ja hinge ühteſulamine, mõtete, tunnete, püüdmiste ja lootuste ühte liitumine — täielik wastastikune andumine.

Ei wõi see egoismuſe ehk maitsmiſe ihaga sündida.

Ühteliitumine on juſt wastand egoismuſele, iſekuſele.

Ilma ohwrita ja eneseärawõitmiseta ei sünni midagi jäädawat ja wäärtuslist — ei ka abieluõnn.

Abielusaladus.

Seda kõige sügawamat ja täielist ühteliitumist on Looja ka kõige suurema õndsuse tundega sidunud ja just selleſt andumiseſt tekkib uus elu.

Kuid see õndsusetunne on ainult andumise ja eneseunustamise tagajärg, ei tohi ta mitte tema juhtpõhjuseks ja tõukejõuks muutuda.

Abielusaladus.

Häda sellele, kes elumõnu ihkab röövida, ilma selle andumise kohustust oma peale wõtmata, millega püha elulooja iga rõõmu ühendanud on.

Jälkus ja tüdimus on ikka loomusunnil selle tagajärg, kui elu kõigutamata pühadest seadustest katsutakse mööda minna.

See on see weealune kiwi, mille peal ka kõige suuremad igatsuse laened kord needes murduwad.

Abielusaladus.

Kord igawikus oli inimene üheſuguline, lahutamata.

Siis lahutas Looja tema olemiseſt ühe osa ja lõi selleſt eraldatud olemise osast ühe iseolewuse — tekkis naine.

Nüüd otsib iga lõhestatud olemine oma täienduſt, oma teist poolt, mis kord tema indiwiidumist lahutati, millega ta kord üks oli, mis üks osa tema eneseſt on.

Nii kui sopraani hääl bassi heli otsib, et üheskoos kokkukõlas wäriseda.

Andumise ja eneſetäiendamise tung põleb igas mehes ja naises.

Poolik olemine ihkab täieliseks saada.

Abielusaladus.

Igale ühele isikule, igale ühele indiwiiduumile on oma teine pool, oma täiendus loodud, kellele ta anduma peab hinge ja ihuga.

Sellepärast on abielu armastus wõimalik ainult üheainsama teise olewuse wastu, selle wastu, kes just minu täiendus on.

Täitsa anduda wõib inimene ainult ühele südamele.

Täielik andumine wõib ainult eluaegse osasaamise teel sündida.

Häda sellele, kes seda pühamat andumise tungi, mis ainult kõige sügawamast hinge osasaamiseſt wälja wõrsuda wõib, lihalikkude ihade astmele alandab.

Häda sellele, kes sellele tungile woli annab — ta ei too rahulduſt — kui ta mitte koondatud ei saa selle ainsama isiku ümber, kes minu loodud täiendus on, ja kui ta mitte elu ja isiku täieliſe ühteliitumiſe nähtaw sümbol ja tagajärg ei ole.

Häda sellele, kes selle püha ühteliitumiſe ime tagajärge, uut elu, häwitab.

Naiſele andumiſe imeſt tekib uus andumiſekohustus, ſ. o. lastele, uus ohwer, uus omamõnuunustamiſe sund, uus õnnetundmuſe taſu ja waimlistamine.

Püha on abieluſaladus!

Terwe perekond, terwe riik, terwe rahwas, terwe inimkond põhjeneb tema peal.

Häda sellele, kes anduda ei jõua!

Häda ihaorjadele ja lihalikkudele.

Nemad on terwe inimkonna hauakaewajad.

Püha, püha on abieluſaladus.

Hälli ees . . .

Püha on see, mis siin uinub.

Isiku loojamõte lehwib hälli kohal.

Päris iſelaadiline enneolemata ega päraſtkorduw isiku waimuilm on tekkimas.

Wanemate anduwa ühteliitumiſe taewalik tagajärg.

Andujate eneſe elu ja isiku wastupeegeldus — nende eneste uuendatud noorus.

Kuid weel rohkem: üks uus kehastatud loojamõte.

Arenegu siis elu tagaſi sinna, kuſt ta tuli — igawikku.

Tehku ta oma töö ära, milleks teda loodi, wõidelgu ka tema wõitluſt walguſe eeſt!

Andugu ka tema täiesti, teistele ja aatele.

Eſimene lapſe tempel on isamaja.

Olgu wanemate olemine talle eſimene Jumala ilmutus.

Häda sellele, kes eſimene oli, kes puhta lapſehingepeegli peale tolmu wiskas.

Püha on lapsehing, kui tärkaw seeme mullas.
Õnnis see, kes päikene oli tärkawale seemnele!
Õnnis see, kelle kätte seda imet usaldati.
Uinu, uinu õnnist lapseund!

Laulatuseks.

1. Kanna minuga.

Oh, anna oma kätt
Ja kanna minuga,
Ma seisan abita
Ja üksi keset ööd.

Oh, kanna minuga,
Sa wägew, puhas süda,
Las minu öö ja häda
Nüüd endas rõhuda.

Oh, mõtle minu sees
Sa omi puhtaid mõtteid,
Ja lase omi tundeid
Olla mu südames.

Oh, särа minu ööl,
Sa pühas silmasära,
Ja sunni hingest ära,
Mis pime weel!

Oh, pane oma kätt
Mu otsaesisele
Ja pühi ära jälle
Mu kuuma silmawett!

Mis annan sinule?
Üks nurja läinud elu —
Üks kustumata walu,
Mis rõhub päew ja öö!

Ei õnne taha sa,
Sa ihkad ainult anda;
Su õnn on, ühes kanda
Kõik walu teistega!

Kust ma sind omaks sain?
Ei sina ise tulnud —
Sind mulle wastu saatnud
On taewast Isa waim.

---

2. Õnne nüüd mu süda leidnud.

Wiisil: Eks mu kohus . . .

Onne nüüd mu süda leidnud,
Ei ta enam üksinda,
Jumal ise kokku wiinud
Meie teed siin armuga.
Ei see kogemata olnud,

Et me leidnud teineteist,
Kõik ju tuleb Isa käest,
Kes kõik juhib ja kõik loonud —
Sellepärast Tema ees
Kummardage tänades!

Truuiks armastuſes jääda
Süda täna tõotab,
Et ka ſiis, kui kewad mööda,
Siiski ſüda armastab.
Iſa, ſelleks anna jõudu!
Muutlik meie oma meel:
Elutolmu waluteel
Langeb kergeſt' wari waimu,
Sellepäraſt walwa ſa
Oma iſakätega!

Jeeſus, külaliſeks meile
Tule oma waimuga,
Et ka meie kodukolle
Kalju peal wõiks hingata.
Heledaks ka eluõhtu
Läeb, kui ſinus elame.
Kui ka kaob kiireste
Meie õnn ja kodu põrmu,
Siiski paiſtab jäädaw õnn,
Kus ſu wägi ligi on.

---

3. Liitume ühte.

Wiiſil: Kuis pean wastu wõtma . . .

Kaks ſüdant ſiin nüüd ſeiſab,
Kuid ſiiski, üks nad on!
Pea täitſa ühte ſulab
Kõik elu, lein ja õnn!
Mis kaunis õnnetundmus
Seſt hinges wäriſeb,
Kui argipäewa wilus
Meil taewas awaneb.

Siis anna kätt, mu armas,
Et ühte liitume,
Et elus kui ka ſurmas
Üks ſüda oleme.
Mu ſüda lahti läheb
Nüüd ſulle täieſte,
Kõik, mis ſeal liigub, tõuſeb,
Nüüd woolab ſinuſſe.

Kui wiinakobar tüweſt
Kõik elumahla joob,
Nii ſüda Looja hingeſt
Kõik rõõmuſtuſt, mis jääb.
Siis liitku tema ühte
Ka meie ſüdameid,
Ta täitku meie hinge
Ja õnniſtagu meid!

---

4. Wao tundmine ja mõte.

Wiisil: Eks mu kohus tänu teha . . .

Wao tundmine ja mõte
Armastatud hingesse,
Oma elu tema kätte
Usaldades rõõmsaste;
Nagu päike kaste sisse
Tungib kokkusulades,
Kui üks heli teise sees;
Nõnda süda südamesse
Waob ühteliitudes,
Terwet elu jagades.

Sinu hinge sisse panda
Tahan oma paremat,
Sulle tahan ohwriks anda
Oma kõige kallimat!
Sinu walu on mu walu,
Minu rõõm on sinu rõõm,
Nõnda sinusse ma jään;
Sulab ühte meie elu,
Teineteises tuksudes,
Luues, püüdes, wõideldes.

Ja ka kuldsed usutiiwad
Olgu meile ühised,
Et meid mõlemid nad wiiwad
Ules mööda taewateed.
Risti panna kätt ma tahan
Sinu käega palwewäes,
Usuosasaamises,
Hinges tundes taewarahu.
Igawene armastus,
Wii meid koju üheskoos!

---

5. Mõrsjapärja peale paista.

Wiisil: Tere tuhat kord, kes sina . . .

Mõrsjapärja peale paista,
Armastuse päikene,
Tema lehti, Jeesus, kasta
Eluweega heldeste!
Aita, et pärg haljaks jääks,
Õied koltuma ei läeks.
Kõige õnne püha Isa,
Õnne pärga kaitse ise!

---

6. Olge rõõmsad nüüd.

Wiisil: Jeesus käi sa eel . . .

Olge rõõmsad nüüd!
Kostab Isa hüüd,
Teie õnnepäew on tulnud,
Teie palwed Isa kuulnud,
Kellad kõrguses
Laulwad rõõmuwäes.

Ikka rõõmsaste
Käia tahame,
Kui ka äike höljub õhus,
Jeesus ise käib ju ühes,
Ühes temaga
On meil ikka hea.

Ühte alati
Jääme surmani!
Kas nüüd koos wõi lahus käime,
Waimus ikka ühte jääme,
Isa tiiwa all
Taewas lähedal.

---

7. Õnnis see kodukolle.

Wiisil: Küda nüüd Issandat . . .

Õnnis, oh õnnis see kodukolle,
Kus pere elab Loojale.
Ühtegi puudust seal iial ole,
Argipäew hele, kerge töö.
Kui Jeesus meie elu seab,
Siis iga asi õnnestab.
Halleluja, halleluja.

Õnnis see süda, mis igal ajal
Truuimat Isat usaldab.
Ta selle wägewa rinna najal
Abi ja troosti rohkest saab.
Kuis siis weel taewas lahti läeb,
Kui terwe pere palwet teeb.
Halleluja, halleluja.

Osadus Jeesusest abielus
Toob taewaõnne elusse,
Rõõmus on hing siis, ka suures walus
Naeratab läbi silmawee.
Tulewik selge, rahu meil
Isegi wiimsel waluteel.
Halleluja, halleluja.

---

8. Kus poole sina elus läed.

Wiisil: Nüüd paistab meile kauniste . . .

Kuspoole sina elus läed,
Ma lähen ühes iga teed,
Ka siis, kui okkaid palju.
Ja kuhu jääd, jään mina ka,
Ei miski meid ei lahuta,
Kõik ühine meil olgu!
Ikka
Tahan
Truuiks jääda,
Armastada
Mures, rõõmus —
Selleks anna jõudu, Jeesus!

Su Jumal olgu minu ka,
Ma truuiks ühes sinuga
Jään talle igal ajal.
Kui sina sured, tahan ma
Su kõrval hauas hingata
Seal waiksel surnuaial.
Nõnda
Ikka
Kokku jääme,
Ühes käime,
Kunni jälle
Jumal kutsub koduteele.

---

9. Õnnepäew on jõudnud.

Wiisil: Ligidal on Jumal . . .

Õnnepäew on jõudnud,
Arm meid kokku wiinud,
Armastuses ühendanud.
Õnnista meid, Isa!
Ei siis õnn meil kustu,
Hinge pettumus ei astu,
Puudud ja
Närtsib pea
Mirdipärja ilu,
Matab õnne wilu.

Uuel kodukoldel
Ela omas waimus,
Täida maja, rahuwõimus!
Jeesus ole kolmas
Meie abielus,

Asu hinge koduwalus.
Käsikäes
Usuwäes
Tahame siis püüda,
Elukrooni wõita.

Armastust ja kingi,
Mis kõik usub, loodab,
Kannatab ja andeks annab!
Püha Elujumal
Südamesse asu,
Et ta otsiks teise kasu.
Hädas ka
Ühte ja
Meie hinged hoia,
Truudusega wõia!

---

10. Oh, armastuse püha tuli.

Wiisil: Ma kummardan sind . . .

Oh, armastuse püha tuli,
Sind tunnen õndsalt südames,
Su kodu Looja hinges oli,
Sa ilmsiks tulid Jeesuses,
Su läbi eluwalu kaob,
Hing õndsalt hinge sisse waob.

Ei maitsmine su tuiksoon ole,
Waid andumine südamest;
Su leek seal töuseb taewa poole,
Kus üks hing elab teise eest.
Siis püha leek, nüüd maha tule
Ka meie hingealtarile!

---

11. Ei ma taha tänamata.

Wiisil: Eks mu kohus . . .

Ei ma taha tänamata
Õnne wõtta Isa käest,
Tänupalwe kustumata
Tõusku üles südamest!
Mis mul on, kõik olen saanud,
Kõik mis on, on Jumalas,
Ja ka sa, mu abikaas;
Looja on sind mulle annud,
Ei ju iseeneses
Sünni süda tolmu seest!

Kellad hüüdwad õnnepühaks,
Rõõmu täis on minu meel,
Kiita, kiita süda tahaks
Teda oma õnneteel.
Rõõmuhõiskel kellad hüüdwad:
Looja waim on armastus!
Kõik on tema ilmutus!
Paistwad armastatud silmad,
Ja hing wastab tänades:
Hoia, arm, meid eneses!

---

12. Armastus nüüd tõmbab soojalt.

Wiisil: Wõtke hästi, kui sind . . .

Armastus nüüd tõmbab soojalt,
Õisi täis on lehekuu,
Uhte ärdast palun Loojalt:
Kewade meis woolaku!

Et, kui õietolm ka kaob
Jälle elusügisel,
Süda südamesse waob
Ometi, kui kewadel.

Lase üheskoos meid käia
Rõõmuaal ja muredes,
Oma waimuga meid wõia
Hingeosasaamises.

Olgu siht meil igawene
Maise elu warjuteel,
Seal, kus õnnelillekene
Õitseb taewakewadel.

---

13. Ma tahan ja mu pere.

Wiisil: Ma tean, mis mina usun . . .

Ma tahan ja mu pere
Jehowat teenida,
Ei tohi ilm, ei mure
Mind temalt kiskuda,
Ma tahan truuiks jääda
Ja temas elada,
Ka siis kui torm ja häda
Mind tuleb katsuma.

Ei liiwa peale taha
Ma kollet rajada,
Siis langeb jälle maha
Ta ühes ajaga.
Oh Jumal, oma käsa
Me peale siruta,
Et usklik suguwõsa
Siit hakkaks wõrsuma.

---

14. Nüüd tõusku ühiselt.

Wiisil: Oh wõtkem Jumalat . . .

Nüüd tõusku ühiselt
Uus palwe Isa poole:
Oh armastuse healt,
Sa armu Isa, kuule,
Meid juhtigu su käed
Nüüd rahuteedele,
Et meie südamed
Ei iial tüdine.

Ka kõigesuurem õnn
Siin silmaweega lõpeb,
Ja seal kus särab rõõm
Nii pea jälkus tõuseb.
Sul, Jeesus, ükskinda
On õnnesaladus,
Seks wõtku warjata
Meid sinu õnnistus.

---

15. Käsi käes põlwili.

Wiisil: Wõta nüüd Issandat . . .

Käsi käes põlwili heidame altari ette,
Südamed tänades anname, Looja, su kätte,
Õnnista ka,
Mis kokkuwiinud siin sa!
Südamed õnnistust ootwad :.:

Südamelooja, nüüd waimusse ise Sa hoowa,
Tule ja ühenda jäädawalt, püha Jehoowa,

Ühenda nii,
Et meile üks alati
Tunne ja elusiht oleks. :.:

Oh, õnneigatsus südames kustutamata!
Tiibadega sa meid külma eest warjates kata.
Käi meie eel,
Et elu waewasel teel
Õnn mitte hauda ei waaruks. :.:

---

16. Nüüd sündinud see ime.

Wiisil: Oh meile Issand Jeesus . . .

Nüüd sündinud see ime:
Kaks südant üheks saand,
Su ette palwes wiime,
Mis sina ühendand.

Oh, noore õnne peale,
Sa, püha, halasta,
Et elutormid jälle
Ta õit ei häwita.

Hõbepulmaks.

Wiisil: Wõta nüüd Issandat . . .

Elupäew weeremas, hõbekuu waikselt on tõusmas;
Tasase tiiwaga elus meil õhtu on jõudmas;
Waikne on kõik,
Hõbekuu kahwatu läik
Rahuga meid ülewoolab. :.:

Nõnda ka täna meil hõbepärg õrnalt pead katab,
Hõbedaid juukseid ta rahuwäes oma all matab,
Kui rahu kroon;
Tema seal hiilgamas on,
Kuulutab rahu ja puhkust. :.:

Mööda on kewad täis elu, täis lusti ja õnne,
Tasa ju hõljub nüüd elusse päew sügisene;
Kuid ühte weel,
Nõnda kui kord kewadel,
On meie südamed jäänud.

Kui palju aastaid me üheskoos eluteed käinud,
Uut põlwe rõõmuga siit meie tärkawat näinud,
Kostnud siin on
Lastenaer, hõisked ja õnn
Päikesrikastel päiwil. :.:

Südametänuga waatab nüüd silm ülespoole,
Ka eluõhtut siin usume kõrgema hoolde,
Ju nooruses
Käis tema õnnistus ees,
Eks ta ka õhtul meid warja. :.:

Kui ka kord hõbekuu ööwarjus jäädawalt kustub,
Siiski üks päike meil täheta öölgi weel paistab:
Kui kustub ilm,
Kallima Isa truu silm
Siiski meil jäädawalt paistab! :.:

Ristimiseks.

Uus päikse kiir.

Wiisil: Oh, anna tuhat keelt sa . . .

Uus päikesekiir nüüd majas paistab,
Sa saatsid teda enesest,
Nüüd meie oma noorus särab
Nii kaunilt lapsesilmadest
Ja uued wõsud ajawad,
Nad wanast tüwest tärkawad.

Sa, elupühadus, sind aimab
Hing jälle lapsehälli ees:
Kui imeelu mullast tärkab
Ja kaob lõpmatuse sees!
Ta sihi poole areneb,
Mis kõige Looja talle seab.

Kui lapsest elu woolab mööda
Ja sunnib otsust tegema,
Siis aita teda elurada
Teelahkmel korra walida;
Et elukäik läeks ülesse,
Maailmast isamajasse.

Püha elulooja.

Wiisil: Ligidal on Jumal . . .

Püha elulooja,
Sind siin kummardame,
Omi tänuohwrid toome.
Jme uinub hällis:
Elu uus on tõusnud,
Suremata isik sündind.
Hälli ees
Tänades
Loowat wõimet näeme,
Teda austame.

Sinust wäljahoowand
On see waimusäde,
Lihaks saand on sinu mõte.
Hällisse ma waatan:
Weel seal elu uinub,
Teadmata waim weel hingab.
Aga pea
Ärkab ta —
Aita, et siis elu
Kaswab sinu poole.

Aita, et see elu
Asjata ei kao
Ega ilma tolmu wao.
Igawikujanu
Pane tema waimu,
Taewaelu koduwalu.
Arata
Jdud sa,
Et seal õide läewad
Wäärtused, mis jääwad.

Sinu waimu kätte
Last nüüd usaldame,
Sulle teda pühendame.
Kõik ju sinu päralt:
Tulewik ja saatus,
Mure, rõõm ja surmawõimus.
Rahus me
Oleme;
Kui su wägi walwab,
Õnn meid üksi ootab.

Su ette, wägew elulooja.

Wiisil: Kes Jumalat nii laseb teha . . .

Su ette, wägew elulooja,
Uut elu palwes kanname,
Su hoolde, kõige õnnetooja
Ka tema hinge anname,
Nüüd oma waimu rohkeste
Sa wala lapsehingesse.

Kui tulewik ka selgusета
Ja elukäik weel pimedas,
On süda siiski muredeta,
Kui sina oled walwamas.
Küll sina juhid heldesti
Ka seda elu taewani.

Oh aita, et see laps ju wara
Sind otsiks kõigest südamest,
Et kaduwus ja ilma sära
Ei kisuks teda sinu käest.
Et mitte ei läeks kaduma
See waimuelu asjata.

See kodukolle olgu püha,
Kus üleskaswab taewataim:
Siit jäägu kaugel patt ja wiha
Ja leidku aset waga waim,
Et lapseea mälestus
Tal oleks taewa ilmutus.

Bibliotheca universitatis Derpatensis

books2ebooks.eu

www.books2ebooks.eu

books2ebooks.eu

Tartu Ülikooli Raamatukogu

TARTU ÜLIKOOL
RAAMATUKOGU